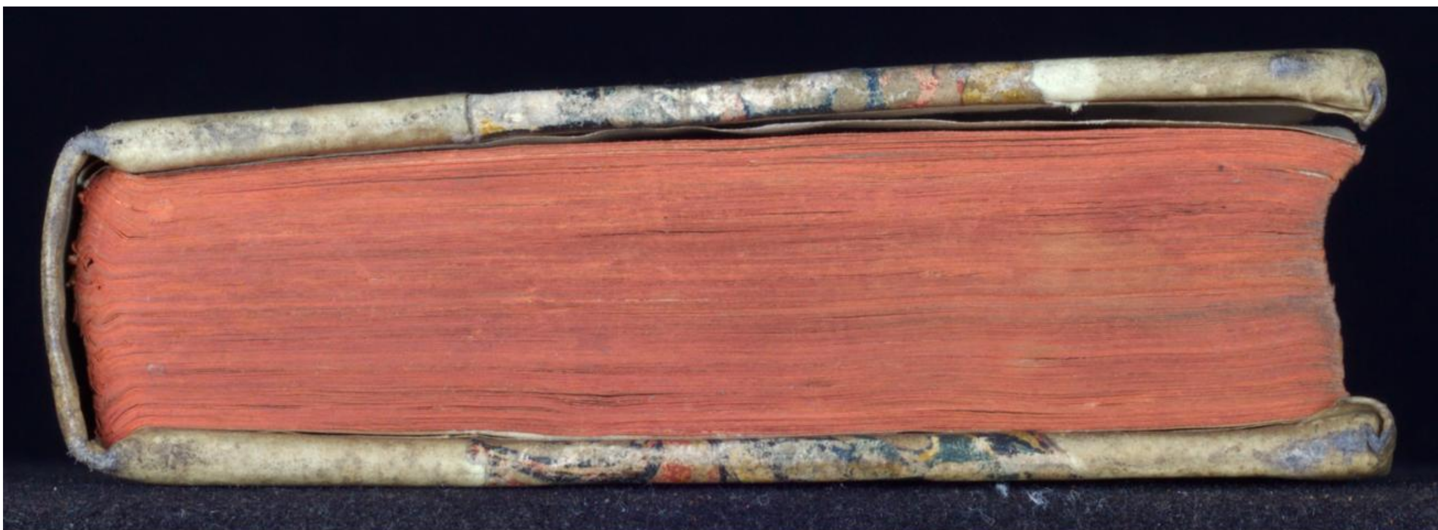

Montio
1540

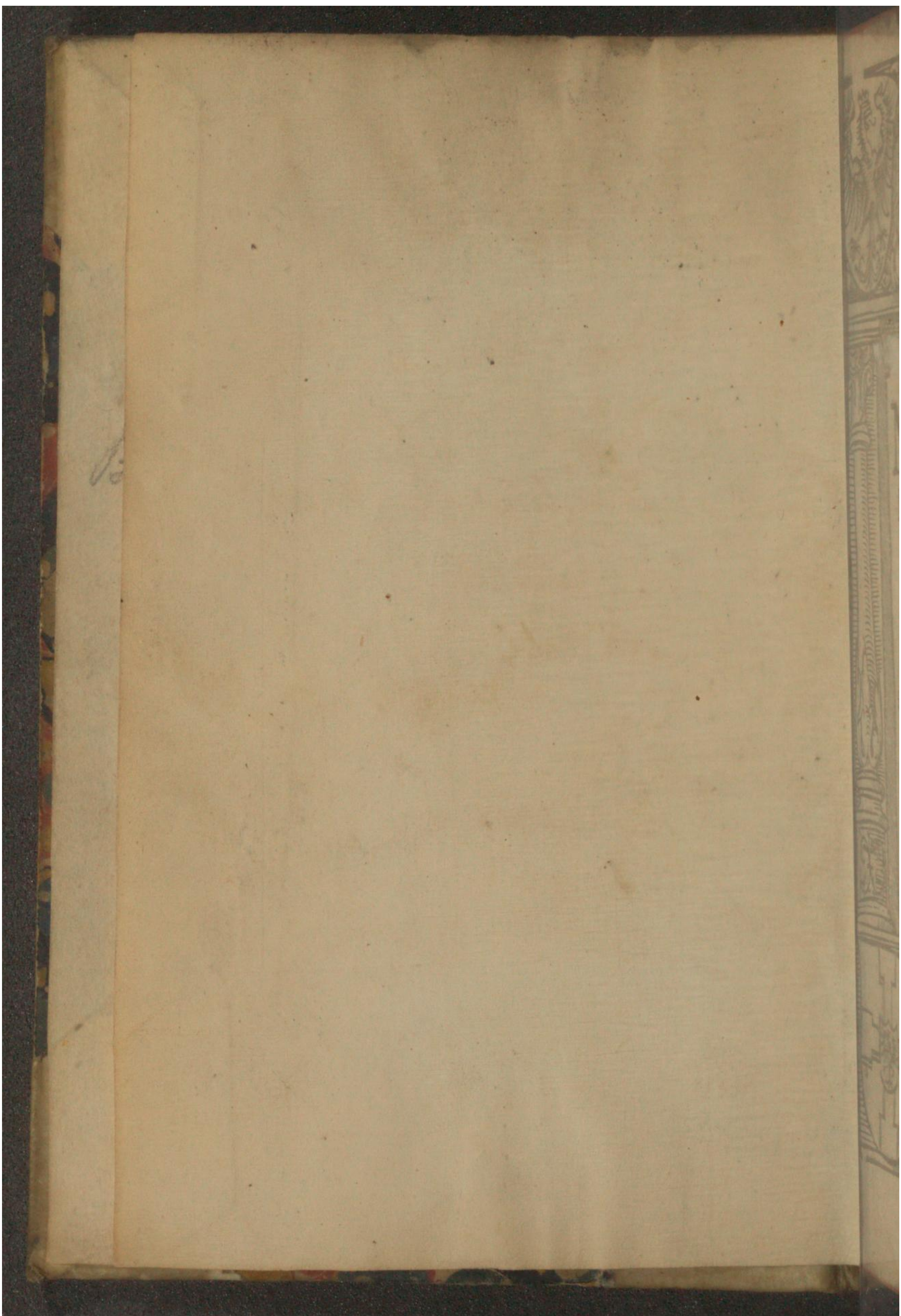

Collated perfect

Bt from Mr. Broadbent 17/5/92

METHODUS MEDENDI, PAMPHILO Montio Bononiensi authore.

Ex libris Wolfgangi Arnoldi ...

Augustæ Vindelicorum excudebat Henricus Steynerus Anno M.D.XXXX.

PAMPHILVS MONTIVS SEBAstiano Foscarino Patritio Veneto Philosopho clariss.
S. P. D.

INcredibile est memoratu, quãtopere prosit in docendo tenere summas rerum, ordine ac ratione, distinctas, et methodo ea complecti, quæ uix possint ex multis, et diuersis autoribus, maximis laboribus, uel lõgissimo temporis spatio comparari. Propterea nõ pauci nuper ex meis auditoribus Medicæ facultatis, compendiũ aliquod in eo genere desiderabant, quo ægritudines, & distinguerent facilius, & curarent ijs ipsis medicamentis, quæ hodie a Medicis uulgo adhibentur. Hoc aũt illis in tanta scriptorum multitudine, & uarietate, difficile admodum uidebatur, & ꝙ consequi omnino desperarent, nisi Doctorem quotidie, & multum, atque diu sectarentur, per quẽ propria singulorũ morborũ remedia discerent, & uarios (ut fit) in usus accõmodarent. Cum igitur hoc illi desiderio tenerentur, summis a me precibus contenderunt, ut ad eorum, atq; adeo cõmunem studiosorum omniũ utilitatem, de huiuscemodi medendi ratione, pura quadã, ac minime obscura breuitate conscriberem. Ego uero, quoniã nõ eam modo consuetudinem, quæ Doctori cum discipulo intercedit, uerumetiã eorum familiaritatem, quos

alijs de causis multū diligimus, plurimi facien-
dam esse, præclare intelligebā, non potui (quan-
tum in me fuit) non illorū morem gerere uolun
tati, ea præsertim in re, quā pro iure suo deposce-
re, atq; expetere uidebantur. Igitur quantum po
tui studio, & industria consequi, nonnulla col-
legi, quæ maxime optatis eorum conducere, &
uersari in usu artis huius arbitrabar: uerūtamen
cum non solum nobis nati simus, sed (ut ille ait)
ortus nostri partem sibi patria uendicet, partem
amici, nostram hanc, qualencunq; commenda-
tiunculam, primo quoq; tempore edendam exi-
stimaui, Vt aūt auspicatius exiret in lucem, tuū
nomen insigne (quandoquidem satis constat, te
omnibus bonis artibus mirabiliter oblectari)
eam sibi præscribere iussi, atq; id ea præcipue ex
causa, quia non desunt, qui partim indocte, par-
tim inique, aliorum scripta uituperent, & rapere
semper in peiorem partem omnia maligne co-
nentur, ut nullo alio præterq; maledicendi stu-
dio teneri facile deprehendantur, te uirum doctis
simum atq; optimum delegi, in ea ciuitate, quæ
(pace aliarum dixerim) uiros doctos mirumin-
modum fouet, obseruat, & colit. Vale, & hoc
tibi, qualecunq; fuerit amoris erga te mei moni-
mentū, et pignus habeto, Pamphilumq;
(quod mutuo facies) amato.
Bon. Cal. Nouembris,
M. D. XXXIX.

PAMPHILI MONTII BONO-niensis, de modo Medendi, breuis Tractatus.

EDENDI METHODVS perfici non poteſt, niſi uniuſcuiuſque morbi tam ſimplici, quàm compoſiti propria habeatur cognitio, inquit Gal. lib. iij. de Methodo medendi cap. iiij. Ideo primo de ratione uictus cõmento tertio ait: Imprimis quis nam ſit morbus dignoſcere oportet, deinde curationem ipſius aggredi. Et Aëtius ita ait lib. v. cap. ij. Niſi enim prænoſcamus, quonam deſitura ſit ægritudo, fieri nequit, ut recta uictus ratio ſuppeditetur. Propter quod princeps quarta pri. cap. i. Cum ignoras ægritudinẽ, relinque eam naturę, & non properes: quoniam aut natura ſuperabit ęgritudinem, aut ipſam manifeſtabit. Inquit etiam Gal. lib. ij. de Methodo medendi cap. vij. Morbi cognitio principium eſt inuentionis remediorum cuiuſque morbi. Et lib. iij. in principio, Neceſſe eſt remediorum inueniendorum initium ex morborum ipſorum natura ſumi. Ideo primo de uia, qua medicus debet morbum cognoſcere, & eundem curare, dicendum. Secundo de uirtute, modo doſandi, & componendi, ordine, tam ſimplicium quàm compoſitarum medicinarũ. Quantum de primo, inquit Gal. lib. ij. artis medicinalis: Corpora ægra

quibus debetur curatio, si ægra sunt secundum membra, quæ sensui subijciuntur, cognoscuntur ꝙ ægrotant a mutatione eorum, quæ eis insunt secundum naturam, ut a mutatione complexionis, ut in caliditate, & frigiditate, compositionis, ut formæ, quantitatis, numeri, situs, & aliorum, quæ eas comitantur, ut coloris, duritiei, mollitiei & huiusmodi. Adhuc et operationum, quas efficiunt uirtutes eorũ secundũ exigentiã cõplexitionis, & cõpositionis. Per formã intellige unam quinqꝫ rerũ .s. figurã, concauitatẽ, porũ, lenitatem asperitatẽ. Mutatio figuræ est, sicut tortuositas eius, quod debet esse rectum, & rectitudo eius, quod debet esse tortum, & quadratura rotundi, & rotundatio quadrati, & similiter in alijs figuris. Mutatio in concauitate est, sicut amplitudo, uel strictura, uel repletio, uel uacuitas, a naturali recedens. Mutatio in poro est dilatatio, uel constrictio, uel clausio ultra naturalem.

Si aũt corpora ægra sint secundum membra non apparẽtia, cognoscunĩ generaliter ab altero quatuor generꝫ, aut quibusdã ex eis, aut omnib. simul, ut a lęsionibus operationũ, aut ex his, quę excernunĩ, aut doloribus, aut tumoribus præter naturã. Exempli gratia: Ægritudines cerebri declarantur læsionibus operationũ, ut operationis phantasiæ, cogitationis, memoriæ, aut motuum uoluntarioꝝ. Nocumenta etiã horũ in lacertis, & neruis secundũ philum significãt ægritudines

cerebri.

cerebri. Easdem declarant superfluitates ipsę, quę ab eo descendunt, per palatum, nares, uel aures. Cum enim præter naturam excreuerint, significant in eo abundare materias diuersas penes sui colorem, saporem, & odorem, quæ habent mordicationē, extensionem, & grauitatem, quā inducunt, & alia huiusmodi. Item & dolores significant unam duarum ægritudinum, aut malam complexionem, aut solutionē continui. Et si in eo est dolor pulsatiuus, significat ut plurimum apostemata, aut repletionem ex materijs calidis acutis, aut contentionem uaporum. Et si extensius, significat uentositatem in eo. Si grauatius, repletionem ex materijs frigidis grossis. Si pungitiuus, choleram. Et si corrosiuus, humorem corrodentem.

Distingue etiam de signis, quibus ægritudo est cognoscenda, ut Gal. in libro de Constitutione artis Medicinæ capite xv. & quarto de Ratione uictus in morbis acutis. Quædam sunt, quæ ex necessitate consequuntur morbum, græce dicta pathegnomonica, id est, affectuum indicatoria. Quædam uero non necessario, quæ uel morbi differentiam, uel mortem, uel magnitudinem significant. Et prima Aphorismorum commento xij. ita distinguit. Quędam sunt quę significant passionē, Quædā quæ differentias passionū, quæ accidentia dicunt. Quę passionē significant, sunt quæ unà cū morbo inuadunt. Item

Signa inseparabilia.

quædam dicuntur inseparabilia, quædam propria, quædam inseparabilia & propria simul. Inseparabilia sunt, quæ significant passionem, & nõ separantur ab illa, sed necessario eam sequuntur, a quibus non licet argumentari affirmatiue, sed solum a negatione talium, ad negationẽ passionis ualet argumentũ, ut exempli gratia. Dolor pungitiuus in pleuritide, acuta febris, difficultas anhelitus, tussis. Nam sequitur, non est dolor in latere pungitiuus, ergo non est pleuritis. Non tamen sequitur affirmatiue. Dolor est in latere pungitiuus, ergo pleuritis. Sed bene licet argumentari ex signis proprijs affirmatiue. Bene enim sequitur ex omnibus simul incipientibus. Febris, spirandi difficultas, lateralis dolor, & tussis, ergo pleuritis. Licet enim nullũ horum sit proprium signum morbi lateralis, tamẽ omnia simul dicuntur proprium signum. Exemplum de signo inseparabili, & inseparabili et proprio, habes in ephemera febre a Gal. lib. i. de differentijs febrium cap. viij. sic dicente: Incepisse ab aliqua causa prægressa recenti, atq; euidenti, quamuis sit signũ inseparabile, a febribus diarijs earum tamen proprium minime est: Quoniam & aliæ nonnullæ incipiunt causa quadam euidenti pręgressa. Inseparabile uero & proprium est, urinæ concoctio statim prima die, & adhæc pulsus in magnitudine, ac insignis auctio, ita ut frequentia per exteriorem quietem minime ser-

Signa propria.

uet proportionem. Magis præterea proprium atq; inseparabile earum iudicium est, ꝙ contractio minime crescat in celeritatem: uel si crescat interdum, id minimum est, ac cognitu difficile, & paulum a pulsu naturali recedens. Et de proprio non inseparabili cap. ix. ita dicente: Primum indicium, ꝓprium quidem, sed minime inseparabile febrium, quæ humoribus accedunt est, ꝙ nulla prægressa causa tales pręcessit febres: neutrũ enim aliorum generum hoc inest, eo ꝙ omnis diaria ex causa prægressa consistat. Hectica autem quoties sine ea existat, nunq̃ ab initio præhendit, quocirca quoties sine pręgressa causa quis febricitare cœperit, causam huius esse in humoribus sciendum est. Signa quæ dicuntur assidentia, quæ faciunt ad differentiã passionum, non necessario sequuntur passionem, sed uel sæpe, id raro, uel ambigue: Et aliquãdo simul cum morbo inuadunt, aliquando superueniunt, non nunq̃ uero neq; omnino ueniunt, ut in pleuritide, ꝙ æger melius dormiat in uno latere, q̃ in altero, ut in latere affecto, q̃ in opposito uel cõtra, uel ꝙ dolor sit sursum, uel uersus hypocundria, uel nõ magis ad unam partem, quàm ad aliam. Similiter, ꝙ tussis sit cum emissione sputi talis uel talis, ut cholerici, uel sanguinei. Tussis nanq; ab hac passione, inseparabilis est, sed expuere cũ tussi, non est inseparabile, sed ut plurimum contingens. Sunt & alia signa, quę significant salu-

Assidentia signa.

tem aut mortẽ. Sunt & alia, quę significant dige stionẽ, uel indigestionẽ, ut sputum nigrũ in pleuritide, est signũ malum significans magnã aduſtionẽ, Rubrum uero est salubre. Similiter cũ nihil expuit, est signũ malum. Sunt & alia signa, quę significãt crisim, quę iudicatoria nominant, de quibus prima Aphor. commento allegato, ut sudores, sanguinis fluxus, & rigores, multũ alui profluuiũ, dolor capitis repente inuadẽs, difficultas spirandi præter rationẽ & uehemens, uel cordis morsus, hypocundria citra dolorẽ extensa, uigiliæ plurimæ, deliriũ, & nox absq; ratione molesta, & accessio anticipans, & lachrimæ inuoluntariæ, nihil patientibus oculis, neq; ex tristitia ꝓuenientes, rubor faciei, labrũ inferius agitatum, lucida uel obscura & tenebrosa quędã ante oculos obuersantia, & halucinationes quædã, & malæ, uel nasus repente rubescentes, parotides, aut omnino materiæ alicuius in articulum decumbentis generatio. Et dicit Galenus hæc omnia, & præter hæc alia multa huiuscemodi secundum propriam eorum substantiam nominata, quatenus subitam mutationem ostendunt, signa crisima .i. iudicatoria appellata, duplicem tibi præstabunt pręcognitionẽ. Si quidẽ morbo iam cocto superuenerint, futurã statim sanitatẽ denunciant. Si uero crudo adhuc morbo, indicationẽ nõ bonam, quæ .s. aut ad pernitiẽ agat, aut in longum tempus morbum producat.

Post hæc dicamus, ꝙ medici quandoqꝫ est cu rare, quãdoqꝫ præseruare, quandoqꝫ conseruare, quandoqꝫ resumere. Sunt em̃ hæ quatuor partes medicatiuæ artis, curatiua, præseruatiua, conseruatiua, resumptiua. Curatio debet̃ ægris, præser uatio neutris, conseruatio sanis, & resumptio his qui ex morbis reficiunt̃, in quibus nec causa est pter naturã, nec effectus, sed sola gracilitas cũ uirtutis imbecillitate. Intentio curatiua, seu curãdi morbũ sumit̃ a tribus, a morbo, & causa eius, a naturali ipsius infirmi cõplexiõe, & ab aere nos cõtinente, ix. de Meth. med. ca. xiiij. Prima tamẽ a morbo simul cũ sua causa, si eã habuerit, cũ sint res pter naturã indicãtes de eorꝫ remotiõe cũ contrario, iij. de Meth. ca. ix. & iiij. ca. iij. Nã cognito morbo, v. g. ꝙ sit calidus, infert medicus frigidis esse remouendũ, quia contraria debent cõtrarijs curari, dico si eã habuerint: Quoniã aliquando remota causa, remanet morbus, ut de morbo in cõplexione, qui nõ remouet̃ remota causa, a qua inducta est mala cõplexio. Primo tñ remouẽda est causa, ꝙ̃ morbus. Quoniã ut inqt Gal. vij. de Meth. med. ca. xij. Non potest ad pfectionẽ ullus affectus sanari, manente adhuc ipsa, unde natus est causa. Ideo iij. artis Medicinalis ait: Cõmune præceptũ est, prius causam efficientẽ abscindere, deinde ad eam quæ facta est, ægritudinem deuenire. Et iiij. de Metho. meden. ca. iiij. In omnibus morbis in quibus effectrix causa adhuc manet, ab hac

A quibus sumitur intentio curatiua.

ab hac curatio est inchoanda. Et infra inquit, Æstimare, ac discernere oportet, an causa, quę affectum cui mederi paramus excitauit, iam desierit, an nũc quoq; ipsum tum augeat, tum faciat, deinde si desijt, ad eã quæ in iij. huius operis lib. traditur methodũ est deueniendum. Sin adhuc facit, ad eam quæ hic docetur. Idem lib. v. de Metho. medendi cap. i. & lib. xi. cap. x. dicit, ꝙ inter causas, incipiendũ est ab ultima causa inuenta ꝑ resolutionẽ. Et ibi dat clarissimũ exẽplũ de febre cũ putredine. Et sicut in ea procedit, ita poteritis in unaquaq; alia ægritudine procedere. Cognito ergo morbo, ut febre cognita & causa eius, nascitur indicatio, eam esse remouẽdam, & quia talis pendet a putredine, surgit intentio de remotione putredinis. Et quia putredinis causa est opilatio, oportet opilationem remouere, quæ si pendet a multitudine humorum minorandi sunt. Si a crassitie, subtiliandi. Sunt ergo hic plures intentiones: Ratione enim febris oportet infrigidare & humectare, Ratione causæ mittendus est sanguis, dandum est pharmacum, nam si remouere uelles opilationem stante multitudine, augeres eam, quia ratione obstruentium, quæ calida sunt, cõmoueres materiã, & maior fieret attractio. Primo ergo debemus causam abscindere, nisi febris esset adeo uehemens, ꝙ timeremus de casu uirtutis. Nam tunc a febre esset incipiendum, sicut ab eo, q̃d magis urget, ut docet Gal.

lib. vij.

lib.vij.de Methodo medendi, & lib.x.in principio, & lib.xi.cap.iij. & prima Aphorismorum cōmento xvi. Et Auic.iiij.primi in fine. Est em̄ canon iste uniuersaliter uerus, & semper quantū ad ueram curam morbi. Nunq̄ enim potest febris curari, manente in corpore causa eius, ut dictum est. Sed quia cura morbi effici non potest, nisi cum constantia uirtutis, oportet quando uirtus ob acuitatem febris non expectat abscissionem causæ, præmittere aliquid de cura morbi, non quidem, quia sic possit uere curari morbus, sed minui, ut per hoc uirtus tolerantior sit, usq; ad abscisionem causæ, sine qua uera cura non perficitur. Iussit ergo Gal.ad fortius unius duorum magis aspicere, alterum tamen non negligere. Oportebit ergo aliquando uirtutem comparare ad morbum, aliquando ad causam. Si intentionem tuam in omnibus æqualem inuenies aut quia abscisio causæ non obuiet curę morbi, nec cōtra: aut quia tardatio refrigerationis non destruet uirtutem, bonum est mox abscindere causam. Si uero diuersa & opposita tibi monstrantur, uel quia abscisio causæ obuiat curæ morbi, & contra, uel quia tardatio refrigerationis destruit uirtutem, magis cæteris erit in uirtute intendendum, non tamen ut alia negligas. Propter quod inquit Gal.primo de febribus, ad Glauconem cap.primo, Hoc est maximum in medicina & uera uia, ut primum cognoscas cau

sas &

ſas & origines uniuſcuiuſq; ęgritudinis: demum quantam qualemq; curam habeat, & in quo tempore quod uel quantũ, & qualiter, aut quan diu ad ipſum facere debeas. Omnis. n. cauſa quatuor habet tẽpora, aut incipit, aut creſcit, aut in ſtatũ uenit, & ſtat, aut declinat. Nam tunc optime curabis, ſi cauſam & tẽpora eius agnoſcas, & ex hoc qualitatẽ, & quãtitatẽ ſingulorꝝ beneficiorum, quę adhibeas arbitreris, & ex hac conſideratione cõmunis naturæ propriã uniuſcuiuſq; curam inuenies. Et in eodẽ libro diſtinctione quarta ca. xij. ait, Doctorꝝ eſt noſſe & præuidere, & intelligere cauſas, & quid ex eis futurũ ſit prędicere & anteuenire, & antecapere, an periculoſa ſit, ut congruis medicinæ beneficijs ſuccurrere poſſint. Et libro ij. cap. ij. ait, Maxime ante omnia debemus cognoſcere cauſarum origines, & cõgruam in tempore, ut cauſa poſtulat, adhibere curationem, id eſt, ut ſciamus, quid in initio cauſæ, quid in augmento, quid in ſtatu, quid in declinatione adhiberi conueniat, & qualiter moueri quibuſcũq; medicaminib. uel adiutorijs uti debeamus, qualiter in æſtate, aut qualiter in autumno, & in hyeme eos qui indigẽt medicina curari cõgrua, ex ipſorꝝ quãtitate cauſarꝝ uel origine, ut ex eius ætate qui patitur, uel corporis habitudine, atq; uirtute, et temporis qualitate cõijcere poſſumus.

Diſtingue ergo de cauſis diſpoſitionũ, ut Aui. prima primi doc. ij. ſuma i. cap. i. Quædam ſunt

procatarticæ, seu primitiuæ a quibus indicatio curationis sumi non debet, ut dicit Gal. v. de sanitate tuenda, Et iiij. de Methodo medendi cap. iij. licet aliquãdo ad affectus cognitionẽ conducãt. Quædã antecedentes, & quædã coniunctæ. Primitiuæ, sunt omnia quæ in corpus imprimunt extra corporis substantiã existentia. Sicut sex genera rerũ non naturaliũ, & reliqua quæ non necessario alterant, de quibus iij. artis Medi. cap. ij. Antecedentes, & coniunctæ sunt res corporeæ intra existentes .s. humorales, complexionales, & cõpositionales. Sed coniunctæ dispositionẽ causant immediate, ut putredo febrẽ. Antecedentes uero mediãte cõiuncta, ut membri caliditas aut grossities, uel uiscositas in humore causant febrẽ mediãte putredine. Primitiuæ quoq; aliqñ causant malã dispositionẽ immediate, et in hoc communicãt cum cõiũcta, sicut calor solis, aut superflua uigilia. Aliquando aũt interueniente medio scilicet per mediam dispositionẽ antecedentẽ & coniunctã, et in hoc cõmunicant cũ antecedente. Sicut quãdo calor solis, aut uigilia, uel cibus malus humorẽ alterãt, & corrũpunt, aut cõplexionẽ aut cõpositionẽ, qbus mediantibus postea febrẽ inducunt. Propter quod Gal. iij. artis Medi. Hęc quidem sex genera partim quidẽ euidenter, partim uero per alias causas medias alterant corpus, & sanitatẽ corrumpunt. Et Gal. solum meminit de antecedente, & protarctica, id est, prægressa,

tertio

tertio artis medicinalis, & de morborum causis, & primo de differentijs febrium, & quarto de ratione uictus. Sed primo de causis pulsuum ad principium posuit aliud genus causarum dicẽs: Tertium est causarum genus, non in pulsibus tantum, sed in alijs cũctis, unum quod primum est, & praecipuum, quod quidem continens appellant. Et intelligit per causam continentẽ, causam qua ablata remouetur effectus, qui ab alia causa fieri non potest, & qua posita, ponitur effectus, ut v. g. haec tria, uirtus, instrumẽtum, & necessitas dicuntur a Galeno, ibi causa cõtinens ipsius pulsus, quia his positis ponitur pulsus, & quocunq; horum remoto, remouetur pulsus, & a nulla alia causa pulsus fieri potest, nec uariari, nisi aliquod illorum trium uarietur. Et in introductione, seu medico cap. viij. & lib. medicarum diffinitionum Galeno inscriptis, ita habetis. Causarum aliae sunt euidentes dictae procatarcticae, aliae coniunctae, siue continentes, & coherentes, aliae praecedentes, siue internae, aliae coadiuuantes, aliae concausae. Procatarctica est, quae dum aduersam ualetudinem creauit, separatur, ut canis mordens, scorpio pungens. Causa coniuncta est, quę cũ praesens est, eius quoq; affectus adest, cum uero desinit, etiã effectus euanescit, ut lapis in uesica, unguis in oculo. Praecedens causa est, quae a procatarctica praeparatur, uel coadiuuatur. Coadiutrix causa est, quae sua uirtute

morbum

morbum efficere nõ poteſt, ſed alterius auxilio. Concauſa eſt, quæ cum altera æqualẽ effectum facit, ſed hæc, quę hic dicuntur, non ſunt Galeni, Non enim in morbis dedit Galenus cauſam cõtinentem. Nec cauſa continens dicitur illa, quam Auic. uocat coniunctam: Quoniam & ſi ea poſita, ponatur effectus, ea tamen ablata, non auferetur effectus, & effectus poteſt ab alia cauſa produci, ſed tãtum reſpectu operationum dedit cauſas continentes, & nõ ſolum in pulſibus, ſed in alijs cunctis operationibus, ut ſanarũ operationum cauſa continens, ſunt, bona cõplexio, bona compoſitio, & bona continuitas, a quibus immediate pendent: Et læſarum operationum, morbus ipſe, a quo ſolo poſſunt operationes lædi. Et ſic patet, ꝙ cauſæ omnes morborum, aut ſunt antecedentes, aut procatarcticæ. Et ꝙ cauſam, quam coniunctam Auicen. uocat. Gal. ſub præcedenti, uel antecedenti comprehendit. Videndũ etiam de cauſis antecedẽtibus humoralibus, Sunt em̃ humores quatuor genere, Sanguis, Phlegma, Cholera rubea, & Cholera nigra. Sanguis melior eſt omnibus, Primo quia eſt materia ſpirituum, in quibus uita cõſiſtit, & omnis operatio uirtutis uegetatiuæ, uitalis, & animalis. Secundo quia conformior eſt principijs uitæ, Eſt em̃ calidus & humidus tẽperate. Tũ tertio qa plus nutrit, & reſtaurat deperditũ cæteris humoribus, & eſt theſaurus naturæ, ex cuius perditione ſtatim

Coniunct. Gal. ſub antecedenti cauſa comprehendit.

mors ſequitur. Poſt ſanguinem in bonitate eſt phlegma, quia aptum eſt, ut tempore neceſſitatis fiat ſanguis. Poſtea cholera, quia participiat cum naturali calore. Quarto melancholia uelut fex, & ſordities, diſtans a principijs uitæ, inimica lætitiæ. Multi hunc numerum humorum per comparationem ad uinum ex uuis preſſum ex Galen. quarto de Vſu partium oſtendunt: Quoniam in eo ſunt quatuor ſubſtantiæ, humoribus quatuor proportionatæ, ſcilicet ſpuma, cholerę: fex melancholię: partes uinoſę, ſanguini, & aquoſę phlegmati. Sed conſiderandum, quòd Gal. ſolum tres ſubſtantias in eo cõparat tribus partibus ſanguinis, qui ex chylo in epate fit, dicens. Quemadmodum uinum ex uuis preſſum, ab innata caliditate patiens ſegregationem, & digeſtionem, & feruens, & eius ſuperfluitatum, quod graue & terreſtre fex dicitur. Alterum uero, quod leue & aereum ſupernatans, uocatur flos, Et medium inter hæc, uinum. Similiter intellige de chylo diſtributo a uentre ad epar a caliditate, quæ eſt in uiſcere digeſtionem patiente, & alterationem ad ſanguinis benigni generationem. In hac enim ebulitione eſt lutoſum, & groſſum & ſubtile, & leue, uelut ſpuma quædam ſupernatans ſanguini. Et ſecundo de uirtutibus naturalibus captie nono, duas generatas ſuperfluitates, leuiorem, & meliorem, florem extimo, grauiorem, & terreſtriorem, ſecem uocant, alteri fla-

uam

uam choleram aſſimilans, alteri uero nigram, nequaꝗ peccares. Et ſic per exemplum hoc Gal. oſtendit in ſanguinis generatione, tres humores, ſanguinem, cholerã rubeam, choleram nigram. Et ratio eſt, quia ſecũdum ipſum phlegma generatur in uentriculo, & non in epate, ut poſt dicemus. Iſte tamen numerus manifeſte apparet in ſanguine extracto per phlebotomiã, ut fex nigra in fundo, & pars ſpumoſa ſupernatans. Et ſubſtantia dulcis. ſ. ſanguis ipſe immixtus phlegmati, cælans ipſum ſua rubedine. Et quãdoꝗ ſupernatante phlegma cum aliqua pinguedine.

Sanguinis duę ſunt ſpecies, naturalis, non naturalis, Naturalis eſt cuius color eſt rubeus, malo carens odore, & ualde dulcis inter humores. Venalis, color eſt rubeus obſcurus. Arterialis, rubeus clarus. Sanguis eſt non naturalis, aut quia mutatus eſt a bona complexione in ſe, ſine alterius humoris commixtione, aut propter humorem malum ei admixtum. Ex permixtione em̃ cum aliȷs humoribus bonis ſeruantibus proportionẽ debitam, non dicitur naturalis, ſed ex eius permixtione cũ malis, qualitate, ſubſtantia, uel quãtitate, ſeu in ꝓportione alterius ad alterũ. Sanguis non naturalis ex permixtione mali humoris, aut eſt ex pmixtione humoris, qui ab extra ſibi ſuperuenit, aut ex permixtione mali humoris generati in ipſomet ſanguine, ut quando pars ſanguinis eſt putrefacta, & eius ſubtile

est conuersum in choleram, et grossum in melancholiam, & cholera, uel melancholia, uel utraq; mansit in sanguine. Et dicit Auicenna, quòd causa efficiens sanguinis naturalis, est calor temperatus, et causa materialis est nutriens temperatum, formalis digestio bona, Et finalis est nutrire corpus. Calor temperatus dicitur causa efficiens sanguinem, quia respectu chyli, uel partium eius aptarum fieri sanguis, nõ tantum excedit, quòd cõuertat partes illas in choleram, uel humorem adustum, neq; tantum est diminutus, quod nequeat ipsas satis digerere, sed quia medius est inter hæc extrema. Et causa materialis est nutriens temperatum, quia partes calidæ & humidæ dulces cibi, potus, uel chyli, mediocriter grossæ, sunt materia sanguinis, quæ dicuntur temperatæ, non simpliciter, sed comparatione ad subtiles igneas paratas cholerizari, & grossas frigidas paratas in phlegma, uel melancholiam conuerti. Vocat decoctionem bonam sanguinis causam formalem, non quia sit eius forma, sed quia est eius causa immediata. Nutrire corpus, est finalis causa, quia licet alij humores secundum Galenum nutriant, non tamen nutriunt uniuersum corpus, sicut sanguis, nec unq; nutriunt soli, sed sanguini commixti, sanguine dominante.

Quare temperatus calor dicitur causa efficiens sanguinem.

Phlegma aliud est naturale, aliud non naturale, d. Auic. Naturale est illud, quod aptum est, ut in aliquo tempore fiat sanguis; quoniam est

sanguis

ſanguis non bene coctus, dicunt, non intelligit Auic, ꝙ naturale ſit dicturus a ſanguine ſolum per magis, & minus eſſe coctum, quia magis, & minus non uariat ſpeciem. Etiam tunc ſanguis ſemper eſſet prius phlegmate, quod non eſt dicendum: quoniã in chylo, cum ſit etherogeneus, ſunt partes aptæ fieri ſanguis, ut partes magis aëreæ, & partes aptæ fieri cholera. Et partes alię, ut magis aquoſæ aptæ diminutę coqui & fieri phlegma. Sed uult, ꝙ hic ſanguis diminute coctus, qui dicitur phlegma, differat ſpecie a ſanguine, Et non uult, ꝙ omnis ſanguis diminute coctus dicatur phlegma, ſed ſolum ille, qui nõdum adeptus eſt ruborẽ ueri ſanguinis, nec eius calorem, nec ipſius aptitudinem proximam, ut nutriat membra carniformia, unde pars chyli, quæ in epate digeſtionem aliquam paſſa eſt, dum ſanguis generabatur, & aquoſa manſit, & alba, & inſipida, & remiſſi caloris, eſt ſanguis ille diminute coctus, qui dicitur phlegma. Et ſic ſanguis, & phlegma non ſolum differunt per magis & minus eſſe digeſtum, ſed ſubſtantia, complexione, ſapore, colore & proprietate.

Sed ſecundum Galenum phlegma generatur in uentriculo, & non in epate, & in ſanguinẽ mutatur per ſecundam digeſtionem, quæ fit in ipſo epate: unde in libello de atra bile inquit. Nos autem pituitoſum humorem ex cibis phlegmaticis, in prima uentriculi concoctione fieri de- **Phlegma generari in uentriculo.**

monstrauimus, ut biliosum, & melancholicum in iecinore mutatur, & pituitosus in sanguinem concoctione qua iecur perfungitur. Ideo hoc esse nutrimentum uelut semidigestum dixit ij. de uirtutibus natural. cap. ultimo. Et quod cruditas pituitæ intelligenda est, quæ in ea concoctione incidit, quæ in uenis agitur, non autem in ea, quæ prima est, quæ in uentriculo perficitur.

Quæri solet: An phlegma naturale totum transeat in sanguinem, an ex eo fiant quatuor humores. Quidam dicunt, quod in quatuor conuertitur humores, tenentes quatuor humores nutrire, & non solum sanguinem. Et sic dicens Auicena: Est aptum ut fiat sanguis. Accipit sanguinem pro tota massa, Speculator tenet totum in solum sanguinem conuerti, Et est melius, quia secundum se totum est sanguis diminute coctus. Item pars phlegmatis, quæ conuertitur in phlegma, uel est per uiam remanentiæ, s. quia remanet intransmutata secundũ illam partem: aut transmutet͛ secundum substantiam. Si primum, per transmutationem non fiunt nisi tres humores. Si secundũ, tunc nõ fiet phlegma. Nam corrupto uno indiuiduo substantiæ, ex eo nõ generatur indiuiduũ eiusdem speciei. Etiã posset argui ꝓcessus in infinitũ. Et si dicas, Sanguis in quem conuertitur phlegma, nutrit, ergo ipse est quatuor humores. Negat argumentum, quia ille sanguis distinctus ab alijs factus a phlegmate.

Phlegma totum in solum sanguinẽ conuerti

gmate, non nutrit, nisi mixtus toti massæ sanguineæ, a qua corpus quantumcunq; phlegmaticum, & quantumcunq; necessitatem habens, non euacuatur omnino. Phlegma naturale est dulcis saporis, non ualde frigidum, licet sit primum frigidorum, quod est in nobis: Imo comparatione corporis, secundum complexionem, quam sortitur, ex membrorum suorum coalteratione, uel comparatione cutis, est frigiditatis paucæ, sed comparatione sanguinis & choleræ rubeæ, & spiritus, est ualde frigidum.

Dicit Auic. primo canticæ, q phlegma naturale est insipidum. Et Auerroes ibi: Quinq; sunt species phlegmatis, ex quibus una uocatur phlegma naturale, & tale caret sapore. Ideo prima primi non dicit Auic, q sit dulce, sed q sit quidam modus dulcis phlegmatis, quia extenso nomine dulcis ad sapores gustui delectabiles, sapor insipidus dulcis dici potest. Sed quia phlegma naturale est nutrimentum ueluti medio modo coctum, ut dictum est, credendum est, ipsum aliqua dulcedine participare. Vnde Galenus secundo de uirtutibus naturalibus. Phlegmatis quod dulce est id benignum esse animali & secundum naturam. Etiam dicit Auicenna, datur phlegma dulce, quod non est naturale, ut quando sangnis naturalis immiscetur phlegmati, quod sentitur in reumatismis descendentibus ad linguam & palatum, & in saliuis.

Vnde cum phlegma permiſcetur in uenis cum ſanguine, ut tempore neceſſitatis fiat ſanguis, & nutriat: Dulce eſt & naturale, quia currit curſu ſibi ordinato a natura. Sed cum permiſcet cum ſanguine præter cõmumem curſum naturæ, ut cum phlegma ſuperabundat, & extra uenas expulſum, & defluens, cum ſanguine aliquo immiſcetur, eſt dulce non ualde, quia factum eſt cauſa morbi, ut reumatis & impedimenti guſtus, & appetitus. Dicit Auic. Gal. dixit phlegmatis naturalis, naturam non feciſſe membrum proprium, quemadmodum duabus fecit choleris, ſcilicet choleræ rubeæ, chiſtim fellis, & choleræ nigræ, ſplenem, cuius cauſa eſt, quia phlegma habet ſimilitudinem propinquam ſanguini, et omnia membra indigent eo, ut ſcilicet tempore neceſſitatis in ſanguinem uertatur, & nutriat ea. Et ideo fecit natura, ut cum ſanguine uadat. Sed ratio Gal. uidetur alia in libello de atra bile capite viij. Nam inquit. Quia pituitoſus humor in ſanguinem mutatur, concoctione, qua iecur perfungitur. Hac ratione, nullum proprium eius organum ad ſanguinis purgationem natura machinata eſt, quemadmodum utraſq; ueſicas, & ſplenem, illas ſeroſi excrementi, & bilioſi humoris, hunc melancholici. Et in de uirtutibus naturalibus ij. cap. ulti. inquit, phlegmatis nullum fecit inſtrumentum natura, ſanguinis purgatiuum: quoniam & frigidum, & humidum, &

Quare natura non fecit membrũ propriũ naturalis phlegmatis.

uelut

uelut ſemidigeſtum aliquod nutrimentum. Indiget enim non euacuari hoc tale, ſed in corpore manens alterari. Ideo nullus in epate reperitur proprius canalis deferens phlegma ad aliquod proprium receptaculũ, ſicut reperitur proprius canalis deferens cholerã ad chiſtim fellis, Et proprius, portans melancholiam ad ſplen.

Dicit Auic. Membra omnia indigent phlegmate, propter neceſſitatẽ, & propter utilitatem. Et neceſſitas eſt duplex, una eſt, ut ſit iuxta membra, ad hoc, ut operentur in eo uirtutes eorum naturales, & concoquant, & digerant & nutriantur ex eo, cum membra amiſerint nutrimentum, quod ad ipſa conſueuit uenire, quod eſt ſanguis bonus, propter retentionem materiæ eius, quæ retentio a uentriculo & epate fit, propter aliquas cauſas accidentales, ut cum cibus ab extra non miniſtratur tempore famis, tunc enim uentriculus auide retinet, id quod in eo eſt. Et epar ſimiliter, aut cum contigit opilatio, uel apoſtema in fundo uentriculi, uel in meſaraicis, uel epate: Aut cum fuerit debilitas expulſiue uentriculi, cum debilitate attractiuæ meſaraicarum, & epatis. Poſtea inquit, quòd hanc partem neceſſitatis non habent duæ choleræ puta rubea & nigra, quia nõ conueniũt in hoc cũ phlegmate, ꝙ calor naturalis rectificat ipſum, & faciat ex eo ſanguinem, ſed in hoc conueniunt phlegma, & duæ choleræ, ꝙ calor accidentalis mutat, putre-

facit, & corrumpit eas omnes. De hac necessitate non inuenio Galenum mentionē fecisse, propter quod dubitatur. Quare phlegma hoc nō fiebat sanguis ante tēpus huius necessitatis, cum ipsum erat in uenis, sicut est modo, & calor potentior q̄ nunc. Secundū dubium est: Quomodo hoc phlegma in uenis extra epar, tempore necessitatis cōuertatur in sanguinem, cum locus generationis sit in epate, ut primo de uirtutibus naturalibus iiij. cap. & iiij. de Vsu part. cap. xij. & cap. xvij. Item v. de iuuamentis membrorum cap. iij. inquit author: Quia corpus epatis est primū instrumentorum generantium sanguinē, quanto magis cibus fuerit propinquus ei, tanto magis erit maioris, & uelocioris alterationis in sua natura, & melius recipiens speciē sanguinis. Et propter istā causam fuerunt tellæ uenarum, quæ sunt in epate tenuiores tellis aliarum uenarum, quæ sunt in toto corpore, quoniā uenæ, quæ sunt in residuo corporis, quæ sunt remotæ a substantia generante sanguinē, fuerunt tellæ earū grossiores, & magis duræ. Propter quod dixerunt aliqui, q̄ phlegma quod iam transiuit in uenas uersus membra, nō potest fieri sanguis nisi resumat̃ in epar: nam sanguis fit in epate in uirtute carnis suę rubeæ, unde sanguis est rubeus. Sicuti mammillæ uirtute carnis albæ, faciunt lac album. Vnde Gal. iiij. de Vsu part. xij. cap. Id quod est caro epatis quod utiq; est, & propria substātia uisceris, est primum

sanguina-

sanguinationis organum, et principium uenarum. Si quis enim euidenter scrutatur eius naturã, propria sanguini existit. Euaporatum enim sanguinem, & ingrossatum, nihil aliud inuenies fieri, quàm epatis carnem. Et alij dicunt, quòd causa quia prius non fiebat sanguis, & modo fit, cum tamen continue stet actio caloris &c. est quia prius stabat quasi occultatum cum sanguine, & conseruabatur in eo ex naturali ordine partium in nobis. Nunc autem tempore necessitatis, est factum illud phlegma actualius, & attingens loca, quæ possunt illud conuertere in sanguinem. Et dicunt ad secundum, quod ubique in uenis phlegma potest fieri sanguis, quia in uenis est uirtus sanguifica secundum Galenum iiij. de usu part. cap. xij. ita dicentem: Venis, quæ ad uentrem, & uniuersa intestina preueniunt, inest uirtus quædam sanguinis factiua, secundum quam, antequàm ad epar perueniat, qui distribuitur in cibarijs chylus sanguinarum ipsum uenæ natæ sunt, quãuis epar principium sit, & primum sanguinationis organum, & uenæ nõ sint factæ gratia sanguinationis, sicut ibi iiij. de usu par. cap. xvij. dicit Gal. Non possunt autem duæ choleræ conuerti in sanguinem, quemadmodum phlegma. Quia melancholia fex sanguinis, ex ineptitudine materiæ, non potest fieri sanguis. Et cholera nõ potest fieri sanguis, quia agens naturale non retrahit suam actionem, quia tunc esset agens

cum

cum cognitione. Egit autem calor naturalis ad terminum multæ caliditatis, cum generauit choleram. Ergo non potuit illa retrahere ad inferiorem decoctionem. Et quia cholera est materia improportionata illi formæ, cum sit ignea, subtilis, amara. Et per consequens non apta digeri digestione sanguinea, phlegma autē est aptum.

Secunda necessitas est, ut misceatur cum sanguine, ut reddat ipsum aptum ad nutriendum membra phlegmaticarum complexionum, sicut cerebrū in cuius sanguine, qui debet ipsum nutrire, notabilem phlegmatis partem esse oportet. Et hic modus necessitatis est inuentus in duabus choleris, quia oportet in sanguine, qui debet membra cholerica nutrire, sicut pulmonem, notam esse partem choleræ. Et in illo qui nutritus est membra melancholica, sicut ossa, cartilagines notam esse partem melancholiæ. Scias tamen ꝙ triplex sanguis ad caput ascendit, Vnus est grossus, terrestris, ossa quæ sunt in capite nutriturus, Alius est humidus, phlegmaticus, substantiam cerebri medullarem nutriturus, Alius subtilis, purus, conuertibilis in speciebus, quorum magna copia indiget cerebrum, tum ad operationes phantasię, cogitationis, & memoriæ, tum ad sensationes omnium quinqꝫ sensuum exteriorum, tum ad motiones uoluntarias omnium musculorum corporis. Et utilitas phlegmatis est ut humectet iūcturas, & membra, quæ multum

mouentur

mouentur, ne desiccentur propter calorem, qui prouenit ex motu.

Dicit Auic. Non naturalis phlegmatis ex parte substantiæ. Quoddam est mucilaginosum, aliud crudum, aliud aquosum, aliud gipseum. aliud uitreum. Mulcilaginosum est quod in suis partibus est ita diuersum in subtilitate, & grossitie, quod uisu deprehenditur. Et dicitur a similitudine, quam habet cum mulcilaginibus, ut psilij, lini, alteæ. Crudum est, quod secundū iudicium sensus apparet æquale in subtilitate, & grossitie, licet uere diuersum sit in suis partibus. Aquosum est phlegma ualde subtile, uelut aqua aliqualiter inspissata. Spissū est cuius subtile fuit resolutū propter nimiam moram eius in iuncturis. Et hoc est grossius omnibus alijs. Vitreum est, quod uitro liquefacto simile est, in sui uiscositate & ponderositate. Mucilaginosum sæpius inuenitur descendens a membro ad nares, & quandoque in uomitibus, & secessibus, & urinis. Crudum multiplicatur in stomacho, & in intestinis, & interdum in uenis, & specialiter in senibus, propter diminutionem concoctionis, Et illic moram trahens paulatim augetur, & ingrossatur, Et cum tandem ab eo grauetur natura, & nō possit ipsum per uias expulsionis ordinarias expellere, faciens de possibilibus, quod melius est, elongat ipsum a corde, & alijs membris intrinsecis, & mittit ad extrema, specialiter ad tibias,

Quid phlegma crudū

bias,

bias, cum sua grauedine naturaliter tendat ad inferiora. Et ideo tibiæ senum inflantur inflatione relinquente foueam post impressionem digiti. Et specialiter in pinguibus, et solitis nutriri humidis. Aquosum phlegma sæpius inuenitur in saliuis, & sputis male digerentiū & nimis bibentiū. Et a cerebro ad nares solet distillare, ut in principio corrisarum. Gipseum generatur cōmuniter in podagris, & chiragris nodosis ex grosso phlegmate clauso in iuncturis, & illic manēte, donec subtile eius sit resolutum, & grossum eius adeo induratum, ut sit sicut lapis. Ideo gipseū dicitur, quia gipso similatur, non fluidum, neq; molle. Ideo non humor proprie. Vitreum communiter generatur in decrepidis destitutis calore, Et quandoq; mulieribus, & phlegmaticis aliarum ætatum, & maxime in monoculo, uel in intestino colon, tum propter inuolutiones, & angulos eorum, tum etiam propter eorum frigiditatem, & distantiā a corde. Et quandoq; apparet in squibalis effluere, ministratis clisterijs in colica.

Non naturalis phlegmatis secundū sapores. Aliud est, quod est salsum, quod cæteris speciebus est magis mordax, et siccius, & leuius, ꝓpter choleram, quam suscipit in se, est siccum, leue, & acutū. Et dicit Auic. ꝙ cuiuslibet salsuginis causa est, ut terreæ partes adustæ siccarum complexionū, & amari saporis misceātur æquali mixtura, seu temperamento humiditati aquosæ pauci

Salsuginis causa.

saporis,

saporis, aut priuatæ sapore. Et intelligit misceri æquali temperamento, non ꝙ æquis partibus misceantur: quoniã sufficit, ꝙ terreũ adustum nõ obtineat in uirtute supra aqueũ humidum manifeste, Nec cõtra. Nam si partes terreę adustæ multæ essent, & superarent humiditatẽ aquosam, ꝑueniret inde sapor amarus. Et ex tali mixtura sicci, terrei, adusti, amari cum humido aqueo insipido, fiunt sales, & aquę salsæ. Similiter quãdo cholera sicca natura, & adusta miscuerit se mixtione ęquali tenui carẽte sapore uel insipido, faciet hoc phlegma salsum, & est phlegma cholericum. Et dicẽs Gal. ij. de differen. febriũ ca. vi. ꝙ phlegma salsum fit, aut ob putrefactionẽ, aut ob ꝑmixtionem salsæ serosæ humiditatis. Intelligit, ꝙ putredo facit phlegma salsum, propter hoc, ꝙ in eo facit adustionẽ, & cineritiũ, quæ cõmiscetur cũ humiditate ipsius. Et per serosam humiditatem salsam, intelligit ut dicit Iac. de partib. uirus cholericum, quale inuenitur interdũ, supernatans sanguini extracto per phlebotomiã, & interdũ manans ex fistulis, & ulceribus uirulẽtis, & istud est salsum uel amarꝫ, & immixtũ phlegmati, potest ipsum reddere salsum, queadmodũ cholera. Hoc phlegma salsum sæpe reperit̃ in uentriculis phlegmaticorꝫ, uina fortia potantiũ, & salsis, et acutis utentiũ. Et uentriculo adhærens, sitim interdum clamosam causat, & decurrens per intestina, quandoque excoriat ea, & inducit disenteriam,

& in-

& insfiltratum in ano frequenter fortem tenasmonem. Et d. Auic. ij. cano. quòd sapor salsus fundatur in substantia calida media inter subtile & grossum, & sapor amarus in substantia calida grossa, & acutus in substantia calida subtili, & sapor ponticus in substantia frigida grossa terrestri, & acetosus in substantia frigida subtili, & stipticus in substantia frigida media inter subtilitatem & grossitiem, & in substantia grossa media in caliditate & frigiditate, sapor dulcis, & in substantia subtili media in caliditate & frigiditate, unctousus. Sed dices sapor acetosus fundatur in substantia subtili, & salsus in substantia media inter subtile, & grossum. Ergo phlegma acetosum subtilius est salso, & per consequens leuius cuius oppositum dictum est. Dic, quòd in substantia acetosa possunt esse aliquæ partes subtiles, quæ deferunt illum saporem, & aliæ plures & maiores, quę eum non deferunt. Sicut in Oppio & cicorea partes adustæ, quæ reddunt ipsas amaras, sunt pauciores alijs, cuius rei signum est, quod Oppium est frigidum in quarto. Et Cicorea frigida a dominio. Sed dices, quando cum insipido miscetur amarus sapor, a nullo potest frangi sapor amarus, quia insipidum est priuatio, compositum ergo remanebit amarum. Item salsus sapor est medium. Extremi sapores sunt, dulcis, & amarus. Ergo oportet, quòd in productione salsi concurrant dulcis, & amarus.

Dicunt

Dicunt ad primum, ꝙ amaritudo frangitur a salsedine, quę in humido aqueo producitur per siccum terreum, quod est in amaro calido agente: Ad secundum, Verum est quando medij sapores fiunt per uiam commixtionis, sed quando fiunt per uiam generationis non. Vnde sicuti nõ existentibus actu coloribus extremis, fiunt colores medij per transmutationem principiorum cõtinentium in uirtute productiua hos colores, ut segetes uirides, & folia arborum mouentur ad uiriditatem, ad citrinitatem, calore agente, prę ter, ꝙ ibi sit album quod cum uiridi obscuro, quod stat loco nigri, faciet citrinum. Ita non existentibus saporibus extremis in actu, sed in uirtute principiorum producentium, fiunt sapores medij. Sequuntur enim colores, & sapores transmutationem secundum primas qualitates, licet colores non sic immediate, sicut sapores, primo de uirtutibus naturalibus capite sexto.

An autem dulcis, & amarus sint extremi sapores, sicut album & nigrum sunt colores extremi. Videtur, ꝙ sic ex secundo de anim. com. cv. Et iij. coll. cap. xxxiiij. Item sapores sunt extremi quibus fiunt alij, sed ex dulci, & amaro alij fiunt. Item sapores isti occurrunt nobis cum maiori contrarietate, quia cum delectatione & tristitia. Dicunt Anto. & Dinus sapor amarus, & dulcis sunt extremi, in quantum ex illis fiunt omnes sapores medij, tamen considerando effectus, qui

proueniunt in nobis ex aliis saporibus, Sapor acutus, & ponticus, siue acetosus, sunt extremi, ut dicit Gal. quarto de simplici medicina, quia acutus calefacit, & ponticus, siue acetosus infrigidat. Solet etiam quæri, quomodo hoc phlegma salsum sit species phlegmatum, cum phlegma sit humor frigidus & humidus? Et Gentilis dicit, q hoc phlegma ponitur in cap. phlegmatum, quia moles phlegmatis uincit. Si enim uinceret cholera, aut æquaretur, sapor amarus uinceret, etiam quia motus eius est quotidianus. Ad argumentum dicit, q phlegma salsum est in se frigidum, & humidum, quia partes frigidæ, & humidæ uincunt. Sed respectu nostri corporis est calidum, & siccum, quia calefacit, & exiccat nos. Nec est conueniens, q aliquid in se sit frigidum, id est, plures habeat partes frigidas, q̃ calidas, & tamen nos calefaciat, ut secundo de anima cō. cv. Quia partes calidæ possunt penetrare, & profundare in nos, & partes frigidæ extra manere, & non agere. Aliud est phlegma, quod est acetosum. Nam sicut phlegma est duorum modorum, dulce per propriam naturam, ut phlegma naturale, & per rem extraneam, quę fuit sibi admixta, scilicet, sanguinem; Ita acredo, seu acetositas phlegmatis acetosi, contingit duobus modis. Vno modo per rem extraneam sibi admixtam, scilicet, melancholiam acetosã... ... qua postea. Alio modo propter ebullitionem, quæ

Quomodo sapor acut⁹ & ponticus dicuntur extremi.

quæ accidit phlegmati, ſicut accidit ſuccis dulcibus fructuum, ꝙ primo ebuliunt, & poſtea aceſcunt. Nam imagineris, ꝙ ſicuti ſucci fructuum a modico calore ebuliunt, & cito poſt acetoſantur, ita phlegma naturale, quod eſt quidem ſuccus, quandoq; a calore debili non plene coqui, nec ſanguinem fieri, ſed paulo poſt eius ebulitionem acetoſari. Pro quo ſcias, ꝙ acetoſitas, quæ accidit per alterationem, eſt duplex. Vna fit per imperfectam decoctionem in rebus, in quibus multum eſt de humido aqueo. Et talis uocatur acetoſitas pura, id eſt, non coniuncta ſapori acuto, non tamen eſt neceſſarium, quòd ſit pura ab alijs ſaporibus, Nam poteſt cõiungi ſtiptico, & pontico, ut in agreſti uua in principio, & in quibuſdam generibus pyrorum. Alia eſt acetoſitas facta per putrefactionem, quia calidum rei aquoſæ factum extraneum, educit de humido ſubtili rei, cum quo exit calidum naturale, & infrigidatur res ex hoc, ſicut res aquoſæ per diminutam decoctionem, Sed quia calidum extraneum aliquas partes rei adurit, cum educit humidum, & calidum illius rei, oportet, ꝙ remaneat aliquod ueſtigium caloris extranei in partibus combuſtis huius rei acetoſæ. Et ſic acetum per putrefactionem factum, habet aliquas partes calidas ſecum mixtas habentes ſaporem acutum propter aduſtionem. Et ſic acetum hoc non eſt pure acetoſum, ſed cum hoc acutum, pro quo

uide iiij.simpl.cap.iij. Hoc phlegma sæpe appa-
ret in uentriculo male digerentium. Nam ad os
uentriculi profluit naturalis melancholia ad de-
siderium suscitandum. Et interdum tale genera-
tur in uentriculo, per uiam ebullitionis a debili
calore. Scias, quod a cibis acetosis, salsis, aut amaris
humores in epate generati nõ trahunt saporem,
licet in uentriculo existentes trahere possint ab
eis aliquam leuem saporis impressionem. Et ra-
tio est, dicit Iac. de partib. Quoniam de dictis so
la succositas actu dulcis attrahitur ab epate, & re
siduum defluit inferius per intestina, & in illa
succositate sunt in potentia, amaritudo choleræ,
acetositas melancholiæ, & sanguinis dulcedo.
Sicut enim apes ab amaris floribus sugunt sub-
stantiam dulcem, ex qua faciunt mel, & cæram,
sic epar in cibis. Et propterea Auic. prima primi
non posuit modum aliquem specialis phlegma-
tis acetosi ex usu aceti, & acetosorũ cibariorum.
Aliud est phlegma ponticũ, quod similiter quan
doque fit ex alterius humoris cõmixtione, quan-
doque ex alteratione phlegmatis in se ipso. Sub
pontico, stipticum comprehenditur, Quia non
est, nisi ponticus remissus, ut ait Galenus quarto
simplicium. Ex alterius humoris cõmixtione,
ut a melancholia, pontica sibi immixta. Ex alte-
ratione in se ipso, ut si a causa aliqua in se sit infri-
gidatum uehementi infrigidatione, adeo ut sa-
por eius sit conuersus ad ponticitatẽ, quia aquo-
sitas

sitas ipsius est congelata, & aliqualiter alterata uersus siccitatem, & terrestreitatem, & nō superuenit ei calor debilis, qui faciendo ipsum ebullire cōuerteret ipsum ad acetositatē, neq; calor fortis, q digereret ipsum, et faceret ipsum sanguinē. Sapor ponticus est sapor, qui linguæ applicatus supficietenus exasperat ipsam, ut sapor balaustiarum, galarum, corticum, granatorum &c̄. Et sapor fructuum omniū in principio sui, qui dulces fiunt, quando maturātur, ut dicit iiij. simp. ca. vi. Dicunt, ad hoc ut phlegma fiat ponticum per alterationē, siue alterius humoris cōmixtionem, requiritur primo, quōd nullus calor obuiet ei, qui facere possit ipsum ebullire. Secundo, q̄ a frigore paulatim inspissetur. Tertio, q̄ aliquæ partes ipsius aquosæ fiant terrestres, sicut aqua per inspissationem conuertitur in terrestram, quia de ratione pontici sunt, terrestreitas, spissitudo, & frigiditas. Et Gentil. dicit, q̄ modus, quo fit phlegma dulce naturale ponticum, est q̄ phlegma naturale non occurrat calido putrefacienti, nec calido forti coquenti ad sanguinem, sed occurrat frigidiori inspissanti, & exprimenti subtile humidum, unde fit in eo siccum terrestre cum humido aqueo grosso. Dicunt &, q̄ hoc phlegma raro reperitur, quia raro fit melancholia pontica, quæ phlegmati mixta reddat ipsum ponticum, sed est ut plurimum acris, aut stiptica, tum etiam quia rarum est, ut in tantum possit crescere fri-

Sapor ponticus.

gus in humano corpore, quod congelet phlegma, & faciat ponticum. Non est tamen impossibile, cum referant quidem sentire, quandoque frigus in uentriculo quasi glaciei. Idem de cerebro, & aliqui de intestinis. Sed dices, quomodo phlegma dulce remanens phlegma potest fieri per se ponticum, cum tale sit plusque semicoctum. Et omne ponticum sit crudissimum. Item si aliquis humor fiat ponticus, erit melancholia non phlegma: patet consequentia, quia omne ponticum necessario est frigidum, & siccum. Dicunt phlegma fieri ponticum, potest intelligi duobus modis: Vno modo uniformiter per totam eius substantiam, & intense. Alio modo quasi superficialiter secundum aliquas sui partes, & remisse. Primo modo dulce phlegma remanens phlegma, non potest fieri per se ponticum, sed bene secundo modo. Potest enim diuturnitate temporis inspissari, & partes eius aquæ, quæ nondum passæ sunt digestionem congelari, & terrestres fieri, licet non adeo congelari possint, quod fiant lapis.

Phlegma uitreum, quod ob similitudinem, quam habet cum uitro liquefacto in colore, uiscositate, & pondere, aliquando est acetosum, ut cum a calore debili facta est in eo ebullitio, aliquando est insipidum, ut quando inspissatum fuit, & neque calor debilis, neque fortis fecit ipsum ebullire. Et dicit Auic. quod hoc est, quod erat aquosum in principio sui, & nō est putrefactum, neque

aliquid

aliquid ei commixtum, ſed tam diu manſit reconditum, donec fuit inſpiſſatum, & frigidius factum, non tamen ſupple congelatum, nec ita terreſtre factum, ut inde mutet ſaporem, & ponticum efficiatur. Ex his patet quatuor eſſe modos corrupti phlegmatis, ex parte ſaporũ ipſius, ſalſum, acetoſum, ponticum, & inſipidum. Et quatuor ex parte ſubſtantiæ ſuæ, aquoſum, uitreum, mucilaginoſum, & gipſeum, crudum ſub mucilaginoſo comprehenditur. Nam omne phlegma tale, uel eſt ſubtile fluidum ad aquoſitatem tendens, & ſic eſt aquoſum, uel groſſum inſpiſſatum, & hoc tripliciter, uel ad inſtar mucilaginis, & eſt mucilaginoſum, uel ad inſtar uitri liquefacti, & eſt uitreum, uel ad inſtar gipſei, & eſt gipſeum. Item tantum ſunt nouem ſapores, tres calidi, ſcilicet, amarus, ſalſus, acutus. Tres frigidi, ſcilicet, ponticus, ſtipticus, & acetoſus. Et tres medij, ſcilicet, dulcis, unctuoſus, & inſipidus. Sed non eſt aliquod amarum phlegma, nec aliquod acutum, cum ſapor acutus in ſubſtantia ſubtili calida fundetur. Phlegma uero non eſt ſimul calidum, & ſubtile, quia caliditas innata digerit, & inſpiſſat phlegma. Dulce uero & unctuoſum ſub inſipido comprehenditur. Et ſtipicum ſub pontico.

Octo modi corrupti phlegmatis

Cholera alia eſt naturalis, alia non naturalis, dicit Auic. Naturalis eſt ſpuma ſanguinis, cuius

De colore naturalis cholerae.

color est rubeus clarus. Et dicit secunda primi doc. iiij. summa. ij. cap. ij. quod color croceus, qui similatur capillis croci, est color, quem medici uocant rubeum clarum. Sed Gal. primo de Crisibus xij. cap. dicit, Apud medicos amaram bilem dici flauam, & ruffam, & pallidam. Idem in de Victus ratione, cōmentario tertio. Et non dixit eam rubeam dici, Nam inquit, amara bilis aliquando ruffa apparet, aliquando flaua, & sępius pallida tibi uidebitur. Et differunt ruffus color, & flauus, quia ruffus magis ad album uergit, & flauus ad splendidum. Nam si amara bilis albior, & turbulentior facta sit, ruffescit, Si uero splendēs sit, & purior flauescit. Etiam choleram naturalem non dixit Galenus esse spumam, sed uelut spumam, iiij. de usu partium cap. iij. Nam spuma est corpus constans, & non fluidū. Item spuma componitur ex humidis puta aere incluso in humido uiscoso, sed cholera ex siccis, cum sit amarissima, & amaritudo fundetur in sicco terreo adusto, Sed dicitur cholera naturalis corpus humidum, fluidum, spumosum, iuxta illud quinto de iuuamentis membrorum capite primo, Illud, quod purgatur ex chylo, habet tres modos, fecem. quae est quasi cortex uuarum, deinde quod est feculentum uuarum, quod decidit in uinum, deinde spumosum. Cholera leuis est respectiue, quia est leuior humorū, Acuta, quia mordax, & penetratiua, suo enim acumine inte-

Quomodo differūt color ruffus, & flauus.

stina

ſtina mordet, & cum abundat, & diu per ea currit, excoriat ea. Si dicas, ꝙ cholera eſt amara, & amaritudo in ſubſtantia groſſa terreſtri fundat̃, Dicit̃ ꝙ in cholera ſunt partes aliquæ terreſtres aduſtæ, quę ſunt amaritudinis fundamentũ. Sed cum illis ſunt aliquæ igneæ, & aereæ. Huius choleræ in epate genitæ, pars una tranſit cum ſanguine ad uenas, & alia tranſmutat ad burſam fellis. Pars choleræ, quæ cum ſanguine tranſit ad uenas, penetrat cum eo neceſſitatis cauſa, & cauſa utilitatis. Neceſſitas eſt, ut miſceatur cum ſanguine ad nutriẽdum membra cholericarum complexionum. Iuuamentum, ſeu utilitas eſt, ut ſubtiliet ſanguinem, & faciet ipſum penetrare in uenis. Differt cholera, quæ uadit cum ſanguine ab illa, quę ad chyſtim fellis tranſmittitur, quia quæ cum ſanguine uadit, eſt magis benigna, groſſior, & naturæ ſanguinis magis propinqua. Quæ autem ad duſtim uadit, calidior magis ignea, & ſubtilis.

Tenet Hipp. & Gal. choleram ttanſire cum ſanguine ad membra, Primo ut iuuet penetrationem ſanguinis, Secundo ut cum eo nutriat membra cholericarum complexionum, Tertio ut contra operetur frigiditati, & humiditati phlegmatis, & melancholiæ. Ariſtoteles & Auer. contrarium, dicentes choleram eſſe puram ſuperfluitatem, & a ſanguine ſeparari in epate, tanquam ineptam nutritioni, & abominabilem

membris. Alij mediant dicentes, ꝙ cholera in perfecte sanis non transit cum sanguine sub eius actualiter completo, sed sub esse potentiali propinquo actui, quia in sanguine transeunte ad uenas, sunt aliquę partes subtiles aptissimę cholerizari, quæ nullam habent amaritudinem, ex quibus dicunt, membra choleriaꝝ cõplexionum, ut pulmonẽ nutriri. Sed phlegma, & melancholiam dicunt in uenis esse, sub esse actuali, & perfecto. Scias, ꝙ aquositas sanguinis multum iuuat penetrationem eius, per uenas capillares, quę sparsæ sunt in epate, & ingressum ipsius in uenam concauam. Et ad id etiam cooperatur cholera sui subtilitate & acuitate. Et postquam dicta aquositas a massa sanguinis separata est, cholera utilis est ad faciẽdum penetrare dictam massam ingrossatam per admixtionem phlegmatis, & melancholię. Nec impedit ingrossationem dictę massę per uiam digestionis, imo cholera ipsa processu tẽporis resoluẽdo aliquid aquositatis dictæ massæ sui caliditate, & siccitate ingrossat, & ingrossatur, licet ex subtilitate suæ substantiæ reddat dictam massam subtiliorem, ex eius acumine promptiorem ad penetrandum.

Solet quæri de cholera, quid sit, quæ cum sanguine uadit iuuans ad penetrãdum, postq̄ compleuit penetrationem. Dicunt, ꝙ si omnia membra nutriunt̃ quatuor humoribus, illa pars choleræ, quæ cum sanguine uadit subtiliãs illum, ut

penetret,

penetret, est quæ simul cum sanguine nutrit membra. Et si ultra quantitatem, qua indigent membra pro nutricatione, uadit de cholera cum sanguine, tūc completa sua utilitate insensibiliter resoluitur, Et aliquando sensibiliter, cum aliqua sanguinis aquositate, & tunc fit sudor. Est em̄ sudor quædam sanguinis aquositas, cui pus cholericum est admixtum, ut ij. Can. cap. de sudore. Et ex hoc patet, quare sudor sit salsus, de quo Aristot. iiij. probleumatū particula prob. xij. Quia est aquositas cui miscetur amarum.

An aūt cholera naturalis subtilior sit sanguine, dicit Gal. ꝙ sic, secūdo de potentijs naturalib. cap. ij. Sicut urina subtilior est cholera: sensu em̄ manifestum, ꝙ cholera magis fluit sanguine, & per pannū, uel colatoriū facile pertransit. Et ipsa cholera serosa superfluitas citius colatur. Fit em̄ cholera ex subtili materia, quia illud, quod ex chylo subtile est, fit cholera. Quòd si dicas, cholera fit per maiorē decoctionē, ergo magis grossa quia decoctio ingrossat. Dicitur ꝙ decoctio ingrossat nō decoctum, Nam pars chyli, quæ cholerę respondet, subtilis est subtilitate quę debetur rebus, ut crudæ sunt respectu sui ipsarum, cum sunt coctæ, tamen hoc minus coctū, ut sanguis, potest esse grossius quodam alio magis cocto, ut cholera: Sed quomodo propositio hęc. Digestio ingrossat, debeat intelligi, postea dicemus.

Dicit Auicen. pars choleræ ad chystim fellis transmit-

transmittitur propter necessitatem & utilitatem. Et necessitas est duplex, una est totum corpus a superfluitatibus cholericis mundare, alia est bursam fellis nutrire. Etiam utilitas eius est duplex, Vna est abluere intestina a fecibus, phlegmate uiscoso eis adhærente, Alia est intestina, & ani musculos pungere, ut sentiant, id quod eis nociuum, & egestiones emittant. Dicunt aliqui, nutritur chystis fellis non a cholera pura, sed ab unctuoso aliquo eunte cum illa. Sed Gal. v. de usu part. vij. cap. dicit, ꝙ uesica, quia choleram suscipit impermixtam, indiget proprijs uenis deferentibus eis cibum, ad eius nutritionem. Idem habes vi. de iuuamētis membrorum cap. iij. ibi. Chystis fellis autem & uesica, quia utraq; attrahunt superfluitatem propriam cōuenientem eis, & est pura, & munda, datæ fuerunt eis uenæ ad cibandum eas, præter uenam, per quam attrahunt superfluitatē. Et parum supra dicit, quodlibet membrum attrahens sibi aliquod propriū, si attrahat ipsum ex canalibus amplis, sicut per splenem & renes, attrahit cum eo aliud alterius generis. Quare chystis fellis cum attrahit choleram ex canalibus strictis, attrahit eam ualde puram. Quando ergo ipsa pura existens sit summe amara, nihil nutrire potest, sed quia chystis fellis choleram attrahit, a proprietate, seu a uirtute naturali attractiua, & in omni tali attractione, attrahitur conueniens, iij. de uirtutibus naturalibus cap.

Chystim fellis ex sanguine nutriri.

bus cap.vij.& xiij. Et prima primi cap. ultimo: Dici potest, q chystis fellis attrahens choleram, cum co̅ueniens sit sibi in ea uoluptuatur, et quodammodo congaudet, sicut magnes in præsentia ferri. Cholera, quæ uadit ad principium intestiniorum, scilicet, ad duodenum, ut omnia intestina emundet, si ad uentriculum iuisset, digestionem corripuisset, ut Galenus declarat quinto de usu partium cap.iiij. Et si monstruose in aliquo uadat porus ille ad fundum uentriculi, & non ad intestinum, cogitur ille quaq; die choleram euomere, ut Gal.ij. artis medicinalis, tractatu, de uentre, & ij. de complexionibus cap. ult. Et iij. de ratione uictus in morbis acutis con. iij. Et quandoq; in aliquo inuentum est, q alius subtilissimus porus uadit ad fundum uentriculi, preter illum qui uadit ad intestina, de quo Hali primo artis medicinalis cap.xxv. An autem chystis fellis tempore debito expellat choleram aliquo excitante, uel mordente eam: dicendum q sic mordicatione choleræ, uel quadam extensione, Habet enim neruum paruum, uix uisibilem sibi communicatum, v. de usu partium cap.viij. Dicit tamen Galenus q mordicationes in chysti fellis a cholera non sunt manifestæ, sicut in uentre, matricibus, & uesica, quæ urinam suscipit, iij. de uirtutibus naturalibus cap. xij.

Chystis fellis neruum habet sibi communicatum.

Cholera non naturalis, alia est non naturalis per causam extraneam, quæ ei admiscetur, alia

per

per causam in se scilicet, quia eius substantia non est naturalis. Cholera non naturalis propter causam extraneam, alia dicitur famosa, & est illa cui phlegma admiscetur, & alia est, quę est minoris famæ, & est illa, cui melancolia est admixta, hæc enim raro fit, sed prima sæpe: facilius enim miscetur phlegma cum cholera, quia phlegma choleram inuiscat, et cholera diuidit phlegma, q̃ melancholia, quæ est sicca, et terrestris, cum cholera, quæ est etiam sicca ignea. Dicit Auicenna, ꝙ famosa magis generatur in epate, & de loco generationis minoris famæ non dicit. Dicunt ꝙ famosa magis generatur in epate, quia in epate magis de prope coeunt cholera, & phlegma, q̃ alibi, eo quòd rami uenæ portæ, & rami uenæ concauæ sibi inuicem coniuncti in epate, in quibus sunt humores quatuor, sunt strictissimi. De cholera uero minoris famæ dicit Gentilis, ꝙ licet Princeps locum generationis eius non explicet, tamen credendum est propter eandem causam, in epate generari. Sed Iac. de partibus dicit, ꝙ choleram minoris famæ generari in epate nō dixit, Quia illa quæ fit, quando choleræ naturalis pars aduritur, & inuiscatur alteri non adustæ, non perficitur in epate, quia si pars choleræ in eo adureretur, traheretur a splene, tanq̃ melancholia, & pars non adusta transiret ad chystim fellis. Dicit Gentilis, miscetur cholera cum phlegmate, quia cholera diuidit phlegma, & phlegma inuiscat.

inuiscat. Et cum hæc mixtio facta est, non toleratur ab epate, sed pellitur in loca lata, et aperta. Et ideo in stomacho inuenitur.

Dicit Auic. Cholera nota famosa, aut est citrina, aut uitellina. Si phlegma, quod admiscetur cum cholera est subtile, fit cholera citrina, Si grossum, fit cholera similis uitellis ouorũ, & dicitur uitellina. Idem dicit Isac in dictis uniuersalibus iiij. cap. Sed Galenus in modo generationis choleræ uitellinæ, & in gradu caloris eius aliter sentit, cui adhæret Auerroes tertio coll'r. capite iij. Et miratur Gentilis de Alyab. primo theoricæ capite xxv. qui fidelis secutor Galeni in hoc non insequitur eum. Dicunt pro horum concordia, quòd cholera uitellina, id est, similis uitellis ouorum in uiscositate, substantia, & grossitie, & citrinitate coloris non intensa: Sed debili fit ex permixtione grossi-phlegmatis cum cholera, Et de hac loquitur Auicen. & eius sequaces. Sed cholera uitellina similis uitellis ouorum in grossitie, & citrinitate coloris intensi ignea, Non autem in uiscositate, fit ex choleræ assatione, & de hac loquitur Galenus. Et ista est calidior cholera naturali.

Cholera minoris famæ, dicit Auicen. est quæ cholera uocatur adusta, quæ duobus modis fit, unus est quãdo cholera aduritur, & fit in ea cinis a quo nõ seperatur pars subtilis, id est, humidum

eius,

eius, sed cum eo admiscetur, & hæc est prior. Alius est, ut cholera nigra choleræ rubeæ deforis adueniens cum ea misceatur, & hæc est melior. Dicit Gentilis, ꝙ hic primus modus choleræ est cholera, quam Galenus uocat factam per assationem, tamen quia non omnino similatur uitellis ouorum, quia non in euidenti uiscositate, non placuit sibi uocare eam uitellinam, sed choleram adustam. Et Iac. de partibus dicit, ꝙ non omnis cholera minoris famæ & adusta, sed solũ illa, quæ generatur ex adustione choleræ, sed quia sæpius cholera minoris famę fit ex adustione choleræ rubeæ. Propterea dicit Auic. ꝙ uocatur adusta. Gentilis dicit, ꝙ hic sumitur adustum pro magis sicco, Nam melancholia cum sit siccior ipsa cholera, addit ei siccitatem. Dicunt, ꝙ differt cholera adusta a melãcholia adusta, quia in cholera adusta partes subtiles, id est, humidæ remanent commixtæ cum incineratis. Sed in melancholia adusta, partes subtiles sunt resolutę, & adustæ solæ remanserunt. Item melancholia fieri potest ex quolibet humore, sed cholera adusta fieri non potest ex melancholia. Scias ꝙ cum cholera nigra, id est melancholia naturalis miscetur cum cholera naturali, cholera uincente, fit cholera innaturalis, quia permutatur a sui substantia, & qualitate sibi conuenienti. Hęc autem est melior præmissa, quia melancholia naturalis non malignat choleram naturalem, sicut

malignat

malignat eam aduſtio aſſans illam, & incinerās. Poteſt etiam naturali choleræ cõmiſceri melancholia aduſta, ſed tunc falſum eſſet dicere, q̀ hæc cholera facta per melancholiæ mixtionem, ſit melior, q̃ prædicta. Sunt enim multi modi melancholiæ peſſimi, qui mixti naturali choleræ, facerent illam peiorem, q̃ ſit cholera facta per aduſtionem incinerantem, ſicut illa, quæ generat cancrum, uel lepram, membra diſſipantem. Et dicit Auic. q̀ choleræ minoris famæ ex permixtione melancholiæ naturalis, color eſt rubeus, ſed non clarus, neq; floridus, ſed ſimilis ſanguini nõ arteriali, cuius color eſt rubeus clarus. Vnde ſicut phlegma permixtum choleræ reducit ipſum uerſus albedinem ad citrinitatem, ſic melancholia choleræ permixta reducit eam uerſus nigredinem, ad rubeum nõ clarum, neq; floridum, ſiue ſplendidum. Dicit Auic. cholera, quæ in ſui ſubſtantia non eſt naturalis. Alia eſt, cuius generatio ſæpius eſt in epate. Alia eſt, cuius generatio magis eſt in ſtomacho, dicit ſecundo, q̀ illa, quæ generatur in epate, eſt cholera quæ fit, cum ſubtile quod eſt in ſanguine aduritur, & groſſum fit cholera nigra. Dicit tertio, q̀ illa, quæ generatur in ſtomacho, duas habet partes, praſſinam .ſ. & uiridem, ut erugo æris. Vnde cum ſanguis trahit moram in epate plus debito, uel eſt multum ſubtilis, & intenſe calidus, uel occurrit epati ſupercalefacto, faciliter uritur, et ſubtile eius tranſit

 in choleram,

in choleram, & grossum in melancholiam. Et hoc sæpius fit in epate, propterea quod calidissimum est membrorum post cor, magnum recipiens calorem a corde, & tunicæ uenarum ipsius epatis sunt subtiles ualde, & sanguis in eis est minutim sparsus, unde partes carniformes facilius eum alterant. Et interdum hæc species choleræ fit ex sanguine, qui putrescit, tunc enim eius subtile conuertitur in choleram, & ipsius grossum in melancholiam. Et hoc modo sæpius fit in uenis, quam in epate, propter maiorem solicitudinem naturæ, circa custodiā membrorum principalium.

Quare cholera prassina dicatur.

Scias, quod dicta est prassina a colore foliorum porri, quē Gręci prassidem uocant, prasson enim græce dicitur, latine porrum. Vnde in libello de atra bile cap. ij. In uentriculo alia quædam gignitur, quam Græci uocant πρασοειδῆ, a porraceo colore nomine desumpto, uelut ab eruginis similitudine ἰώδη, quasi dicas eruginosam. Ideo aliqui eam porralem uocant, a colore succi foliorum porri, Vnde de locis affectis v. cap. v. Nonnulli res quasdam fuscas uomendo reiecerunt. Alij humorem porri succo similem, Sed zinaria, seu zimaria dicitur a zinar seu a zimar: uiride æris, cuius color est uiridis clarus. Nam zimar arabice, dicitur latine ęris erugo. Idem uidet dicere Gal. de loco generationis prassinæ, & eruginosæ ij. de complexionibus ca. vi. ibi, Cumque choleræ color fuerit similis colori porri, non generabitur

De cholera zinaria.

nerabitur nisi in stomacho. Et paulo post dicit, Cholera cuius color est sicut color porri, non generabitur nisi in eis tantum, in quorum stomacho cibus non digeritur. Et in alia translatione meliori, ita ait: Præterea quibus in uentriculo bilis illa gignitur, quæ porri colorem imitatur, debet omnino his cibis fuisse, non panis, non suilla caro, similèue aliqd, sed necessario aliquid, quod his calidius fuit, neq; id boni succi. Et paulo post, Quæ uero bilis porrum refert, his solum gignitur in uentre, qui utiq; concoxerunt male. Et in libello de cholera nigra cap. ij. Cholera siue pallida, siue flaua uideatur, generationem in uasis habet, secundum uentrem uero prassina quędam generatur altera. Et Auerroes primo canticorum cantico illo. Ex ea etiã similis uiridi æris, & porro. Dicit, hæ sunt duæ species manifestæ, quarum generatio fit in stomacho. Sed dices, Idem est membrum generans choleram naturalem, & non naturalem. Sed uentriculus non generat naturalem, ergo neq; non naturalem.

Secundo, ex calido adurente generant̃ istę cholerae, sed talis calor non est uentriculi, cum sit membrum frigidum neruosum.

Tertio, Prassina ex uitellina fit, dicit Auicen. sed uitellina non generatur in uentriculo, cum constet ex cholera rubea, & phlegmate grosso, quarum generatio est in epate.

Quarto, Melancholia adusta, lepram, aut can-

crum faciens, generatur in epate, nam in ipso est prima radix lepræ, Et tamen ipsa est peior duabus choleris, scilicet prassina, & eruginosa, cum membra dissipet, Et hæ duæ choleræ sint, ut uiæ in dictam melancholiam. Propterea dicit Hipp. de sputo loquens ij. pronosticorum: Viride spumosum malum, Et si nigrum fuerit, mortale. Ad primum dic, quod ista est falsa: Membrum generans choleram non naturalem, generat & naturalem. Aliqui propter autoritatem Auerrois dicunt, quod membrum generans choleram non naturalem, remanentem sub specie choleræ puta citrinam, uel uitellinam habet, generare & naturalem, modo istæ, cholera prassina, & eruginosa, non habent hoc nomen choleræ, nisi equiuoce, ut dicit ibi Auerroes. Sunt enim magis dicendæ, pernitiosa uenena, quam humores, uel choleræ.

Ad secundum, Stomachus nō generat dictas choleras ui suæ caliditatis, sed in eo generatur ex dispositione materiæ, cum aliquo incitamento extranei caloris. Et Gentilis dicit, quod quamuis stomacho non superueniat calor extraneus, tamen potest distemperari, calore suo & membrorum circumstantium, eo stante in latitudine suæ sanitatis, & agere actionem suam in materia, quę est apta fieri cholera prassina. Nam homines quandoque incipiunt ægrotari ex cholera prassina, quam generauere ex calore stomachi, stante in latitudine suæ sanitatis.

Ad

Ad tertium diceret Auic. choleram uitellinam ad ſtomachum effundi, & ibi ex ea praſſinam fieri. Sed ſecundum Gal. dicendum, ꝙ cholera praſſina, & eruginoſa generatur quandoq; ex cibis malis non digeſtis, ſed corruptis, ſine medio alterius humoris, & tunc magis generantur in uentriculo, et quandoq; generantur ex humoribus propter aliquam ægritudinem aduſtiuam, corruptis, & tunc magis generantur in uenis. Nam epar exiſtens principale membrum, & origo naturalis uirtutis, ſtante uita male ſubſtinere poteſt, tantam malitiam, ut in eo fierent hæ duæ choleræ. Ita enim inquit Gal. ij. prognoſticorum con. xxxix. Sicut generatur in corpore, quando eſt ſecundum diſpoſitionem naturalem, cholera rubea clara, ſic etiam generatur in eo, quando eſt diſpoſitio eius extra naturam, genus aliud choleræ, cuius color eſt color porri. Et multotiens quidem generatur hæc in ſtomacho propter cibos de genere olerum, quando non recipiunt digeſtionem, ſicut ſcida, cæpæ, porri, Et fortaſſe generatur in uenis hæc cholera abſq; iſtis cibis propter aliquam ægritudinem, & effunditur ad ſtomachum, aut inteſtina, & ſignificat caliditatem in corpore a natura egredientem, & ſuperfluitatem, cui appropriatur in ſua complexione, ſicut quod appropriatur humori, qui generatur ex oleribus.

Ex quibus generatur cholera praſſina & eruginoſa.

Ad quartum, Communis reſponſio eſt, quòd

generatio melancholiæ adustæ rodentis membra, capit initium a supercalefactione epatis, sed malitiam uenenositatis adipiscitur in uenis, & membris. An autem hæ duæ choleræ prassina, & eruginosa sint deteriores melancholia adusta. Dicunt, ꝙ sic, quia sunt uenena perniciosa cito interimentia, si nõ expellantur, Propter quod Auerroes iij. collẽt. cap. iij. ægritudines, quæ proueniunt ab his, sunt incurabiles, propterea quia non recipiunt digestionem, neq; permutantur a calore naturali, imo corrũpũt formam ipsius specificam, sicut corrumpit uenenum, & quandoq; se offendunt superficietenus in antracis, & uariolis malignis uiridibus, & significant mortem proximam. Sed cum multitudine melancholiæ adustæ diu stat uita & incolumitas aliquarum operationum, sicut est uidere in leprosis, & habentibus cancrum, qui longo tempore bene comedunt, bene dormiunt, ambulant, currunt &c̃. R non, quia hæc fiunt ex incendio minori. Item color niger est peius signum in exeuntibus, colore uiridi. dicendum, ꝙ choleræ uirides sunt magis furiosæ, & citius interimentes, q̃ nigræ genitæ ex cholera rubea, quia subtile igneum a nigris separatum est, & in uiridibus remansit: unde furiunt. Et licet hæ choleræ ex minori fiant incendio. Incendiũ tamen ab illis non subtraxit partes subtiles, sicut ab adusta melancholia. Et cum dicitur, ꝙ niger color est peius signum

ſignum &c̃. Dicitur, ꝙ niger color ex aduſtione uel mortificatiōe, eſt peius ſignum uiridi, ſpecialiter in acutis, quia ſignificat uirtutem penitus ſuccubuiſſe dominanti morbo. Virtus enim digerens materiam morbi, quando uincit albificat eam, ut eſt uidere in ſanie, & hypoſtaſi. Cum igitur nigra fit, ſignificat, ꝙ contrarium digeſtionis ad ultimum terminum malitiæ uenit. Exeuntia enim nigra, ſicut egeſtio, ſputum, & urina, ſignificant digeſtionem, ſi color uiridis præceſſerit, & mortificationem innati caloris, ſi color liuidus præceſſerit.

Dicit duo Auic. Primum eſt, ꝙ cholera praſſina generatur ex uitellina, quando aduritur, nam aduſtio facit in cholera uitellina nigredinem, ex qua mixta cum citrinitate generatur uiriditas. Secundum eſt, ꝙ cholera eruginoſa generatur ex praſſina, quando praſſina tantum aduritur, donec ſiccetur eius humiditas & incipiat redire ad albedinem propter ſuam ſiccitatem. Nam calor agens in humidum primo denigrat ipſum, deinde ſpoliat ipſum nigredine, quando finit omnino eius humiditatem, & hoc apparet in lignis, quæ igni impoſita primo fiunt carbo, deinde cinis, Calor namq; facit nigredinem in humido, & albedinem in ſicco, Et frigiditas operatur albedinem in humido, & nigredinem in ſicco. Et propterea color eruginoſæ eſt uiridis clarus tendens ad album, Et color praſſinæ eſt uiridis bru-

nus tendens ad nigrum, ut folia porri. Dicit ta- Auicen. q̄ ista duo iudicia de cholera prassina, & eruginosa, sunt æstimatiua. Sed Galenus, ut di- ctum est, has asserit sæpe generari ex oleribus nō recipientibus digestionem, allijs, cæpis, porris, Et quandoq; in uenis absq; illis cibis. Auerroes iij. coll't. cap. iij. Imaginatus est, q̄ cholera uitelli- na facta per choleræ naturalis assationem, quan- do ad uentriculum uadit, & misceatur alijs hu- moribus, & proprie cum melancholia recipiens aliquam putrefactionem cōuertitur in comple- xionem, quam habet cholera prassina, uel eru- ginosa, Et sic nigrum quod imaginatur Auicen. per adustionem, imaginatur Auerroes per com- mixtionem rei nigræ.

Choleræ nigræ seu melancholiæ, alia est na- turalis, alia non naturalis. Dicit Auic. Natura- lis est boni sanguinis fex, seu residentia, & turbu lentia, & superfluitas, cuius sapor inter dulcedi- nem, & ponticitatem existit. Et primo Canticæ dicit, turbulentia est naturalis sanguinis melan- cholia. Et dicit Auer. ibi, Cholera nigra seu me- lancholia naturalis est ipsa turbulentia, seu fex hypotasiua sanguinis, Aliæ uero species choleræ nigræ a prædicta sunt omnes innaturales, & di- xit boni sanguinis fex, quoniam si sanguis pu- tridus fuerit uel adustus, impossibile est ab eo de scendere melancholiam, omnino naturalem, cum in omni adustione, & putrefactione aliqua

se im-

se immisceat extranea caliditas, & aliquis acutus cinis inde resideat. Melancholia naturalis, quæ transit cum sanguine partim ad uenas, partim ad splenem, est superfluitas boni sanguinis, sed non corporis, Nam cum sit fex ex sanguine residens sicut uini fex, & aliorum succorum, merito debet diu sanguinis superfluitas, non autem corporis, neq; splenis, quia necessario est ad ipsorum nutritionem, sed melancholia naturalis, quæ transit a splene ad os uentriculi, est superfluitas sanguinis & corporis, ab hac enim exuccata est eius superfluitas, & amplius nõ est apta nutritioni. Sed de sapore naturalis melancholiæ, dixit Gal. v. de usu part. iiij. cap. de melancholia, quæ transit ad uentriculum, quod est pontica, & acida. Et vi. de iuuamentis membrorum cap. iij. Habes ꝙ sapor choleræ nigræ est acris, & asper. Et dixit Gal. iij. Regiminis acutorum con. iij. ꝙ cholera nigra est acetosa, & citrina amara. Dicit Gentilis, dici potest, ꝙ melancholia naturalis, quæ ad splenem tendit, & quæ cum sanguine uadit, & trahitur a splen, & splen delectatur in illa, cum separata fuerit, remanet pure acetosa, & pontica. Sed Auic. loquens de pura melancholia, & non de dulcedine eius, per partes sanguinis, cum ea mixtas, uelut naturalem separatam a sanguine, quæ ad uentriculum transit, esse medij saporis inter ponticum, & dulce. Dicunt alij, ꝙ melancholia naturalis alicuius dulcedinis est, quia

De sapore melãcholiæ naturalis.

ſanguini aſſociatur uſq; ad terminum temperatę decoctionis. Eſt enim eius cauſa efficiens calor temperatus, ſicut & ſanguinis, ut dixit Auic. prima primi, Et ut parum poſt declarabimus. Ideo cholera amara eſt, quia licet aſſocietur ſanguini in decoctione, tamen tranſit terminum per ſuperfluam decoctionem, Fundatur enim amaritudo in ſicco aduſto. Dic ergo quòd melancholia, quæ cum ſanguine tranſit ad uenas, dulcedini plus appropinquat, q̃ quæ tranſit ad ſplenem, propter permixtionem eius cum ſanguine & phlegmate dulcibus. Sed melancholia quæ tranſit ad uentriculũ plus accedit ad ponticitatẽ, & ſtipticitatem, quoniã in ſplene ſpoliata fuit in partibus eius ſubtilioribus, & ſanguine ſecum permixto pro nutritione ſplenis. Dicit Auic. Cũ melancholia in epate generata eſt, partit̃ in duas partes, quarũ una remanet in ſanguine, & penetrat cũ eo ad uenas, & alia ad ſplenem trãſmittit̃. Penetrans cũ ſanguine, uadit cum eo propter neceſſitatem, & utilitatẽ. Neceſſitas eſt, ut ſanguini miſceat̃ pro nutrimento membrorũ, in quorum complexionibus magnã melancholiæ partem cõparatione ad alia membra eſſe oportet, ſicut ſunt oſſa, et alia membra frigida, ſicca, melancholica, Nam licet oſſa pauco indigeant nutrimẽto, cum dura ſint, terreſtria, cõpacta, minime reſolubilia frigida, caliditate intenſa, reſolutiõe carentia, tamen in illo modico quo indigent, oportet

eſſe

esse magnam partē melancholiæ, secundū proportionem ad melancholiā, quæ est in sanguine nutrituro alia mēbra. Vtilitas est, ut sanguinē restringat prohibendo eius multā fluxibilitatē, per quā elaberet a mēbris. Et Halliabas primo theorices ca.xxv. dicit, eius utilitas in sanguine est, quod cum uadit, teneat sanguinē, ne forte sic transeat membra, & non reficiant eo. Et dicit Auic. Et ut confortet uigorando.s. eius corpolentiam, & inspisset pro membris duris, quæ debet nutrire. Et Gal. secundo de uirtutib. naturalib. cap. ultimo, loquens de melancholia, quæ cum sanguine transit, ait: Indigent enim in multis animalibus particulę grossitie aliqua sanguinis. Et uoluit ibidem melancholiam, quę ad splenē uadit, grossiorem esse ea, quæ cum sanguine uadit, dicens quod sufficienter grossum & terrestre. Et finaliter effugit transmutationem, quæ in epate ad se ipsum trahit splen. Aliud autem quod moderate grossum cum decocto sanguine ubiq; fertur.

Dicit Auic. Melancholia, quæ ad splenē transmittitur, est, illud quo sanguis non indiget, & uadit ad splenem, propter necessitatē, & utilitatem. Necessitas est duplex, una ipsum corpus a superfluitate melancholica mundare, Alia est splenem ipsum nutrire. Dicunt aliqui splenem nutriri ex sanguine sibi delato cum melancholia ab epate. Oppositum habetis a Galeno, v. de usu partium capit. vi. ubi uult, quod renes & splen in hoc con-

Ex quo sanguine nutriuntur splen & renes.

niunt,

ueniunt, ꝙ attrahunt per canales de genere ue-
narum aliquid de ſanguine cum ſuperfluitate,
quā attrahunt. Sed ſanguis, quem attrahit ſplen
per canale ſuum, quo trahit melancholiam, non
peruenit uſq; ad ipſum, imo trahunt ipſum ue-
nae, quae ſunt in zirbo anteq̄ perueniat ad ſple-
nem. Renes uero trahunt ad ſe ſanguinem cum
urina per canale urinae, qui reſudans in ſubſtan-
tiam eorum, nutrit eos. Intellige etiam ex v. de
iuuamentis membrorum cap. iiij. ꝙ cum melan
cholia peruenit ad ſplenem non ſtatim expellit
eam ad uentriculum, imo digeritur in ſplene me
diante motu, & calore arteriarum, Et partes ſub-
tiliores dictae melancholiae conuertuntur in ſan-
guinem ſimilem ſubſtantiae ſplenis. Groſſae uero
quae non poſſunt conuerti in ſanguinem, depel-
luntur a ſplene ad orificium uentriculi. Nutritur
ergo ſplen melancholia conuerſa in eo in ſangui-
nem ſubtilem ſimilem ei unà cum ſanguine ſub
tili reſudante in ipſum a ſuis arterijs. Et propter
hoc caro ſplenis eſt magis rara, & mollis ipſa car
ne epatis, ſed non ita rubea. Vnde v. de iuua-
mentis membrorum cap. iiij. Epar nutritur ex
ſanguine rubeo, & ſpiſſo, & ſplen nutritur ex ſan
guine ſubtili nigro. Et pulmo nutritur ex ſan-
guine ſubtili digeſto in fine digeſtionis ſcintillan
te rubedinis propinquo naturę ſpecieb. mundo,
claro. Et utilitas eſt per hoc, ꝙ ipſa profluit ad
orificium uentriculi, quaſi mulgendo humidi-

De melancholia eunte ad os uentriculi.

tates,

cates, quas illic inuenit, et est duobus modis, uno modo, quia ipsa melancholia stringit, & inspissat, et confortat orificium uentriculi. Alio modo quia facit in ore uentriculi commotionem propter acredinem eius, & excitat ad famem, & facit desiderium. Galenus v. de usu partium cap. iiij. in fine, loquens de humore isto melancholico eunte ad os uentriculi dicit, quoniam autem nõ lædit in aliquo uentrem, sapor ostendit. Pontica enim existens, & acida nigra cholera congregare & constringere nata est, Et in fine subdit, colligit ad se ipsum, & comprehendere diligenter cogit cibaria, & retinere quo neq; sufficienter digerantur. Idem habes vi. de iuuamentis membrorũ cap. iij. ibi. Et superfluum melancholicum, quod splen non potest digerere, currens ad stomachũ, non nocet ei, sicut facit cholera non nigra, sed ad iuuat ipsum ad exercẽdum suam operationem, quoniam augmentat eius uirtutem, & congregat eius corpus. Nam cum in stomacho phlegma continue congregari soleat, & ipsum lenire, mollificare, conueniens fuit per stomachum defluere humorem, qui corruget, & exasperat pelliculam interiorem, & confortat ipsum in retentione cibi. Sicut enim os stomachi confortat tangens ipsum, sic etiam ipsum stomachum defluens per eum. Postq̃ enim circa orificium stomachi dictam utilitatem peregit, labitur inferius aliam illic præbens, & per portanarium exiens

transit

transit ad intestina, & cum fecibus expellitur.

Dicit Auicenna, Melancholia non naturalis non est sicut hypostasis, & fex, sed est ad modum adustionis, & cinereitatis. Dicit secundo, quod quando in aliquo mixto res humidæ miscentur cum rebus terrestribus, partes terrestres possunt ab humidis separari duobus modis, uno modo, ad modum hypostasis, id est, residentiæ fecalis, sua grauitate petentis inferiora, & terrestre taliter a sanguine descendens, est melancholia naturalis. Alio modo per modum adustionis cum partes subtiliores a mixto resoluuntur, & grossæ remanent incineratæ. Et tale est inter humores melancholia non naturalis, & non cinis, & res terrestris sola, sed est humor fluidus, a quo subtile a calore adurenti fuit separatum. Et dicit Auic. quòd causa efficiens melancholiæ hypostasiuæ, id est, naturalis, est calor temperatus, sed melancholiæ adustæ est calor superfluus, Et materialis causa, tam adustæ, quàm naturalis est, quod ex nutrientibus est uehementer grossum paucę humiditatis, Et causa eius formalis, est fex hypostatica. Et contrarium uidetur dicere Galenus ij. de potentijs naturalibus cap. viij. dicens, demonstratum est ab Hippocrate, & Aristotele, alterato cibo in uenis, ab innato calore sanguinem cum moderatione fieri. Alij uero humores per incōmoderationē. Dicunt cōmuniter calorem effectiuum melancholiæ esse temperatum,

compara-

comparatione ad calorem efficientem melancholiam adustam, & comparatione ad calores effectiuos phlegmatis, et cholerę, quia nec superflue coquit, ut efficiens choleram, nec diminute, sicut phlegma, sed modo quodā medio. Et dixit Iac. de partibus, ꝙ etiam dicitur calor effectiuus melancholiæ naturalis temperatus, respectu caloris effectiui sanguinis, quia est eo minor, et magis accedens ad tēperamentū ponders. Sed aliter intelligendus est hic locus. Vult em̄ Gal. & Aui. ꝙ calor temperatus, qui est causa efficiens sanguinis, sit efficiens causa melancholiæ naturalis, nō quia digerendo partem chyli, in melancholiam conuertat, sed secundū esse actuale fecis hypostaticæ, quantū cum prius esset in chylo in potentia ad resistendū, per calorē epatis reducit̃ in actum residentiæ fecalis, & per talem modū dici potest generari in epate. Vnde ij. de potētijs naturalib. cap ix. quod em̄ sufficienter grossum, et terrestre, & finaliter effugit transmutationē, quæ in epate, ad se ipsum trahit splen. Propter quod dixit Auic. ꝙ melancholia naturalis est admodum hypostasis, & fecis, Et ꝙ causa eius formalis est fex hypostatica. Et non dixit decoctio bona uel superflua, aut diminuta, ut de sanguine, cholera, & phlegmate. Item postquam dixit Gal. secundo de potentijs naturalibus, sanguinem fieri a moderato calore, & alios humores ab immoderato, diffuse declarat illud de cholera et phlegmate.

Quomodo calor temperatus dicitur causa efficiēs melancholiæ naturalis.

De melan-

De melancholia uero nequaquam. Cuius rei etiam signum est, quòd cum secundo artis medicinalis ostendit, quæ complexio epatis magis generat sanguinem, & quæ magis phlegma, & quæ magis choleram, non ostendit, quæ magis generat melancholiam naturalem. Sed dices, Complexio calida, & humida, seu temperata generat sanguinem, & calida, & sicca, choleram, & humida & frigida phlegma. Ergo frigida, et sicca generat melancholiam. Ergo ex chylo in complexione melancholica per digestionem melancholia generatur. Dic, quod melancholia nullam propriam habet complexionem sui genitiuam, aliam a complexione genitiua sanguinis secundum esse perfectum residentiæ fecis hypostaticæ. Nam quanto sanguis melius, & perfectius digeritur, tanto perfectius ab eo residet fex hypostatica. Bene uerum est, quod complexio frigida, & sicca est magis alijs generatiua sanguinis melancholici.i. magis frigidi, & sicci, etiam magis cæteris est causa mixtionis melancholiæ cum sanguine, qua sanguis redditur melancholicus, & corpus totum inde nutritum. Dicit ergo Auic, quod nullus humorum habet hypostasim, nisi sanguis, & quod phlegma non habet hypostasim propter suam uiscositatem, Et cholera rubea propter suam subtilitatem, & paucitatem suæ terrestreitatis, & assiduitatem sui motus, & quia pauca est, quæ separatur a sanguine, etiam cum separatur a sanguine

moratur

moratur parum quin uel putrescat, & tunc subtile eius resoluitur, & grossum fit cholera nigra, uel expellatur. Etiam sanguis habet hyposim notabilis quantitatis, quia multus est comparatione ad alios humores, & multum diuersus in suis partibus, ut Galenus declarat secũdo de Elementis, Et lenti motus, propter quod non exagitat, et immiscet fecem suam, etiam quia habet humidum faciliter diuisibile non uiscosum. Et licet in phlegmate sint partes terrestres & humidæ simul inuicem mixtæ, sicut in sanguine, tamẽ partes humidæ phlegmatis sunt tenatiores difficilius diuisibiles. Ideo partes terrestres humidis manent immixtæ non residentes, donec calor digestiuus phlegma uertens in sanguinem substulerit ab eo uiscositatem, quemadmodum a grossis aquis immixtæ terrestreitates non resident omnino donec calor tales aquas subtiliauerit.

Dicit Auic. ꝙ quatuor sunt species melancholiæ non naturalis. Prima est, quæ est cinis choleræ, & quod de cholera aduritur. Secunda species est cinis phlegmatis, & quod fuit ex phlegmate adustum. Tertia est cinis sanguinis, & adustum est de sanguine. Quarta est, quæ est cinis melancholiæ naturalis. De prima dicit, ꝙ est amara, & differt a cholera adusta, quia cholera adusta est cholera rubea, cui fuit admixtus iste cinis, Sed ista melancholia adusta non est nisi cinis per se, cuius subtile fuit resolutum. De secũda

Quatuor species melancholiæ non naturalis.

ſpecie dicit, ꝙ ſi phlegma, quod aduſtum eſt, fuerit ualde ſubtile, & aquoſum, melancholia ex eo generata, erit ſalſa. Et ſi non fuerit ſubtile, melancholia ex eo generata tendit ad acredinem, id eſt, ad aceroſitatem, aut ad ponticitatem. De tertia dicit, ꝙ eſt ſalſa, parum trahens ad dulcedinem. De quarta dicit, ꝙ ſi melancholia naturalis ex qua fit, fuerit ſubtilis: cinis eius, & illud quod eſt aduſtum de ea, erit ualde acre, ſicut acetum, Et cum talis melancholia effunditur in ſuperficiem terræ ebullit, & eius odor eſt acris, & ab ea fugiunt muſcæ, & animalia: ſi uero melancholia, ex qua fit, fuerit groſſa, erit minoris acredinis, ſeu aceroſitatis cum pauca pōticitate. Dicunt, quòd phlegma ſubtile in melancholiam conuerſum, ideo fit ſalſum, quia partes groſſæ terreſtres aduſtæ, cum aquoſis miſcent̃ æquali mixtura, Nam phlegma ſubtile, quando conuertitur in melancholiam, non perdit omnimode partes aquoſas & fit cinis, imo manet humor fluidus per partes eius aquoſas, uerum aduſtio abſtulit ſubtiliores ex eis, & etiam ex aerijs. Phlegma uero groſſum per aduſtionem tendit ad aceroſitatem, & ponticitatem. Propterea ꝙ non aduritur intime, ſicut phlegma ſubtile, ut inde perduci poſſit ad ſaporem calidum, Sed ſuperficialiter, ſicut uides ligna uiridia minuta uſq; ad profundum incendi, groſſa uero uix & ſuperficietenus tantum. Et de ſanguine aduſto dicunt, ꝙ declinat ad ſalſum cum dulcedine

dulcedine pauca, quia cum aduritur sanguis, subtile ipsius unctuosum aereum resoluitur, Et cerosum manet cum terrestri adusto, ex quorum cōmixtione salsus resultat sapor. Verum quia sanguis est thesaurus naturæ diligentius alijs humoribus custoditur, & raro fit, ut uratur totus, & ideo retinet aliquid dulcedinis. Notant etiam, ꝙ acredo fortissima, quam adipiscitur melancholia naturalis subtilis, quando aduritur, non est pura acetositas, nec sapor simplex, sed mixtus ex acuto, & acetoso, qualis est sapor aceti, Nam melancholia naturalis subtilis non est multum apta incendio, quia modicum habet de humido aereo inflammabili, Ideo cum aduritur, aliquæ partes eius euadentes incendium, retinent propriam acetositatem, & aliæ ex incendio consequuntur acrumen. Sed dices, neq; ex phlegmate neque ex sanguine posse immediate fieri cinis & melancholia adusta: ex phlegmate quidē, quia cum sit sanguis diminute coctus, oportet priusq; fiat adustum, ꝙ transeat per decoctum moderate, & sic fiet sanguis, & per decoctum superflue, & fiet cholera, & tandem fiet cinis, ac usta melancholia. Similiter de sanguine cum superflue coquitur, prius cholerizatur, & tandem uritur & incineratur, & fit melancholia, propter quod forte Auer. iij. collī. cap. x. duas dixit esse species choleræ nigræ exeuntis in qualitate a natura. Vna propter adustionem melācholię naturalis,

Et alia ex adustione non naturalis. Secundo datur melancholia non naturalis ex permixtione aliorum humorum. Nam Auic. primo Canticæ, Cholera nigra generatur ex cōmixtione, & ustione aliorum humorum. Et Auer. ibi. Species naturalis melancholiæ generantur ex commixtione naturalis cum alijs humoribus, aut ex adustione choleræ nigræ, aut plegmatis, aut choleræ rubeæ, aut sanguinis. Item istæ quatuor species melancholię non naturalis, scilicet, phlegmatica, cholerica, sanguinea, & melancholica multipliciter inuicem misceri possunt. Etiam inuenibiles sunt melancholiæ species compositæ, partim ex melancholia adusta, partim ex non adusta. Tertio quatuor sunt species melancholiæ putrefactæ, penes quas Princeps prima quarti tractatu ij. capite lix. Distinguit quatuor modos quartanæ, scilicet, sanguineam, cholericam, phlegmaticam, melancholicam.

Dic ad primum, Negando assumptum, imo per calorem fortem adurentem, diminute coctum, potest superflue decoqui, & aduri sine hoc quod fiat moderate coctum, ut uideri potest in assaturis, ubi si fuerit nimius ignis, & nimis asper transit, quod assatur de crudo in ustum sine medio decoctionis moderatæ. Auerroes autem solum enumerat species melancholiæ adustæ magis communes. Ad secundum species melancholiæ non naturalis ex permixtione naturalis

cum aliquo uel aliquibus aliorum humorum, raro sensui subiacent, tum propter melancholiæ naturalis paucitatem, comparatione ad alios humores, tum propter difficilem ipsius incorporabilitatem, cum alijs humoribus, propter ipsius grauitatem, qua deorsum trahitur, Modo medicus est artifex sensibilis. Et ita dicunt, ꝙ sunt tantum quatuor species simplices, famosæ melancholiæ non naturalis adustæ, scilicet, cholerica, phlegmatica, sanguinea, & melancholica. Sed Auer. primo Canticæ solum tres dixit esse species, & manifestas, scilicet, quæ generantur ex adustione choleræ nigræ naturalis, & quæ ex adustione choleræ rubeæ, & quæ ex adustione phlegmatis. Non dixit autem eam notam, & manifestam, quæ ex adustione sanguinis, quoniam diligentia naturæ in custodia sanguinis, qui suus est thesaurus, ad adustionem aliquid ineptitudinis operatur, Sed considerandū, quantum ut dicit Iac. de partibus: Sanguis subtilior est, & calidior phlegmate, & debilis compositionis, Nam humidum eius aereū floridum, facile euanescit, & aliquid eius subtile uertitur in spumam, & grossum in fecem, Hoc autem est esse paratum ad adustionem: phlegma aūt non sic. Item frigiditas & humiditas phlegmatis, cum grossitie substantiæ, & uiscositate, & custodia ipsius a natura, ut tempore necessitatis fiat sanguis, multo magis ineptat ipsum, ut aduratur,

nec diligentia naturæ in custodia sanguinis aliquid ineptitudinis operatur ad adustionem nisi mensuratus sit, & non peccans quantitate, quod rarum est. Item plures uidemus sanguineos lepra, & cancro contaminari, q̃ phlegmaticos, omnis autem lepra ex melancholia adusta generatur, similiter & cancer. Ad confirmationem, composita ex adustis nomen sortitur a dominanti, Et si partim composita sit ex adusta, et partim ex non adusta, quia adusta est seuior, & mobilior cæteris partibus, & magis se manifestans, tribuit toti nomen. Ad tertium dicunt, ꝙ quatuor species melancholiæ generantur ex adustis quæ putrescunt saltem tres, scilicet faciens quartanam sanguineam, & faciens quartanam phlegmaticam, & faciens quartanam cholericam. Nam quartana melancholica generari potest ex melancholia naturali tendente ad putredinẽ, non preuia adustione aliqua, sed putrefactio tandem perducit ad incinerationem, sicut adustio. Ideo melancholia naturalis quę putresit sub adusta potest comprehendi. Dicit Auic. ꝙ melancholia cholerica est peior omnium, & citius corrumpens, sed susceptibilior est curæ. Et ratio est, quia subtilior, & magis mobilis, & acutior, & magis penetrans est, quia ex subtiliori, mobiliori, acutiori, & magis penetratiua materia generatur. Quapropter est furiosa, currens de membro in membrum: ipsa tamen aptior est digestioni,

ſtioni, quia ſubtilior in ſubſtantia, & paſſibilior, & aptior expulſioni, quia mobilior. Dicit ſecundo, ꝙ melancholia, quæ generatur ex melancholia naturali ſubtili, eſt deterior illa, quæ generatur ex melancholia naturali groſſa, ſed citius recipit medicationem, & cauſa eſt ſimilis illi, quæ dicta eſt in melancholia cholerica. Propterea lepræ genitæ ex melancholia cholerica, & ex melancholia melancholica ſubtili cito manifeſtant ſuam malitiam, & diſrumpunt, ac corrodunt membra extrinſeca. Sed melancholia aduſta generata ex melancholia naturali groſſa ſua groſſitie prohibetur a furia. Quare tardius occidit, ſed paſſiones inde genitæ, ſicut, Noli me tangere, & cancer durus liuidus non recipiunt curam, niſi ſint in loco, unde cum ferro funditus euelli poſſint, quia talis humor uehemẽter irritatur, per reſolutiuam, nec eſt capax digeſtionis, ob groſſitiem, & malitiam, & cum motus undecunq; furioſus efficitur. Et ideo cancro faciei nomen fuit impoſitum, Noli me tangere. Et Hipp. vi. Aphoriſ. dixit: Quibuſcunq; abſconditi cancri fiunt non curare melius eſt, Curati eñ citius pereunt, Non curati uero multum tempus perficiunt.

Sed dices, Et eſt dubitatio cõmunis. Nõ uidetur, ꝙ per aduſtionem humor poſſit tranſire in aliam ſpeciem, ſicut nec per putredinem, ut Aui. cap. de febre ſanguinea. Item cholera per aduſtionem non acquirit proprietates alterius humoris

ſcilicet, melancholiæ, quia melancholia eſt frigi- da, ergo fieri non poteſt melancholia. Dicunt aliqui, ꝙ per aduſtionẽ poteſt in ſpeciem aliam uere tranſire, ut ſanguis in ueram melancholiam & ueram choleram, non ꝙ calor aduſtiuus, ut aduſtiuus hoc faciat, ſed ut talis aduſtiuus, uel ut talis putrefactiuus: Nam ſicut per putrefa- ctionem poteſt fieri uermis uera ſpecies anima- lis, ita per hanc aduſtionem poteſt fieri uera ſpe- cies melancholiæ. Sunt & alij dicentes, ꝙ per aduſtionem dictam, humores non acquirunt ue- ram formam melancholiæ, quia in generatione melancholiæ, & cuiuſcunqꝫ entis particularis re- quiritur agens uniuerſale, & particulare. Cum ergo ibi non concurrat melancholia ad melan- choliæ generationem, uel calor epatis generati- uus, ſed ſolum calor putredinalis uel combuſti- uus, non fiet uera melancholia, ſed acquirit ali- quas diſpoſitiones quibus aſſimilatur humori melancholico, ſcilicet, terreſtri: unde talis paro- xiſmat de quarto in quartum.

Videndum etiam propter dicta, de dolore, an morbus ſit, cui debetur cura, an accidens, cui, ut uirtutis deiectiuum, repugnamus, & de eius cauſa. Q. ſi morbus uidetur, quia omnes lo- quuntur de cura doloris, Et ix. Almanſoris ſit ca pitulum proprium. Et prima tertij de dolore ca- pitis ij. immediate lædit operationes. Ergo mor bus probatur antecedens, quia uirtutem imme- diate

ciate prosterni. Tertio Auic. secunda primi capite primo. Accidens multociens fit causa ægritudinis, ut in colica, fortis dolor est causa syncopis, uel apostematis. Et plerunq; ipsum accidens fit ægritudo, quemadmodum dolor capitis, qui ex febre accidit, Cum quandoq; figitur, & tam diu fit mansiurus, donec fit ægritudo. Quod nõ, dolor est tristis sensatio obiecti mali præter naturaliter imprimẽtis, Est enim sensus nocitiui, sicut delectatio sensus est hylaritatis secunda primi, Doc. secunda, summa secunda cap. xix. Et secundo de locis affectis cap. primo, Modo sensus est operatio, et res naturalis, & nõ morbus, Ægritudo enim est res præter naturam. Secundo dolor medico ostendit subitam alterationem, quę morbus est in complexione aut cõtinuitatis solutionem. Tertio, ut colligitur quarto de accidenti, & morbo cap. vi. post principium. Et secundo artis med. Dolor est actio lęsa. Morbus uero est actio lædens, Hæc aũt differunt. Quarto, Morbus est, aut mala cõplexio, aut mala cõpositio, aut solutio continui, Dolor nullũ hoꝝ est ergo. Scias, ꝙ licet in medicina accidẽs dici posset, quicqd p̃ter naturã corpori accidit, quod in causam, & morbum distinguitur. Proprie tamen accidens dicitur, quod consequitur morbum, sicut umbra corpus, quod simptoma appellatur, ut æquiuocatio tollatur, prout accidens substantiam qualificat, & morbum comitatur, tertio de accidenti

 cap.

cap. primo. Hoc autem est, aut operatio læsa, quæ dicitur effectus ægritudinis secundo artis medicinalis, aut exiens a corpore immutatum, uel qualitas corporis immutata, quę dicuntur casus, ab ægritudine cadentes mediante læsione operationis, Sicut secundum naturam se habentia, cadunt, a sanitate, mediante perfectione operationis. Notat secundo Conciliator differentia lxxiij. ꝙ dolor potest dupliciter accipi: Primo formaliter in quantum dolor, secundo materialiter, pro eo q̃d est dolor. Primo modo dolor nullo modo potest esse morbus, cum sit in alteratione omnimoda, & nullam adeptus est permanentiam, seu stabilitatem, quia dolor sic acceptus, est quædam passio, & passibilis qualitas præter naturam, in quibus proprie, ac immediate est motus scilicet, alteratio. Secundo autem modo dolor potest esse morbus, cum permanentiã quandam possit acquirere, & non in omnimoda existat alteratione: Sic enim susceptus dolor cum fixionem quandam, & permanentiam susceperit, non in tertia, sed potius prima locatur specie qualitatis, in qua non est motus. Distinguendũ ergo inquit, dolorem duplicem, mansiuum infixum, & non mansiuum. Primum dicunt Galenus & Auic. posse esse morbum, Secundum autem minime, cum in alteratione omnimoda, & fieri consistat. Vnde primo interiorum tertio. Ego quidem dico, ꝙ tunc membrum patitur solum,

lum, quando nondum habet dispositionem per mansibilem, quemadmodum in dolore capitis propter humores in uentriculo clausos. Et primo de accidenti, & morbo. Prima quidem species morbi est illa, quam dixi, nec non & dolor, cum pmanet in corpore ex calore solis, seu ignis. Auic. quoq; secunda primi cap. primo doc. prima. Plærunq; etiam accidens ipsum fit ægritudo, quemadmodum dolor capitis, qui ex febre accidit, cum figitur, & tam diu fit mansiuus, donec fiat ęgritudo, cum febris recesserit, et permanserit dolor, tunc enim relinquit naturam sequelæ & umbræ, ac naturam induit: quasi substantię, ac per se stantis, Ex quibus respondet Concil. ad argumentum, in quo dicitur, ꝙ dolor est tristis sensatio obiecti præter naturaliter imprimentis, quia est sensus nocitiui, dicēs hoc esse falsum, Sed dolor est passio sensus in passibili qualitate locandus. Similiter & delitia non est sensus, sed passio hylaris, et obiectum, Et dicit, esse tristem sensum, non esse doloris ueram rationem, sed quandam famosam notificationem. Nec sequitur, dolor est tristis sensus, igitur est sensus, sicut non sequitur, phlegma est sanguis diminute coctus, ergo phlegma est sanguis, Ros est pluuia parua, Ergo ros est pluuia.

Dicamus autem nos cum Gal. iij. de accidenti primo cap. ꝙ differt affectus ab affici. Nam affectus est res constans, & permanens, non in fieri,

Affici

Differentia inter passionem & affectum.

Affici autem dicitur, dum est in fieri. Galenus ibi ponit differentiam inter passionem siue pathema, & affectum, & dicit, ꝙ passio, siue pathos est dum corpus conuertitur, uel transmutatur, uel quomodo libet alteratur. Ita ꝙ id, quod ad huc fit, nec est, nisi dum fit, tale dicitur passio, aut pathos. Ægritudo affectus, & dispositio permanens, & facta. Et sic patet differentia inter morbum, & passionem. Nam morbus est affectus præter naturam immediate lædens operationẽ, Dicitur enim morbus, quod primo lædit, id uero, quod præcedit, morbi causa, non morbus appellatur. Cum ergo morbus sit affectus, relinquitur, ꝙ sit res facta, & permanens, cuius esse non est in fieri, sicut pathos, quæ tam diu est, quàm diu est in fieri. Ergo de ratione morbi est, ꝙ sit affectus, siue res permanens, & aliquo tempore durans. Nec intelligitur per id quod dicitur permanens, sicut intelligebat Olympicus, qui primo de methodo cap. ultimo reprobatur, diu durans, siue longo tempore durans, Quia res dicitur permanens parum, & multum, sicut ibi de morbo comitiali, etiam ꝙ non duret per dies, & per horas, tamen dicitur dispositio permanens, quia permanens dicitur id, cuius esse nõ est in fieri, & per hoc differt morbus a pathos. Cũ ergo morbus sit dispositio, & dolor sit passio, quæ est in fieri, relinquitur, ꝙ non possit esse morbus.

Morbus, affectus est prҿter naturam immediate lædẽs operationẽ.

Ad ea, quæ in oppositum adducuntur, dic ad

primum, ꝙ doctores docentes curam doloris non docent curam accidentis, sed causæ, quæ est ægritudo, & illi debetur cura. Ad secundum dicitur, ꝙ dolor est res, quæ immediate lædit operationes, non tamen est affectus, siue dispositio immediate lædens operationes. Ad tertium, Vna, & eadem res numero est causa, morbus, & accidens: Causa, comparatione ad id, quod sequitur ipsam: Morbus, dum in se consideratur: Accidens uero, comparatione ad id, quod præcedit ipsam, ut dolor capitis, est accidens febris, & morbus in se, cum diu durans figitur, & quandoqꝫ causa frenesis propter humores, qui fluunt ad caput, occasione eius. Sed dicit Gentilis, si intelligit Auic. de accidente, quod proprie & uere est accidens, ut est dolor capitis, quando consequitur ad passionem alterius membri, quæ ex se est in illo, dictum eius est falsum, quia sic dolor, quantumcunqꝫ figatur, semper est accidens, nec prolongatio, aut breuitas durationis eius, uariat eius essentiam: Sed hæc dispositio, quando figitur in capite, sic ꝙ non dependeat a principali, imo sit, ut principalis in capite, dici potest ægritudo in illo, ex quo ei debetur curatio, & non alteri primo. Et Iaco. de partibus dicit, ꝙ Auic. de dolore intelligit, non ut est sensatio passionis organi, sed ut dicitur de passione organi alicuius sensuum exteriorum illata ab aliquo sensibili uiolento contristante, quæ nihil aliud est, quàm

mala

mala complexio, uel ſolutio continui alicuius ſenſitiui organi impreſſa a ſenſibili lædente ſenſum, ſicut & Gal.ij.aph.cō.illius aph. Quicunque dolentes parte aliquid corporis &c̄. dicens, dolores ſolet nonnunquā nominare diſpoſitiones ipſas, in quibus dolemus, ſiue cauſam doloris, quia dolor non ſentitur, ſed res faciens dolorem. Sed dices, ſolutio uidetur nulla, quia Auic. dicit: Accidens fit ægritudo, modo cauſa faciens dolorem, ut puta mala complexio, non dicitur accidens. Item uidetur ibi innuere dolorem fieri morbū ab ipſius fixione, & diuturnitate, dicens: cū figitur, & tam diu fit manſiuus, q̊d non eſt dicendum, Imo quælibet diſpoſitio non naturalis per ſe, & immediate nocens ſenſibiliter actioni, eſt morbus, ſiue diu duret, ſiue ſtatim tranſeat. Dic ad primum, quòd dolor pro cauſa, comparatione ad id, quod præcedit ipſum, dicitur accidens, ut dolor capitis, qui ex febre accidit. Dic etiam, quòd cauſa, quæ facit dolorem, ut mala complexio, quæ non eſt facta, intelligendo per factam, eo modo quo ſuperius, cuius eſſe non conſtat in fieri, non poteſt dici ægritudo. Ad ſecundum, Dolor conſequens aliquem morbum, non habens in parte, in qua eſt, cauſam ſuæ permanentię, magis dici debet accidens, quàm morbus: Iſtis reſpectibus, qui ſequitur morbum, ſicut umbra corpus, & pendet ab eo, nec exigit propriam curam, ſed curatur cura morbi, ex quo fit,

quo fit, Contra uero dolor diuturnus, habens causam suæ permanentiæ, & fixionis in parte in qua est, licet ortũ habeat ab alio morbo, magis proprie dicitur morbus, q̃ accidens, his respecti-bus, ꝙ factus est independens a morbo priori, tã in esse, q̃ in conseruari, & sibi propria debetur cu ra. Quod etiam tenet Conciliator, dolorem esse qualitatem, de tertia specie qualitatis, falsum est, quia dolor tristis sensus est, & uoluptas blandus est sensus, de locis affectis ij. cap. primo. Et cum dicit, ꝙ non ualet argumentum, dolor est tristis sensatio obiecti, materialiter imprimentis, Ergo dolor est sensatio, sicut non sequit̃, Ros est parua pluuia, Ergo ros est pluuia. Dic negando simili-tudinem, quia in hac, Ros est parua pluuia: Ly. parua, diminuit. Sed cum dicitur, Dolor est tri-stis sensatio, ly. tristis, non diminuit. Et si dicas, dolor fit a mala complexione, & a solutione con tinui, Ergo si esset tristis sensatio, deberet ap-prehendere suum obiectum, quod est mala com plexio, uel solutio continui. Sed uidemus, ꝙ mul totiens dicunt patientes se dolere, & tamen non sentiunt caliditatem, frigiditatem, nec aliam ma lam cõplexionẽ, nec solutionem continui. Ergo dolor non est tristis sensatio, sed potius quædam qualitas de tertia specie. Item sentitur dolor, ergo nõ est sensatio. Dic, ꝙ aliquando uirtus sensitiua adeo prosternitur, siue perturbatur a forti dolore ꝙ non percipit proprium obiectũ, nec caliditatẽ,

Contra Conciliato rem.

nec

nec frigiditatem, aut solutionem continui, Et quod causa faciens dolorem, est, quæ sentitur, & non dolor.

De causa uero doloris, tres sunt opiniones, Prima est Galeni, Secunda est Auicennæ, Tertia est Auerrois, Auicenna, & Auerroes dicunt, Galenum uoluisse immediatã causam doloris esse solutionem continui tantum, & quod mala complexio non facit dolorem, nisi quatenus soluit continuum, tamen inuenies dixisse ij. artis medicinalis cap. lxxiiij. Et alibi, ut xij. de Methodo cap. vij. Et secundo de ratione uictus in morbis acutis cõ. primo. Et secundo de locis affectis primo cap. Causam immediatam doloris esse, aut malam complexionem, aut solutionem continui. Ideo primo uideamus, quæ sit mens Galeni. Dico, quod Gal. uoluit solam solutionem continui, ut imposuerunt Auic. & Auer. esse causam doloris, quod facile comprehenditur ex multis locis: Nam xij. de methodo medendi cap. vij. quærens Gal. causam doloris, dicit dolor non fit, nisi in particulis sensum obtinentibus, subiungit, dolor potest fieri, uel ab alteratione, uel a continui solutione, cum confertim & uiolenter fit, talis alteratio, uel solutio continui, & subiungit. Sed quærere an alteratio, puta caliditas, uel frigiditas faciat dolorem soluendo, an citra solutionem, alterius est speculationis. Et hoc demonstratum a nobis est quarto simplicium medicamentorum

Secundum Galenũ solum solutionem continui esse causam immediatam doloris.

mentorum

mentorum circa principium. Et reddens causam quare in eo loco non pertineat tractare, quomodo caliditas, & frigiditas faciat dolorem. Dicit, quod id ad medicum uolentem remouere dolorem nihil facit, quia nihil facit medico uolenti curare dolorem, si illa mala complexio facit dolorem ex se, uel soluendo continuum, sed satis est ei, quod sciat, quod causa talis doloris, est illa mala complexio, quę remouenda est, si debet remoueri dolor. Quærere autem, quo pacto complexio mala faciat dolorem, est potius inquirentis ueritatem, quam medici. Galenus etiam iiij. simpl. capite primo dicit, quod calidum, & frigidum inducit dolorem soluendo continuum, frigidum contrahendo, & cōstringendo, calidum autem, fundendo, & dissoluendo. Quòd autem caliditas, & frigiditas non faciat dolorem, nisi quatenus soluit continuum, probat, quia caliditas, & frigiditas non facit dolorem nisi cum tantum fuerit aucta, ut possit soluere continuum, antea enim non facit dolorem, & tamen calefacit, ita ut terminus distinctiuus inter caliditatem, quæ facit dolorem, & eam, quæ tantum calefacit, est solutio continui. Et eius ratio uidetur talis, ibi. Dicit Hippo. Frigidum ulceribus mordax, quinta aphor. xx. sit ulcus in aliqua parte, quæ aeri exponatur frigido, uidebitur ea pars a tali frigido mordicari, si tamē exponatur cutis tali aeri frigido, quamuis sensitiua, non mordicabitur, quia illa frigidi-

 tas potest

tas poteſt ſoluere continuum in eo ulcere, quod eſt in parte carnoſa rara, ꝙ non poteſt facere in cute, cum cutis ſit pars denſior, quæ non poteſt ſolui: Si tamen frigiditas illa fortior augeatur, etiam ſoluet continuum in cute. Frigiditas ergo pauca, non facit dolorem in cute, ſicut in ulcere, quia non poteſt ſoluere continuum in cute, ſicut in ulcere, Nam ſi tantum per frigiditatem potuiſſet facere dolorem, ita feciſſet eum in cute, ſicut in ulcere. Sic eſt dicendum de caliditate, detur caliditas, ut ſecundo mordicabit ulcus, & iſta eadem ſolum calefaciet cutem, quamuis ſit bene temperata, quæ caliditas ſi augeatur, etiam mordicabit cutim, Et iſtud eſt, quia in uno poteſt facere ſolutionem, & in altero nõ. Ergo non quæuis caliditas, uel frigiditas poteſt facere dolorem, ſed tantum ea, quæ in tantum aucta eſt, ut poſſet ſoluere continuum. Nam ſi ſufficeret, ſola caliditatis, uel frigiditatis impreſſio ad cauſandũ dolorem, ita debuiſſet facere dolorem in cute, ſicut in ulcere. Et ſuffeciſſet Hippocrati dixiſſe frigidum mordax, non addendo ulceribus. Hoc idem Gal. uidetur ſenſiſſe in libro de inæquali intemperie, ubi uidetur dicere, ꝙ alteratio facta a calido, & frigido, non eſt doloris inductiua, donec non peruenit ad terminum, quo ſoluat continuum, Cum inquit, Sic nanq;, nec aer, qui nos ambit, prius offendit, ꝗ̃ ad immodicũ calorem frigusue eſt immutatus, Cuius alioqui, quæ in

medio

medio sunt, differentias tametsi numerosas, ac manifestum excessum inter se habentes, citra noxam sentimus. Ex his ergo fortasse durius dici uideatur, quod Hippo. alicubi ait, omnem morbum ulcus esse, quippe ulcus unitatis est diuisio. Immodicus uero calor, ac frigus proxime accedunt, ut unitatem soluant, plurimus quidem calor, dum segregat ac diuidit substantiæ continuitatem, summum uero frigus, tum stipando, tum introrsus pariter trudendo quædam exprimit, quædam quassat, Atq; hunc quispiam immodici caloris, ac frigoris terminum statuens, fortasse non incommode sentiat &c̃. Visus est etiam hic assentire sermoni Hippocrat. ꝙ omnes ęgritudines sunt quædam ulcera, Hippo. autem de ægritudinibus facientibus dolorem intendebat. Hoc etiam habes iiij. de accidenti cap. vi. cum dicit. In libro quem de simplicibus medicamentis conscripsimus, demonstratũ est, frigus aliter quàm calorem delectationem inducere, ipsum tamen, eo ꝙ substantiam diuellit, dolorem etiam excitare quippe res, quæ ita contundunt, aut intendunt, ut corporibus rupturę periculum afferant, plane inter dolorum causas numerandæ sunt, similiter etiam, quæ pungunt, aut secant. Pro authoritatibus, quæ uidentur oppositum sentire, scias, ꝙ secundum Galenum primo de locis affectis secundo. Et iij. complexionum cap. iiij. Datur motus insensibilis, uult enim Galenus, ꝙ

ex centum guttis aquæ cauetur lapis, & q quælibet gutta suam partem cauet, quæ tamen insensibilis est. Et tertio complexionum dicit, quòd si quis ex ense quotidie scindat cæram, uidebitur aliquando etiam ensis obtundi insensibiliter, ita accidit in corpore nostro, continua fit alteratio, quam quia insensibilis, medicus pro nihilo habet. Ideo ij. artis medicinalis. Si medicus secundum rei naturam, & ueritatem iudicaret, periculum esset in sempiternæ passionis irrepe dogma. Ideo quandoque fit solutio continui, quæ medico est insensibilis, uel a frigiditate, uel caliditate, uel a uentositate, & medicus considerat eam, ac si non esset, sicut ea, quæ fit cōprimendo digitum. Medicus ergo tantum curat de solutione continui, quæ est sensibilis. Et ideo Gal. alicubi dicit, dolorem fieri a mala complexione tantum, aliquando a solutione continui, loquendo, ut medicus, loquendo autem secundum ueritatem, dicit, dolorem tantum fieri a solutione continui, & secundum ueritatem locutus fuit, iiij. simpliciū. Hoc uidetur sentire Auicen. secunda primi cap. de causis doloris absolute, dicens. Galeni uero cum uerificatur intentio, ad hoc eam inducit, ut essentialis causa doloris, non sit nisi solutio continui, Et non amplius uult dicere. Cum Galenus dixit causam doloris esse tantum solutionē continui, Considerauit essentiam doloris, non medice loquendo, sed ueritatē inuestigando, quam

quidem

quidem medicus non considerat. Auicennæ aũt opinio est, ꝙ dolor possit fieri, & a mala complexione, et a solutione continui. Et uidetur arguere contra Galenum sic. Dolor aliquando totum membrum occupat, imo aliquando ad plura membra distenditur, sicut in his, qui dentibus dolent, faciunt sibi extirpare sanum, & malum relinquunt. Ergo dolor non fit semper a solutione continui, quia solutio continui non est, nisi in una parte illius membri. Item arguit, frigidum condensando facit dolorem, qui dolor aliquando est in profundum, & tamen solutio continui non poterit ad illum locum peruenire. Item & iij. Natura dedit sensum animalibus, ut fugerẽt nociua. Ergo dolor non tantum debet fieri a solutione cõtinui, sed etiam a mala complexione, cum etiam ipsa lædat. Ad primum, et secundum dicatis, ꝙ aliquando dolor est adeo intensus, ꝙ in tantum perturbat uirtutem sensitiuam, ut nõ possit iudicare, in qua parte sit dolor, nec sentitur in qua principaliter sit, sicut exemplificatum est de doloribus dentium. Ad tertium, Natura nõ fecit, ut homo ex quacunq; alteratione doleret, sed cum intensam caliditatem, uel frigiditatem participaret. Auerroes autem ab utrisq; differt, uult enim ꝙ non fiat a solutione continui, sed tantum a mala complexione. Et uult, ꝙ solutio continui inducat dolorem, quia inducit malam complexionem. Vnde iij. coll't. cap. xxxi.

Auicennæ opinio.

Auerrois opinio.

contra Gal. & Auic. arguit. Sicut in omni alio sensu accidit delectatio, & contristitia circa proprium obiectum delectatiuum, uel tristatiuum, sic et in tactu:sed solutio continui, nõ est propriũ obiectũ sed obiectũ cõmune, quia est quãtitas diuisa. Ergo dolor fit a mala complexione, ut a caliditate, & frigiditate &c̃. quæ sunt obiecta ꝑpria, non cõmunia, non a solutione continui. Vel sic a natura tactus. Tactus habet suum obiectum, quod est qualitas, non soluta cõtinuitas. Primũ sensatum est qualitas prima, secũdum sensatum est cõmune, ut numerus, ad quem reducitur solutio continui. Tunc sit ratio. Nullum secundo sensatum est impressiuum in organum, uel in sensum, nisi ratione primi. Complexio est primo sensatum, soluta continuitas secundum. Ergo soluta continuitas non facit dolorem, nisi ratione complexionis. Et sic tantum una est causa immediata doloris, scilicet, mala complexio. Ita enim inquit: Solutio continuitatis est causa complexionis, quæ facit dolorem, quia solutio continuitatis est cum malo motu, & conueniens est, ut talem motum sequatur mala complexio. Declaratum est etiam in libro de anima, ꝙ sensus tactus sentit primo inter omnes sensus quatuor qualitates, caliditatem, frigiditatẽ, humiditatem, & siccitatem. Ergo dolores non fient, nec sentientur ab eo sensu, nisi quãdo multum superabunt sua propria sensata, sicut accidit alijs sensibus,

Oculus

Oculus enim non dolet, nisi propter superfluitatem colorũ, quando exeunt uiam temperatam, uel mediam. Et sic lingua cum saporibus, Auditus cum sonis, & odoratus cum odoribus. Sed dic ad hoc argumentum, ꝙ aliud est dicere, Ad hoc quòd ipsum secundum obiectum imprimat in sensum requiritur primũ imprimere. Et aliud, Ad hoc ꝙ secundum causet dolorem, requiritur & primum causare. Concedo ꝙ obiectum primum præsupponitur, ut secundum imprimat, non tamen, ut secundum imprimat dolorose.

Arguunt & nonnulli pro hac opinione. Tactus nõ habet dolorem, nisi propter materialem organi transmutationem, & non propter omnem materialem, sed propter magnam, & fortem, & organum corrumpentem, Nam dolor tristis sensatio est rei materialiter imprimentis, non in sensum, quoniam ibi est corpus realiter recipiens, & anima intentionaliter, & receptio in corpore, quæ realis est, non est sensatio, sed quæ in anima, Ergo quia magnitudo, figura, & numerus, non alterant organum tactus materialiter, sicut caliditas, & frigiditas. Ideo a magnitudine, figura & numero, non est dolor, sicut a caliditate, & frigiditate, Nam hæc non solum intentionaliter, sed etiam materialiter organum sibi condisponunt, quoniam fit per eas transmutatio, & corruptio substantiæ membri. Ad hoc

 dicitur,

dicitur, ꝙ magnitudo, figura, situs, & numerus non sunt, quæ inducunt dolorem in tactum, sed exitus membri sentientis in magnitudine, numero, situ, & figura naturalibus, est quæ potest inducere dolorem. Sed tu statim dices, solutio continui, ut exitus membri ad dualitatem ex unitate, non est sensibile, quia non propriũ, neq; commune, modo quod non est sensibile, non potest facere dolorem. Dicitur, ꝙ solutio continui, est reducibilis ad numerum, qui est sensibile, commune, sensus enim apprehendit unum negatione diuisionis, & numerum negatione continuitatis, quia ergo membrum, quod erat unum, soluitur, & fit numerus, quia unum transit in duo, exitus membri ad hanc dualitatem fit sensibilis ad modum numeri. Sed nescio quo modo hæc positio Auerrois substineri possit, Nam pungatur alicuius manus, quæ sit frigida præter naturam, ut puta in secundo gradu, punctura per eum non facit dolorem, nisi quatenus inducit malam complexionem, si illa calida. Ergo inducendo eam malam complexionem calidam in membrum laborantis, mala complexione frigida, deberet fieri delitia, non dolor, quia fit reditus a præter naturali dispositione ad naturalẽ.

Argumentum contra Auerroem.

Post hæc scias, ꝙ ad hoc, ut in membro sit dolor, requiritur, ut ipsum membrum sit sensibile, & non insensibile, quale est os xij. de methodo cap. vij. Et ꝙ transmutetur a natura sua, & transmutatio

mutatio sit subita, & non gradata, iiij. de acciden ti cap. vi. Nam leuis caliditas non infert dolorē, pariter magna, si paulatim inducatur, propter assuefieri ei membrum. Et sicut obiectum triste, si uehementer inducatur, causat dolorem, ita & obiectum conueniens, si debet causare delitiam, oportet, ꝙ subito & fortiter imprimat. Intellige autem subito, ut notat Conciliator differentia lxxvi. non usqꝫquaqꝫ, quoniam tunc perciperetur, ꝙ̃ minime: Vnde experimur, quando quis acutissimo quodam inciditur, & omnino repente nullum, aut ꝙ̃ minimum dolorē sentitur, eo ꝙ non solum alteratio, imo operatio quælibet alia tempus sufficiens requirit, in quo sensibile in sensu possit imprimere, sed hoc quod percipitur, id euenit sensu, non dum in membro alterato, quod appareat. Scias etiam, ut ibi iiij. de accidenti dicit Gal. ꝙ solutio continui facit dolorem solum dum fit, & non dum facta est, quia non potest res habere dolorem, nisi dum exit a natura sua, & non postquā exierit, Nam sensus actu, non est nisi quædam alteratio ab obiecto, omnis autem dolor est sensus transmutationis ad extra naturam. Vbi ergo non est alteratio, ibi non est sensus. Sed quando membrum exierit a natura sua, iam est transmutatum, & non est sub transmutatione, quare neque in sensu, ergo nec in dolore.

Quare solutio cōtinui nō facit dolorem, nisi dum fit.

Videamus etiam de humido, an possit causare dolo-

re dolorem. Tenet Auic. secunda primi, quod calidi-
tas, & frigiditas excedentes, causant dolorem, sed
siccitas, & humiditas nō, quia passiuæ sunt, non
habentes uirtutem primo & principaliter, qua
corpus aliquod imprimat in aliud, sed uirtutem
potius, qua suscipit corpus a corpore impressio-
nem. Et dicit, quòd siccitas accidentaliter, seu per
aliud efficit dolorem, quia ad siccitatem excessi-
uam quandoque sequitur causa doloris, alterius
generis a mala complexione diuersa, scilicet, solu
tio continui, ut ad siccitatem nimiam labiorum
& linguæ, frequēter sequitur earum fixura, non
desiccando, sed fortitudine suæ constrictionis, cu
ius medio dolorem generat. Sed humidum nul-
lo modo causat dolorem, propter eius materia-
lem passibilitatem, nec primo actu, nec secundo,
ut humectando, seu remolliendo, uel relaxando,
Et sic nec per se, nec per accidens dolorem potest
præstare. Dicit Gal. ij. Miamir. primo cap. a ca-
lidis enim & frigidis humoribus uehementissi-
mi fiunt dolores, a siccis autem moderatiores,
ab humidis nullus fit penitus dolor ratione qua
litatis, ratione multitudinis, ægritudines organi
cas facit. Et ratio est, quia humidum non potest
sua qualitate soluere continuum, quod est im-
mediata causa doloris, sed replendo sua multitu
dine, potest soluere continuum. Et aliqui dicunt,
quia humidum tardi motus est, modo doloris
causa est subita materialis impressio: Propter
quod

Quomodo ad siccitatē sequit causa doloris.

Humidum nec per se, nec per accidens potest dolorē causare.

quod communiter a medicis dicitur, ꝙ non datur medicina humida supra secũdum gradum; est autem primus gradus insensibilis, & secũdus parum sentitur. Et dixit Io. Mesue cap. de psilio, dixit Ruffus, substantia psilij exterior expansa super corticem est frigida & humida in tertio. Et dixit Dioscorides, ꝙ est in secundo, & est uerius. Et dixit Galenus humida res non transgreditur metam usq; ad quam potest regimen hominis extendi. Propter quod non inuenimus humidum esse causam doloris in quãtum humidum, sed in quantum potest esse materia, quæ quantitate sua mouetur ad continuitatis solutionem. Auicen. uero prima tertij, tractatu ij. cap. ij. post principium dicit. Complexio humida, secundũ, ꝙ est humida, non efficit dolorem, nisi illic materia sit humida, faciens dolorem ex parte euaporationis, aut euentus uentositatis facientis solutionem continuitatis. Et calida, & sicca, & frigida, & sicca faciunt etiam dolorem motu soluente continuitatem, calida uero, & humida: & frigida, & humida non faciunt dolorem, nisi unde sunt calidæ, & frigidæ, & non unde sunt humidæ, nisi secundum modum prædictum. Auer. iiij. colst. xlvi. cap. inquit: Humida, uel sicca cõplexio dolorem non efficit, nisi parum. Et quando sola est humiditas, tunc sola grauitas sentitur. Declaratur a Conciliatore differentia lxxvi. sic, Humidum aut est simplex, & sic q̃ minime est actiuum,

actiuum, cum sit qualitatum passibilissimum uel coniunctim cum caliditate, & tunc operatio magis attribuetur calido actiuiori, si gradum excedit secundum, ita q tale humectare erit magis propter calidum euaporare faciens, et dissoluens humidum per partes, q ipsius humidi, pro ut humidum existit. Aut copulatum erit cum frigiditate, & sic etiam gradum, ut per parum excedit secundum, ut uoluit Mes. cap. de psilio, quae autem rerum in secundo gradu sunt, tales non operantur calefactione, uel infrigidatione, aut exiccatione, seu humectatione laesiua manifeste, quinto simplicium cap. ultimo. Ideo Auicen. ij. primi cap. ult. Quae in secundo gradu sunt, talia non perueniunt ad impediendum operationes manifeste, nec cursum earu mutant naturalem, nisi per accidens, ut quia multa uel saepius iterata. Res autem dolorosa impedit, & permutat manifeste, in tantum, q caeteris nociuis uidetur esse molestior: Propter humidum, in quantum humidum, dolorem causare non poterit.

In contrarium tamen uidetur Gal. ij. Artis mecinalis ubi dicit. Dolor autem quemcunq obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit, Subiungit, soluitur autem continuitas incisione, tractione, Et subiungit. Alteratur uero substantia a caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate. Item & secundo de ratione uict. in morbis acutis co. primo cum inquit

inquit: Iam narraui esse doloris, in libro meo de elementis secundum sentẽtiam Hipp. & in libro meo de morbis & accidentibus. Et dixi, ꝙ euentus eius fit in corporibus sensibilibus, quando in eis accidit alteratio magna subito, quæ extrahit ea a dispositione naturali. Hæc enim alteratio accidit duobus modis, quorũ unus est, quando subito mutatur uiolẽter in qualitatibus suis, Et alter est, quando fit in eis solutio cõtinuitatis. Alteratio igitur eorũ fit in qualitatibus suis agentibus, scilicet, quando calefiunt, aut infrigidantur, aut humectantur, aut siccantur. Continuitatis autem solutio fit in eis, quando inciditur, aut tendunt̃ tentione uehemẽti, aut scinduntur. Ecce ꝙ Galenus uidetur innuere dolorem fieri ab humiditate. Dic, ꝙ Galenus uult ibi, dolorẽ fieri a solutione continui, aut a mala complexione, & non intendit, ꝙ a quamuis mala complexione fiat dolor, quia non a mala complexione humida, nisi ratione multitudinis. Ideo litera sic iacet, Alteratur uero substantia a caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate, Et non dixit, ꝙ ab humiditate fiat dolor, sed maiorem habet difficultatem. Alia litera Galeni in libello de inæquali intemperie iiij.cap. Eo enim in loco Galenus probans, ꝙ dolor fit, dum pars alteratur, nõ cum iam alterata est. Adducit Hippocratis dictum, quod tale est, Dum alteratur, & corrumpitur natura dolores fiunt, Nam ut dictum est,

sunt

ſunt dati ſenſus animalibus a natura ut fugiant nociua, & quæ corrumpunt. Cum ergo mala complexio humida poſſit corrumpere, ſequitur etiam, ꝙ ſenſus animalium eſt datus, propter eã, ſicut propter cæteras qualitates. Ergo poteſt facere dolorem. Adducta ergo Hipp. autoritate dicit: Alteratur autem, aut corrumpitur cuiuſq; natura, a calido, frigido, humido, & ſicco, uel cum eius unitas ſoluitur. Subiungit in his quidem intemperamentis, quæ inæqualia ſunt, calefaciendo, uel frigefaciendo potiſſimum faciunt dolorem, quippe cum efficaciſſimæ qualitates ſint, ſecundo loco ſiccando, uel humectando. Dat exemplum, quo modo ex humida intemperie uel ſicca fiat dolor, Et dicit eſuriẽdo, uel ſitiendo, deficienti hic humida, illic ſicca ſubſtantia. Ecce ꝙ Galenus intelligit de omnibus qualitatibus, cum adducit exemplum de humiditate, & ſiccitate per famem & ſitim. Ad hoc ſimiliter eſt reſpondendum. Nec uult Galenus, ꝙ in ſiti fiat dolor, propter ſiccitatem, & in fame propter humiditatem, ſed ĩtelligit, ꝙ in iſtis fit dolor, ex carentia ſicci, uel ex carentia humidi, & hoc modo ſonant eius uerba: exuriendo uel ſiccando, deficiente hic humida, illic ſicca ſubſtantia. Ideo tenendũ eſt, ꝙ mala complexio humida non facit dolorem ſua qualitate, ſed ſua multitudine, replendo & extendendo. Reſtat & tertio conſiderandum an in quolibet ſenſu poſſit eſſe dolor. Quod ſic, quia

An in quolibet ſenſu poſſit eſſe dolor.

quia contraria fieri habent, circa idem, sed delitium est in quolibet sensu, quia quilibet sensus delectatur ex comprehensione conuenientis sensibilis, ut uisus ex medijs coloribus, auditus ex melodijs suauibus, gustus ex dulcibus saporibus, odoratus ex aromaticis, tactus ex tepidis & lenibus. Ergo quilibet sensus erit doloris susceptiuus, ex apprehensione incõuenientium, qualia sunt excellentiæ suorũ sensibilium, talia enim corrumpunt harmoniam sensus. Et ita tenet Galenus iiij. de accidenti vi. cap. ut in gustu, ex sapore amaro, acetoso, põtico, & acuto, Nam unumquodq; horum continuum diuidere potest. In odoratu ex fumis salientibus ab huiusmodi saporibus, quoniam & ipsi continuũ diuellunt. In auditu ex aspera uoce, & magna, & ueloci, quæ instrumentum auditus corrumpit, propter motus aeris fortitudinem. In uisu, ex lumine splendidissimo, eo ꝙ dispergit spiritum uisibilem. Et alia translatio Copi dicit, Illustrissimi splendores uisum offendunt, et simul corrumpunt, eo quòd discriminandi, aut discutiendi uim plurimam obtineant. Galeno contradicit Monachus secundo artis medicinalis cõ. lxxxviij. Quoniam dolor non fit, nisi ex duplici causa, scilicet, mala complexione, aut solutione continui, quarum quælibet est solum tactu cõprehensibilis, Nam si dolere, non est, nisi ex aliqua corruptela sensitorij, seu organi, & non sit excellentia alicuius sensibilis,

ſibilis, potens materialiter tranſmutare organū, ſicut excellentia tangibilium, neq; in ipſum inducere aliquid, quod ſit ægritudo, niſi tangibilis̃ afficiat, nullum aliorum poterit inducere dolorem in ſuo ſenſu, niſi forte dolorem æquiuoce dictum cum dolore, qui eſt in tactu, Quoniam aliorum ſenſibilium excellentiæ corrumpunt in ſenſitiuo harmonias, & rationem ſenſus ad ſenſibile tãtum, ſubſtantiã autem ſenſiterij corrumpere non poſſunt, eo ꝙ omnis talis tranſmutatio a qualitatibus tantum primis tangibilibus exiſtit, propter quod aliqui dicunt, ꝙ loco allegato Galenus loquatur, ut Platonicus, & non ſecundum propriam intentionem. Soleo aliter dicere ꝙ dolor poteſt eſſe in alijs ſenſibus cantiue, ſed non cantiue, ſed non formaliter, quemadmodũ in ſenſu tactus: Nam nimia diſgregatio, quia realiter ut ſic non imprimit, ſed tantum ſpiritualiter non cauſat dolorem, Eſt enim dolor ſenſatio rei materialiter imprimentis, Sed ad ſpiritualem, ſequitur realis deſtructiua, ut caliditatis productæ a ſplendidiſſimo lumine. Et ita color ut diſgregat ſpiritualiter, imprimit tantum, & non poteſt cauſare dolorem, & ſi cauſat, eſt ut ad ipſum ſequitur eliquatio, uel corruptio. Eſt autem in oculo, & in aure uis tractiua, quia ibi caro, uel neruus: Quare dicunt, ꝙ non conuenienter dictum eſt, iiij. de accidenti. Q, in quolibet ſenſu ſit dolor ex ſolutione continui, ut in uiſu ex lumine

mine splendidissimo, cuius est disgregare spiritū uisibilem, in auditu uoce magna &c. Quantum de natura omnium talium sensibilium, est solue re continuum in suis sensibus, Nam solutio con tinui non percipitur, nisi sensu tactus. Sed quia organum cuiuslibet sensus, sentit tactu. est em̄ sensus tactus cōmunissimus, a quo alij non separant, sed ipse ab alijs accidit, propter illud cuiuslibet sensus organum, solutionem continui potest sentire, non quidem in quantum uisus, uel auditus, sed in quantum cum eis sensus tactus inerit. Et cum dicitur, ꝙ contraria habent fieri circa idem, dicendum, ꝙ uerum est, ꝙ in omni sensu est delitium ex apprehensione conuenientium sensibilium, et saluantium harmoniam sensus. Similiter & tristitia ex apprehensione inconuenientium, & corrumpentium sensus harmoniam, quæ æquiuoce dicitur dolor cum dolore, qui est in tactu.

Vltimo considerandum quid sit delitium, Monachus ex falsa translatione dicente, quod est passio, quæ subito reducitur ad naturam, iiij. de accidenti vi. Galenum reprehendit, dicens delitium esse apprehensionem, & sensationem obiecti conuenientis, & non reditus ille, quoniam sicut dolor est sensatio, ita & delitium, per locum a cōtrarijs, sed reditus ille ad cōueniens, est actio realis. Ergo delitium non est ille reditus. Et non dicit hoc Galenus, sed ꝙ reditus ad naturalem habitum

Error Monachi.

habitum delitium inducit. Sic enim fiat litera Copi. Pathos præter naturam uiolenter, & affatim incidens, dolorem excitat, cum uero ad naturalem habitum redit, idq; rursus affatim, delectationem inducit.

Post hæc dicamus de causis efficientibus sanitatem, secundum distinctionem malæ temperaturæ, ut iij. artis medicinalis cap. v. Et secunda aphor. cō. xxij. Quoniam aliæ sunt causæ salubres intemperiei, iam factæ, Aliæ uero fientis, aliæ eius, quæ futura est, Sic enim intemperies his tribus distinguitur modis. Est autem intemperies facta, illa cuius causa efficiens iam cessauit eius effectu post eam manente, sicut febris ephemera ueniens a calore solis, & ira, Et sicut hectica remanens ab ephemera, uel putrida, de natura enim istarum duarum est remanere, abeuntibus suis causis, & nihil amplius efficientibus, Et uniuersaliter intemperies facta uidetur omnis mala membri complexio sine causa humorali, uel compositionali, quæ sit illius causa in illo existens, seu complexionali alterius membri id discrasiantis, adhuc autem & sine causa extrinseca quæ causet eam per se. Intemperies autem fiens est, cuius causa efficiens, adhuc efficit in actu existens, & huius intemperiei, quædam pars est facta, quædam futura, Nam semper eius, quod fit, aliquid factum est, & totaliter eius quod mouetur, aliquid est motum, ut probatum est in phi-

Quid intẽperies facta

Quid intẽperies fiens

losophia

losophia naturali, per continuum esse diuisibile in infinitum, & talis intemperies est febris putrida, in qua humor putridus semp est discrasians corpus, Et uniuersaliter omnis mala complexio, ex uitio humoris, uel alia quacunque causa, quae actu causet. Intemperies uero futura, est illa, cuius efficiens corporale paratum est, ut efficiat, sed non dum inchoauit, sicut contingit in his, quae habent causam antecedentem tantum suae aegritudinis, & maxime, qui humoralem, Et haec reddit corpus neutrum, ut nunc. Quid intemperies futura.

Causae salubres intemperiei iam factae continentur in sola prima parte artis, quae dicitur curatiua, cuius est solum aegritudini remedium adhibere.

Causae salubres intemperiei fientis, quaedam continentur in parte artis praeseruatiuae, a parte, scilicet eius, quod de ea futurum est, Quaedam in parte artis curatiuae, a parte, scilicet eius, quod de ea factum est.

Causae salubres intemperiei futurae, quaedam continentur in parte artis, quae dicitur praeseruatiua, cuius est ad solam causam intendere. Quaedam in parte artis, quae dicitur conseruatiua, hoc enim uult Galenus iij. artis medicinalis cap. allegato, Cum dicit: Hae quidem in praeseruatiua artis parte continentur, hae uero in salubri, Aut enim est intentio in abscisione aptitudinis aegrotandi, aut in conseruatione p̃sentis dispositionis,

cui innititur aptitudo prædicta. Et intelligendũ, ꝙ quia causæ conseruantes, præseruant corpus a conuersione, & corruptione, censeri possunt de genere corrigentium, seu præseruantium causarum. Sed dicit Gal. ꝙ quamuis conseruantes sint de genere corrigentiũ, siue præseruantium, quia tamen paulatim correctiones faciunt anteꝗ̃ læsio uniuersum incidat, non dicuntur a medico præseruantes a futuro malo, sed præsentis status conseruatrices. Ægritudo ergo futura prohibetur fieri per ablationem causæ antecedentis, secundum quam futura erat, sed ægritudo facta, siue sit illa, quæ est pars fientis, uel quæ absolute facta dicitur, curatur per ablationẽ ipsius, & non causæ, Hæc enim causam efficientem nõ habet. Nam causa efficiens nõ est, nisi rei, quæ est in termino, ut generaret, & fiat, & non facti. Ideo Gal. viij. de methodo medendi circa principiũ. Itaq; si iam præsens febris est, sed causa, quæ eam excitauit, iam desijt, hunc tantũ sanandum eius consilium dirigetur, ut refrigeretur. Et xiij. non longe a principio. His igitur omnibus æstimatis, quæ phlegmone adhuc in generatione sunt eorum causas prius abscindes, Quæ uero iam factę sunt, has utiq; curabis solas. Et xi. circa principium, ita inquit. Maxime quidem in soluendo morbo intelligitur curatio, sed per abusionem etiam mixtum genus, quod tum ex uera curatione, tum prouisione, quam prophilacticæ pars

artis

artis præſtat, componitur. Ac diariarũ quidem febrium, & hecticarum uera, ac propria curatio eſt. Earum uero, quæ ex putreſcentibus excitantur humoribus, uocata curatio, prophilacticem quoq; ſibi adiunxit, cuius officium eſt, cauſam, quæ morbũ creat, adimere. Sane nominat̃ hæc ipſa q̃q; pars artis curatrix, quæ utiq; ab ea, quæ pure ſyncereq; prophilactice dicitur, in eo diſtincta eſt, ꝙ ſub hac iam ſenſibiliter ex ipſa cauſa morbus gignitur, in prophilactice eſt futurus. Et ſcias, ꝙ ſi aliquando repugnemus accidentibus, hoc non facimus in quantum ipſa ſunt accidentia. Nulla enim intentio curationis ſumitur ab accidentibus, in quantum talia ſunt, ut dicit Gal. xij. de methodo medendi cap. primo. Sed in quantum contingit ipſa accidentia eſſe, aut cauſas augmentatiuas morborum, aut uirtutum deiectiuas. Dicamus ergo, ꝙ omnes cauſæ efficientes ſanitatem, ſunt de genere contrarij eius, quod ſoluendum eſt, ſiue ſint, quæ ſimpliciter dicunt̃ curatiuæ, quales ſunt ægritudinis factę, ſiue quæ dicuntur curatiuæ cum præſeruatione, quales ſunt aliarum duarum, fientis ſcilicet & futuræ. Etiam huius generis ſunt cauſæ ſalubres ægritudinum in natura compoſitionis, ſcilicet, ꝙ omnes debent eſſe cõtrariæ ei, quod ſoluendum eſt, Quod autem ſoluendum eſt in ęgrotantibus, eſt quicquid contra naturam eſt, ſcilicet morbus, cauſa, & accidens, Et omnium horum abſciſio,

Nulla intentio curationis ſumitur ab accidentibus.

ſi recte conſideretur, eſt adhibitione contrarij. Ideo Gal.ix.de methodo cap.xv. Neq; aliud eſt ipſa ſanatio, q̃ praeſentis in corpore uitioſi affectus in naturalem habitum mutatio. Cum aũt contrarij hi affectus ſint, neceſſe eſt per contraria fiat eorum alterius in alterum translatio, Atque ita rurſus, una ſola erit curationum maxime generalis indicatio, nempe contrarietas. Et quinto de ſanitate tuenda, ſæpe teſtati ſumus, incipiendum ab illo medendi præcepto eſt, contraria eſſe contrariorum remedia. Vbi uero remediorum materiam compertam habueris, ac ſimul uires eius intellexeris, male affecto corpori, ſemper contraria, optime ſe habenti ſimilia uiribus eſſe adhibenda. Soluitur ergo febris, frigidis, cum ſit præter naturam calor, putredo autem cauſa eius refrigeratione, & expiratione, cum putridũ ſit calidum conſtrictionem, & euentationem nõ habens. Vnde xi.de methodo xiij.cap. In inſtrumentali morbo, qui eſt obſtructio, contrarium eſt reclusio. Symptomati uero quod eſt tranſpirabilium retentio, excretio ipſorum contrarium eſt. At uero in humorum putredine, & excretio, & refrigeratio, & uentilatio, & ſemiputridorum concoctio, ex aduerſo reſpondent. Ipſius uero febris, refrigeratio oppoſitio eſt. Prius tamen putridum ad primam ſui naturam reuocare debes, aut ipſum foras eijcere. Et eodem xi.ca.viij. inquit Gal.q ſicut putrefactis, quæ non uiuunt,

corporibus

corporibus abſcindimus, quod eſt putrefactum & quod remanet ſuſpendimus in frigido aere, ut diſſoluatur, & refrigeretur, ita utique & putredinem, quæ in uiuis eſt orta, ſanabimus, id ſcilicet, quod iam corruptum eſt omni ratione uacuantes, quod reliquũ eſt non putrefactum, paratum ſui mala qualitate putrefieri, moderatis motibus, & refrigerante per ſpiratum ad exactam ſymetriam reducentes. Ideo iij. artis medicinalis cap. vi. dicit: Si contigerit in humoribus putreſcentibus accendi febrem. Indicatio in huiuſmodi eſt euacuatio, atq; alteratio, Alteratio quidem quæ putredinem ſedat, manente adhuc ſubſtantia Euacuatio uero, quæ totam ex corpore ſubſtantiam educit. Ex quibus patet, ꝙ in febre putrida, ſecundum ꝙ eſt ipſa diſcraſia fiens, ſufficit alterare cauſam coniunctam tantũ aut euacuare. Secundum autem, ꝙ ei coniungitur futura, & eſt compoſita ex diſcraſia fiente, & futura, quæ nõdũ fit, indiget digeſtione antecedẽtis. Et ideo euacuatio cauſæ antecedentis, quæ non eſt putrida, ſed parata putreſcere, non eſt cauſa ſalubris diſcraſię fientis, ſicut nec eius digeſtio, ſed futuræ ſecum compoſitæ, per quam prohibetur reditus paroxiſmi, Et cauſa cauſę, ſicut humoris multitudo ſpiſſitudo, uel uiſcoſitas, contrariјs ſuis remouetur, ſcilicet diminuente, ſubtiliante, incidente. Accidens quoq; ut reumatiſmus, & uentris fluxus, cõſtrictionibus abſcindunt, Et multa

alia quoq; accidentia, sua habent opposita contraria, quibus reprimuntur, ut dolor colicæ, stupefacientia, & syncopis febris acutæ, potum uini puri, talia enim quodammodo accidentibus contrariantur, & si sint morborum augmentatiua. Nec his contradicit, quod dicitur in libello experimentorum, q corpora, quæ curantur per diætam reducuntur melius ad temperantiam, q; quæ curantur per medicinam. Et q dicit Auic. quarta primi cap. primo, q non omnis replecio, necq; omnis malitia complexionis, suo medicatur contrario, ex euacuatione, & oppositione, imo multoties sufficit multa regiminis bonitas, quoniam hoc regimen attinet temperamento, Hoc autem uirtutem confortat: Virtus autem confortata aliquando ex accidente conducit, ad effectus curationem, ut Gal. dixit ix. de methodo medendi in fine xiij. cap. Non negatur autẽ, accidentalem curationem posse esse non per contrarium. Sunt autem curationis instrumenta tria, dixit Gal. in libello de partibus artis medicatiuæ sum̃a ij. cap. ij. diæta, pharmatia, & chyrurgia, Et omnis particula corporis saluari, uel iuuari nata est, ex diæta, uel pharmatia, uel chyrurgia, & disiunctiue locutus est, quoniã aliquando sanitas cum solo uno instrumento inducitur, licet aliquando duo requirantur, & aliquando omnia tria sint necessaria. Ideo Auic. iiij. primi. Res medicationis ex una trium rerum completur, regimine,

Curationis tria instrumenta.

mine, potione, & chyrurgia. Est autem regimen seu diæta, debita sex rerum non naturalium administratio, quod maxime in cura ægritudinis attendendum, Plus enim nocet error in cibo, & potu, & alijs sex rebus non naturalibus, quã sit iuuamentum medicinarum, ut Serapio dixit v. practicæ ij. cap. Potio materiam digerit, digestam euacuat, residuum eius ad diuersum trahit, membrum confortat, ne amplius materiam generet, & membrum mittens, ne amplius materiam coadunet, derelictam discrasiam corrigit, et accidentibus, siqua fuerint, subuenit. v. g. Si malæ temperaturæ uentriculi causa efficiens sit phlegma in eo genitum, uel ad ipsum fluxum, aquosum, fluidum, & imbibitum, digeritur cum geneliabin, & sirupo acetoso simplici, uel composito, uel sirupo de menta. Si uiscosum adhærens cum oximelli simplici, uel composito, uel squillitico, si opus fuerit, etiam si fuerit fluẽs ad ipsum ex epate, & uenis. Et si ex cerebro fluat, digeritur cum sirupo de sticados, & simili. Et si digestum fuerit phlegma natãs, educitur cum Rebulis conditis, uel cum pillulis masticinis, scilicet, de aloe, mastice, & agarico, uel cum pillulis de aloe, mastice, & turbith. Et si imbibitum, educitur cum hyera, si adhęrens, & grossum fuerit, aut cõtineatur adhuc ex eo in epate, & uenis, educitur cum medicamine de turbith, in quo modicum ponitur zinziberis, aut cum hyeris magnis. Et si cõti-

neatur in cerebro educitur cum pillulis cocchijs, uel hyeris magnis, & similibus. Et reliquiæ, quæ remanserũt in cerebro per masticatoria euacuantur. Et phlegmate euacuato uentriculus confortatur, & eius mala complexio alteratur cum aromatico rosato descriptione Gabrielis, & aromatico gariophilato, & confectione de xiloaloe, & similibus.

Est autem medicinæ per se curare, Medicina enim ut dicit Gal. primo simp. cap. primo. Est id cuius est alterare corpus humanum. Intelligo per se, ut opponit̃ ad per accidens, & est idem, q̃d essentialiter, & ut opponitur ad mediate, & est idem, quod non per medium, differt tamen uirtus a medicina, quia uirtus, seu uatura multotiens curat, sine extrinseco adiuuamento medici, uel medicinæ, non em̃ indiget natura medicaminum auxilio, nisi dum morbo nimis magnificato dominari nequiuerit, primo interiorũ cap. ij. Medicina autem non facit id sine intrinseco adiuuamento naturæ. Est enim, dixit Gal. iij. artis medicinalis, omnium natura operatrix, medicus uero minister. Et Mes. dixit. Est enim primæ naturæ curare, non medici. Medici uero opus est, opem ferre naturę, Quod dictum Hali in cõ. artis medicinalis sic exposuit, omnium, scilicet eorum, quæ requiruntur, disponuntur, & producuntur in sanitate cõseruanda, aut in reducendo ad melius corpus lapsum, aut ipsum præseruando, aut

do, aut curando ægritudinem eius, quorum scilicet omnium principium est ab intra, ipsorum omnium natura operatrix est, Medicus uero minister, Eorum uero quorum principium est ab extra, natura nõ est operatrix, sed medicus, nunquam enim si delere oportuerit sextũ digitum, aut membrũ aliquod secare, natura eius incisionem faceret, sed medicus. Et ideo cum dicitur, quod quædam sunt, quę a natura tantum sanantur, & quædam ab arte tantum, & quædam, quæ sanari nõ possunt, nec arte, nec natura, Intelligitur, quod etiam nullo existente medici auxilio, quædam sunt, quæ a natura sanarentur, & quædam solum ab arte, quia sine auxilio medici, nõ sunt sanabilia.

Gradus uero medicinæ non distinguũtur, nisi respectu operationis, ab ea factæ in corpore optime temperato. Videmus enim, quod aliqua medicina est calida respectu Socratis, quę non est calida respectu Platonis, Etiam sæpe discordare autores in gradibus medicinarum, quia difficile fuit eis reperire corpus optime temperatum, in quo experirentur eas. Quod ergo calefacit corpus temperatum in primo gradu, non calefacit corpus frigidum in eodem, imo fortassis non calefaceret illud ullo modo, & iudicaretur sibi medicina temperata. Et Gal. v. simplicium in medicinis quatuor dixit esse ordines, seu gradus, & in unoquoque tres differentias, seu mansiones constitui, ut calidum primi ordinis, est medicamen,

Quatuor gradus medicinarum, & in unoquoque tres mansiones constituit.

quod

quod nos calefacit, non tamen euidenter, imo indiget demonstratione rationali, sic frigidum, humidum, & siccum. Quod uero manifeste aut calefacere, aut frigidare, aut humectare, aut desiccare potest, ipsum esse secundi ordinis dixit. Et quod uehementer, nõ tamẽ summe tertij. Quod uero adeo excalefacere potest, ut escaram moliatur, & urat, quarti. Sic quoque quod uehementius refrigerat, adeo, ut extinguat, & ipsum quarti est ordinis. Et dicit nullum est inuenire, quod quarto ordine desiccet, quod non etiam urat. Et tertij ordinis exiccantium sunt omnia, quæ uehemẽter astringunt, ex quibus est phation, thus, alumen, balaustium, gala omphacitis, In his autem ipsis quædam uicina sunt adurentibus, ut squama æris, & æs ustum, quasi inter tertium & quartum ordinem dubie hæreant. In medio tertij est æs ustum, si lotum sit. In principio eius hyposistis. Sic autem & in ij. æs iiij. differentias constituere licet triplices, nec enim perinde urit cauterium, & napy, licet ambo quarti sint ordinis. Sed de medicina, cum dicitur, ꝙ est temperata, dicit Auic. prima primi, Intelligitur secundum considerationem operationis, quam facit in corpore humano, ut cum a calore naturali hominis passa fuerit, id est, reducta fuerit de potentia ad actum, afficietur qualitate, quæ hominis qualitatem non exceder in aliqua duarum extremitatum æqualitatem excedentium, scilicet, nec in frigiditate,

gidítate, nec in calíditate, nec humíditate, nec ſiccitate. Medicina ergo dicitur talis in potentia, ut calida, frigida, aut temperata, quia non agit niſi ad actum reducatur a calore noſtro, Sed animalia dicuntur calida actu, quia habent tale calidũ, quo indigent pro uita, Et medicina calefacit corpus noſtrum, non quia augeat ſanguinem, hoc enim facit cibus, ſed quia auget caliditatem.

Item medicina dicitur temperata, non quia non alterat corpus, ſed quia corpus non alterat ad maiorem caliditatem, & frigiditatem, quam ipſum habeat in ſe, ſicut ueſtis, quæ medicina eſt temperata, ut Gal. ſecundo ſimplicium, primo recipit calorem a corpore, & poſtea cum illo coalterat corpus caliditate temperata. Medicina temperata cõſeruat corpus noſtrum, aut quia ipſum in eadem latitudine & ſitu, uel gradu nullo modo alterando conſeruat, ſed ſolum alterantibus reſiſtendo, & eius permutationem prohibendo, Aut quia ipſum alterat intra tamẽ extrema ſuæ latitudinis cõſeruando, & eius exitũ ad extrema ꝓhibendo. Et licet medicina tẽperata non ſit unicuiq; membro noſtri corporis ſimilis in complexione, neq; anteq; ad actum reducatur, neq; etiam poſtq; eſt ad actum reducta, quia tamen eſt conſeruans calorem naturalem communem utiliter conſeruantem unumquodque membrorum, ſcilicet, ſpiritum dicitur totum conſeruare, & uniuſcuiuſq; membri conſeruatiua. Quare medicina dicit temperata.

Cum ergo dicitur, ꝙ medicina eſt calida, & fri

gida intelligitur, quod postquam reducta est ad actum per ipsam caliditas, & frigiditas, prouenit in corpore hominis maior illa, quam ex se habebat, ante illius medicinæ in ipsum operationem. Et sic medicinam esse calidam, aut frigidam potentia secundum intentionem medicorum, est ipsam habere complexionem ex mixtura elementorū, sic proportionatam humano corpori temperato, quod postquam passa fuerit, & reducta ad actum a calore naturali ipsius, calefaciet ipsum, aut infrigidabit ultra eius temperiem. Consideratione ergo suæ operationis in corpore humano, dicitur calida, uel frigida, uel temperata, & non consideratione sui ipsius in se. Si enim (dicit Auic.) in sui substantia diceretur calidior, uel frigidior corpore hominis, tunc medicina æqualis, cum eius complexio esset, sicut hominis complexio, esset ex ipsamet humana substantia, quod est inconueniens. Non debes ergo, sicut dicit Galen. primo simplic. cap. xxxviij. inquirere absolute, utrum in medicina dominetur calidum, uel frigidum, & per hoc iudicare, quod sit calida, uel frigida, calefaciens, uel infrigidans corpus hominis, quia sæpe contingit, quod rei in se consideratæ dominatur humidum supra siccum, & tamen exiccat corpus hominis, sicut aqua maris, et acetum. Sunt etiam tres aliæ medicinarum uirtutes, quibus medicinæ corpori humano interius, uel exterius applicatæ ipsum habent immutare. Prima est natu-

Quid est medicinam esse calidam aut frigidā.

Quatuor medicinarū uirtutes.

est naturalis potentia, qua habet in corpus humanum effectum inducere, a quo denominatur licet sit in uigore qualitatum primarum, ut sunt effectus ad primos primarum consequentes, ut resoluere, aperire, attrahere, constringere, opilare, uel cerare, consolidare, & huiusmodi. Secunda est potentia naturalis, qua medicina magis unũ membrum, q̃ aliud respicit, & in eo aliqui q̃ in alio operatur, ut dactilus respicit pulmonem magis, q̃ epar, & agaricus magis pectus, & coloquintida caput magis, q̃ aliud membrum. Tertia uirtus est potẽtia naturalis, qua effectum per formam occultam, siue specificam in toto producit, ut uirtus, qua medicina est solutiua, & humorum eductiua, aut ueneni quomodocunque expulsiua.

Sed de reductione medicinarum ad actum a calore nostri corporis, est difficultas maior. An ab eo acquirant nouam qualitatem, uel potentiam, uel nouam formam.

Auerroes v. collig. cap. iij. dicit, q̀ quemadmodum cibus conuertitur in chylum, sanguinem, humiditatem innominatã & cambium, & tandem in partes materiales humani corporis, succedentes loco partium resolutarum, sic conuertitur & medicina. Dicit secũdo, q̀ sicut cibus temperatus dicitur, qui per suam uirtutem, & suam præparationem habet, ut in corpore temperato conuertatur ad humiditatẽ similem humiditati

Auerrois opinio de reductione medicina[rum]

radicali

rationali, quæ est in membro consimili, ita et medicina temperata. Sed differunt, quia medicina temperata non habet uirtutem restaurandi partem æqualem quantitati rei, quæ dissoluta est ex corpore, & propterea non potest homo nutriri ex tẽperata medicina, & si comedat ex ea, quantum comeditur ex cibo: dicit iiȷ. de medicina distemperata, ꝙ illa medicina dicitur calida, frigida, humida, uel sicca, quia conuertitur in chylium, sanguinem, humiditatem innominatam, & cambium, & partes materiales corporis, calidiores, frigidiores, humidiores, uel sicciores chylo, sanguine, humiditate innominata, cambio, et partibus materialibus hominis temperati.

Sed ut dicit Iacobus de partibus, licet hæc opinio apparentiam habeat in medicinis cibalibus, & maiorem adhuc in cibis medicinalibus, ipsa tamen in omnibus medicinis uerificari non potest, patet enim, ꝙ aliquæ medicinæ post sumptionem, statim calefaciunt, ut zinziber, piper, & aliquæ statim infrigidant, ut opium, mandagrora, iusquiamus, non tamen statim cõuertuntur in chylum, cum cibi temperatissimi, & obedientes naturæ, plures horas requirant, priusq̃ chylosentur.

Iacobi de partibus & Monachi opinio.

Iacobus de partibus, & Monachus iiȷ. artis medicinalis cõ. xxxvi. d. ꝙ medicina in corpore humano deducitur per actionem caloris in ea, non ad actum caloris, aut frigoris, sed ad actum

calefaciendi,

calefaciendi, aut infrigidandi in certo gradu secundum aptitudinem medicinæ, quam contraxit a propria complexione, & mixtura elementorum ad recipiendum dictum actum. Et sic medicina dicitur potentia calida ad corpus hominis, non respectu maioris caloris actualis, ad quē possit deduci, quam habeat corpus, sed respectu actus calefaciēdi corpus, plusq̃ sit ex se calidum, nam licet medicina calefiat a calore corporis innato, tamen ipsa non fit calida calore actuali, ultra corporis calorem. Modo cum medicina calida cuiuscunq; gradus, ampliori calore nos calefaciat, q̃ a nostro corpore calefieri possit, ipsa est deducta ad actum calefaciendi corpus in primo, idem secūdo, tertio, uel quarto gradu supra corporis caliditatem, & non ad actum caloris aliquo gradu supra corpus, cuius rei (dicunt) signum est, quia medicina frigida, ad corpus humanum, cum actione caloris deuenerit ad actū infrigidandi, calida inuenitur calore actuali ad tactum. Quod si intelligeretur denenire ad frigus actuale, & per id infrigidare, deberet inueniri frigida. Sed hoc falsum est, patet de Opio, cum calefieri inuenitur in corpore. Signum etiam est, q medicina calida ad corpus hominis, ut Reubarbarū, in corpore calidiori, q̃ sit corpus hominis, sicut in corpore equi deducitur ad actum infrigidandi, Sed si a calore acquisito a corpore diceretur calefaciens, deberet Reubarbarum cale-

facere equum plusquã hominem. Et declarant hoc exemplis. Nam color est obiectum uisus, habens potentiam immutandi uisum & non potest exire in actũ, nisi prius actuet lumine, et sic lumen dat sibi actũ immutandi uisum. Secundo uirtus uisiua est in oculis formalit, & realiter, sed oculi actualiter uidere nõ possunt, nisi actuet uirtus eorum per spiritum animalem. Item naturalis potentia generandi est in seminibus, nunquam tamen generant, nisi actuentur per uiuificum calorem solis. Sic similiter ergo imagineris, quòd potentiæ seu uirtutes medicinarum calidarum, & frigidarum actuentur per operationem caloris naturalis in eas. Item & ratione sic patet, medicinæ calefaciunt actu, uel infrigidant post operationẽ caloris naturalis in eas, quod non faciebant ante, uel ergo recipiunt a calore naturali nostri corporis uirtutem calefaciendi, uel infrigidandi, uel frigiditatem, & caliditatem actuales in tali gradu, in quo reponuntur, uel actum calefaciendi, & infrigidandi, non uirtutem, quæ est potentia ad calefaciendum, uel infrigidandum, Quoniam hæc naturaliter inest eis, ante omnem operationem caloris naturalis in eas, Nec caliditatem, & frigiditatem actuales in tali gradu, quia calor nostri corporis est moderatus, nõ transiens secundum gradum. Ergo recipit actum calefaciendi, & infrigidandi, qui dependet a calore nostri corporis, tam in esse, quam in conseruari. Et dicunt, quod huius intentionis uidetur Auic. secunda

primi, doc. secunda cap. xv. dicens: Et cum hāc potentiam dicimus, uolumus dicere uirtutem consideratam per comparationem caloris naturalis, quā nostra corpora in ea efficiunt, quoniā cum eius potitor. i. receptor illius uirtutis, uidelicet corpus medicinę a calore innato, qui est in nobis, patietur, accidet tunc in ea illud in effectu. i. accidet in medicina, ut sit actualiter calefaciens.

Sed quamuis medicina per actionem caloris naturalis nostri corporis in eam, deduci possit ad actum calefaciendi, et in gradu supra corporis caliditatem, tunc extraneum omnino uidetur concedere medicinam frigidam per eandem met actionem, ut per calefieri a calore naturali, deduci ad actum infrigidandi. Ideo aliter dicit Gal. ꝙ medicinæ frigidæ reducuntur de potentia ad actum, a calore nostri corporis, per hoc, ꝙ ipsæ diuiduntur in partes paruas, & acquirunt motum de foris, ita ꝙ calor naturalis hominis, non dat eis frigiditatem aliquam, quam prius non habebant, sicut medicinis calidis dat caliditatem, sed diuidendo eas in partes paruas, & subtiliando facit eas penetrare. Vnde infrigidant actu per frigiditatem, quam antea habebant, sed quoniam sua frigiditas erat quasi reclusa, & ligata in corpore denso ante operationem caloris in eas non poterant per eam infrigidare. Et ideo dicebantur frigidæ potentia, Hoc est, quod Gal. uoluit iij. simplicium medicinarum cap. xix. dicens: Nam

Gal. opinio

quæ potestate quidem sunt calida, alterantur eo duntaxat, ꝙ incalescant a nobis, atq; natura frigida, tum ꝙ comminuantur, tum ꝙ adsciticium accipiant motum. Quum itaq; ipsis tanq̃ frigidis agere absq; corporis patientis auxilio non licet, iure potestate frigida dicunt̃. Nam ut actu nos calefaciant, non prorsus ex sese obtinent. Verum a nobis prius perpetiantur, ut refrigerent, Oportet etenim in minuta conteri, & aduentitium motum accipere, affectus sunt medicaminum. Obijciunt nonnulli. Primo, uirtus unita fortior est, se ipsa dispersa. Ergo si medicina frigida non potest actu infrigidare corpus, dum est unita, minus poterit infrigidare corpus, dum erit dispersa, & in partes paruas diuisa. Secundo, Medicinæ frigidæ sæpe euomunt̃, & egeruntur, postq̃ corpus infrigidauerunt, & non reperiunt̃ diuisæ. Dicendum ad primum, uirtus unita, & sufficienter applicata circa suum passum est fortior se ipsa dispersa, Sed uirtus medicinæ frigidæ non potest sufficienter applicari circa suum passum, nisi diuidatur, unde ignis citius comburit ligna rara, quia uelociter penetrat in eorum porositates, et per eas diffunditur. Sed lignis uiridibus grossis applicatus, uix ea comburit, Et inde est, ꝙ Opium, et Iusquiamus citius interficit suo frigore corpora calidiora, q̃ frigidiora, Et cum uino ministrati, q̃ sine uino, ut Gal. ait iij. simplic. cap. allegato. Dicunt ad secundum ꝙ quamuis

medicinæ frigidæ, postq̃ corpus infrigidauerũt, quando euomantur, & egerantur, continuæ, & non diuisæ in paruas partes, aliqui tamen ab eis uaporeum, & diuisum ad arterias attractum est, priusq̃ infrigident suo proprio frigore.

Post hæc uidendum, quomodo intelliguntur dicta quædam Galeni, quæ uidentur inuicem contraria. Primum est ij. artis medicinalis capite de oculis, ubi dicit, distemperantiam lædi a similibus suæ crasi, & iuuari a modico cõtrariorum usu. Secundum est in iij. cap. iij. cum dicit, Calidiora corpora uictu indigent calidiori, frigidiora frigidiori, humidiora humidiori, sicciora sicciori. Tertium est vij. de methodo meden. iuxta principium, ubi dicit: Custodiet autem id quod ad calidius est conuersum, si refrigerabit, quod ad frigidius inclinatum est si calefaciet. Pari modo, si quod ad siccius est alteratum, humectabit, & quod ad humentius est uersum, siccabit. Item & vij. cap. x. Calida intemperies refrigerãda est, frigida uero calefacienda, Similiter humida siccanda, & sicca humectanda. Aliud est vi. de sanitate tuenda non longe a principio, ubi dicit. Si seruare temperamentum studes, humidis naturis humectante cibo maxime quadrante, siccis uero eo qui siccet, sin alterare placet contrarijs. In eo autem, qui est in calido, frigidoue ad intemperantiam lapsu, contraria dare semper expedit, cum & efficacissime eiusmodi intemperies sint.

Habetis aliud dictum tertia aphor.cō.iij. ubi dicit, ꝙ temperatæ ætates bene se habent in temperatis regionibus, intemperatę uero in contrarijs, ut calidiores in frigidioribus, frigidiores in calidioribus, sicciores in humidioribus, & humidiores in siccioribus, ut senes in æstate, & iuuenes in hyeme.

Distemperantiam lædi a similib. suæ crasi.

Pro primo distinguendum est de simili, quod excedit, quod deficit, & quod æquat, ut calido simile, id quod plus calidum, & id quod minus, id quod æque. Quod est minus calidum, non est lædens, cū sit retemperans & reducens, nec quod æque, cum sit conseruans, quod autem plus simpliciter est lædens, quia distemperantiam in caliditate coaugens. Dixit autem Gal. non absolute a similibus lædi, sed facile lædi, non ob aliud, nisi quia calido facilius est transmutari ad calidius q̃ ad frigidum, & frigido ad frigidius, q̃ ad calidum, maior enim est contrarietas calidi ad frigidum, & contra, q̃ calidi ad calidius. Pro quo inquit Auerroes vi. collī. cap. xi. Cibi debent esse secundum similitudinem in sanitate potentis conseruationis, ut in cholericis cibi debent esse calidi, aut calidi, & sicci, Et si medici uolunt eorum complexiones alterare, debent fieri per contrarium, tamē paulatim ad hoc regimen accedant. Sed dico, ꝙ istæ complexiones, quæ exeūt a temperamento ad unam extremitatum, ipsæ sunt proximæ illi parti, ut incidant ægritudines ex

genere

genere illius complexionis, & hoc fit, cum superuenit aliqua causa extrinseca, & propter hãc aptitudinẽ, quæ in eis est inuenta. Dico, ꝙ corũ regimen per simile ex toto fieri nõ debet, ꝓpterea, ꝙ tales complexiones, quales istæ sunt secundum unum modum non perseuerant, imo sunt mobiles uersus ęgritudinem complexionalem. Et propter hanc causam intelligere non debemus in regimento suorum ciborum cõseruationem, imo & præseruationem ad resistendum ei, quod accidere eis posset ex parte suarum præparationum malarum. Et propter hoc totum est necesse, ut in cibis sit aliquod contrarium complexionibus eorum. Et hoc est propter timorem occasionum extrinsecarum, Nam ex parte complexionis nõ est timendum uti similibus in toto. Et hæc est sententia illorum, qui sententiam istam seruant, quamuis ex toto hoc non declarent.

Quando autem dicit Gal. iij. artis medicinalis cap. iij. Calidiora calidioribus &c̃. Intelligit, ꝙ corpora conseruantur cibis calidioribus, cibis temperatis, & nõ cibis calidioribus corporibus, quia tunc nocerent, Nam sicut causa temperata conseruat temperatũ, sic & distemperata distemperatum. Quandoquidem causa tantundem labitur a causa, quantum corpus a corpore, & uersus eandem qualitatem, quia id uere est simile in natura, a quo res non patitur, neq; mutatur: corpus enim calidum tribus numeris supra tempe- Calidiora uictu indigent calidiori.

ratum corpus, non pariter a cauſa, quæ tribus numeris lapſa eſt a temperata cauſa, quæ ſicut ui detur tribus numeris poteſt calefacere ipſum tẽperatum, ſed bene pateretur ab ea, quæ poſſet ipſum diſtemperatum calefacere uno numero tantum, ſed talis cauſa calefaceret temperatum quatuor numeris.

Calida intẽperies refrigeranda eſt & frigida calefaciẽda

In aliȷs autoritatibus loquitur Gal. de reductione, quã uult fieri ſemper contrarȷs, ut & primo de alimentis cap. primo, & iȷ. artis medicinalis cap. iȷ. ibi. ℞ ſi permutare, atq; ad melius traducere &c̃. Et de corporibus reuocandis ex diſpoſitione acquiſita præter naturam ad naturalem, ut & quarto de methodo medendi circa principium, cum inquit, imbecillitatẽ affectam curabis calidam refrigerando, ſiccam humectando, frigidam calefaciẽdo, humidam ſiccando, quaſi frigidior pariter humidiorq; locus ſit calefaciendo, pariter ac ſiccando, & in aliȷs eundem modum, uincentem uidelicet qualitatem contraria ſemper oppugnans &c̃. Et pro ultima autoritate tertiæ apho. cõ. iȷ. Sciendum ſecundum Gal. in de ratione uictus priuatorum cõ. vȷ. quòd quinq; ſunt ætates: Puerorum, quæ calida, & humida eſt, Florentium, ſeu adultorum, quæ eſt calida, & ſicca, Declinantium, quæ eſt ſicca, & frigida, Senum, quæ eſt frigida, & humida, propter indigeſtionem, frigida uero, & ſicca, quantum ad membra, & quæ inter pueros, & florentes media

Calidiores ętates bene ſe habere in frigidiorib. regionibus frigidiores in calidioribus.

Quinque ætates.

tes media

tes media consistit, ut puberum, & adulescentiũ, quæ temperata est. Pueri ergo qui superflue humidi, egerent siccis, tamen quia humidi sunt materia augmenti humiditatem eorum conseruamus. Ætas uero adolescentiæ eget temperatis, quia temperata est. Iuuenes aũt, sunt conseruãdi similibus in qualitate, & gradu & interdũ egent frigidis, cum sint apti ad lapsum in ægritudines cholericas. Senes quia labuntur ad mortem per siccitatem, & frigiditatem, indigent præseruatione. Ideo utimur contrarijs in eis, scilicet, calidis, & humidis. Ætas non est similis iuuenibus, ideo non gaudent ea, calor enim æstatis excedit eorũ caliditatem, & ideo melius se habent in hyeme. Nam quando non habemus similia eo modo, quo esse debent, utimur contrarijs, præsertim quando egemus aliquali præseruatione.

NVnc de secundo a quo sumitur intentio curatiua, scilicet, naturali ipsius infirmi complexione, dicendum. Hanc enim debet medicus cognoscere, ne calefaciendo, uel frigefaciendo corpus extra suã naturalem complexionem reduceretur, Ex morbo enim, & causa habemus, quid agendum sit, Ex naturali uero complexione quantum sit agendum, id est, usq; ad quem terminum sit agẽdum. Proposito enim infirmo febre cholerica laborante, scio, ꝙ ipsum debeo infrigidare, & humectare ex morbo, usq; ad quẽ

gradum uero sciam, ex naturali eius cõplexiõe. Ideo Gal. loquens de indicatione conducentium vij. de metho. meden. cap. xiij. inquit: Prima quidem indicatio a laborantis loci temperie sumit, quæ calefaciendi, refrigerandi, siccandi, uel humectandi, uel aliquid horum cõiuncte cum alio faciendi mensuram perscribit, Nam cognitio naturalis temperamẽti corporis facit coniecturari quantitatẽ discessus eius a tẽperamento suo, ut si corpus sit calidum, & morbus frigidus, innuit magnitudinem discessus a dispositione naturali. Si aũt sit morbus calidus innuit paruitatẽ discessus. Et ex hoc dat cognitionẽ electionis quantitatis, & graduũ medicinæ. Ideo Gal. primo de methodo medendi cap. ij. Morbi non commode curantur, si corporis uniuersi natura ignoretur. Et xij. cap. iiij. Ante omnia cõsiderandũ est, qualis nam ægrotantis natura sit. Dicamus etiam, ꝙ licet intẽtio curationis ab essentia morbi sit principalis, tamen plurima pars intentionis curæ sumitur a natura membrorũ patientiũ iij. artis medic. cap. xi. ut in morbis de opilatione manifestũ est, ꝗuis enim in eis omnibus una sit intentio cõmunis, quæ est exopilatio, tamen modus, & ingenium exopilandi diuersificatur secundũ diuersitatem membrorũ, in quibus est, Alijs enim medicinis exopilat neruus, & alijs uenæ, alijs pulmo, alijs uesica, & alijs intestinũ, Et aliunde educitur, quod opilat in eis, & aliunde in illis, v. g. auferimus lapidem a collo uesicę, aut per incisio-

nem factã circa collum, aut per medicinas conue nientes, & educentes paulatim. Et cataractã stan tem in pupilla auferimus medicinis absterſiuis, & reſolutiuis, & ſiccatiuis. Et ſaniem contentã in pectore, uel alio loco, educimus per modos ſibi cõueniẽtes, & medicinas ad illud pręparãtes &c̃. Propter quod Auic. iiij. primi ca. primo. Cogni-tio naturæ mẽbri cõtinet quatuor rerũ cognitio-nẽ. Primo .ſ. cõplexionis eius, qua ſcita ſciet̃ per menſurã exiſtimatiuã, quantus ſit diſceſſus a cõ-plexione naturali, Et ex hoc pendet menſuratio contrarij ad morbũ. Secundo Plaſmatis & crea turæ membri, qua ſcita ſcitur, an membrum ſit rarũ, uel ſpiſſum, habens cõcauitates in ſe, & po-ros magnos, aut paruos, ex quo menſuratur de-bilitas, aut fortitudo medicinę, ſubtilitas, & groſ ſities, quibus habẽt reſolui materiæ, & ſcitur uia eductionis earum. Tertio cognitionẽ ſitus. i. lo-ci, & ſocietatis, Cognitio em̃ ſocietatis cõmenſu-rat electionem medicinæ euacuantis ad debitam partem. Cognitio autem loci, unde oportet face re medicinam pertranſire ad ęgritudinẽ, Et quid ſit admiſcendum, ut facilius perueniat & utrum oporteat augere uirtutem medicinæ propter lon gitudinem uiæ, aut non. Quarto uirtutis mem-bri. Si em̃ uirtus fuerit principalis, aut aſſotiata principali, cauebimus a medicinis fortis reſolu-tionis, & admiſcebimus ſtiptica reſolutiuis, & aromatica, ne toti corpori nocumentum

inferamus,

inferamus, & a medicinis fortis calefactionis, & infrigidationis, uel subito fortiter euacuantibus. Item si fuerit acuti sensus, ut membra neruosa, cauebimus, a mordicatiuis, & medicinis malarum qualitatum. Est autem (inquit Gal. primo de sanitate tuenda) optima corporis constitutio ea, cuius si substantiã spectes, quæ figuram partium egregie ad functiones comparatam habet. Adhæc, quæ omnem tum numerum, tum magnitudinem, tum omnium earũ inter se contextum ad actiones idoneum exhibet, cuius corpus carnis mediocritatem præfert, medium inter gracile, & obesum. Idem reliquorũ quoq; excessuum in medio plane est situm, ita ut ne hirsutum id merito dixeris, nec glabrum, sed nec molle, nec durum, nec nigrum, nec calidum, nec uenis amplis, nec obscuris, nec iracundum, nec ignauum, nec somnulentum, nec peruigilem, nec hebetem nec calidum, nec in uenerem pronum, nec a uenere alienum. Quod si in omnibus quoq; corporis partibus plane medium omnis excessus teneat, pulcherrimũ id uisu nimirum fuerit, utpote symmetron. Erit nõ minus ad labores omnes plane idoneum, nec reliquis boni temperamenti cuiusq; membri notis, quas in secundo de temperamentis retulimus destitutum.

Si ergo corporis naturalis complexio fuerit distemperata, ut cholerica a prædominio cognoscetur. Primo ex colore, quia brunus, seu ruffus,

Nam

Nam iiij.de regimine sanitatis, indicatio sumpta a coloribus, dummodo non fuerit uiolenter facta, nunquam est fallax. Secundo ex corporis habitudine, quia macer & gracilis. Tertio tactu, quia eius corpus calidum sentitur cum asperitate, & duritie. Quarto ex operationibus naturalibus, & animalibus, quia pulsus uelox & fortis, uigilia multa, sensus perfecti, ingeniosus, multum rixabilis, audax, uox acuta, loquela multa, somniat res citrinas igneas. Quinto, quia facile a calidis passibilis est. Sexto, quia exeuntia citrina, capilli crispi, multi, nigri, Cognoscitur enim naturalis complexio, ut ex ij. artis medicinalis, aut a substantialiter inhærentibus, aut ex effectibus, id est, operationibus, aut casibus, qui sunt, aut qualitas mutata, aut exiens mutatum. Sed quia cognoscendo uniuscuiusque membrorum principalium complexionem, & eis seruientiũ, & comparando unum ad alterum, totius corporis complexio cognoscitur, ut inquit Auerroes iiij. collit. cap. viij. Et elicitur ex Galeno ij. artis medicinalis, Et Auic. prima primi doc. iij. cap. primo. Ideo de signis complexionis membrorum, & præsertim principalium dicendum. Inquit Galenus ij. artis medicinalis: Propria genera signorum, quę cerebri naturam ostendũt, sunt quinque. Primum est totius capitis dispositio, quæ ex quantitate, & figura sumit, atque capillis: numero aũt et situ non contingit, nisi raro caput peccare. Secundum, uirtus

A quibus cognoscit naturalis complexio

uirtus & uitium .i. bonitas, & malitia sensibiliū operationū. Tertium motiuarꝝ. Quartum principaliū, ut imaginationis, cognitionis & memoriæ. Et quintū naturaliū, quæ per uirtutes naturales cōplentur, Etiā colore, calore, & frigore exteriorū capitis partiū, somno, uigilia, & morib. quibusdā naturalibus, cerebri cōplexio cognoscit, ut infra. Et in prędictis generibus cōprehendunt, nam color, calor, & frigus ad totius capitis dispositionē reducunt, somnus & uigilia ad sensibiles operationes, mores ad principales. Præter hæc quinqꝫ, est aliud signorꝝ genus, ut alteratio, quæ ei extrinsecus aduenit, sed hoc non propriū dicitur, cū accidens sit a foris, ut a rebus non naturalibus, in quarū natura est ipsum alterare, sicut & reliquū corpus. Propter quod nō est ex hoc genere semper cognoscere cerebri cōplexionē, sicut ex alijs. Item propria genera signorꝝ aut sumunt a substantialiter inhærētibus, aut effectibus, aut casibus, ut totius capitis dispositio, in magnitudine & figura, & signū a substantialiter inhærentibus, æqualitas em̄ uel inæqualitas, secundū magnitudinē, & figurā, definitionē cerebri uel capitis ingredit sani, uel ægri, secundū aūt ꝙ dispositio eius attendit in capillis, & in colore ipsius capitis, & capillorꝝ, est signū sumptū a casibus, bonitas aūt & malitia sensibiliū operationū, et motiuarum, principaliū, & naturaliū, sunt sumpta ab effectibus, Sed alteratio ab his, quę sibi accidunt

extrinsecus,

extrinſecus, nec ſubſtantiale eſt ſignum, nec accidentale, ſcilicet effectus, uel caſus.

Dicit Gal. paruitas capitis, ſemper uitioſæ conſtitutionis cerebri ſignũ eſt. Nam eius paruitas eſt ex materiæ ſpermaticæ creatione prima paucitate, ſicut magnitudo ex illius multitudine. Igitur ſi caput paruum eſt, ſequitur cerebrum paruum eſſe, Ad paruitatem autem cerebri, & totius capitis, ſequitur, uentriculos eius paruos eſſe, quia ſecundum quantitatem cerebri fiunt concauitates in eo, Ad paruitatem autem cellularum ſequitur operationum imperfectio, quoniam bonitas operationum interiorum ſenſuũ, multitudinem ſpirituum requirit. Item hi ſpiritus per loca ita anguſta tranſeuntes adinuicem confunderentur. Item non poſſent moueri, & libere tranſire, & ita tarditas eſſet in eorum motibus, & in adeundo, & redeundo ſe impedirent. Item ſi ij ſpiritus deferant imagines rerum a ſenſibilibus acceptas (ut aliqui uolunt) ipſis ſe ad inuicem confundentibus, etiam imagines confunderent̃, & iudicij ſequeretur peruerſio. Etiam ad paruitatem cerebri ſequitur tenuitas ſenſibilium neruorum, & per hoc, omnis ſenſus debilitas. Sequit̃ etiã nuchã, & dorſum, coſtas, neruos, & collũ, quę ab ipſo oriunt̃, ſtricta, & parua eſſe. Vbi em̃ radix eſt parua, illud quod naſcit̃ ex ea, paruum eſſe neceſſe eſt, Ad paruitatẽ aũt nuchæ, ſequitur paruitas, & tenuitas motiuorũ neruorũ,

& debilitas motus. Adhuc et paruitas costarum, ad quam sequitur strictura pectoris, & in anhelitu nocumentum. Et si cum paucitate materiæ coniungitur fortitudo uirtutis informatiuæ est minus malum, sicut minus malum est paruitas capitis in corpore paruo, q̃ in magno. Magnum uero caput non est semper signum bonæ constitutionis cerebri, Nam si magnitudo capitis fortitudinem uirtutis consequatur, circa multam & bonam materiam operantis, est cerebri bonæ constitutionis signum. Si uero solum materiæ multitudinem consequatur, erit non bonæ constitutionis cerebri signum. Per uirtutem intellige formatiuam, semini a principio creationis inhærentem, cuius operationes sunt membrorum generatio, & lineatio, figuratio, cauatio, perforatio, lenitio, & exasperatio, & huiusmodi. Dicitur autem hæc uirtus fortis, ex multa spirituum quantitate, & per habere organũ sibi contemperatum, scilicet, semen, & spiritum in illo. Per materiam intellige sanguinem menstruum mulieris, quæ bona erit, cum bonam habuerit temperaturam. Hæc uero distingues, & ex figura ipsius capitis, & ex his, quæ ab ipso ortum habent. A figura, quoniam si caput magnum bonæ figuræ fuerit, semper erit hoc signum bonæ cerebri compositionis, quia magnitudo capitis cum bonitate figuræ consequitur informatiuæ uirtutis fortitudinem, circa multam, & bonam

materiam operantis. Nunquã enim uirtute formatiua cerebri debili existente, potest caput esse bene figuratum. Si uero caput non fuerit bonæ figuræ, prauæ compositionis cerebri erit signũ, quoniam malitia figuræ eius comitatur, aut uirtutis informatiuæ debilitatem, aut susceptiui ineptitudinem. Et dicit Gal. ꝙ propria capitis figura est ueluti, si excogitares sphæram exquisite rotundam ex cera constructam, paulatim utrinq; depressam, in qua necesse est, ut priores, & posteriores partes plus gibbosæ fiant, q̃ sphæræ cõueniat, & latera magis recta, quoniam figura, quæ ei secundum naturam debetur, est sphærica in longitudine facta, duas eminentias ante, & retro habens, ut origines neruorum a cerebro deriuatæ in longitudine positæ non coangustentur, & ut per longitudinem melius cellularum cerebri locus disponatur, & ut duæ eminentiæ neruos, qui ad frontem descendunt, & nucham defendant. Sunt autem tres aliæ figurę capitis, sed non naturales. Vna est, quando eminentia anterior minuitur. Secunda est, quando posterior minuitur. Tertia, quãdo utraq; perditur, ut si sit caput perfecte sphæricum longitudinem, & latitudinem æqualiter habens. Figuram autem, in qua longitudo minor est latitudine, non est reperire, nisi de corpore cerebri, & ipsius uentriculis aliquid minueretur, quod uitæ est contrarium, ut x. de iuuamentis membrorum cap. ultimo. Sed

de paruitate partiũ capitis anterioris, quæ sinciput dicitur, & posterioris, quæ dicitur occiput, aliter est. Non enim si pars capitis posterior parua fuerit, erit absolute signum prauæ compositionis partis posterioris cerebri, sicut est paruitas totius, sed destinguibilis est, in bonitate, & malitia, per figuram eius, & per ea, quæ ab ipsa parte oriuntur, ut collum, neruos, unà cũ ossibus alijs. Nam si ista se habuerint secundum naturã, conuenientia in figura, situ, & operatione, non erit occipitij paruitas signum prauæ compositionis partis posterioris cerebri, sed si secundum deteriorem dispositionem naturali dispositione se habuerint, signum erit prauæ compositionis posterioris partis. Aliter ergo est de paruitate occipitij, & totius capitis, Nam toto existente paruo, impossibile est non esse parua, & debilia, quæ oriuntur ab illo: Quoniam si natura circa digniora in necessarijs deficit, non potest in uilioribus abundare, sed solo occipitio existente paruo nõ poterit dici omnino naturam deficere circa dignius, scilicet, circa cerebrum, quare nec erit necessarium defecisse circa exorta. Similiter & de parte anteriori capitis dicendum, & per considerationem ortorum ab ipsa, sicut oculorum, linguæ, naris &c̃. Omnes ita Galenum in hac parte intelligunt, quibus minime assentiendũ, quoniam si pars capitis anterior, seu posterior parua erit, pars cerebri in quantitate deficiet, & sic praua com-

uæ compositionis erit, Est em̃ æqualitas in compositione organorum penes quatuor naturas, quæ sunt forma, quantitas, numerus, & positio. Et sic paruitas occipitij, uel sincipitij est ꝓprium signum prauæ compositionis partis cerebri, sicut paruitas totius capitis, est proprium signum prauæ compositionis totius cerebri. Propter quod Gal. inquit, quòd magna ex parte imbecillitas neruorum, colli, nuchæ, & dorsi, comitatur defectus occipitij, quia paucitas materiæ eius. Et rarissime aliter accidit, id est, ꝙ occipitium paruum sit, ad quod non sequatur debilitas eorum, est rarum ualde, & hoc ideo, quia a parua radice, parua sunt, quæ inde oriuntur, quod si occiput paruũ sit, & orta ab ipso se habuerint secundum naturam, signum est tale factum esse paruum, materiæ defectu, non uirtutis imbecillitate, quoniam si uirtus informatiua fuisset imbecillis comitans seminum distemperantiam, remansisset pars hæc posterior ineptæ figuræ, & omnino debilis in suis operationibus, et similiť orta ab ea. Et sic uides, quomodo uerba Galeni, eorum sententiæ non quadrant.

De magnitudine uero posterioris, & anterioris partis cerebri consimiliter dicendum, sicut & de toto dicebatur, ut quod non est ex necessitate signum bonę compositionis illius partis cerebri, sed solum, quando comitatur fortitudinem uirtutis informatiuæ circa multam, & bonam ma-

ceriam operantis, quod per figuram decernendum, & per ea quæ ab ipsa oriunt. Est uero pars posterior cerebri principium spinalis medullæ, ratione cuius principium est omniū actiuorum, seu motiuorum neruorum in toto animali, ab ipsa medulla uenientium. Est em̄ medulla ipsius cerebri uicaria in emissione neruorum a se ipsa, per quam descendit a cerebro uirtus motiua in neruos, quia ab ipsa originem trahunt, Si enim nerui omnes a cerebro nascerentur, necessarium fuisset caput esse multo maius, q̄ sit, quod esset onus corpori, neruo quoq; necessarium esset longam uiam pertransire, anteq̄ ad extrema corporis perueniret, & eius longitudo, eius fortitudinē ad mouendum membra grauia debilitaret. Pars posterior per sui naturā in omnibus, non solum hominibus, sed reliquis animalibus, est principium paucorum sensibilium, & multorum motiuorū, sicut pars anterior, plurium sensibilium, & paucorum motiuorum. Definitur enim anterius, per esse id in quo fit nobis sensus, ij. cœli textu cō. viij. Et in libro de progressu animalium. Propter quod fuit cerebrum anterius, habens principiare rem passiuam ab altero magis molle, ut quod ab ipso oritur,, sit facilius passibile, Et cerebrum posterius habens principiare rem actiuam in alterum, fuit magis durum, ut quod ab ipso oritur, sit forte in retentione, & expulsione, quæ motui sunt necessaria. Est autem hic sciendum, q

Per medullam a cerebro uirtus motiua in neruos descendit.

Pars posterior cerebri principium paucorum sensibilium, & multorū motiuorum

dum, q̄ Auerroes ij. de partibus animaliũ uult cerebrum nõ esse principium sensus, quia quod est insensibile, nullius sensus esse potest principium, Est autem cerebrum insensibile. Monachus ij. artis medicinalis cõ. xv. reflectit rationem contra Auerroem, dicens: Si enim non potest esse principium sensus, quod insensibile, non poterit pari ratione principium uisus esse, quod inuisibile est, Et tunc cor non erit principium uisus, cum ipsum non uideat, quod contra ipsum est, uolentẽ uniuersaliter principiũ omnis sensus esse cor, Dicendum, omnes sensus præsupponere tactum, tanq̃ primam radicem sensuum exteriorum uoluit Auerroes, & ita a quocunq; negatur tactus, negantur ab illo omnes alij sensus exteri. Ideo de hoc inquit Auerroes, quod est insensibile, nullius sensus est causa, sed a cerebro relegatus est tactus, ergo &c̄. Sed argumentum de uisu nõ procedit, quia uisus est sensus particularis, non prius origine, ut tactus, & ita potest, quod non est actu uisiuum esse causa uisionis. Sed ad argumentum Aristotelis, Galenus negaret minorem, scilicet, q̄ a cerebro relegatus sit tactus, Nec cerebrum caret instrumento sensus, cum ipsum in substantia simillimum sit neruis, quorum est principium, & non differt ab eis, nisi q̄ eis mollius existit, ut dixit viij. de usu partium cap. vi. in principio. Etiam inquit, ei hoc conuenit, q̄ omnes sensus recipit. Et de tactu etiam ostenditur,

Quod cerebrum nõ sit principium sensus secũdum Arist.

Secundum Galen. cerebrum sentit

nam ij. Miamir. cap. primo, de dolore capitis loquens inquit: aliquando enim extra craneum est passio, aliquando intra, aliquando omnium earum, quæ intra, aliquando earum omnium, quę extra, aliquando quidem non omnium, sed unius generis corporum, uel arteriosi, uel uenosi aut neruosi, aut cutis, aut ipsius cerebri. Hæc em̃ uera est translatio, nõ antiqua, dicens, aut tenantosi, ut uideri potest ex codice græco. Nec hic de causa doloris intelligit, ut quidam uolunt, ac si dixisset, causa doloris aliquando est in uenis, aliquando in arterijs, aliquando in substantia cerebri, ut mala qualitas, quia Gal. dicit, ꝙ passio aliquando est in substantia cerebri, Modo passio non potest accommodari qualitatibus, siue causis facientibus dolorem, quia ipsæ sunt dispositiones, non passiones. Præterea si intelligit Galenus de causis, quare non numerauit ossa, sicut alias partes capitis? Causa enim ut puta caliditas, quando est in ossibus potest alijs sensitiuis partibus communicare, & facere dolorem. Item Gal. vij. de dogmatibus circa finem probans cõtra Aristotelem, principium sensus, & motus esse in cerebro, & ꝙ facultas a cerebro transmittitur ad neruos pro sensu, & motu, dicit, non esse dicendum, ꝙ animæ principium sit in membranis circuantibus ipsum, sed anima ipsa, seu facultas ipsa sensitiua, est in substantia cerebri medullari, non in membranis. Et cerebrum non caret

instrumento

instrumento sensus, ut dictũ est. Ergo cerebrum sentit. Vnde ibi Gal. viij. de usu partium non dicit ita sentire cerebrum, sicut nerui, sed cum substantia simillimum sit neruis nõ differens ab eis, nisi ꝙ eis mollius existit, omnes sensus recipit, omnes phantasias phantasiatur, omnes intelligentias intelligit, quod enim est facile alterabile in omnibus huiusmodi operationibus, & passionibus maxime idoneum est, facilius autem alterabile est quod mollius, ꝙ̃ quod durius. Propter hoc igitur mollius neruis est cerebrum. Ecce ergo ꝙ Gal. hoc in loco uult cerebrum exactius sentire, ꝙ̃ neruos, quia est factũ eiusdem substantiæ cum neruis, & cum hoc mollius. Sed dices, oppositum patet, quia uidemus in uulneribus cerebri, ꝙ si recidatur ipsa cerebri substantia, aut pungatur, ægri non sentiunt, & hoc fundamento, Aristot. dixit, cerebrum non sentire. Item contrarium huius dixit Gal. in libello de uirtutibus nostrum corpus dispensantibus, ubi dicit, ꝙ omnes partes habent sensum, & motum a cerebro, mediantibus neruis sensitiuis, et motiuis, subiungit cerebrum non sensibile organum a natura, sed sensuum organum factum est. Item iiij. de accidenti cap. ultimo ait, ꝙ cerebrum a natura est institutũ, non ut sit sentiendi instrumentum, sed ut sensuum instrumentis uim sentiendi præstet. Dic ad primum, ꝙ in uulneribus pars cerebri superficialis non sentit, quia eius uirtus exha

latur, & a frigido extrinſeco corrumpitur. Ad alia dic, ꝙ Gal. oſtendit ibi, ꝙ cerebrum ſit prima origo ſenſuum, & organum organorum, & ꝙ non eſt ita organum, ſicut cætera particularia, ſed ꝙ ſit organum omnium aliorum organoꝝ, & eorum principium. Ideo dicens, ꝙ a natura eſt inſtitutum cerebrum, non ut ſit ſentiendi inſtrumentum, ſed ut ſenſuum inſtrumentis uim ſentiendi præſtet. Non uult dicere, ꝙ cerebrum non poſſit eſſe inſtrumentum ſenſus, ſed intendit ꝙ non eſt inſtrumentum ſenſus, ut ſunt alia particularia inſtrumenta. Et ubi litera Copi habet. Cerebrum eſt primū ſentiendi promptuarium, Litera Græca habet, eſt organum organorum. Idem uult autoritas adducta in libello de uirtuti bus noſtrum corpus diſpenſantibus.

Poſt hæc dicendum de cognitione complexio nis cerebri per uirtutē, & uitium operationum principalium, Hæc enim ſunt indicia ipſius cere bri, & non alterius membri, ſicut indicia a ſenſu, & motu ſumpta, quæ non ſolum ipſius cerebri ſunt indicia, ſed & membrorum, quibus exercen tur ſenſus & motus. Sunt autē operationes principales, quæ a ſolo cerebro proueniunt, ut operatio ſenſus communis, imaginatiuæ, ſeu phantaſiæ, cogitatiuæ, & memoratiuæ, Hæ enim per uirtutes fiunt, quas cerebrum in ſe habet, non ad aliud emittēs, ſicut ſenſum, & motum, qui ab eo fiunt, ſicut a principiāte, & ab alio ſicut exercēte.

Senſus

Sensus cõmunis est uirtus, cui omnes sensus exteriores cedunt, cuius operatio est discernere inter sensibilia diuersorum sensuum, ut q; dulcia alia sunt ab albis. Et apud Aristotelem, hæc uirtus est idem, quod phantasia, ut patet per definitionem phantasiæ ij. de anima tract. cõ. clxi. Nam sensus a sensibili sigillatus cũ super ipsum sensibile, quod apud se habet, mouetur detinendo, & considerando ipsum, dicitur phantasia, & uirtus phantastica, Cum uero hæc ipsa componit, & diuidit formas, quas apud se habet, dicens hoc esse, uel non esse, dicitur hæc cogitatio, uel uirtus cogitatiua eadem subiecto cum prima, sed differens secundum modum. Est & tertia uirtus rememoratiua, quæ non est uirtus receptiua, sed reuocatiua formæ in phantasia impressę post eius obliuionem, Si enim esset uirtus receptiua, non esset præteritorum, & oblitorum, sed præsentium, quæ sigillarent illam, quod constat esse falsum, quia talium non est, nisi sensus, & phantasia, nec etiã est conseruatiua, ut tenent Arabes, Quoniam conseruare non est nisi detinere phantasmata, & continuo aspicere, quod quidem est phantasiæ. Quia ergo memoria non est nisi eorum, quæ nobis obtulit phantasia, erit memoria eiusdem partis animæ, cuius est phantasia, Cum phantasia sit, cuius est & sensus, memorabile erit, quod est phantasiabile, & phantasiabile, quod est sensibile.

Quid sensus communis.

Quid phantasia & cogitatiua.

Quid rememoratiua.

Tres cerebri uentriculi.

Dicunt, q̄ sicut tres sunt in genere uirtutes, ita tres sunt in cerebro distincti uentriculi, quorum primus sensui cõmuni, et phantasiæ attribuitur, secundus cogitatiuæ, uel compositiuæ, & tertius rememoratiuæ, cuius signum est, has operationes lædi, per læsionem harum partium cerebri, sicut manifesta sanatio, & restitutio harum operationum per medicaminum in his locis appositionem. Et sic apprehensio, & inspectio erit in spiritu partis anterioris cerebri, sicut in proprio organo sensus cõmunis, & phantasiæ, compositio autem, & diuisio, & collectio, quæ cogitatio dicitur, in spiritu mediæ partis cerebri, in eo uero qui in posteriori est parte, fit obliti reuocatio, & rememoratio, sicut in loco, ubi maior est quies spiritus. Sed quia Gal. non docet per has uirtutes cognoscere super determinatarum cerebri partium complexione, sed super totius complexione in cõmuni, uidetur innuere totum spiritum cerebri esse illarum proprium organum, & non partem partis. Ideo sunt & alij dicentes, q̄ operationes earum possunt per idem organum exerceri, quoniam cuius est recipere formas sensibiles, illius est detinere in se ipso, & considerare, ab sentibus sensibilibus extrinsecis, quæ eas imprimunt, est etiam componere illius, & diuidere eas ab inuicem, eiusdem quoq; reuocare oblitas propter factum fuisse habitum de illis apud considerantem eas, & componentem, & diuidentem,

nam

nam ſicut tactus plures exiſtens ſenſus, propter eſſe plurium contrarietatum uno, & eodem organo percipere poteſt ſuas diuerſas operationes, & diuerſæ operationes nutritiuæ, uno & eodem complentur organo, ita & ſenſitiui compleri uidentur, cuius ſignum uidetur, ꝙ uelociter diſcentes ſecundũ phſum immemores ſunt, & bene memores male diſcentes, diſcentes enim oportet humidos eſſe, & bene memores ſiccos. Modo ſi organum ſenſus cõmunis, & phantaſiæ, & memoriæ eſſet diuerſum,, non oporteret ſic accidere. Et ſic immediatum harum uirtutum organum erit ſpiritus unus, & cõtinuus, & membrum in quo ſpiritus redditur.

Dicit Gal. facilis intellectus eſſe, ſubtilem cerebri ſubſtantiam indicat, tarditas uero eius craſſam, maxime medij uentriculi, cui attribuit hæc operatio. Vult enim intellectum corruptibilem eſſe, & organicum. Facilitatem intellectus intellige, facilitatem diſcurrendi. Intelligit etiam per intellectum, operationem uirtutis cogitatiuæ, ſcilicet, componere, & diuidere, & conferre. Per ſubſtantiã ſubtilem uult Gal. (dicit Haly) peruiam & claram, nam ex peruietate ſequitur facilem uirtutis, & ſpiritus formas porrigentis penetrationem, ex claritate autem diſtinctiuam formarum apparitionem. Et ſubtilitas hæc (dicit Monachus) eſt effectus humidi, non intelligas humidi aquei, quia tale obtundit, ſed humidi aerei,

Intellectum corruptibilem & organicũ ſecundum Gal.

aerei, quod humanæ uitæ est decentius. Subtile etiam sequitur siccitatem ignis, quæ subtilis est, sed non siccitatem terræ, quæ grossa est. Dicit ij. Facilitas discendi inditium est mollis substantiæ cerebri, Est autem mollities effectus humidi, facilitatem discendi, intellige bonitatem sensus communis phantasiæ, uel informatiuæ operationis. Est enim facile discere, facile imprimi ab obiectis, seu facile informari, Et hæc facilitas causatur a mollitie cerebri, maxime partis anterioris, sed difficultas discendi est inditium duræ & siccæ propter causas contrarias. Dicit tertio, quod memoriæ bonitas indicat substantiam stabilem & firmam, talis autem est, quæ est sicca, non adeo tamen, quod omnem impressionem fugiat, & a nullo sigilletur, sed cum temperamento. Et obliuio est signum fluentis substantiæ, talis autem est, quæ est multum humida, nullum tenens idolum, Est enim obliuio quædam impotentia reuocationis formę amissæ, Dicitur enim quis oblitus, quum reuocare non potest, & talis impotentia accidit propter non esse factum habitum de phantasmate, quod accidit ex fluenti substãtia organi phantasiæ. Dicit quarto, mobilitas in opinionibus est signum calidæ substantiæ cerebri. Calidum enim bene mobile ab omni appetibili, facile persuasibile a quocunque, & maxime si fuerit humiditati cõiunctum, sicut in infantibus, Frigidum uero contra. Si ergo phantasia in organo fuerit

calidiori erit bene transmutabilis ab uno in alterum, & proinde intellectus, fit autem hæc transmutatio per uelocem compositionem, & diuisionem formarum, & intentionum, causatas a cerebri, & spiritus caliditate.

Cognoscitur uero cerebri complexio per uirtutem, & uitium naturalium operationum ex superfluitatibus, quæ expurgantur per palatum oculos, & nares, Nam si cerebrum sit bene temperatum ex quatuor qualitatibus primis, hæc habebit moderate in quantitate, & qualitate, Quoniam si a natura cerebrum sortitũ sit optimum temperamentum, erit habens uirtutes naturales, quæ temperantia complexionis ut instrumento utuntur optimarum operationum, quæ sunt attractiua, digestiua, retentiua, & expulsiua. Per oppositum intelligendum, si cerebrum non fuerit bene temperatum, ꝙ aut per diminutionem concoctionis in eo abundabunt superfluitates immoderatæ secundum qualitatẽ & quantitatem, aut per super excessum eius diminuentur, & qualitate mutabũtur. Cerebrum propter habere nutritiuam debiliorem alijs ex caloris diminutione, et propter totum corpus in ipsum uaporare, fuit habens & ipsum superfluitates plures quocunq; alio membro, unde et plures ei canales, unde ipsas excernant, natura contribuit, phlegmaticas magis per palatum, & nares, cholericas uero per aures expellit, melan-

cholicum

cholicum autem non habet aliquid, de quo ſit curandum propter nutrimentum cerebri eſſe ſubtile ualde.

Cognoſcitur cerebri complexio per alteratio= nem ab his, quæ ſibi accidunt extrinſecus, Quo= niam ſi cerebrum fuerit bene temperatum, mini me lædetur ab his, quę extrinſecus calefaciunt, in frigidant, humectant, & exiccant, quia tempera= mentum in medio extremorum exiſtens, non eſt facile deducibile in aliquo illorum propter diſtare ab eis, niſi a forti cauſa, calidum autem facilius a calefacientibus calefit, & frigidum ab infrigidantibus, infrigidatur, & humidum ab humectantibus &c̄. Talibus uero bene tempe= ratum cerebrum habentibus, dum ſunt infan= tes, capilli ſunt ſubruffi, Quando autem pueri, fiunt ſubrubei, Quando uero perfecti, ſcilicet, poſt finem augmenti, quæ dicitur ætatis ſtatus, tunc capilli fiunt rubei, & capilli eorum ſunt me dij inter criſpos & rectos, propter euaporatio= nem ex qua generātur, mediam eſſe in eis inter humidam & ſiccam, & tales de facili non fiunt calui, ſecundo de complexionibus capite quin= to dicit Galenus : Criſpi fiunt capilli, uel pro= pter ſiccitatem temperamenti, uel propter mea= tum in quo radicantur a ſiccitate, ſicut uidemus de corrigijs, quas ignis uehementer deſiccauit, & de ipſis capillis igni appropinquatis proti= nus intorqueri, propter materiam uero mea= tuum

Quare capilli fiunt criſpi.

tuum in quibus radicantur, aut quia euaporatio, propter eius debilitatem non procedit secundum rectitudinem, sed flectitur, & meatum suum figurat, aut si satis fortis sit, accidit cutim duriorem esse, & inde prohibetur in rectum ferri. Quare in latus flectitur, & sic pilum fieri secundum figuram, qua radix eius figurata est. Et dicit Philosophus quinto de Generatione animalium capite tertio. Quòd si euaporatio fuerit fumosa calida existens, & sicca, aliquid terrestreitatis habens, facit pilum crispum, eo quòd flectitur, propter ferri duobus motibus, terrestre quidem deorsum, calidum autem sursum. Generantur pili in poris cutis ex uapore, qui ex corpore resoluitur, quorum causa efficiens est caliditas, quæ corporis humiditatem in fumum resoluit, & siccitas cutis non penitus rore priuata, adiuuans ad cōdensandum ipsum, ut Gal. ostendit ij. de complex. cap. v. Multiplicantur aūt in capite ex multis superfluitatibus fumosis ad ipsum uenientibus propter caliditatem mouere uaporē in sursum magis, & ꝑpter membrum in quo fit ipsorū productio esse siccū ualde scilicet craneū, cuius cutis, quæ ipsum circundat in siccitate, & duritie superfluit. Comitat̄ ergo color capilloꝝ dispositionē materiei, & uirtutem efficientis, Nam si caliditas cerebri, & totius capitis fuerit fortis, ut adurat illum uaporem, & fiat fumosus, tūc capillus ab eo generatus erit niger.

De causa coloris capillorum.

Et cum

Et cum caliditas fuerit debilis, & adustio uaporis ab ea minor, tunc capillus erit attinens albedini. Habentes ergo cerebrum temperatū, cum fuerint infantes habebunt capillos subruffos, quia cum color subruffus, seu flauus sit commixtus ex albo, & nigro, non poterit comitari, nisi uaporem minimæ adustionis, qualis fit ex calore modicæ actiuitatis, talis autem est maxime qui infantis, propter cerebri ipsius temperiem, & propter obtundi sub humido ex natiuitate adhuc uicina possesso. Cum autem fuerint pueri, habebunt capillos subrubeos, quia color subrubeus comitatur uaporem paulo maioris adustionis, qualis fit in calore maioris actiuitatis, quàm sit in infante, talis autem est in pubere propter ipsum ab humido minus suffocari. Cum uero fuerint in ætate perfectionis, quæ dicitur ætas status, tunc habet capillos rubeos, quia hic color comitatur uaporem multę adustionis. Non potest igitur in talibus fieri color capillorum albus aut niger, qui sunt extremi colores comitantes cerebri frigidam complexionē, & calidam, cum sint habentes cerebrum temperatum, licet fiant in eis colores medij permutabiles, & ipsi secundum aliquam permutationem complexionis ab ætatis uariationem, ut sit ab initio augmenti color capillorum uicinior albo, in fine autem uicinior nigro. De caluitio Gal. eodem in loco ij. de complexionibus dicit accidere propter cutim fieri

De caluitio

fieri superflue siccam, cuius rei signum, quod interiora manuum, & pedum inferiora pilis priuata sunt, propter siccitatem, & spissitudinem cutis, quæ in interioribus eorum est. Et in parte caluariæ tantum, quæ est siccior, omnibus capitis partibus accidit. Et Philo. v. de generatione animalium cap. iij. dicit, quod caluitium accidit, propter defectū humiditatis calidæ pinguis, Propter quod pingues plantæ sunt semper foliatæ, sicut oliuæ, Dicit enim quod caluitium est communis quædam passio animalium, & plantarum, Sed inter animalia homines maxime decaluantur. Hæc indicia sumpta a capillis super cerebro temperato, & distemperato, intellige in regionibus temperatis. Et cum proportione humorum ad cerebri complexionem, Nam sicut dicit Gal. ij. de temperamentis, capilli Ægyptiorum, Arabum, & Indorum, omniumque calidas, & siccas regiones inhabitantiū fere indifferent sunt nigri, tardi augmēti, duri, grossi, crispi, asperi, & uelociter scissibiles. Inhabitantium uero regiones oppositas, scilicet, frigidas & humidas, ut Turcarum, Scytharum, Sclauorum, Germanicorum, indifferenter fere omnium capilli sunt flaui, uelocis augmenti, subtiles, recti, & molles. Inhabitantium uero regiones medias inter prædictas, sunt medij inter prædicta extrema. Habentes ergo cerebrum temperatum, non habebunt in extremis regionibus capillos, quales dictum est habere eos. Nec ha-

bentes cerebrum frigidum, habebunt in regione Indorum capillos sibi proprios, uel quales Sclaui habēt. Nec habentes cerebrum calidum, habebunt in regione Sclauorum capillos sibi proprios, uel quales habent Indi. Nec esset necessarium cerebrum temperatum habere capillos, quales dicti sunt, quantumcunq; regio sit temperata, nisi proportionentur sibi humores. Cum enim pilus fiat ex humore resoluto in uaporem, accidit uaporem attestari naturæ humorū. Nec semper corporis complexio generat sibi proportionales humores, licet ut plurimū illud faciat. Aliquando enim ex diuersitate dietæ continet in corpore calido humor frigidus, & e conuerso, & in temperato distemperat, & e conuerso. Aliquando autem & ex altero accidente, sicut in senibus, qui frigidæ & siccæ sunt complexionis, accidit ex malitia digerendi, abundare humorem frigidum, & humidum.

Habentes cerebrum calidum, habent omnia, quæ circa caput, scilicet, superficiem totam capitis, faciei, & colli rubicundiora, & calidiora. Et uenæ in eorum oculis sunt manifestæ, quia magnæ, latæ, & sanguine plenæ. Et post eorum natiuitatem, capilli citius producuntur, q̃ in aliis. Et si plurimū in caliditate a mediocri temperatura recesserint, capilli erunt nigri, fortes, & crispi. Nigri propter uaporem aduri plurimo excessu caloris, Crispi, propter contrahi ipsos humiditatis indi-

tis indigentia, quę ab adustione fit, Fortes autem propter duros esse magis, eadem causa. Cum uero non multum in caliditate recesserint, capilli primo fiunt subflaui, propter nō sic fortiter aduri uaporem, ut denigretur. Deinde postea cum iuuenescunt, nigrescent, propter calorem magis acui dominante iam siccitate, & procedente ætate calescunt, & magis, qui plurimum caloris excessum habent. Et excrementa, quæ per palatum, nares, oculos, & aures pauca, & concocta sunt, cum habuerint sibi cōnaturalem sanitatem non impeditam ab incōuenienti usu sex rerum nō naturalium. Implentur, & grauantur eorum capita ab omnibus calefacientibus, cibis, potibus, odoribus, & alijs extrinsecus accidentibus, ex quorum numero est aer, sicut potentius, exercitium, balneum, uigilia, & reliqua id genus. Et magis repletur, & grauatur caput ab his omnibus, si calida & humida sint, ut si aer sit calidus, & nubilosus, cibus, & potus humidi & calidi, talia enim pluris uaporis existentia, amplius repletiua sunt. Et per huiusmodi distemperamentum cerebri uerius calorem, somni breues sunt, & nō profundi. Fit somnus ex uaporatione per actionem caloris circa nutrimentum, uapor enim sui leuitate fertur ad caput, qui cum ibi fuerit multus, iterum fert deorsum, & infrigidatus per cerebrum, calorem infrigidat, ingrossat, & propellit ad principium, scilicet cor, & pigrum redditur

Quomodo fit somnus.

ad expansiõem, & sic coarctatus calor nõ transit ad organa sensus. Et cum non sit sentire sine calore & spiritu, ferentibus ad illa, uirtutem accidit uinciri sensus, & animal sic dormire. Item pars uaporis ibi loci frigiditate densatur opilãs uiam caloris naturalis, & spiritus in uenis, & uniuersaliter in ujs medijs inter cor & cerebrum, Quare prohibet spiritum ferentem sensus ad cerebrum, sicut nubes prohibet transitum lucis solis ad terram. Sunt ergo somni amatores, quicunq; habent cerebrum frigidius temperato, & quicunq; angustas uenas, & de facili obstructibiles a uapore prædicto. Habentes autem calidius temperato, & uenas, quæ ad cerebrum latas, ualde breuibus somnis dominantur, propter causas contrarias, Adhuc etiam nec habent eos profundos, est enim profundus, qui difficulter excitabilis est, propter calorem multum obtũdi, & comprimi, & obstructiões fortes fieri in meatibus, qui sunt a corde ad cerebrum, hoc autem in habentibus cerebrum calidum, impossibile est fieri.

Cerebri frigidioris temperato indicia sunt, plura excrementa ex proprijs meatibus, & male digesta, & capilli recti, & ruffi, & manentes per priuationem caluitij, & longo tempore post natiuitatem nascuntur, exiles, & tenues in substantia, facile a frigidis causis læduñ, sicut frigido aere, cibis, & potibus frigidis, quia inclinata in frigidum, facile conuertuñ per causas frigidas ad frigidius,

gidius, quorum enim maius est simbolum, facilior est transitus. Neq; si tetigeris partes ad caput attinentes, admodum calidæ sentiũtur, neq; si inspexeris, rubicundæ apparent, & oculorum uenæ non uidentur, & somnolenti quodammodo sunt, & hæc omnia propter causas contrarias his, quæ de cerebro calido dictæ sunt. De canitie scias, ꝙ cum digerẽs uniuscuiusq; alimentum sit propria, & innata caliditas, extranea autem putrefaciens, & corrumpens, accidet dominante frigiditate, nutrimentum fieri aquosum, & phlegmaticum, & putrescibile ab ea, quæ in cõtinente caliditate. Vapor ergo, qui est materia pili a tali alimento surgens, propter sui uiscositatem, & caloris pellentis debilitatem, non de facili pertransit, & ex longitudine moræ in poro a caliditate continentis putrefit, dealbatur, propter plurimum habere aeris interclusum ex sui uiscositate, sicut dicit Philosophus .v. de generat. animal. Quare accidit ab eo capillus canus.

De causa canitiei.

Cerebri ficcioris temperato indicia sunt, carere excrementis, & sensuum perfectio ex claritate spirituum in illo, & humiditatũ perturbantium priuatione, promptitudo ad uigilias, capilli fortissimi ex eorum duritie, siccitatem uaporis, qui est materia capillorum, & cutis capitis comitante, qui celerrime genitis nascuntur ex moderata siccitate cutis capitis eorum circa natiuitatem, hæc enim ut prius dictum est, coadiuuat ad pili

 generatio-

generationem. Et crispi potius sunt, q̃ recti, propter ipsos contrahi circa radices eorum humiditatis indigentia, cito calui fiunt, propter eis siccius finiri pingue humidum.

Cerebri humidioris temperato signa sunt capilli plani, seu recti, nequaquã calui fiunt, sensus turbulenti, id est, obscure discernentes, excrementorum multitudo, somni multi, atq; profundi, Horum omnium causa perspicua est, ex iam dictis in causa contrarij. Prædicta signa intemperaturæ cerebri, intellige in regionibus tẽperatis, & in proportionali distemperantia humorum.

Signa aũt intẽperaturæ cõpositæ cerebri, ut calidæ, & siccæ, calidę & humidæ, frigidæ, et siccæ, frigidæ, & humidæ ex signis simplicium intemperaturarum potes colligere. An autem distemperata complexio cerebri calida, & sicca sit pessima distemperantiarũ naturalium? Dixi in commentario nostro artis medicinalis. Et Gal. vij. de methodo medendi, de complexione totius loquens, dixit intemperiem pessimam esse inter simplices, siccam, & in compositis frigidam & siccam.

Sed ex his signis, quibus cerebri complexiones cognoscimus, poteris transferre ad cognoscendũ unumquodq; organũ sensus, quę colligata sunt cerebro per neruos ortos ab ipso, Sicut sunt oculi ipsius uisus, aures auditus, nares odoratus, lingua gustus, & uniuersi corporis musculi tactus.

li tactus. Sed hic breuitatis causa sufficiat nobis mentionem facere de oculis tantum, sicut de ijs, quæ cerebro certius sunt proportionata, propter ei magis uicinos esse, propter horum temperamentum declinans ad frigiditatem, & humiditatem, sicut etiam cerebri.

Quicunq; igitur oculi tactu manifeste calidi sunt, & facile, & frequenter mouentur, & uenas latas habent, calidi sunt, sed oculi frigidi sunt, quicunq; signa habent supradictis contraria, humidi uero, qui molles, & multa humiditate pleni. Et sicci sunt, qui duri, & simul aridi, id est, humiditate priuati. Motus debetur oculis ex sex musculis eorum, iiij. de interioribus cap. ij. Et x. de usu part. cap. viij. Sunt enim oculorum musculi septem, quorum unus mouet oculum sursum, alter deorsum, unus ad angulum domesticum siue lachrymalem, alius ad sinistrum, & duo incidentes ex transuerso, circulariter mouent, est & quidam alter posterius prope neruũ opticum, quẽ substinet, & eleuat, et tuetur ipsum a laxitate dum oculi in continuo intuitu firmantur, & hic solus firmat oculum. Hi omnes musculi habent suos neruos a secundo pari neruorum cerebri, fuit autem hic motus oculis accommodatus, ut possent sine motu, & conuersione colli ad dexteram, & sinistram, sursum, & deorsum, sub rectis lineis spectare uisibile. Et est hoc signũ a facilitate, & frequentia motus, sumptum

Musculi oculorum septem.

ab effectibus uirtutis motiuæ musculorum, quibus oculi mouentur. Latitudinem uenarum operatur caliditas, apud primã informationem habẽs singula dilatare, quum naturalior motus ipsius magis sit a centro, q̃ ad centrum, etiam adiuuantur ex membrorum caliditate, per quæ earum fit transitus, & a similibus causis suæ temperaturæ facile læduntur, ut oculus calidæ complexionis a calidis, frigidæ a frigidis, humidæ ab humidis, siccæ a siccis, & iuuantur a contrarijs moderato usu, sicut calidæ a frigidis, frigidæ a calidis, & sic de reliquis. Hoc enim commune est signum in cognitione distemperatæ complexionis omnis membri, quod memoria tenendum, Sola enim temperata complexio est, quæ suis similibus bene disponitur.

Distingue tamen de simili, ut supra in simile, quod excedit, quod deficit, & quod æquat. Cognoscitur etiam oculorum temperatura, a magnitudine et colore, Nam si fuerit eorum magnitudo cum proportione debita ad uisibile, quæ ex figura, situ, & diaphaneitate perfecta consequitur, & cum uirtute operationum, id est, bonitate uisus, & aliarum naturalium omniũ, ostendit eos factos esse in prima sui creatione ex multa & bene temperata materia, & sic uidetur proportionari magnitudo oculorum magnitudini capitis in significando: Sicut enim magnitudo capitis non ostendit bonam cerebri complexionem, &

nem, & ipsius bonam temperaturã, nisi quando figura eius decens existit, & operationum bonitas in ortis ab ipso, Significans tũc fortitudinem uirtutis informatiuæ operantis circa multam, et bonam materiam, ita magnitudo oculorum quando nõ est cum proportione prædicta, non ostendit bonam temperaturam. Paruitas oculorum, similiter distinguenda est, sicut & magnitudo, Non enim hæc capitis paruitati proportionatur, Nam si fuerit cum proportione prædicta & operationum bonitate, significabit materiam ex qua facti sunt, fuisse bene temperatam, sed cum corruptela proportionis, & cum defectu operationum, cum hoc ꝙ significat materię paucitatem, ex qua facti sunt, significat eam fuisse non bene temperatam. Temperaturam oculorꝝ intellige, non qualem consecuta est caro, uel cutis, sed declinantem ad frigiditatem, & humiditatem, sicut ea quæ cerebri. Nec necessarium est tunicas oculi esse siccas, Nam exterior pinguedinem habet, qua flectitur calor ad intus, & cornea secundum partem, non est simpliciter humiditate carens, cum peruia, & lenis. Aranea quoqꝫ lenis, & frigida. Sunt autem oculi pelliculæ, quæ membranæ, & tunicæ nominantur, realiter quatuor, coniunctiua, cornea, uuea, aranea, Ponuntur autem cõmuniter septem, ut ante incipiendo coniunctiua, cornea, sclirotica, uuea, secundina, post istas, sunt duæ aliæ tunicæ, & simul conti-

Tunicæ oculorum quatuor.

nuæ, una anterius, altera posterius, maior anteriore, Prima uocatur aranea, posterior retina, differunt hæ, substantia, situ, colore, figura, quantitate, complexione, & in iuuamentis.

Tres humores oculi.

Componitur etiam oculus ex tribus humoribus, uitreo, cristallino, & albugineo. Coniunctiua sic dicta, quia coniungit oculum capiti, aut quia comprehendit, & circundat omnes oculorum tunicas, & humores, tam anteriores, quam posteriores, & medium cristallinum, oritur (dicit Gal. x. de usu part. cap. ij. in fine) a pericraneo panniculo, qui craneũ ab extra tegit, & circundat, quod periossium, & circumossale nominatur, & Arabice almocatim. Hæc coniunctiua, ut dicit, non tegit ante totum oculum, sed habet foramen, per quod apparet nigredo, seu corona oculi, quæ pupilla appellatur, quæ necessario debet esse discoperta, ut species rerum uisibilium transire possint ad humorem cristallinũ. Et hęc est alba, & grossa habẽs uenulas multum subtiles, a quibus suum suscipit nutrimentum. Et dicit Auic. quod totus iste panniculus impletur carne alba, & pingui, ut liniat oculum simul cum palpebris, & prohibeat oculum, & palpebras exiccari, ut ab assiduitate motuum, & occursum calorum superexcellentium. Cornea sic dicta quia est in colore, & modo substantiæ uelut cornu subtiliatum, tersum, & politum, et peruia, ne prohibeat species rerum uisibilium per pupillam ad cristalloidem trãsire,

& ex con-

& ex consequenti uidere, cuius pars anterior supermissa pupillæ clarior est, ambit totã uueam, & non est perforata in medio sui, sicut uuea tunica, ut sua duritie, & fortitudine defendat pupillam simul cum humoribus, & tunicis alijs pupillam sequentibus. De hac tunica loquitur Gal. x. de usu part. cap. iij. & vi. huic corneę uersus posterius, continua est tunica dura, seu sclirotica, dicta ἀπὸ τοῦ σκληροῦ, quod est durum. Et hæc interius circundat totum oculum. Et sicut in cerebro dura mater piæ superposita est, ne pia mater craneo lædatur, sic hæc secundina oculo fuit superposita, ne ipsa offendatur ab ossibus orbite, & etiam ut singulas partes, quas continet, præseruet, & prohibeat a uehementibus motibus rumpi, x. de usu part. ij. Et istæ duæ, cornea, & sclirotica, oriuntur a dura matre. Et ab aliquibus ponuntur pro una. Post istas, est tunica dicta uuea, quia est perforata, sicut granum uuæ, quando a suo suspensorio, seu racemo remouetur, Et suum foramen uocatur pupilla. Secundo quia lenis est intus, ut suo tactu non noceat partibus sibi iuxta positis, & dura ab extra uersus corneam, sicut tunica huius grani. Tertio, quia rugosa est uersus albugineum, ut granum hoc ab intra uersus medullam. Hæc tunica habet colorem cœlestem, siue lazuleum inter albedinem, & nigredinem medium, ut congreget uisum prohibendo lumen intrinsecum, & spiritus uisiuos, & non ex

toto

toto cooperit id, quod retro ipſum eſt, ſcilicet hu mores, albugineum, & glacialem, & tunicam araneam, quæ ſunt tranſparentes, clari & lumi= noſi, ne prohibeat tranſitum formarum rerum uiſibilium ad criſtalloidem ſui opacitate, & ob= ſcuritate, non enim diaphana eſt peruia, & luci= da, ſicut aliæ partes. Ipſa dimittit in anteriori par te, & in medio ſui foramen, per quod tranſeunt ſpecies rerum uiſibiliū ad criſtalloidem. Et quan do hoc foramen omnino conſtringitur uel opi= latur, prohibetur uiſio, pro quo uide x. de uſu part. cap. iiij. Huic tunicæ uerſus poſterius con= tinuatur tunica fere ſimilis magnitudinis, etiam eiuſdem coloris, quæ uocatur ſecundina, quia re pleta uenis, & arterijs plurimis nutrit oculum, ſicut ſecundina fœtum, Et hæc uocat͠ a Galeno choroydes, x. de uſu part. cap. ij. ubi inquit, ꝙ multa enim uaſa hæc ipſa choroydes tunica ap= paret, ſecundum ſe totam habere, hoc uel etiam ex ipſo nomine manifeſtū eſt, neq; enim ipſam ita uocaſſent, niſi uaſorum permultorum eſſet uinculum, & ligamentum, quale, quod eſt ſecun dum fœtus inuolucrum. Et iſtæ duæ tunicæ a pia matre oriuntur, Ideo ab aliquibus ponuntur pro una. Poſt iſtas tunicas ſunt aliæ duæ tunicæ etiam ſimul continuæ, una anterius, alia poſte= rius maior anteriore, anterior uocatur aranea, poſterior retina, aranea ſubtilis eſt, & multum lucida. Retina non ita lucida eſt, ut aranea. Et di= cit Auic.

cit Auicen. quod est extremitas nerui optici in orbita oculi extensa & dilatata, comprehendens humorem uitreum, & cristallinum usque ad terminum, ubi albugineus ante glacialem se extendere incipit, quemadmodum rete comprehendit in se cadentem uenationem, ideo tunica retina uocatur, Sed dicit Gal.x.de usu part.ca.ij. Quod hæc nullo modo est tunica, neque colore, neque substantia, sed si id comprehenderis, et solum & seorsum posueris, in idem aggregans, & cogens, manifeste putabis te cerebri partem aliquam ablatam uidere. Inquit etiam quod utilitas propter quam desuper missa est, est ut alterationes cristallini sentiat, & ut uitreo humori, & aduehat, & deferat nutrimentum, Cernitur enim plena quibusdam arterijs, & uenis multo pluribus & maioribus, quam pro sua mole & magnitudine, Quum neruis enim omnibus, qui a cerebro sunt, explanatur aliqua portio piæ matris arteriam deferens & uenam, magna autem adeo uasa cum nullo alio egrediuntur prouidente, & præparante natura, non neruis solum, sed etiam humoribus, his qui sunt in oculis nutrimentum. Addunt & tertio, uirtutem uisiuam ab opticis ad cristalloidem portare. Patet ergo quare hæ duæ tunicæ, retina, & aranea, ponuntur pro una, & quomodo a neruis opticis oriuntur, qui sunt duo nerui ad oculum uenientes, magni concaui quorum explanatio est nō in medio partis anterioris cerebri, sed

bri, ſed ubi anteriores duo uentriculi terminan-
tur uerſus lateralia, ut Gal. dixit xvi. de uſu part.
cap. iij. Inter has duas, ſcilicet, retinã & araneam
ſunt duo humores, uitreus, & glacialis, ſeu criſtal
linus, uitreus longe maior criſtallino, eſt poſte-
rius, & lateralis, ſic dictus, quia uitro liquefacto
aſſimilatur, in parte cuius anteriori locatur hu-
mor criſtallinus, ſicut locata eſt gemma in annu
lo. Et dicit Auic. ꝙ hic humor uitreus aſcendit ſu
pra glacialem uſqꝫ ad maiorem circulum diui-
dentem ipſum in duas partes æquales, ſcilicet,
priorem, & poſteriorem, & non ultra. Glacialis,
ſeu criſtallinus ſic dictus, quia tranſparens eſt, lu-
cidus & clarus, ut glacies, & ut criſtallus, eſt ro-
tundus in figura, ut melius reſiſtat cauſis infir-
mantibus, habens tamen anterius planitiem ali
quid de rotunditate minuentem, ut melius for-
mas, ſiue ſimulachra rerum uiſibilium recipiat,
& ut ipſe melius manifeſtet quantitates colora-
torum, Nam cum uiſio fiat intus ſuſcipiẽdo ſub
forma piramidis, cuius conus eſt in angulo, &
baſis in re uiſa, Et conorum quidam ſunt obtuſi
ſecundum magnitudinem rei uiſæ & propinqui
tatem ad oculum, & alij acuti ſecundum parui-
tatem eius quod uidetur, & remotionem, & alij
medij, ideo ut quilibet horum aptum haberet
locum ſuæ receptionis, facta fuit planicies in par
te anteriori criſtalloidis. Et dixit Gal. x. de uſu
part. cap. vi. ꝙ ſi hic humor fuiſſet exacte ſphæ-
ricus

ricus, neque circulorum iniectiones, ac immissiones, applicationes, & connexiones, quæ sunt secundum regionem iridis, suscepisset similiter, ac tam cōmode, & periculum esset ne in uehementi & uiolento motu, & percussione aliquando in oculo facta, præcipitaretur, ac euolueretur in sedem uitrei humoris, applicationes enim & connexiones, & sedes exactæ sphericorum faciliores sunt, & periculosiores, q̄ latorum, et amplorum, Propterea, ꝙ illa super cōnexā, & propterea facile uolubilem, & peruersatilem peripheriam uehant. Et dicit Auic. ꝙ eius pars posterior parumper constricta est, declinas ad figurā oblongam, ut uitreus humor & retina tunica bene eum cooperiant, & firme ac stabiliter comprehendant.

Vitreus humor nutrit cristallinum, non ꝙ sit ex met ipso proprium nutrimentum cristallino, sicut sanguis carni, sed quia præparat sanguinem a cerebro transmisso, ut cristallino aptum sit nutrimentum, & sic præparatum ei ministret, Et sic intellexit Auic. dicens: Humor cristallinus non nutritur uitreo, nisi quia uitreus mittit ei sanguinem a cerebro uenientē mediante tunica retina. Alij dicunt, quòd uitreus dicitur cristallinum nutrire, non quia sit eius nutrimentū, sed quia ei est prębēs nutrimentū, quia q̄d est uere nutrimentū cristalloidi resudat per uitreū, & uitreo per uenas retinæ tunicæ sibi contiguæ, nam nec in cristallino, nec in uitreo humore reperitur aliqua uena

Quomodo uitreus humor nutrit cristallinum

ut dixit

ut dixit Gal. x. de usu part. cap. primo in fine. Sed Gal. uult, uitreum humorem sui substantia cristallinum nutrire, dicens ibi: Nutriri autem cristallinum ex ipso fere non mutato sanguine adeo multum qualitatibus distante erat impossibile, familiariori autem aliquo ei nutrimento erat opus. Ei est igitur, & factum, & preparatum a natura idoneum nutrimentũ, humor uitreus, qui quanto crassior, & albior est sanguine, tanto a cristallino humore uincitur humiditate, & albedine, Hic enim exacte est albus, & durus mediocriter. Ante humorem cristallinum est humor similis albuminis oui, dictus albugineus, paucus, & clarus, qui est sicut superfluitas, qui in directo pupillę uenit usq; ad corneam, & ibidem est clarus diaphanes magis q̃ alibi. Hic dissentit Auic. a Gal. uult Auic. tunicam araneam mediare inter secundinam, & albugineum humorem, & sicut humor uitreus posterius tangit sine medio cristallinum, sic & anterius albugineus. Sed Gal. x. de usu part. cap. vi. uult cristallinum anterius indui tunica aranea, & posterius sine medio uitreo humori. Idem & Rasis primo Almansoris cap. de anatomia oculi dicens: Grandinei humoris medietas uitreo circundatur humore, Alia autem ipsius medietas quadam circundatur tunica, quę multum est luminosa, quæ cum araneæ telę sit simillima, aranea nominatur tela, Super hanc autem quoddam liquidum locatur

Dissentit Auicenna a Galeno.

catur

tatur corpus, quod quia albumini oui assimilatur, albugineus dicitur humor. Idem Auerroes colliget primo cap. de forma oculi. Positus aūt est hic humor albugineus ante cristallinum, ut lumen oculo deforis aduenìens gradatim perueniat ad cristallinum per medium ipsius, ne uisibiles spiritus a subito & forti lumine dissoluant. Tres alias causas tāgit Gal. x. de usu part. cap. vi. in principio. Prima est, ut cristallinus humor nunquam tangat corneam, quæ dura tunica est, nec immediate, nec mediante tunica aranea, quę tenuissima est. Secunda, ut repleat uacuam regionem inter corneam & araneam. Tertia, ut prohibeat siccari cristallinum humorem, & intrinsecam partem uueæ tunicæ. Nutritur autem hic humor sanguine resudante in eum de tunica aranea, sicut nutriuntur uia resudationis ossa, cartilagines, & ligamenta.

An aūt hi duo humores sint membra, uitreus, & albugineus? De uitreo dicunt, ꝙ non, quia est nutrimētum cristallini. Et de albugineo, quia est superfluitas cristalloidis. Et de utroque, quia membrum a prima generatione debet esse solidum. Dicatis, ꝙ sunt membra, & animata, anima nutritiua, Sunt enim partes nostri corporis spermaticæ, quæ sanguine nutriuntur. Ideo Gal. inter consimilia membra nominauit cristallinum, & uitreum, primo de methodo medendi cap. vi. quod etiam de albugineo intelligēdum, Vitreus & albugineus humor sunt membra animata.

cum a uitreo sola subtilitate uideatur differre. Secundo, quia ipsi propter plura iuuamenta creati sunt, & non parum subseruiunt uirtuti uisiuæ. Tertio, quia corruptione suæ compositionis ægrotat oculus, etiam nulla alia parte læsa. Ad argumentum: Aliud est præbere nutrimentum, aliud esse nutrimentum, quod est nutrimentum nõ nutrit, sed quod præbet nutrimentum potest nutrire, patet de mãmilla & lacte. Et secundum Gal. tenentem ipsum sui substantia cristallinum nutrire dici potest, ꝙ nõ secundum se totum, sed secundum modicas ipsius particulas refocillat, & alit. Ad secundum non dixit Auic. Albugineum esse superfluitatem cristallini, sed ꝙ est sicut superfluitas a substantia glaciali prouenìens, Et hoc quia uult nutriri albugineum humorem nutrimento, quod superfluit cristallino, quod clarum est, sicut id, cuius erat nutrimentum, Ex puriori enim & perfectius digesta parte nutrimenti, cristallinus nutritur, Ex aquosiori uero, & minus digesta, albugineus. Ad tertium, non est illud necessarium, nec his repugnat, quod recitat Gal. de puero, iiij. de accidenti & morbo cap. ij. qui iuxta pupillam stilo corneam perforauit, unde emanauit humor albugineus, qui mox curatus uisum recuperauit, instaurato paulatim humore, qui antea effluxerat, quoniam non totus humor albugineus fuit deperditus.

Solet quæri de lumine, an sit necessarium propter colo-

pter colorē, cuius est agere, aut propter medium, cuius pati. Tenent Auic. Albert. Auempace. & Monachus, ꝙ propter colorem. Tenet Auerroes ꝙ propter medium. Monachus ad declarādum hoc accepit propositionem Philosophi ij. de anima lxvi. Color secundum se est uisibile in secundo modo dicendi per se, quo subiectum est in ratione prædicati, quoniam in ipso est causa, ꝙ aliquod sit uisibile, scilicet, lumen: lux enim principalius uidetur, sed color mediante lumine, sicut dicit Auerroes ij. de anima lxxij. Et postea inquit, color definit, ꝙ est extremitas perspicui, non tamen cuiuscunq; perspicui, sed determinati scilicet, corporis solidi. Est enim duplex perspicuum, siue diaphanum, quoddam est peruium, quod per se non terminat, sed per se transducit uisum, ut aer, aqua, uitreum, & hoc in toto est perspicuum, Quoddam est non peruium, quod est terminans uisum, & hoc non est in toto, sed in superficie perspicuum. Quod ergo in toto est perspicuum, recipit lumen in superficiem, & profundo. Quod autem in toto non est perspicuum, non recipit lumen, nisi in superficie, in qua quantum est ex ipsa, color non est, nisi materialiter, & dispositiue. Cum ergo perspicuum cadat in definitione coloris, & perspicuum in actu non sit, nisi per lumen, ingredietur & lumen definitionem coloris, ex quo sequitur, ꝙ formale esse coloris sit a lumine, & colorem reducibilem esse ad

Duplex perspicuum.

lumen, & non lumen ad colorem, Non enim definitur lumẽ per colorem, est enim color lumen quoddam corporis terminati, quantum ad esse formale, uel actuale coloris. Hic in multis errat Monachus. Primo quoniam cogitur dicere colorem in actu, qui est qualitas ex primis resultãs esse compositum ex materiali & formali, scilicet, lumine superueniente. Nec etiam dici potest superficiem illuminari, quoniam corpus diaphanum, est quod recipit lumen, & non superficies, imo superficies lumen reflectit. Dicit quoq; ꝙ color est extremitas perspicui, ꝙ contra Aristotelem est in de sensu & sensato, facit ibi Aristoteles unam disiunctiuã, Color est extremitas, uel in extremitate. Et dicit, non est extremitas, sed in extremitate, & ita cõmuniter accipitur pars reiecta a philosopho. Deinde dat perspicuum non peruium terminans uisum. Hæc repugnant, perspicuum esse, & esse terminatum, apud Aristotelem, Perspicuum est, ut aer, aqua, & cœlum, & dupliciter dicitur terminari, extrinsece ut opaco, intrinsece, scilicet, propria superficie. Item extremitas perspicui est superficies, Ergo si color esset extremitas perspicui, color esset superficies,, Et sic qualitas, quæ est color, esset quantitas, quæ est superficies, quod apud puros nominales non admitteretur. Dico etiam, ꝙ color non est in superficie, ut in subiecto, sed subiectum eius est corpus quod est substantia, non quantitas, sed est in superficie

Error Monachi.

perficie

perficie tanq̃ in loco, in quo apparet, & uidet, unde bene dixit Aristoteles, tantã albedinem dices, quantam superficiem uides. Postea arguit Monachus contra Auerroem. Color illuminatus mouet oculum in medio obscuro, Ergo requiritur lumen pro colore & non pro medio. Secundo posito colore in obscuro, & medio illuminato, non uidetur color, Ergo lumen non requiritur pro medio. Sed dicatis ad primum, ꝙ color illuminatus habet lumen, quo medium disponitur, ut intentiones in oculum transeant, & fiat uisio, ut apparet de igne, qui in obscuro uidetur, & & de quercu putrida, & squamis piscium, & de oculis catorum, qui lumine quodam dispositi medium illuminant, ut in nocte possint uenari. Et oportuit quoque Monachum concedere ipsi Auerroi, ad minus secundum aliquam distantiam, medium prope colorem esse illuminatum. Ad secundum, causa quare non fit uisio est, quia medium fortiter illuminatum prope oculos, occultat imagines ab obiecto uenientes, Nam obiectum imagines multiplicat, et medium recipit, sed illæ dissipantur, quia maiori lumine obfuscatur minus, & hæc est causa, quare in die non uidemus stellas, quoniam licet intentiones suas in medium multiplicent, tamen in aere a sole ualde illuminato perduntur, & dissipantur.

Inquit Galenus secundo artis medicinalis ibi

QVÆ VERO AD COLORES ATTINENT. Glauci oculi, qui pura humiditate magis splendentes sunt aliis, glauci fiũt ob abundantiã splendidi luminis. Sed nigri ex causa contraria fiunt, Mediæ uero inter nigros, & glaucos, fiunt ex causis mediis. Oculus fit glaucus, aut magnitudine cristalloidis, aut ipsius splendore, aut præminentia eius exterius, aut paucitate albuginei humoris, & ipsius puritate. Si omnes hæ causæ conueniunt, oculus fit glaucissimus, si autem adsint quædam ex eis, & quædam non, fiet glaucus magis, & minus, secundum quod plures, uel pauciores causæ concurrerint. Oculus uero fit niger, propter unam ex causis contrariis prædictis, aut ex penuria cristallini humoris, aut propter priuationem splendoris in eo, aut quia nimis intra profundatur, aut quia tenuis humor scilicet, albugineus est multus, aut quia non purus, quia turbidus, seu conturbatus, quæ omnes causæ si conuenerint, fit oculus nigerrimus, si uero quædam adsint, quædam non, fiet plus, uel minus niger, secundum causas plures, uel pauciores, ut dictum est de glauco. Sunt ergo glaucedinis causæ ex parte cristallini tres, & ex parte albuginei duæ. Sic & causæ nigredinis, & ratio est, quia glaucedo in oculo fit ex multa illustratione, sicut nigredo ex pauca, Multa autem illustratio pendet a duobus, ab uno actiuæ, scilicet, a

cristallino, & ab illo receptiuæ, scilicet ab albugineo. Cristallinus autem multum irradiat albugineũ, aut quia est resplendens perfecte, aut quia multæ quantitatis, aut quia est propinqui situs ad exteria, sed albugineus multum irradiatur, & bene, uel quia paucus, uel quia purus. Dic ergo aut albugineus bene irradiatur, & sic oculus est glaucus, uel male irradiatur, & sic est oculus niger, aut medio modo, & sic est oculus medius. Hæc autem irradiatio fit ab extra, & etiam ab intra. Et ab intra, uel per modũ irradiationis proprio lumine cristallini, uel per modum reflectionis luminis exterioris ab ipso cristallino cum tela aranea super albugineo, cum ipse cristallinus sit corpus ad quod terminatur radius ab extra habens soliditatem, tersionem, & polituram. Intellige per glaucum colorem, illum, qui cornu lucido albo assimilatur. Sunt enim colores oculorum hominum in genere tres tantum, glaucus, seu subalbidus, niger, & medius. Et Ioannitius in Isagogis dixit esse quatuor, nigros, subalbidos, qui sunt ut extremi, & uarios, & glaucos, qui sunt uelut medij, Sed per glaucum intelligit ipse illum, qui cornu subnigro est similior. Monachus dicit per lumen, uult Galenus ut primo prognosticorum cõmento xxvi. irradiationem, quæ penetrat ex pupilla oculi ad aerem extrinsecum. Sed dicendum, ꝙ per lumen intelligit spiritum uisibilem, Hic enim lucidus est per na-

turam, est etiam causa glaucedinis, multitudo, & claritas spiritus uisibilis, ut Ioannitius in Isagogicis cap. xix. & Auic. primo Canticorum textu cõ. liij. & lv. & hanc innuit Gal. hic, quod non cognouit Auerroes dicens ibi, ꝙ istam causam nescit ex sermonibus Gal. Est etiam notandum diligenter, quomodo in pupilla existit aqueus humor, id est, albugineus, Nam hoc ostendit extenuatio oculi coram foramine pupillæ cũ corrigatione quadam morte propinquante, quæ procedit a resolutione dictæ humiditatis, & spiritus uisibilis, quibus pupilla implebatur. Ait etiam x. de usu part. cap. iiij. Ne per hoc foramen tangeret aliquando cornea tunica cristallinum humorem, prouidit creator noster. Quoniam simul plurimum foras abduxit eius loci partem corneæ, simul autem humorem quendam subtilem, & purum, qualis in ouis reperitur, cristallino circunfundit, iij. præter hæc aereo spiritu, & splendido totam pupillæ regionem impleuit. Et cap. v. inquit: manifestum est uniuersam regionem antiquam, quę est post cristalloidem humorem, spiritu simul, & subtili humiditate semper impletam esse, uerum in alijs partibus humor, In ipsa uero maxime pupilla spiritus est plurimus. Dubitatur, quoniam non uidetur causam coloris glauci, & nigri sumptam a quantitate, distingui contra causam sumptam a splendore; Quoniam ad magnitudinem cristallini consequitur,

sequitur,

ſequitur, ꝙ ſit magis reſplendens proprio lumine, & ꝙ ſit magis irradians per reflectionem luminis exterioris, Nam magnus criſtallinus eſt capax plurium radiorum, & per conſequẽs plus poteſt reflectere, Et quia irradiatio per reflectionem fit ſupra albugineum. Ideo albugineus ex magno criſtallino maiorem recipit irradiationem, & ſic oculus apparet glaucus, Et ex oppoſita cauſa ex paruo criſtallino apparet niger.

Solutio, licet reſplendentia per reflectionem radiorum exterioris luminis ſequatur quãtitatem criſtallini, non tamen reſplendentia ex propria natura criſtallini, licet cæteris paribus maior criſtallinus magis reſplendeat. Dic ergo, Stat ꝙ .a. criſtallinus, minor .b. criſtallino, ſit magis reſplendens ipſo .b. Et ſic patet, quare Gale. ponit tres cauſas glaucedinis ex parte criſtallini, Sed Auic. tertia tertiȷ̃, poſuit duas, quia per multam quantitatem criſtallini intellexit duas cauſas, ſcilicet, multitudinem quantitatis, unde multum reflectit radios, & multitudinem quantitatis, unde multum reſplendet proprio lumine. Sic etiam Auerroes iiȷ̃. colſt. cap. iȷ̃. in duas cauſas reducebat has tres. Dubitat Gentilis de contradictione, quę uidetur in dictis Gal. Quoniam x. de uſu part. cap. vi. cauſam glaucedinis ponit conſtrictionem, & exiccationem criſtallini, quæ eſt paucitas, ubi dicit, affectus a medicis nominatus glaucoſis ſiccitas eſt, et coagulatio immoderata

Ignorantia Gentilis. cristallini humoris. Et non cognouit Gentilis, ꝙ loquitur Galenus non de glaucedine, quæ est color, Sed de ægritudine, quę a medicis nominatur glaucosis, quæ siccitas est, & immoderata coagulatio cristallini humoris.

An oculus glaucus sit perfectioris uisus. ℞ sic, Nam bonitas uisus, sicut Auic. dicit, est uidere obiectum a longe & propinquo simul, & exacte illud secernere. Sed Gal. iiij. de symptomatū causis ij. cap. hoc attribuit multitudini, et claritati spiritus uisibilis: Ait em̄, cui spiritus simul, & multus fuerit, & æthereus, is res, quæ porro distant, etiam uidere, & exacte discernere potest. Cui uero paucus quidem fuerit, sed purus, is ut res propinquas plane discernit, ita distantes haud quaquam uidet, Quod si forte fortuna & crassior simul fuerit, & multus, res distātes uidet quidem, sed non ad unguem discernit, quemadmodum cui humidior simul fuerit, & exiguus is neq; exacte, neq; porro uidere potest. Quod non, quia sicut dicit Philosophus v. de generatione animalium cap. primo. Nigri oculi melius uident in die, q̄ glauci, & in loco bene illuminato, Et in obscuro melius glauci, q̄ nigri, Et huius causam esse dicit, quod glauci oculi propter paucitatem humidi multum peruij existentes mouentur, & alterantur magis a lumine et uisibilibus propter similitudinem, ex quo multum resoluitur spiritus uisiuus, e contra uero in oculo nigro, non uehemens,

hemens, sed cōueniens fit motus, nisi lumen fuerit extremaliter excellens. Auicenna dicit, quòd oculus æqualis in complexione est perfectioris uisus, & licet medius sit inter esse facile, & difficile mobile, & inter esse siccum, & limpidum, & inter lædi & iuuari a calore, lædi & iuuari a frigore, non tamen medius est inter acute & obtuse uidentem. Et Monachus eum sequens inquit, immediatius, & magis attribuendum esse acute uel non acute uidere naturæ humidi mobilis a calore, & cōpositione totius oculi, quàm naturæ spiritus in illo, Oportet enim humidum cōmensuratum esse, ut nec accidat non moueri, nec magis ꝙ ut deceat. Nec solum natura humidi est causa acuti, uel hebetis uisus, sed etiam natura pellis, quæ est ante pupillā .s. corneæ. Hanc enim, ut dicit Philosophus, oportet esse subtilem albam & ęqualem, Subtilem quidem, ut deforis factus, facile penetrare possit ad cristallinum. Albam uero, propter nigram nō esse diaphanam. Æqualem uero, non ut obumbret, rugosa existens. Et propter hoc senes nō acute uident, quia fit in eis hæc pellis spissa & rugosa, sicut & totius corporis cutis. Adhuc non solum humidi, atq; pellis natura est causa acuti, uel hebetis uisus, sed etiam ipsius oculi situs. Propter quod Phūs v. de generatione animalium. Acute uidere dicitur dupliciter, unum quidem, quod de longe uidere potest, Alterū, quod potest differentias uisibiliū

ꝙ maxime

q̄ maxime discernere. Hi duo modi, ut dicit, nō accidunt semper simul eidem, Idem enim homo uidens per fistulam aliquam, & canalem longius uidebit, q̄ si non hoc modo spectet, sed differentias colorum nō magis, uel minus discernet, sicut aliqui ex puteis uel foueis profundis uidēt astra. Et causa huius est, dicit, quia motus factus a uisibilibus non dissoluitur in latum, sed coadunatur in canalem, Ideo fit fortior. Et quando extra prominet oculus ualde disgregatur a luce, sed situatus in profundo non sic spiritus uisibilis in eo aggregatus, dispergitur a luce. Etiam quia parum ibi est medium illuminatum, dictum enim est, maius lumen obscurare minus, & ita solem nobis lumen stellarum occultare, quia nimis medium illuminat, & ideo, quia remissæ in puteo illuminatus est aer, astra uidentur, & hoc experientia comprobatur, Nam cum uolumus aliquid intueri uersus solem, apponimus manum superciliis, ut aer ibi existens prope oculos, non ita intense a sole illuminetur. Quare dicendum, q̄ causa de longe uidendi, & positio oculi in profundo, eo q̄ uidet sicut ex canali, Sed causa bene discernendi est puritas, & diaphaneitas oculi, & commensuratio humidi ad motum, qui deforis ex temperatura ipsius quantitate, & qualitate, quæ omnia comitantur uirtutis informatiuæ fortitudinem, circa temperatam materiam operantis, Monachus dicit, q̄ causa, quare quidam

& prçsertim senes literas cũ sibi appropinquant, non uident, sed tantum cum magis a se distant, est, quia debilis est eorum uisus, propter humidi paucitatem, cuius causa fortiter mouetur a lumine, cum color in actu habens lumen sibi connexum propinquus existens nimis alteret. Sed considerandum, quia cum in maiori distantia amplior sit quantitas luminis oculum irradiantis magis irradiabitur oculus longinqua, q̃ꝫ propinqua respiciendo, & per consequens plus alterabitur. Et ideo uoluit Galenus, ꝙ oculus, cuius spiritus est grossus, & multus, aptus sit melius uidere remota, q̃ꝫ propinqua iiij. de symptomatum causis. Et ab Auic. tertia tertij, uidetur persuaderi sic, quia si spiritus uisibilis multus & grossus sit, indiget, si debet clare uidere, ꝙ subtilietur, & reducetur ad quandam temperiem, quod fit in uidendo longinquũ, quia in uidendo longinquũ mouetur a multa luce, & in hoc subtiliatur, & æquatur. Et ab alijs sic, qa spiritu grosso, & multo existente causatur in uisu obumbratio quædam, quç per fortem irradiationem tollitur. Item quia cum spiritu grosso stat uaporum grossorũ commixtio, uisum hebetantium, qui per fortem irradiationem oculi a longinquo aspicientis, subtiliantur, & resoluũtur. Et sic patet causa quæsiti xxxi. probleumatum xxv. probleumate. Propter quod debiliter uidentium, quædam reddũt obiecta oculis propinquiora, cum ea uolũt clare

intueri,

intueri, quidam uero elongant obiecta, ut patet in senibus plurimis, Quorum enim spiritus est grossus elongat obiecta ab oculo, quorum uero subtilis, & paucus e cõuerso appropinquãt. Sed dices, si spiritus grossus inspiciendo longinqua subtiliat, etiã post hanc inspectionẽ deberet etiã bene uidere propinqua. Respondet Gentilis, ꝙ ęquatio illa, quę fit in spiritu grosso, cum inspicit longinqua est dependẽs ab actiõe lucis medię inter oculũ, & uisibile, cũ spiritus uisibilis sit sempꝛ refluens ad oculum grossus ueniens a cerebro.

Vtrum oculus de se lumen habeat. Auerroes in de sensu & sensato, dicit, quòd non, Sed intrat ipsum ab extrinsecis, Dicit enim, quòd si lumen esset in oculo ab ipsius natura, quòd tunc uideret in obscuro. Et propter hoc dicit, ꝙ qui claudit oculos, & postea aperit, non uere uidet continuo, nisi postquã uisus eius fuerit illuminatus, & quod iratus non uidet perfecte, quia obscuratur oculus non recipiens illuminationem talem propter uaporem, qui excitatur in oculo a calore iræ.

Monachus tenet oppositum, quia dicit nos uidere in obscuro quando nullũ lumen progredit in oculos, sed quomodo hoc sit, dictũ est. Arguit secundo de quibusdã animalib. quę de nocte detegunt sibi ipsis colorata, & uenanť sibi cibũ. Et hoc cõcediť, quia datur oculus, qui in se lumẽ habet, & ad mediũ diffundit. Et forte Auer. nõ con-

Oculus in se lumen habet.

cessit

cessit illud uniuersaliter de quocunq; oculo. Dicendum ergo, q sicut mediũ indiget lumine extrinseco illuminante, ad hoc ut color imprimat, ita cornea indiget lumine extrinseco, ut referat imagines in cristallinum. Et si dicas, q sufficit lumen proprium ipsi corneæ. Tunc referam contra Monachum quod ipse contra Auerroem arguit, ij. artis medicinalis .s. q color illuminatus imprimit intentionẽ in oculo posito in obscuro, ut sic arguam. Color est debilioris potentiæ, q̃ lumen. Ergo si color imprimit intentionẽ suam in oculo a fortiori lumẽ suã imprimet, & sic admittitur quædam irradiatio ab extra a lumine.

Vtrum oculus sit coloratus. Rx sic ex Gal. ut supra. Et Auic. tertia tertij textu ij. Et ij. Alman. cap. de signis oculorx. Item author de iuuamentis membrorum ix. cap. iiij. Sensus luminosus alteratur a coloribus, & nulla res comprehendit nisi suum simile. Item color est passio mixti. Ergo omne mixtum est coloratum, patet antecedens, quia qualitates secundæ in mixtis sunt, ad quas necessario sequitur color.

Quod non dicendum, ut Auerroes iij. de anima lxvi. non recipere posset colorũ intentiones, quia intus existens prohibet extraneum Aristoteles tertio de anima quarto. Ideo Auer. in de sensu & sensato. Proprium est omnibus instrumentis sensuum, q nihil habeant in actu ex eis quæ comprehendũt, præter instrumentũ tactus, qui com-

qui componitur ex qualitatibus quas comprehendit. Dicatis ergo, ꝙ in oculo non sunt colores, sed apparẽtes, quẽadmodũ de iride dicimus, quæ apparet colorata, & de aqua, & igne. Et quẽ admodum apparent res uirides, quæ subijciuntur, uel opponuntur nubibus, quę transeunt per loca uiridia, ut Auer. in de sensu & sensato, & iij. collſt. cap. xxxviij. Et ij. de anima cõ. lxvij. Potest tamen concedi, quãtum ad aliquas partes, Oculum esse uere coloratũ, ut quantum ad tunicam coniunctiuam, & uenam, in quibus species uisibilium non recipiuntur, sed quantum ad corneam, & humorem albugineum, araneam, & cristallinum, uidetur coloratus propter reflectionem radiorum a corpore uere colorato, scilicet, ab uuea. Ad id de iuuamentis membrorum. Visus est coloris, sicut cuiusdam lucis, Et ideo oportuit oculũ esse parumper luminosum, quorum enim maior est similitudo, facilior est unius in alterum transmutatio. Ad aliud dic, ꝙ ad qualitates refractas, consequitur color uel priuatio coloris, & ꝙ color non est passio mixti, sed color, uel coloris priuatio.

Oculũ esse coloratum secundũ aliquas partes.

Et dicit Galen. ꝙ tenuis humor, id est, albugineus, quanto magis accedit ad naturam aquæ, & super abundat, oculum esse humidiorẽ ostendit. Et si crassior, & minus in quantitate, ꝙ glaucedo ostendit, oculum esse sicciorem significat, Complexio enim omnis mẽbri organici dispo-

nitur

nitur secundum naturam simplicium componentium ipsum, sed si cristallinus fuerit durior, & suple splendidior, quod ostendit glaucedo, facit oculum sicciorem, si uero mollior, & minus resplendens, quod ostendit nigredo, facit humidiorẽ, quantum ab ipso est. Simili modo, si excedat plus modico albugineum, hoc est, si maior sit, q̃ꝫ debeat, respectu illius, operatur sicciorem. Si uero deficiat, id est, sit minoris quantitatis, q̃ꝫ debeat respectu albuginei, efficit humidiorem.

Dicamus secundo de cordis temperamento. Cerebrum enim apud Galenum est nobilius inter membra nostri corporis, & non cor. Intellectum enim seu animam rationalem dixit Gal. in cerebro habitare, ix. de usu part. cap. iiij. Sed apud Aristotelem esset ordo iste positionis membrorum, non nobilitatis, quia a corde esset incipiendum, & non a cerebro. Dicturus ergo Gal. ij. artis medicinalis signa cordis calidioris, frigidioris, humidioris, & siccioris, prædocet ad quid intelligatur fieri comparatio, cum dicitur cor frigidius, aut calidius. Similiter cerebrum, epar, aut quodcunqꝫ aliud membrum, dicens, quod cum dicimus, membrum aliquod calidius, aut frigidius, siccius, aut humidius, non dicimus hoc nisi in comparatione ad membrum temperatum sui generis, & non ad aliud membrum, ut cum dicimus, Cor esse calidum, hoc dicimus in comparatione ad cor temperatum, temperamento

Animam rationalem in cerebro habitare.

quod sibi debetur, & non in comparatione ad cerebrũ, Nam si cum dicitur. Aliquod membrum calidius, fieret comparatio ad aliud in specie diuersum, Comparatio falsa esset, Cor enim quod ad eius fieri potest factum frigidũ, non potest dici frigidius cerebro, etiã calidissimo in sua specie, imo non potest dici frigidius ulla parte corporis quãtũuis calida in sua specie, eo ꝙ ipsum est semper calidius, quod est in corpore. Ideo vi. de usu part. cap. vij. inquit. Innatæ caliditatis qua dispensatur, & gubernaĩ animal, uelut fomes quidam, & fons est cor. Et in libello de natura humana cap. viij. Cor est spiritualiũ membrorum principalissimum, & naturalis caloris fundamentum, & omnibus membris corporis calidius, quia inde calor naturalis ad omnia membra uiuificanda procedit. Et primo de temperamentis cap. ult. Cor omnium animalis particularum maxime sanguineum, & calidissimũ est, Et ij. cap. iij. Cor calidius est omnibus plane corporis particulis, quod etiam sensu clare deprehendas licet, in pectoris animalis dissectione, si digitum in sinistrum eius sinum immiseris, inuenies enim hunc locum omnium, quę in animali sunt non paulo calidissimum. Et de pulsuum usu. Calor, qui cordi naturalis, non similis est ei, qui cæteris partibus, cum id feruere semper sit opus. Et parum infra. Si corde iam refrigerato, & propterea animali iam mortuo, uelis alterutro uentri

culorum

culorum eius ad aperto & præcipue sinistro digitum in eo statim mittere magnum inibi calorem deprehendes, longeq; maiorem, q̃ in aliis sit partibus, dummodo pro naturæ modo se habeant. Idem de inæquali intemperie. Et Auer. ij. collit. inquit: Et dicimus, q cor postq̃ est compositum ex panniculis, & ligamentis, & neruis, est de necessitate calidum propter spiritum existentem in eo, & propter sanguinem, & etiam partem carnosam habet, & stat in corpore ad similitudinem unius clibani, ut ignis in domo. Et dixit Auic. prima primi, quod in corpore calidius est, est spiritus et cor, a quo ipse spiritum procedit, de spiritu uitali intellexit, non de animali, nec de naturali. Spiritus uitalis, aliquis est a corde transmissus ad membra, & ab illis alteratus, aliquis est in corde reseruatus, qui secundum partem est in porositatibus cordis, sibi appropriatus, ad propria opera exercenda, & secundum partem sub forma cõmuni permanens, aptus a corde ad alia membra pelli. Et de isto maxime intellexit. Est autem hic spiritus corde calidior, quia aereæ substantiæ est, & cor terrestris, Cum enim delator sit uirtutum, oportet ipsum esse subtilem, & mobilem. Ideo Gal. de inæquali intemperie, promptus ad alterandum spiritus est ex tenuissimis constans partibus. Et iij. de potentiis naturalibus circa finem. Leuissimus inter omnia, quæ sunt in corpore, primum quidem

Distinctio de spiritu uitali.

Spiritus calidior corde.

est spiritus, secundo uapor, & post hunc tertio, quicquid sanguinis est exquisite elaboratum, atq; attenuatum.

Sed dices, Author de iuuamentis membrorum vij.cap.ult.dicit, ꝙ spiritus, per quem est uita, est uapor sanguinis temperatus. Item spiritus generatur ex uapore humorū prima primi doc. vi.cap.iiij. Talis autem est aqueæ substantiæ, cuius rei signum est, ꝙ uapor sanguinis in alembico positi conuertitur in aquam. Item spiritus capit esse, & complexionem a corde. Ergo non est in eo calidior, patet consequentia, quia nihil agit ultra proprium gradum.

Dicunt ad primum, ꝙ spiritus est temperatus temperamēto iustitiali, quia temperamento pro operationibus, Calor namq; innatus, & spiritus cum comparatur ad medium generis, scilicet, ad cutim, siue ad æquale, ad pondus, est calidius in corpore nostro, sed comparando ipsum ad operationes, quas efficit cum eo anima, est temperatæ complexionis.

Quomodo de spiritu dicitur, ꝙ est temperatus

Sed Gal. prima aphor. in cō. aphor. Qui crescunt plurimum habent calidi innati, comparās calorem sanorum ad calorem febricitantium dicit: Bene enim temperata est caloris innati substantia, ignea autem aduenticij, Et qui caloris aduenticij sunt, per totum corpus effluxus, fumei, fuliginosi, aridiq;, & acres. Contra suaues, & bene temperati, caloris natiui, nam sanorum calor

uaporosus est, atque suauis, & tactu coueniens nihil triste, nihil asperum, nihil mordax per se ferens, Eorum uero qui febricitant, acris est, & insuauis, ac mordax, & nostrum corrodens tactũ. Et de causis pulsuum lib. iij. dicit. Neque Hippocrates absolute dixit: Quæ augentur, plurimum habent calidi, sed innati addidit, ut qui alterum sciret, calidum acquisitiuum esse, quod plurimũ iuuenibus suppeditat. Nam temperatus, est natiuus calor, acquisitiuus autem intemperatus, & quasi igneus est. Sic etiam uentres (inquit) hyeme & uere calidissimi natura sunt, Imo ne hi quidem calidissimi absolute, sed calore natiuo, Æstate paucissimum hunc habent, Abundant uero aduentitio calore, & squalido, unde marcescit potius, quàm nutritur corpus. Et ix. de Hipp. & Plat. placitis dicit. Sed insitus calor temperatus est, substantia quidem in sanguine, & pituita consistens potissimum, qualitate autem mixtus temperate ex caliditate, & frigiditate. Tutius igitur Hipp. dixit: Qui crescunt, plurimum innati caloris obtinent, itaque plurimo cibo indigent, alioqui corpus absumitur, Senibus uero parum caloris inest, & ob eam rem paucis egent fomitibus, quippe quia multis oppressi extinguantur. Hinc & febres non æque acutæ senibus accidunt, corpus enim eorum frigidum est. Hac igitur ratione etiam in lib. de natura hominis, prima ętate hominem calidissimum esse sui ratione

 retulit,

retulit, ficuti frigidiſſimũ in extrema ſenectute, non ſimpliciter calidiſſimum, quemadmodum ardentibus febribus, ſed inſito calore calidiſſimũ eſſe, diximus puerulum ſubſtãtia nuper natum. Dicatis ergo, ꝙ eſt diſtinctio inter calorem, qui eſt qualitas, & calorem, qui eſt corpus calidum. Eſt autem ſpiritus corpus calidæ, & humidæ naturæ. Ideo ipſum uocat Ariſtot. ij. de generatione animalium, aerem calidum, & eſt ſubtile, quia aliter non eſſet corpus facile mobile ſecundum animæ appetitum. Diſtinguitur etiam calor de ſpirandi difficultate libro primo. Alter corpori familiaris, & congenitus eſt. Alter aduentitius, & nothus. Et color ſeu ſpiritus innatus ex elementorum commixtione generatur, Et de fluenti dicitur vij. de iuuamentis membrorum, ꝙ eſt uapor ſanguinis temperatus, ſeu ſubſtantia ſubtilis ex humorum uaporibus, uel eorum ſubtilitate genita, cuius cor extat principiũ, Sed Haly opinio fuit, ut patet iij. artis medicinalis cõ. xv. ꝙ ſpiritus, & calor innatus, ſunt duo uapores naturales in corpore, Corpora uidelicet aerea, ſubtilia, inter quos exiſtit differentia, eo ꝙ ſpiritus ſubtilior eſt calore innato, & calor innatus groſſior, & pluris humiditatis. Contrarium tenet Gal. ut patet v. ſimpl. cap. viij. cum inquit: Sed ſunt qui id ignorãt, & cum hoc ꝙ ignorent, Hippoc. inſuper accuſare non uerentur, ꝙ dixerit, Creſcentia habere plurimum caloris innati.

Sed nos

Sed nos dicta eius haud perperam capere oportet, ac agnoscere, innatum dixisse calorẽ, quem in quoque animantium, spiritum nominamus. Ad secundum, uapor humorum, ex quo fiunt spiritus, non est aqueus, sed aereus. Et Gal. dicens prima aphor. loco allegato, ꝙ caloris innati substantia est aerea, & aquea, non de calore, sed de substantia, seu subiecto eius intelligit. Hæc enim ut inquit, ꝙ aerea, & aquea sit, ex semine licet cõiecturari, quod paucam omnino terrenam substantiam participat, plurimum aeris calidi, & humidi in se ipso continens, quemadmodum in Cõmentarijs nostris de semine ostendimus.

Ad tertium, In corde est spiritus complantatus æque calidus, aut calidior fluente, per quem cor generat spiritus fluentes. Est ergo spiritus humidus, quia mixtum imperfectum aereum, & humidior carne & sanguine, Voluit Auerroes secundo collt. ij. dicens: Membra super quæ dominatur calor, & humiditas, sunt caro, & sanguis, et spiritus, sed calidius omnibus est spiritus, & post illum est sanguis, & post illum caro, Et per istam eandem uiam incedunt in humiditate, ideo ꝙ spiritus est de genere aeris, & aer est humidior aqua, sicut declaratũ est in naturali phĩa.

Dicatis tamẽ, ꝙ cor ex parte materiæ, unde fit, paucam habet caliditatem, Nam secundum Aristotelem xiij. de animalibus. Materia creationis cordis est ex uenis, & est una partium uenarum.

Et secundum Gal.vi.de usu partium cap.viij.est caro dura ex uillis multiformibus consistens, seu caro dura fibrosa, ut vij. de anatomicis administrationibus. Et uidetur similis eius complexio secundum materiam complexioni carnis musculi. Vnde Auic. xi. tertij cap. primo: Errauit, qui existimauit, ꝙ cor sit lacertus, quamuis sit simillimus rerum cum eo. Item uersus radicem cordis, est res una similis cartilagini, quasi fundamentum totius cordis, ut Auer. primo colli. cap. xxiiij. & ex parte huius plus habet frigiditatis, q̃ caliditatis. Item cor grosso & quodammodo melancholico sanguine nutritur, & subtilem sanguinem pulmoniq; mittit, ut vi. de usu par. cap. xvij. & vij. de iuuamentis membroꝝ cap. ult.

Etiam cor humidum est, et siccum, humidum ex parte spirituum, & sanguinis, & aeris, qui in eo abundant. Et siccum est, quia caro eius dura est, densa, grauis, terrestris, & uilli eius diffusi per totam eius substantiã, & cartilago in medio eius posita, sunt sicca. Multo minus tamen recedit cor a temperamento cutis per siccum, q̃ per calidum, quia fortiora sunt promouentia eius caliditatem, q̃ siccitatem. Etiam potentiora sunt humiditatem eius promouentia, q̃ siccitatem, ut carnositas, spiritus, sanguis, aquositas casulæ, pinguedo &c̃. In compositione etiã cordis partes neruosæ ligamentales &c̃. non sunt parti carnosi dominantes, sed subdominantes. Ex quibus

patet, quare dixit Gal. primo de temperamentis cap. ult. Cor paulo minus, q̃ cutis, est durum, iecur multo. Itaq; etiam humidius q̃ cutis cor est, quanto, scilicet, est mollius. Dicatis etiam naturam circa cor pinguedinẽ, & in eius casula aquositatẽ ordinasse ad prohibendum lapsus eius ad siccam, in quam propter motum & inflammationem promptum est labi, quãuis sit complexionis humidæ. Ideo Auic. secunda primi doc. tertia, cap. de signis complexionum. Super cor non est plus pinguedinis, q̃ super epar, propter complexionem, & formam, seu calorem eius, quia diminutio pinguedinis, & adipis semper significant caliditatem, quia sanguinis unctuositas est eorum causa materialis, & frigiditas causa efficiens, sed propter materiam pinguedinis, quam natura mittit illis abundantius propter curam naturæ pendentem a materia illi simili, scilicet, ut pinguedo supra cor existens prohibeat ipsum a nimia desiccatione ex assiduis eius motibus, sicut natura iuncturis trãsmittit phlegma simili pinguedini, ne nimium siccetur, ex uehementia, uel assiduatione motuum.

Inquit Gal. ij. artis medicinalis, signa inseparabilia, & propria cordis calidioris corde temperato, temperamento quod sibi debetur, respectu sui operis, sunt magnitudo respirationis, pulsus uelocitas, & frequentia, audacia, & naturę prompta ad actiones, & motus. Et si caliditas eius sit

plurimum excedens temperamentum, tunc ſigna illius ſunt furor, ſeu furibunda iracundia, & temeritas. Intelligit per reſpirationem, anhelitũ, motum pulmonis, & pectoris, qui conficitur dilatatione, ad quam ſequitur aeris inſpiratio, & depreſſio, ad quam ſequitur ipſius expiratio, Inquit enim in libello de cauſis reſpirationis, Reſpirationis duæ ſunt partes propriæ, inſpiratio uidelicet, & reſpiratio, & duæ aliæ ſecundum accidens, quæ inter ipſas quietes, Idem & primo de difficultate ſpirandi in principio, & poſt principium. Et dixit xiij. de uſu partium capite x. Reſpirationis organum eſt thorax, ſicut & contentus in eo pulmo. Et ſecundo de ſanitate tuenda quaſi in fine. Reſpirationes maxime thoracis & pulmonis exercitationes ſunt. Et ſexto de uſu partium capite nono. Dexter uentriculus cordis gratia pulmonis factus eſt, Pulmo autem ipſe reſpirationis, & uocis eſt organum. Et de utilitate reſpirationis capite quinto inquit, ut pulmo moueretur, pectore eguit. Et propter hoc ut cordi quidem coniunctus pulmo primum eſt reſpirationis organum, ut autem a thorace motus ſecundum. Sed Ariſtoteles reſpirationem uocat tantum aeris ingreſſum. Huius autem reſpirationis magnitudo ſemper, & in omnibus comitat̃ exceſſum caloris in pulmone ad ipſum a corde redundantis: Quinto enim interiorum capite ſecundo, calore augmentato in corde mu-

tatur anhelitus in magnum & spissum, & uelocem, Et aer cum in sufflatione egrediens calidus est. Ideo cum fuerit calor intēsus altior erit ipsius calidi tumefactio, propter quam & maior eleuatio pulmonis, & pluris aeris ad refrigerationem ipsum subintratio. Per pulsum intellige motum cordis, & arteriarum ex diastole & sistole, id est, dilatatione & constrictione compositum. Est autem pulsus, aut magnus, aut paruus, aut mediocris inter magnum & paruum, aut celer, seu uelox, aut tardus, aut medius, aut frequens, seu creber, aut rarus, aut medius inter rarum, & frequentem. Magnitudo pulsus sumitur penes quantitatem trium diametrorum, longitudinis, latitudinis, & profunditatis, ut pulsus dicitur absolute magnus respectu temperati, cuius arteria secundum omnem diametrum amplius dilatatur, quàm arteria temperati, E conuerso uero dicitur paruus, Sed si secundum unam uel duas dimensiones tantum excederet temperatum, uel ab eo excederetur, diceretur magnus, uel paruus, non absolute, sed secundum quid. Velox pulsus dicitur, quando uterq; motus ex quibus pulsus cōponit in breui tempore perficit. Et tardus, cum in longiori, frequens, siue spissus, cum mora intercedens motibus fuerit breuis, Et cum longa fuerit, dicitur rarus. Ita inquit primo de differentijs febrium. Celer pulsus est, qui cum modico tempore arteria distenditur, fit creber,

Quid pulsus celer & quid creber.

qui

qui quando paruo interposito interuallo. Tardus cum longo tempore arteria distenditur. Rarus cum interposito longo interuallo. Medius uelocis, & tardi, qui cum moderato tempore distenditur arteria fit. Medius crebri & rari, qui fit cum moderato interposito tempore, arteria distenditur. Oportet enim ut scias, quid sit pulsus medius inter magnum & paruum, inter uelocem, & tardum, frequentem & rarum, qui cordis temperantiam consequitur, si uis ex hoc, cor calidius temperato dignoscere.

Aliqui dicunt, q͏̄ Gal. de magnitudine pulsus nullam fecit mentionem, quia eam dedit intelligi, per magnitudinem anhelitus, eo q͏̄ anhelitus currit cursu pulsus, ut in de pulsuum usu circa principium. Et decima tertij tractatu primo cap. de sermone uniuersali anhelitus dicit, Haly tacuit de magnitudine, quia per uelocem, & spissum subintelligit magnum, quia uelocitatem, & frequentiam pulsus, præcedit magnitudo. Sed dices, stat cor esse calidũ, & pulsum esse uelocem, seu frequentem, & nõ magnum, quia in magno obedientia instrumenti requiritur, & non in ueloci, et frequenti. Nam secunda primi summa de pulsibus capit. vi. Si necessitas euentationis caloris multa fuerit, & uirtus pulsatilis fortis, & instrumentum inobediẽs propter suam duriciem, pulsus uelox fiet. Secundo ad magnitudinem dilatationis, sequitur ingressus multi aeris, ad mul

titudinem

titudinem aeris ingredientis, sequitur multa feruoris obtusio. Ergo magno existente pulsu non poterit esse uelox, & frequens. Dicunt ad primũ, Non potest perduci instrumentum ad duriciem impedientem magnitudinem, ni recessus fuerit innaturalis. Contra in magno recessu, & naturali potest, de quo etiam uidetur Galenus intelligere, dicens: Si uero cor ad plurimum ueniat caliditatis. Dicunt alij, ꝙ intelliguntur illa signa inseparabilia, nisi fuerit prohibens ex parte insentialium causarum pulsus. Sed dicamus nos, secundum ipsum primo de causis pulsuum, quòd non necessario sequuntur abundantiam caloris cordis, pulsus magnus, uelox, & frequens. Et per proprium signum hic non intelligit, ꝙ omni, & semper inest, ut Monachus exponit, sed propria dixit, quia præcipue, & specialiter cordis caliditatem significant, Sequitur enim, Pulsus magnus, celer, aut creber. Ergo cor calidum, sed non è conuerso. Cor calidum est, ergo pulsus magnus. Et ideo illi esse peculiares dixit Gal. & familiares, sed ut pulsus uelox, uel magnus fiat, requiruntur uirtutis fortitudo, copia caloris, instrumenti mollitudo. Hæc enim celeritatis, & magnitudinis sunt causæ. Et de frequenti dicit, ꝙ nulli horum necessario adheret, sed magis propria est, imbecillitati facultatis, copiæ caloris, duritiei instrumentorum. Ita inquit cap. primo de causa ex instrumẽtis. Celeritas robori facultatis *Quæ causę celeritatis & magnitudinis pulsus*

peculiaris

peculiaris eſt, & caloris abundantiæ, præterea mollitudini inſtrumentorum. Tarditas contra-rijs, Eodem modo ualidæ facultati, magnitudo, & copiæ caloris, tum etiam mollibus inſtru-mentis eſt familiaris. Paruitas uero contrarijs. Crebritas item nulli neceſſario de cõmemoratis adhæret, magis tamen propria, facultatis eſt im becillitati, copiæ caloris, duritiei inſtrumentorum. Et raritas item magis ad contraria ſpectat, non annexa illis eſt perpetuo tamen. Et parum poſt ait. Peculiares dixi eſſe pulſus, copioſo calori, magnum, celerem, crebrumq;, non tamen ut co mitetur ei neceſſe eſſe. Poſtulant enim, ut tales euadant, facultatẽ ualidã, atq; inſtrumenta mol lia. Sed ſi infirma facultas, aut durũ ſit inſtrumẽ tum, neq; magni eſſe, neq; celeres poſſunt. Qua-re ut celer pulſus, uel magnus fiat, tria oportet cauſarum genera inter ſe conſpirent, ut uſus illo-rum generationis urgeat, facultas ualida ſit, mol leſq; arteriarum tunicæ, aut certe non rigidæ. Et poſtea in fine capitis ait, Declarauimus enim, abundantiam caloris nullum conſequi neceſſa-rio pulſum magnum, celerem, crebrum, ſed pe-culiares eſſe illi, in primis magnum, & celerem, & nonnunquam crebrum etiam, ſed caſu. Vult autem Auicenna loco allegato, quòd ſi neceſſi-tas euentationis caloris cordis plurima fuerit, & uirtus pulſatilis fuerit fortis, & non fuerit multi-tudo inſtrumẽti requiſita pro magnitudiue pul-

ſus, ſeu

sus, seu instrumētum propter eius duritiē fuerit inobediens magnitudini, ita ut non possit magnitudinem efficere, necessario fiet pulsus uelox, ut sua uelocitate suppleat magnitudinis defectū, propter suam namq; uelocitatem fere bis pulsat tempore, quo magnus pulsat unica uice, & tantum aeris attrahit ad refrigerium caloris pulsus uelox, quantū magnus in æquali tempore. Hæc ipsa sentētia habet a Gal. loco allegato, ita dicente: Neq; ubi liberaliter calorem magnitudo distensionis refrigerat, irritat celeritatē, neq; crebritatē, ubi ab ambabus auxiliū consequitur. Alterius em̄ illarũ semper defectus corrigitur altera, magnitudinis celeritate, celeritatis crebritate. Et sic, ut uides, non uult Auic. q̄ in ueloci pulsu instrumentū sit durū, & inobediens, ut nōnulli credunt, sed sicut in magno instrumentū est molle, ita & in ueloci, licet nō tanta requirat mollitudo instrumenti in ueloci, quanta requiritur in magno, ut ex Gal. habes loco allegato, cap. de pulsuū causis ex differētijs instrumentorũ. Dic ad secundū, q̄ ingressus aeris ꝓportionat dilatationi, & dilatatio feruori, & feruor calori, Et sic nō est maior feruoris obtusio, q̄ sibi cōueniat. Per audaciā intellige habitū naturalē, cui timiditas opponitur, & per furibundam iracūdiam, iram fortem, & impetuosam, qualis est, quæ Maniaci, Irascibilitas em̄ comitatur omnē excessum calidi tatis cordis, sed furor solum eum qui multus est.

De anhelitu tenet Galenus, & communis

medicorum schola, ꝙ est motus uoluntarius, quia pro libito uolũtatis potest permutari a cursu suo naturali, puta retineri, uel retardari, uel accelerari. Et ideo natura statuit hunc motum per musculos fieri, qui sunt instrumenta uoluntarij motus, ut per diaphragma, quod separat inferiora membra a superioribus alligatur spondili xij. a posteriori, ab anteriori cum cartilaginibus costarum, & eius pars media, quæ neruosa est, & panniculosa, ligatur cum pulmone, ut moueat ipsum motu anhelitus mediantibus neruis, ad ipsum a cerebro aut nucha uenientibus, ut dicit Gal. in libel. de uoce & anhelitu, tractatu primo.

An pulsus sit motus pure naturalis.

De motu uero pulsus dicunt, ꝙ est pure naturalis, & non uoluntarius, quia nec mutatur, nec regulatur uoluntate nostra, neque fit per musculos, aut neruos motiuos. Inquit Gal. in libello de motibus liquidis, discordes fuerunt medici in motu anhelitus, an sit ex lacertis, ut sunt alij motus uoluntarij, aut aliter. Et quidam iudicauerunt, ꝙ actio naturalis est, sicut pulsus arteriarũ, & cordis. Alij uero iudicauerunt actionem esse uoluntariam. Alij quidem, ꝙ sit actio composita. Et in libello de uoce & anhelitu dicit, quidam putauerunt, ꝙ actio anhelitus est naturalis, cum fiat in somno, & uigilia æqualiter, & sine uoluntate. Alij dicunt ipsum esse uoluntarium, quoniam quando uolumus, anhelamus, & quando uolumus retinemus, et hoc est uerum secundum

nos, ut

nos, ut patet in nostra anathomia. Alij dicunt, quod est medius inter uoluntatem, & naturam. Et in primo de musculorum circa principium ait. Motus qui ex arteria, et uena procedunt naturales sunt & uoluntatis expertes, qui autem a musculis animales, & uoluntarij, siue autem consulto dicas, musculorum fieri motus, siue spontaneos, aut cum uoluntate, nihil refert. Et lib. ij. inquit, si quæ fiunt, sedare posses cum uelis, & quæ non fiunt similiter facere, hęc secundum motum uoluntariũ esse dico. Si præterea & ut citius, aut tardius ea fiant, & crebrius, & rarius potestatem habeas, nonne omnibus modis manifestum est opus seruire præelectioni? Arteriæ igitur motum & cordis, neque sedare, neque excitare, neque crebriorem, neque rariorem, neque tardiorem, neque uelociorem electio facere potest. Iccirco ne animæ quidem opera plane huiuscemodi esse dicunt, sed naturæ existere, motum autem crurium ad hæc omnia ratio aptat, nam & sedare dum fit, & rursus excitare quiescentem, & ueleciorem, & tardiorem efficere potest. Hæc eadem & circa respirationis motum fiunt.

Monachus sequens Aristotelem tenet, quod motus sit naturalis a sanguinis ebulitione. Et dicit, quod quamuis calidum intumescens, & ipsum frigiditatum detumescens sit principalis causa anhelitus, tamen huic motiui pulmonis est coniunctus motus pectoris, & diaphragmatis uolun-

N tarius,

ratius, ut motus anhelitus sit cõmixtus ex naturali, & uoluntario, non simpliciter uoluntario, cum uoluntas non potest ipsum, nec immutare, nec prohibere simpliciter, sicut potest reliquos uoluntarios motus.

Auerroes ij. collig. cap. xix. tenet motum anhelitus esse compositum ex naturali, et uoluntario, quia ex motu pulmonis qui naturalis est, & motu pectoris uoluntario, qui est motus per lacertum. Vult tamen istum motum prima denominatione esse naturalem, & secũdo uoluntarium, Quoniam licet ad motum hunc concurrentes sint musculi pectus mouentes, & diaphragma, tamen consideratũ substantia pulmonis, cui inest motus ille, ratione animæ ipsi implantatæ. Etiã quia plures anhelitus, quos facimus in sanitate, & ægritudine, sunt sine cognitione, & deliberatione. Et etiam quia uirtus naturaliter motiua uincit in hoc uirtutem uoluntariam, nam cum magna necessitas anhelandi incumbit, desistere non possumus, ut in tussi. Nec opinio Auerrois fuit alia, sicut credidit Gẽtilis decima tertij. Nam licet de tribus opinionibus recitatis ij. collig. de tertia dicat Auerroes, ꝙ sit ueracior, tamen post multa concludit suam intentionem dicens: Ergo melius quod dicere possumus, ex his est, ut sint, sicut duo primi mobiles, scilicet, ꝙ musculus sit primus in motu uoluntario, Et cor & pulmo primi in motu naturali, Arguit etiam Auerroes

contra

contra Galenum, dicens, tu uides, ꝙ anhelamus quando dormimus. Ergo non eſt uoluntarius, quia motus uoluntarius non fit niſi cum cognitione, & uoluntate. Item uidemus, ꝙ anhelitus, qui fit improuiſe ſimilatur motui pulſuum, ita ꝙ Hippoc. ponit ipſum pluries loco pulſuum, ſcilicet tempore, quo non ægrotant membra anhelitus. Ad quæ & ſimilia, ſi uultis opinionem Galeni defendere, dicetis, ſicut dicit Iac. de partibus decima tertij, ꝙ multi motus, quos uoluntarios uocamus ſine intentione, pręcedente fiunt, & ſine cogitatione, & præmeditatione circa eos, manuum, capitis, oculorum. Multæ etiam in ſomno fiunt uoluntariæ actiones, ſicut locutiones, clamores, ſurrectiones, ambulationes a ſomniantibus tempore, quo dormiunt. Nec ob hoc anhelitus iudicari debet actio non uoluntaria, ut pulſus, quia denunciat complexiones cordis, uel quia uolentes diu continere ab actu anhelitus, aut inſufflationis tandem uincimur, & id facere non poſſumus, Nam uox quæ ex actibus uoluntarijs eſt, denunciat cordis, & pectoralium complexiones. Et a primis motibus paſſionum animæ frequenter euincimur, & reſiſtere non poſſumus eiſdem teſte Ariſtotele dicente in ethicis. Q; primi motus non ſunt in poteſtate hominis, Voluntarij tamen ſunt & appetitui ſenſualitatis attributi. Eſt & thoracis latitudo indicium caliditatis cordis, nõ tamen omnibus hoc ineſt,

ut quando cerebrum plurimum cōtra operatur, Nam quantitas ſpinalis medullæ proportionalis eſt quantitati cerebri propter trahere ortum ab ipſo, & eſſe illius uicariam in origine neruorū. Et concauitas ſpondilium per quam nucha diſtenditur, proportionatur nuchæ, ſicut continens contento, quare ſi nucha eſt magna, concauitas ſpondilium eſt magna, quæ ſine magnitudine totius ſpondilis, magna fieri non poteſt. Et ſic ſecundum quantitatem cerebri eſt quantitas nuchæ, & ſecundum quantitatem nuchæ, eſt quantitas ſpondilium, & thoracis, Thorax enim configitur ad eam ſpinæ partem, quæ dorſum dicitur, ueluti ad carinam nauis. Quare non ſemper latitudo thoracis calidū cor comitatur, quia paruo exiſtente cerebro, licet cor ſit calidum, non tamen poterit omnino caliditas thoracem dilatare materiam dilatandam paucam inueniens. De frigidiori cordi temperato, dicit Galenus, Indicia ſunt, ꝙ pulſus ſunt minores medijs inter magnos & paruos, non tamen neceſſario ſunt tardiores, uel rariores. Quoniam aliquādo compoſitio totius corporis denſior, & compactior comitatur paucitatem fontalis caloris, ex qua accidet, aut uirtutem impediri a dilatatione arteriæ, propter circūſtantiam & denſitatem corporum, ut nec ſatisfacere poſſit neceſſitati, niſi paruumper addat uelocitati, & ſpiſſitudini, aut aerē refrigerantem, non poſſe apud unam dilatationem ſub-

nem ſub-

nem ſubingredi proportionatũ neceſſitati, propter quod cogitur uirtus paulo frequentius, & uelocius dilatare. Et reſpiratio erit ſimiliter minor æquali, non tamen neceſſario rarior, & tardior, ſicut pulſus, & hoc ſi thorax fuerit tanto minor æquali thorace, quãto cor frigidior æquali corde. Et timidi ſunt, & ſine audacia habentes frigidius temperato, & ſegnes, & nudum pilis habent pectus. Et cor ſiccius temperato, pulſus facit duriores, & iram non promptam, Sed cum fit caſus in iram, efficit eam ferocem, & difficile placabilem. Et magna ex parte fiet totum corpus ab eo ſiccius, niſi epar obſtiterit. Et indicia humidioris cordis ſunt, pulſus molles, ſi facile mouetur ad iram, faciliter ſedatur. Et totum corpus fit ab eo humidius, niſi epar obſtiterit.

De uentriculis cordis dicit Ariſtoteles, ꝙ dexter eſt calidior ſiniſtro, iij. de partib. animalium cap. iiij. Dixit enim cor triplicem uentriculum habere, quorum dexter plurimum ſanguinis, & calidiſſimum continet, Propter quod pars corporis dextra calidior, ſiniſter parum, idq́; frigidiſſimum, medius mediocrem, tum copia, tum calore, ſed puriorem. Monachus cum medicis tenet contra Ariſtotelem, ꝙ ſiniſter uentriculus ſit calidior dextro, quoniam licet ſanguis dextri uentriculi ſit plurimus, non tamen calidior, Sanguis enim fuſus per uenam chylis ab epate, in ipſum nondum conſecutus ſupremam digeſtionem,

Monachus de uentriculis cordis contra Ariſtotelem.

nem quæ est in corde, non potest esse uehementis caliditatis, sed cum peruenerit in sinistrũ cordis, & arterias, quæ ab eo oriuntur, calidior est ualde, tum ex longitudine moræ in corde per reuolutionem sanguinis in transitibus ipsius, tum etiam, quia cum nõ sint manifesti meatus a dextro in sinistrum, ut vij. de iuuamentis membrorum cap. ult. Impossibile fuit sanguinẽ ad ipsum penetrare, nisi ualde subtiliatum, & naturæ spiritus uicinum. Sed Monachus enumerat tãtum duos uentriculos, ubi Aristoteles tres esse uoluit, a quorum uno, scilicet, dextro originantur uena chylis, & uena arterialis, a medio arteria aorti, & a sinistro arteria uenalis. Vult quoq; Aristoteles generationem spirituum celebrari in medio uen triculo, in sinistro esse multum aeris intromissi, et eius frigiditate aerem ibi calefactum superare.

Tres esse uentres cordis.

Et tres esse uentres, satis ex anathomia potest discerni, quia in sinistro est pellis separans, & distin guens. Nihil ergo habet Monachus contra Ari stotelem, quia concludit de medio, ꝙ est calidior dextro. Et hoc non negaret Aristoteles, sed de sinistro. Considerandum quoq; secundum medicos, ꝙ a sinistro uentriculo arteria aorti effert spiritum, & sanguinem arterialem, & nihil affert. Arteria uenalis affert aerem frigidũ, effertq; aerem calidum. Dextro sunt uenæ, scilicet, chylis, & arterialis, afferens est uena chylis, scilicet, sanguinem, efferẽs est uena arterialis, scilicet, spumo

sum san-

ſum ſanguinem pulmonem nutriturum.

Etiam Ariſtotelem ibi reducentem numerum uentriculorum, qui in corde ad magnitudinem & paruitatem animalium, cum dicit, Cor magnorum animalium triplicem uentriculum habet, duplicem minorum unum ad poſtremum, reprehendit Gal. vi. de uſu part. cap. ix. Quoniã neq; in omnibus maximis animalibus ſunt tres neque in minimis unus, Eandem enim habet conſtructionem cordis maximus equus, minimo ſtructioni, Et ſi anathomizaueris, ſiue bouem, ſiue aliquod aliorum animalium, uel minus adhuc mure, uel maius boue, omnibus ipſis numerus eſt æqualis uentriculorum, & alia conſtructio cordis eadem.

Epatis calidioris temperato indicia ſunt, amplitudo uenarum, abundantia flauæ bilis, Et in conſiſtenti ætate choleræ nigræ, in hac enim calor innatus iunctus ſiccitati eſt adurentior, Et ſanguis calidior eſt, & propter hoc, & corpus totum niſi obſtiterit cor. Vnde quantumcunq; cor ſit calidius omni membro corporis, Propter quod uidetur nõ poſſe contra operari epati calido, ſed potius cooperari, tamen quia cum epar non influat ſuper toto niſi per ſanguinem, & non digerat ſanguinem ſolo ſuo calore, ſed a corde prodeunte, impoſſibile eſt corde exiſtente frigidiori, Epar quantumcunq; calidius poſſe generare ſanguinem, nimis excedentem in caliditate. Et ſic

contra operatio unius istorum ad alterum, facit corpus ad temperamentum inclinari, nisi fuerit alterius eorum excessus superfluus.

Dicit Auic. post sanguinem, calidius in corpore est epar, quia est sicut sanguis congelatus, Intellige non a frigore congelante, sed a caliditate naturali aliquid de calore sanguinis grossi cum humiditate ipsius resoluente. Inquit Gal. iiij. de usu part. xij. cap. Si quis euidenter scrutatur epatis naturam propriam sanguini existit, Et si excogitaueris a caliditate euaporatum sanguinem, & ingrossatum, nihil aliud inuenies fieri, quam epatis carnem. Aliam habetis causam, quare epar est minus calidum sanguine iiij. de usu part. cap. vi. Quia sanguis a corde recipit plus de calore, quam sibi det epar, Epar enim a corde recipit calorem uirtute cuius, cum sibi innato generat sanguinem. Inquit Gal. v. interiorum cap. primo. Monstrauimus corporis membra actionem suam facere per moderatam propriamque cordis complexionem. Ideoque actionem cerebri ablato suo cordis temperamento palam est auferri, Idem & de epate intelligimus. Est etiam epar secundum medicos absolute principium uirtutis nutritiuae. Vnde Gal. v. de interioribus cap. primo. Cor caloris uitalis est fundamentum, cerebrum animalis, a quo sensus, & motus oriuntur, Epar quoque nutritiuae uirtutis est initium. Et in libello de uirtutibus nostrum corpus dispensantibus, Ex capite pro-

pite prouenit uirtus, qua ratiocinamur, & memoramur, & sentimus, & de loco ad locum permutamur, Ex corde, ea qua irascimur, & percalidi sumus, & pulsum habemus, Ex epate autem ea, secundum quam nutrimur, & augemur, & cibum appetimus, & assumptum elaboramus, digestione, & redditione, & sanguinatione, & appositione, & discretione, & excretione. Ideo iiij. de usu part. cap. xij. Carnem epatis dixit esse primum sanguinationis organum, & principium uenarum, Et patet hæc medicorum positio, primo, quia meseraicæ omnes deferentes chylum oriuntur a uena portæ, cuius radices disseminantur, & iunguntur radicibus uenæ concauæ, in quibus rubescit chylus, & secundum plurimum sui conuertitur in humorem calidum, & humidum, dulcem, malo carentem odore, Vnde octo sunt meseraicæ, una infigitur fundo uentriculi ad trahendum ab eo chylum ad epar, & plures ex alijs infigunt̃ intestinis, ut continue trahant, quod de chylo transit ad intestina. Et uena portæ dum subintret epar, in quinq; diuidit̃ ramos, qui sunt ei sicut radices, & quilibet horum diuiditur in ramulos, usq; fere ad minimas cappillares. Et porta, & uena concaua, suas radices disseminatas in substantia epatis habent taliter adinuicem applicatas, q extremitates omnium filorum radicis ueræ portæ, coniunguntur sine medio extremitatibus filorum radicis uenæ concauæ, à

qua reliquæ omnes uenæ oriuntur, quæ sangui nem ferunt per totum corpus. Secundo quia nu tritio membrorum plus conformatur naturæ epatis, quam cuiuscunque alterius membri, Nam si epar fuerit sanũ bene nutritum, membra alia ut pluri mum erunt bene nutrita, & bene colorata. Tertio, quia morbi in quibus corrũpunt opera nutritionis, ut yposarca, & lepra, maxime fiunt patiẽte epate. Quarto, si quod alterum membrũ esset principiũ nutritiuæ uirtutis, id de corde maxime uideretur, sed cum cor sit intẽsi caloris, adeo quod si digitum intromiseris in sinistrum eius uentriculum, senties uelut incendium, nõ est aptum, ut sit principium uirtutis nutritiuæ, quia sangui ficatio conueniens, & nutritio, fiunt a moderato calore, cuius rei (dicunt) signum est, quod homines habentes epar multũ calidum, si calidis utantur, sunt quasi in media uia ad hydropisim uel lepram, quia calor immoderatus epatis eorũ uel resoluit subtile, & relinquit grossas partes ipsius epatis, & fit hydropisis, uel remanent adustæ partes ipsius epatis colligatæ cum terrestribus, & fit lepra. Sed obijciunt tenentes oppositum. Nutritiua uirtus est uirtus inhærens, & infixa omnibus membris corporis, Seu uirtus innata tantũ, non transiens de membro in membrum, sicut trãsit uirtus sensitiua, & motiua, quia cuique membro inest uirtus propria, qua reparat quod ex eo deperditum est. Secundo, nutritiua uirtus, sicut

& omnis

& omnis alia, fortior debet esse in fonte suo, quam alibi, sed nutritiua uirtus fortior est in alijs membris, quam sit in epate, fortius enim uidetur ex sanguine multum distante a natura ossis, & cartilaginis facere os, uel cartilaginem, quam ex sanguine epati propinquissimo facere epar, quod est uelut sanguis male coagulatus. Tertio, epar est membrum frigidius sanguine, ut dictum est. Nec sanguis acquirit calorem suum ab epate, sed a corde, ut primo complexionum. Ergo cum sanguis sit obiectum uirtutis nutritiuæ, uidetur nutritiua uirtus primo insita cordi, & cor primo operari ad sanguificationem, & nutritionem. Quarto, cor sanguinem arterialem puriorem, & perfectiorem uenali, quem mittit membris, generat. Ergo magis cor debet dici primus princeps uirtutis nutritiuæ. Dic ad primum, quod nutritiua uirtus considerata in ratione formæ, uel potentiæ non coniunctæ actui, membris inhæret, nec profluit de parte in partem, sed secūdum quod est potentia cōiuncta actui, defert ab epate in membra, ita quod epar transmittit singulis membris actualē calorē, quo suas faciūt operationes. Ad secundum, epar non dicitur principium nutritiuæ uirtutis secundū nutritionē ipsius particularē, sed quia generat sanguinē, & spiritus naturales pro toto corpore. Dic ad tertiū, quod epar recipit a corde calorē uitalem, quo temperato, et naturali effecto, se iuuat epar in generatione sanguinis.

Ad

Ad quartum, rationẽ inuenit Auerroes ij. collt. cap. ix. negans epar habere penitus principatum in uirtute nutritiua. Sed dicendum, ꝙ cor non proprie generat ſanguinem arterialem, ſed primo genitum in epate, depurat, ſubtiliat, & in parte ſpirituificat, ab epate tamen accipit formam ſanguinis.

NVnc de tertio, a quo ſumitur intentio curatiua, ſcilicet aere dicẽdum, Huius enim cognitio in ſui natura dat cognitionem, utrum oportet addere, uel minuere, in quantitate, uel gradibus medicinę, ſupra uel infra quantitatem, uel gradum præconceptum ex qualitate lapſus corporis in morbum. Vnde iij. de methodo medendi cap. viij. Inſpici etiam conueniet, & circundantis nos aeris temperiem, ſiquidem uelut medicamentum quoddam, his quoqꝫ corporibus noſtris forinſecus incidens: ubi immodicus calore, uel frigore eſt ſanationem moratur. Danda igitur opera eſt, ut medicamenta exceſſui occurrant. Ideoqꝫ Hippoc. in calidioribus anni temporibus, is quibus frigidior facultas ſit medicamentis utitur, calidioribus per frigidiora. Ideo ix. de methodo medendi cap. xiiij. inquit Gal. ubi ambiens cum medendi indicationibus conſonat pro gratia eſt habendum, Sicubi aduerſatur, inhibenda eius noxa eſt, ſcilicet, reliquorum auxiliorum humiditate, ac frigore intẽtis adauctiſqꝫ.

Sedulo

Sedulo igitur agendum, ut ipſum quoad fieri poteſt, qualem eſſe expedit præpares, ſcilicet, humidiores, frigidioresq́ʒ domos, tum deligens, tum uero præparans, ſicut e diuerſo, ſi frigida ſit humidaq́ʒ morbi ſpecies, quæ calefieri, ſiccariq́ʒ poſtulet, Et eligendæ, & præparandæ domus ſunt, quæ calefaciant, & exiccent. Ad deligendas quidem dico, quæ ex ſe ipſis eiuſmodi ſunt, Præparandas uero cũ arte noſtra molimur per æſtatem ſubterraneas eas, & ad ſeptentriones uerſus, ac pauimenta earum aſſidue humore aſpergentes, tum ut ex euripo aliquo aura inſpiret machinantes, flores præterea, ac germina, quæ frigidæ, humideq́ʒ facultatis ſint, per aream proijcientes. Per hyemem uero contraria horum molientes, præſertim ubi morbus ſuadet, ubi non ſuadet exceſſus tantum utriuſq́ʒ temporis remittentes. Si ergo aer ſit qualitatis contrarię morbo, fiet aer unum ex curantibus, Si autem conſimilis erit confirmans morbum, & ad curam inconueniẽs. Et ſi calidus, & ſiccus ſit morbus, & aer calidus, & ſiccus ſimiliter, oportet curam facere tanto frigidiorem, & humidiorem, q̃ʒ oporteret morbo, quanto aer calidior, et ſiccior eſt temperato, quia cura noſtra habet impugnare morbum, & aerem. Si autem morbus frigidus ſit, & humidus, & aer calidus, & ſiccus, cum aer contrarius morbo ſit potentior omnibus rebus ad curam. Oportebit tunc minus calidam, & ſiccam facere medicinam,

dicinam, quanto aer in caliditatem, & frigiditatem cognoscitur esse notatus &c̄.

POst hæc de secundo principali dicendum. Primo de syrupis simplicibus, & compositis, decoctionibus, & aquis materiam morbi digerentibus. Secundo de medicinis solutiuis. Tertio de pillulis, & trociscis. Quarto de electuarijs, & confectionibus. Quinto de clisterijs, & suppositorijs. Sexto de epitimatibus, fomentationibus, embrocationibus. Septimo de unguentis, cerotis, & emplastris. Pro primo intelligendum, ꝙ medici ad digerendos humores syrupis utuntur. Et digestio, non quæ circa escam intelligitur, quæ est alteratio nutrimenti ad propriam nutriti qualitatem, quæ proprie digestio uocatur. Nec quæ circa putridam uersatur substantiam, quæ est alteratio cessare faciens putredinem, sed intelligitur de alteratione in nocitiuo non reducibili ad benignum, quæ est æquatio humoris per quam redditur humor uirtuti expulsiuæ obediens. Vnde superfluitatibus, non naturalibus debetur digestio, aut ratiõe putredinis, quæ in eis est, aut ratione modi substantiæ quo uirtuti rebellant expulsiuæ, ut si fuerit uiscosa, fortiter adhæret, si grossa opilat, & uix mouetur, si tenuis cedit, & hinc inde spargitur, ut circa hanc figi non possit uirtus expulsiua. Si ratione

tione putredinis, aut superfluitas est reducibilis ad benignum, quia nondum uehemẽter putrit, Et tunc digestio in ea est alteratio cessare faciens putredinem, manẽte substantia, ut Gal. ait tertio artis medicinalis can. illo, Esto enim si ita contigerit in humoribus putrefactis accendi febrem, & hæc etiam proprie uocatur digestio. Aut ipsa non est reducibilis ad benignum, Et tunc digestio ipsius uel est conuersio eius in saniem albam continuam æqualem pauci fœtoris, si collecta fuerit ad apostema, uel præparatio eius ad expulsionẽ, si non fuerit collecta ad apostema, sed in uenis, aut uiis expulsionis contenta, Digestio autem, quæ debetur superfluitatibus non naturalibus ratione modi substantiæ, nihil aliud est, quam reddere ipsas obedientes uirtuti expulsiuę. Et hæc dicitur ab Auicenna maturatio prima primi de uirtutibus cap. iij. Et æquatio prima quarti tractatu secũdo cap. vij. id est reductio ad mediocritatem substantiæ, ut in grossa cum subtiliatiuis, & incisiuis, Et in subtili, cum ingrossatiuis. Nam subtilitas humoris dupliciter impedire potest facilem ipsius expulsionem. Primo, quia propter subtilitatem substantiæ faciliter imbibit. Secundo, quia propulsus faciliter spargitur hinc inde diuisus, quod, ut dicit Iacobus de partibus, manifeste apparet in corizis narium, & catarris pectoris crudis, & aquosis, quales sunt in principio, Nam dum conamur a pectore eijcere

Digestio æquatio humorum.

eijcere aquoſos humores cedētes aeri inſufflato, cum tuſſi ſparguntur hinc inde diuiſi per pectus, uel cōmoti recidunt ſuper pulmonem, & ipſum imbibunt, ſicuti aqua ſpongiam. Etiam quando nitimur exſufflare, & emergere corrizam aquoſam ipſa ſpargitur, neq; leuiter, & ſufficienter emittitur, ſicut quando eſt inſpiſſata, & maturata. Non eſt tamen humor ſubtilis ingroſſandus, quando expelli debet per uias ſtrictiſſimas, quales ſunt uiæ penetrationis urinæ in ueſicam, aut ſudore, aut inſenſibili reſolutione.

An digeſtio humorū ſit attenuatio.

Sunt nonnulli qui dicunt, ꝙ digeſtio hæc humorum nihil aliud eſt, q̄ꝫ attenuatio, quia quanto materia tenuior eſt, & lentore magis carens, tanto minus medicamini reſiſtit eam trahenti, & per meatus facilius pertranſit. Quod Galenus ſenſiſſe uiſus eſt prima aphor. cōmmento illius. In acutis paſſionibus raro, dicens, humores aūt q̄ꝫ maxime fieri poteſt eſſe fluxui paratos, hoc eſt tenues, & nullum lentorem participantes, & aperta eſſe foramina, per quæ debet purgatio fieri, & nullam habere obſtructionē. Nam & nos iſta omnia paramus, cum quempiam ſumus purgaturi. Et ſecunda ſectione in commento illius, Corpora cum quiſpiam purgare uoluerit, de humoribus indigeſtis groſſis ſolum, & uiſcoſis dicens. Purgatio bene procedit, cum humores craſſi, tenues facti fuerint, & tenaces præciſi, & meatus aperti, per quos tranſmittūtur. Et in fine commen-

commentationis ait. Corpus bene fluidum est meatibus quidem omnibus reseratis, humoribus uero incisis, atque tenuatis, si alicubi in corpore fuerit humor crassus, & tenax. Idē scripsit lib. v. in sextam epidimiam. Et septimo de methodo med. & undecimo cap. quarto in fine. Item tertio artis medicinalis. Quæcunque in pulmone & thorace continētur, cum tussibus quidem euacuatio est, et pharmacijs extenuantibus. Item de ratiōe calidi est subtiliare, dissoluere, eliquare, & penetrare. Sed digestio proprie perficitur calido. Etiam nunquam inuenies Hipp. aut Gal. in tenuibus humoribus aliqua uti præparatione, Sed in his tm̄, qui præ crassitie, uel tenacitate diuelli a suis sedibus non possunt. Vitiosos enim humores in tunicis uentriculi receptos, nullo preuio apparatu, docet Gal. purgare per picram, aut per aquam mulsam, in qua sit coctum absintiū. Tenacem uero pituitam uentriculo annexam incidi iubet ante purgationem. Item Rasis decimo septimo totius continentis cap. primo ait humores subtiles euacuentur in principio: sed crassi expectent digestionē ad modum phlegmaticis, & choleræ nigræ. Et decimo Almansoris cap. de febre tertiana, iubet incipere curam eius forti pharmaco, dicens, Scamoneæ recentis antiochenæ, & bona quarta dragmæ unius in tanta quantitate iuleb, & aqua, qua semel sorberi potest dissoluatur, & ad bibendū

O tribua-

tribuatur. Quum enim hoc factũ fuerit, aut febris nullo modo accidet, aut parumper alleuiabitur. Et etiam lib. experimentorum cap. iiij. in cura doloris iuncturam a cholera, iubet inchoare curã ab euacuatione cholerę, dicens, Si autem materia fuerit cholerica in principio incipiamus cum euacuatiõe choleræ cum medicinis lapatiuis. Idem nono Almanſ. in dolore capitis a cholera: Et in Phreneſi. Sed hæc poſitio eſt falſa. Quoniam ſecundum hoc, natura in principio ægritudinum, in quibus eſt huiuſmodi ſubtilitas euacuaret, & digeſtione parata euacuaret. Et ars imitatrix naturæ etiam in principio ægritudinũ talium radicaliter euacuaret. Item nunquàm ſubtile imbibitum eſſet inobediens euacuationi, cuius indicat ſenſus contrarium. Videmus etiam in lippis, & mucis, et ſputis, id quod ſubtile eſt indigeſtum eſſe, & proceſſu temporis per digeſtionem inſpiſſari. Adhuc urinæ in febribus acutis a principio ſunt ſubtiles, & indigeſtæ ſine ſedimine, et ꝓceſſu temporis palatim in craſſantur, & acquirunt ſedimen, poſtq̃ natura ſubtiles humores digeſtione incraſſauit, & reddidit obedientes uirtuti expulſiue. Sicut ergo noſtræ non eſt facile expellere ſuperfluitatem illam in urina, niſi poſt horam in qua ſit apta per digeſtionem ad expulſionem: ſimiliter difficile eſt medico euacuare humorẽ, qui eſt cauſa febris putridæ, anteq̃ in urina ſigna digeſtionis

nis appareant. Ideo Auic. hanc positionem reijcit prima quarti tractatu secũdo cap. vij. dicens, Et nõ auscultes uirum, qui existimauit, ꝙ intentio in digerendo, est subtiliare. Et humor calidus est subtilis. Quare non est necesse, ut subtilietur, imo intentio in digerendo est æquare materiei substantiam ita ut fiat præparata ad expulsionem facilem. Est subtile imbibitum, & grossum fixum, & uiscosum adherens totũ illud est non præparatum ad expulsionem facilem. Imo est necessarium, ut inspissetur subtile, & subtilietur spissum paulatim, & incidatur uiscoscum. Ad obiecta contra Auic. dicitur ad primum, ꝙ quanto subtilior est humor, tanto est mobilior, & passibilior nisi imbibatur, uel diuidatur non expectans rectũ impulsum uirtutis expulsiue. Et ad autoritates dic, ꝙ Gal. intelligit de grossis, & uiscosis, quorum indigestio sæpius euenit. Et de indigestione humoris subtilis loquitur Gal. in de sectis medicorum textu continenti xxi. in fine. Et in lib. de cõstitutione artis medicin. cap. xix. Nec de his tantum superfluis loquitur, quæ redire ad naturalem habitum possunt, sed etiam de his, quæ paranda sunt expulsioni: Et prima aphor. commento illius, concocta medicari: cũ inquit, humores, qui agitantur, & de loco ad locum mouentur, ac transfluũt euacuare cõuenit: Eos uero, qui sunt in aliqua corporis parte firmati, neq; alio auxilio mouere oportet, neque

O ij medi-

medicari ante coctionem. Propter quid Auerr. septimo colt. cap. ix. Intelligere possumus ex dictis Hipp. ꝙ quando ægritudo est in ultimo acuitatis, tunc humores sunt in ultima furiositate & non est securitas, quin descendant ad quædã membra principalia, & sedant ipsam, nisi sint euacuati in principio ægritudinis, eo quia humores, qui acutissimi existũt sunt subtiles. Sed quando ægritudines non sunt acutæ, & sunt ex humorib. subtilibus: sicut est uera tertiana, quæ non transit ultra septem periodos, expectare debemus digestionem, eoq; digestio humoris subtilis est eius ingrossatio, & crassi est eius subtiliatio: Et sicuti difficile est uirtuti expulsiuæ expellere humores crassos, propter sui crassiciem: sic difficile est, uirtuti expulsiuæ expellere subtilem quia disrũpitur, & dispergitur propter sui subtilitatem. Quare difficile existit naturæ expellere humores crassos, eo ꝙ opilant meatus, & transitus, & subtiles: quia disrumpuntur, & sparguntur, & imbibuntur. Aliud dicitur, ꝙ digestio nõ solum perficitur calore tanq̃ instrumento, sed et natura regitiua magis tanq̃ artifice, & aliquando solum perficitur à natura: ut quando ipsa potens, digerit materiam absque medici auxilio ac expellit. Iuuatur & non parum sæpe ab arte, & proprie quãdo imbecillis fuerit: Sic em̃ oportet cibis, & potibus, sirupis & electuarijs, fricationibus, exercitijs maturare, & digerere.

Demum

DEmum confiderandũ, an humor digerendus fit, cholera, phlegma, aut melancholia. Et fi cholera, aut nota, feu famofa, cui phlegma eft admixtum, aut minoris famæ, cui melancholia eft admixta. Et fi nota fit, aut eft citrina, cui phlegma fubtile admifcetur, aut uitellina, quæ fit ex permixtione craffi phlegmatis cum ea, fimilis uitellis ouorum, in uifcofitate fubftantia, & groffitie, & citrinitate, coloris non intenfa. Et fi fit minoris famæ, Aut eft, quæ proprie uocatur adufta, quæ fit, quando cholera aduritur, & fit in ea cinis, a quo non feparatur humidum eius, fimilis uitellis ouorum in groffície, & citrinitate coloris intenfa, ignea, non in uifcofitate, & hæc eft peior. Aut eft, quæ fit, quando cholera, id eft, melancholia naturalis deforis aduenìens, cũ rubea cholera mifcetur, cuius color eft rubeus, non clarus, fimilis fanguini, non arteriali. Aut quando naturali choleræ mifcetur melancholia adufta, Aut eft, quæ eft non naturalis per caufam in fe, fcilicet, quia eius fubftantia non eft naturalis, non per caufam extraneam, quæ ei admifcetur, quæ fit, aut cum fubtile fanguinis aduritur, & groffum fit cholera nigra, cuius generatio fæpius eft in epate, Aut cum fubtile fanguinis, qui putrefcit, conuertitur in cholerã, & ipfius craffum in melancholiam. Aut eft, quæ in ftomacho magis generatur praffina, a colore foliorũ porri fic dicta, Aut eruginofa, cuius color eft uiridis clarus.

Aut humor est phlegma mucilaginosum, q̃d in suis partibus in subtilitate, & grossitie sensibiliter est diuersum. Aut crudũ, quod sensui in subtilitate, & grossitie apparet ęquale. Aut aquosum quod est ualde subtile, uelut aqua aliqualiter inspissata. At uitrum, quod uitro liquefacto simile est in uiscositate & ponderositate. Aut est salsum, quod cæteris est magis mordax, & siccius, & leuius, propter choleram quam suscipit in se. Aut acetosum, propter melancholiam acetosam sibi admixtam, aut propter ebulitionem, quæ phlegmati accidit. Aut ponticum, quod fit, aut ex alterius humoris cõmixtione, ut a melancholia pontica sibi admixta, aut ex alteratione phlegmatis in se ipso. Sub pontico comprehenditur stipticum, quia nõ est, nisi ponticum remissum. Aut est insipidum.

Aut humor est melãcholia, quæ est cinis choleræ, quæ ex adustione choleræ rubeæ generatur & est amara. Aut quæ generatur ex adustione phlegmatis ualde subtilis, & aquosi, & est salsa. Aut est, quæ ex adustione phlegmatis crassi, & tendit ad acetositatem, aut ponticitatem. Aut est quæ generatur ex adustione sanguinis, & est salsa, parum trahens ad dulcedinem. Aut est, quæ generatur ex adustione melãcholię naturalis subtilis, & est acris, sicut acetum. Aut est, quæ ex melancholia crassa, & est minoris acredinis. Species asit melancholiæ non naturalis ex permixtione

naturalis

naturalis cum aliquo, uel aliquibus aliorum humorum, ſenſui raro ſubiacent, tum propter melancholiæ naturalis paucitatem comparatione ad alios humores, tum propter difficilem ipſius incorporabilitatem, cum aliꝭs humoribus, propter ipſius grauitatem, qua deorſum trahitur.

Si ergo cholera fuerit citrina, digeſtiua debẽt eſſe frigida, et humida, ſed minus humida. Exempli gratia, Syrupi uiolati partem unam, ſyrupi roſati, partes duas. Item ſyrupus acetoſus ſimplex, aut ſyrupus acetoſus cõpoſitus cum melle roſato colato, quod ſit minus acetoſo. Et ſi cholera ſit uitellina, digeſtiua debent eſſe frigida, aut temperata, ſubtiliatiua, aperitiua, inciſiua, cuiuſmodi ſunt, ſyrupus acetoſus ſimplex cum melle roſato colato, oximel ſimplex, oximel compoſitum, ſyrupus de biſantiꝭs cum aceto, ſyrupus de duabus radicibus cum aceto. Et hæc componantur diuerſimode ſecundum diuerſitatem proportionum materiarum cholericarum ad phlegmaticas. Et ſi fuerit cholera pura digeſtiua debẽt eſſe magis frigida, ꝙ̃ in non pura, Et ſi fuerit cholera aduſta, debent eſſe frigida, & humida magis, & minus ſecundum maiorem, uel minorem aduſtionem, uerbi gratia, Syrupus uiolatus, ſyrupus de endiuia, de ſucco endiuiæ, ſyrupus de ſucco acetoſo, ſyrupus de pomis acetoſis Meſ. ſyrupus de nenuphare. Praſſina, & eruginoſa, deteriores oĩbus, nõ recipiũt digeſtionẽ, ꝗa ſunt uenena

perniciosa cito interimentia, si non expellantur.

Si uero phlegma mucilaginosum sit, crudũ, aut uitreum, digestiua, incisiua, aperitiua, Cuiusmodi sunt, mel rosatum colatum cum syrupo acetoso de duabus radicibus. Aut syrupus acetosus, de quinq; radicibus, aut oximel compositũ. Et si fuerit aquosum, digestiuum debet esse medium in actiuis, uel parum declinans ad latus caliditatis, & siccum in passiuis. Et si phlegma sit ponticum, aut acetosum debent digestiua declinare ad caliditatem, & siccitatem, sed debent esse minus calida, q̃ sint digestiua uitrei, cũ uitreũ sit frigidius pontico, & acetoso. Et intelligo de pontico, & acetoso, ut sunt talia per se, & non per admixtionem cholerae nigrae cum eis. Et si phlegma fuerit salsum, aut in eo coniungitur cholera cum phlegmate subtili, & aquoso, aut cum crasso. Si cum phlegmate subtili, eius digestiuum in actiuis debet esse temperatum, aut declinare ad frigidum, si fuerit multum salsum. Et similiter in passiuis temperatum, aut declinare aliqualiter ad latus humiditatis, aut aliquando ad latus siccitatis. Si autem in eo iuncta est cholera cum phlegmate crasso, digestiuum debet esse subtiliatiuum. In his enim oportet uariare secundum uariam adinuicem humorum proportionem, ut supra.

Si uero humor sit melancholia, quae ex adustione cholerae rubeę generatur, digestiua debent esse in

esse in actiuis temperata, aut ad frigidum tenden tia, magis, & minus frigida secundum maiorem & minorem adustionem. Et in passiuis humida consimiliter magis & minus. Si uero fuerit melancholia, quae generatur ex adustione melancholiae naturalis subtilis, aut crassae, digestiua eius, quae generatur ex subtili, debent esse frigidiora, & humidiora, quoniam & si tam adustionem subtilis, q̃ grossae, sequatur incineratio, tamen in subtili maior est incineratio, & in crasso terrestrificatio maior. Et secundum haec inuenies digestiua melancholiae, quae generatur ex adustione phlegmatis, & quę ex adustiōe sanguinis.

Debes etiam ante compositionem medicinarum colligere ex dictis intentiones omnes, quae necessario uidentur considerandae in remotione ęgritudinis, habito tamen primo respectu ad uirtutem, Et prima sumitur a quãtitate morbi in se. Secunda a materia eius, ut qualitate, quantitate, substãtia. Tertia a loco. Quarta a tempore. Quinta a natura membri, & ipsius colligantia. Sexta ab his, quae consentiunt, uel dissentiunt. Propter primam intentionem, medicina tota debet eleuari in gradu tantum, secundum quòd naturalis dispositio supra naturalem eleuatur, ut si naturalis dispositio eleuetur per duos gradus, & medicina per duos gradus. Item si morbus est fortis, & medicina debet esse fortis, si debilis, semper proportionabiliter. Propter secun-

ctam intentionem, eligenda eſt medicina altera-tiua contrariæ qualitatis quantum ad primam qualitatem, Et propter quantitatem, eligenda eſt talis uirtutis ſecundæ, ut reſolutiua. Et ſimiliter propter ſubſtantiam, ut groſſam, ſubtiliatiua, ut uiſcoſam, inciſiua. Et ſimiliter magis, & minus re-ſolutiua, & ſubtiliatiua, ſecundum multitudinē, & groſſitiem maiorē, & minorē ipſius materiei. Et eligenda eſt medicina ſolutiua, ſi materia ſit calida cholerica, quæ cholerā educit, Et ſi phlegma-tica, quæ phlegma educit. Et ſi multa, de qua ſit timor, a principio eſt euacuanda. Et ſi non mul-ta, prius digerenda, deinde euacuanda. Et ſi groſ ſa, & uiſcoſa, eligenda eſt medicina, quæ groſſam educat. Propter tertiam, eligenda eſt medicina uirtutis tertiæ, ut ſi in capite eſt ægritudo, me-dicina debet eſſe capitalis, & ſi in epate, epatica. Propter quartam, moderatur medicina propter intentionem ſumptam a qualitate materiæ mor bi, ut quia in principio, non debet ita eſſe calida & frigida, commiſcendo eam cum alia, quæ eius caliditatem, aut frigiditatem remittat, Et ſolutiua non debent eſſe fortia tantum, ſicut in ſtatu, aut declinatione, quando materia eſt be-ne digeſta. Propter quintam, quia membrum, cui debet applicari medicina eſt raræ ſubſtantiæ, & diſſolubilis, eligitur medicina, quæ prohibet eius diſſolutionem, ex applicatione medicinæ uehementer calidæ, ut commiſcendo ſtiptica,

Nam

Nam cum epati uolumus applicare calida resoluentia materiam in eo contentam, debemus cum his commiſcere ſtiptica ipſum confortantia, & eius reſolutionem prohibentia, ut ſpica, ſpodium, & ſimilia. Item cum debile eſt membrum aut frigidum, non debemus uehementia calida, aut frigida ei applicare, quoniam uirtutes exterminantur. Et propter membrum colligatum deſpicit medicus quandoq; medicinam, quæ conueniens eſſet multum illi morbo, ut v. g. in febre tertiana pura, ratione caumatis cordis, competeret potus plurimæ aquę frigidæ, qui prohibetur propter debilitatem multam ſtomachi cordi alligati. Propter ultimam intentionem, colligitur doſis medicinæ, alia: & alia, ut maior in iuuentute, & fortior, minor in pueritia, ſimiliter, & debilior, & in hyeme fortior, in æſtate debilior &c.

Dicamus ergo de ſyrupis, & primo de eorum quantitate danda, Sunt qui dant ℥.i.s. ſyrupi, uel ſyrupoꝝ, & aquæ, uel aquaꝝ in duplo ℥.iij. quia propter raritatem aquæ ipſa duplicata, æque potens cum ſyrupo efficitur. Etiam ut aquæ ducant ſyrupos ad loca ægritudinū, quia interdum ſyrupi nō reſpiciunt mēbra corporis, ſicut aqua. Sunt alij, qui e contra faciunt, dant ſyrupi, uel ſyrupoꝝ ℥.iij. & aquæ, idem aquaꝝ ℥.i.s. Gerardus de ſolo nono Almanſoris uult, quòd dentur ſyrupi ℥. iiij. & aquæ ℥. vi. Et in hanc ſententiam

concurrit

concurrit Matthæus de Gradi in eodem nono. Primus modus, eſt cõmunis, & magis laudatur, cui non contradicit Gal. primo regiminis acutorum cõ. xliiij. secũdum translationem antiquam dicens, ꝙ de potu aquæ in extinctione febris dandum eſt, quantum infirmus ſumere poteſt uno anhelitu, ſed quod de oximelle bibitur eſt quantitas parua, quia minor quantitas, quæ de ipſo poteſt dari omni die uice una ſunt ʒ. iiij. s. Et ſecundum nonam dicens, potio frigidæ aquæ tanta ſit, quantum æger in ſpirando haurire poſſit. Oximellitis uero exiguum datur, neq; ſingulis oblationibus plus dimidio. Siue ergo unus detur ſyrupus, ſiue duo, ſiue tres, quantitas ſyrupi in corpore mediocri debet eſſe ʒ. i. s. Et aquæ in duplo ʒ. iij. Nam quandoq; medicus unam tantum habet intentionẽ, quandoq; duas, & quandoq; tres. Et ideo quandoq; duo, uel tres adinuicem ſyrupi miſcentur. Nam ſi intentio medici fuerit ad alterandum ſolum malam complexionem calidam, dabit ℥. i. s. ſyrupi de endiuia, & ʒ. iij. endiuiæ. Et ſi intentio fuerit ad duo, ut ad remouendam malam complexionem calidam, & ad aperiendum, dabit ſyrupum de endiuia, ratione remotionis malæ complexionis calidæ cum aqua endiuiæ, ratione uero apertionis, dabit ſyrupum biſantinum cum aqua feniculi, ut ſic dicendo: ℞ ſyrupi de endiuia, ſyrupi biſantini añ ʒ. vi. aquarum endiuiæ feniculi añ. ʒ. i. s. Miſce.

Et ſi intentio medici fuerit ad tria, ut ad malã comple-

complexionem calidam remouendam, ad aperiendum, et incidendum, tunc dabit tres syrupos scilicet, syrupum de endiuia, pro remotione malae complexionis calidae, cum aqua endiuiae, pro apertione, syrupum bisantinum cum aqua feniculi, pro incisione syrupū acetosum simplicem cum aqua acetosae, sic dicendo: ℞. syrupi de endiuiae, syrupi bisantini, acetosi simplicis añ ℥. s. aquarū endiuiae, feniculi, acetosae añ ℥. i. s. misce.

Et aqua ponitur in syrupis, quia iuuat ad penetrationem, ut Mesue dist. vi. de oximelle simplici dixit. Et debent aquae syrupis proportionari. Verum pro posse semper altera debet esse cordialis, ut uirtus regitiua confortetur. Debent etiam syrupi membris, quae magis recipiunt adaptari, quoniam ut inquit Mesue in de consolatione medicinarum, Medicina quaelibet proprietatem habet, ut unum membrum magis, quàm aliud respiciat.

Syrupi choleram digerentes sunt.

Syrupus de papauere Syrupus de nenuphare	Caput recipiunt.
Syrupus uiolarū ex infusiōe Syrupus uiolatus cōpositus Iuleb uiolatum.	cap. pectus, renes.
Syrupus de iuiubis, Pectus.	

Syrupus

Syrupus acetosus simplex
Oxisachara, Nicolai
Iuleb rosatum
Syrupus rosatus ex infusione rosarum recentium
Syrupus rosatus ex infusione rosarꝝ siccarꝝ magistralis, Et iste est, q̊ utimur in fluxu uentris ex materia calida.
Syrupus de portulaca
Syrupus de Ribes
Syrupus de Granatis
Syrupus de granis Mirti
Miua citoniorum.

} Stomachum.

Syrupus de endiuia, Gentilis.
Syrupus de succo endiuiæ magistralis
Syrupus de cicorea, Guilelmi Placentini
Et Nicol. Flor. cap. de opilatione epatis fit cũ Reubarbaro, et sine Reubarbaro
Syrupus de portulaca.

} Epar

Syrupus de acetositate citri
Syrupus de succo acetosæ
Syrupus de Ribes.

} Cor

Aqua hordei etiã humores calidos digerit, cuius compositio, ut est potus medicinalis, communiter sic describitur. ℞ hordei integri preparati lib. v. aquæ fontis lib. x. decoquantur simul usq; ad consumptionem medietatis aquæ, aut duarum partium eius. Deinde coletur, & reponatur in

natur in uaſe mundo, & in loco frigido cuſtodiatur. Hæc aqua inquit Meſ. uirtutē habet lenitiuam, reſultantem in ea aqua, & medulla hordei, abſterſiuam, & lauatiuam, a nitroſitate quadam expanſa in cortice hordei interiori regente medullam eius. Et eſt facilis lauatiua, & ſputi facilitatiua, uentrem lubricat, opilationes aperit, & urinam prouocat. Dicit Auerroes quinto colſt. capite triceſimo primo, ſic debet fieri aqua hordei: Infundantur grana hordei in aqua integra, non contuſa, & in una parte hordei debent poni xx. partes aquæ frigidæ, & debent ſic dimitti in aqua quatuor horis, & poſtea coquantur, donec adipiſcātur rubedinem quaſi uinum, Et ſi fiat hoc modo non inflat, Et hæc eſt laudabilis in ægritudinibus calidis, & ſiccis, quia refrigerat, humectat, temperat, ſpargit, abſtergit, generat laudabilem humorem mirabiliter, non inflat, non moratur ad deſcendendum a ſtomacho, & nobis hoc totum experientia dedit. Dicit ſecundo, quòd qui frangunt hordeum, uel terunt ipſum prius peccant, quia non eſt ab eo priuata inflatio, niſi propter infuſionem. Et grana non trahunt aquam, neq; recipiunt ininfuſionem, niſi propter uirtutem attractiuam, quę eſt in eis. Et uirtus attractiua nō eſt in granis quando ſeminant̄, & non naſcuntur. Et non naſcunt̄, niſi quando ſeminant̄ integra. Et ſi frangerentur priuſq̃ ſeminata eſſent, non naſcerentur,

quia

quia hæc uirtus attractiua est in eis, sicut forma specifica fixa in totalitate totius grani, hoc est, quando partes cõtinuæ sunt, & cõiunctæ simul. Et est simile hoc colori smaragdi, uel alterius lapidis præciosi, quod est, quia quando partes suæ sunt coniunctæ simul, est in eis, & quando sunt separatæ, priuatur ab eis. Et sic testificatum est a mirabili Auenzoar in libro suo, qui dicitur theisir, quia iste fuit supremus in scientia medicinæ a Galeno usque ad tempora nostra. Et ab eo hæc habui. Hæc Auerrois ibi. Et dicit Mesue hordeũ fricetur cum panno aspero fricatione uehementi usq; ad separationem tenuium corticum, & sit subtile medium inter antiquum & nouum, super quod non cedit de odore corruptionis aliquid, nec de contagione fumi, aut pulueris, & conseruatũ fuerit in loco aeris liberi, & maturitate sua perfectum. Sed Galenus maiorem quærens humectationem primo de ratione uictus cõ. xxviij. probatissimum hordeum esse dixit, quod plenum sit, & nihil rugosum in se habeat, per decoctionem plurimum intumescens, & succum plurimũ faciens. Et dicit Auic. prima quarti, eligatur ex aqua ordei illud, quod rubeum est subtile, quia hęc est pars subtilior ipsius ptisanæ, cuius nutrimentũ minus est grosso eius, sed magis abstergit, fortius abluit, et superfluitates, quibus obuiat ab ea plus extrahunt. Et digestio calidoꝝ humoꝝ, quæ fit ab ea, multa est, & æqualis.

Syrupi phlegma digerentes.

Syrupus de stycados Oximel squiliticum Aqua mellis Syrupus de absinthio Syrupus de corticibus citri	Caput.
Syrupus de liquiritia Syrupus de ysopo Syrupus de prassio Syrupus de calamento Syrupus de thimo Aqua mellis.	Pectus.
Syrupus bisantinus	Cor.
Fit syrupus iste cum aceto & sine aceto.	
Syrupus de menta Oximel simplex Oximel compositum Syrupus de absinthio Syrupus de corticibus citri Mel rosatum colatum	Stomachum.
Syrupus acetosus cum radicibus, quem uocant de duabus radicibus Syrupus acetosus diarodon Syrupus de eupatorio Syrupus de quinq; radicibus, magistralis Radices absolute prolatæ sunt quinq; scilicet, feniculi, apij, petroselini, brusci, & sparagi	Epar

ſparagi. Et de iſtis ſolum duo ingrediuntur compoſitionem ſyrupi acetoſi cum radicibus.

Syrupus de artemiſia — Matricem.

Syrupi Melancholiam digerentes.

Syrupus de pomis compoſitus. Meſue in ſua practica de ſoda frigida ab humore melancholico. } Cor
Syrupus ſabor, Meſ. in cap. de melancholia, & mania.

Syrupus de epithimo } Epar, & ſplen.
Syrupus de lupulis, magiſtralis
Syrupus de fumoterræ

Aquæ choleram digerentes.

Aqua { Nenupharis, Lactucæ } Caput.

Aqua uiolarum, Caput, pectus, renes, cor.

Aqua pianadelæ, Pectus.

Aqua { Acetoſæ, Roſarum } Cor.

Aqua { Epaticæ, Endiuiæ, Cuſcutæ, Cicoreæ, Solatri, Portulacæ. } Epar.

Aqua

Aqua ſeminum commu nium, Melonis, cucume ris, cucurbitæ, & citrulli. } Renes, ueſicam.

Aquæ phlegma digerentes.

Aqua Maioranæ, Iuæ, Roris marini, Saluiæ, Bethonicæ. } Caput.

Aqua Capillorum ueneris, Yſopi. } Pectus.

Aqua Abſinthij, Mentæ, Rutæ } Stomachum.

Aqua Praſſij, Eupatorij, Scabioſæ, Cuſcutæ. } Epar.

Aqua Camomillæ, Apij, Feniculi } Stomachum, epar.

Aqua Meliſſæ. Cor.

Aqua Agrimonij, Sparagorum, Sanationum. } Renes, ueſicam.

Aqua Artemiſiæ, Matricem.

Aquæ melancholiam digerentes.

Aqua Buglossæ / Boraginis } Cor.

Aqua Lupulorum / Fumiterræ } Epar.

Aqua Scolopendriæ / Epithimi } Splen.

Intelligendum autem, quod si cum syrupis decoctiones rerum cum quibus fiunt, loco aquarum cõmisceantur, erunt efficaciores, ut in materia calida sic dicendo. ℞ endiuiæ, epaticæ añ. ʒ.s. rosarum, uiolarum, capillorum ueneris añ. ʒ.ij. seminum cõmunium frigidorum maiorum añ. ʒ.i. fiat decoctio secundum artem in. s.q. aquę ad consumptionem tertiæ partis, deinde coletur. Item ℞ syrupi de endiuia ʒ.i. acetosi. s. ʒ.v. prædictæ decoctionis ʒ.iij. misce.

Secundo sic: ℞ endiuiæ, epaticæ, cicoreæ añ. ʒ.s. uiolarum, rosarum, capillarum ueneris añ. ʒ.ij. seminum cõmunium frigidorum maiorum & minorum, seminum citoniorum añ. ʒ.i. hordei mundi ʒ.ij. fiat decoctio secũdum artem in. s. q. aquæ endiuiæ usque ad consumptionem tertiæ partis, deinde coletur, de dicta colatura ℞ ʒ.iij.

syrupi

ſyrupi de endiuia ʒ.i.acetoſi.ſ.ʒ.s.miſce.

Tertio ſic: ℞ prunorum damaſcenorum, iuiubarum, endiuiæ, cicoreæ añ.ʒ.s. uiolarum, roſarum, capillorum ueneris añ.ʒ.ij. ſeminum quatuor cõmunium frigidorum maiorum, & minorum añ. ʒ.i. ſeminum citoniorum, ſandalorũ citrinorum añ.ʒ.i.s.hordei mundi ʒ.ij. fiat decoctio ſecundum artem in aqua acetoſæ uſque ad conſumptionem tertiæ partis, deinde coletur, de dicta colatura ℞ ʒ.iij. ſyrupi de endiuia, ſyrupi uiolati, ſyrupi acetoſi.ſ.añ. ʒ.s. miſce.

Semina quatuor maiora frigida ſunt, melonis, cucumeris, cucurbitæ, & citrulli. Et quatuor minora ſunt, portulacæ, ſcariolæ, endiuiæ, & lactucæ.

In materia pituitoſa.

℞ florum ſtycados, calamenti, origani, mentæ ſiccæ, maioranę añ.ʒ.s. radicum apij, feniculi liquiritiæ ʒ.i.coquantur ſecundum artem in.ſ.q. aquæ bethonicæ uſq; ad conſumptionem tertiæ partis, deinde colentur, de dicta colatura accipe ʒ. iij. ſyrupi de ſtycados.ſ. ſp. ʒ.i. mellis roſati colati ʒ.s.miſce.

Secundo ℞ radicum apij, feniculi, liquiritiæ añ. ʒ. s. florum ſtycados, extremitatum thimi, calamenti, origani, mentæ ſiccæ, maioranæ, eupatorij, paſſularũ enucleatarum añ.ʒ.ij. coquantur ſecundum artem in .ſ.q. aquæ meliſſæ uſque ad conſumptionẽ tertiæ partis, deinde colentur,

de dicta colatura accipe ℥.iij.syrupi de stæcœdos, oximel.sqllitici, mellis rosati colati añ.℥.s. misce.

Tertio sic pro nobilibus: ℞ radicum feniculi, radicum apij, liquiritiæ añ.℥.i. anisorum ℥.ij. cinamomi ℥.s. chariofilorum, nucis muscatæ añ. ℥.s. uini odoriferi lib.v. aquæ melissæ lib.iij. buliant secundum artem usq; ad consumptionem tertiæ partis, deinde colentur, & colaturæ addantur syrupi de stęchados.f.sp. syrupi de corticibus citri, oximellis squillitici añ.℥.iiij. & cum albumine clarificetur, & aromatizetur cum Galliæ muscatæ Mes.℈.s.

In materia melancholica.

℞ radicum buglossæ, polipodij quercini añ. ℥.i. foliorum senæ, epithimi añ.℥.ij. fiat decoctio secundum artem usque ad consumptionem tertiæ partis, deinde coletur, de dicta colatura accipe ℥.iij. syrupi de pomis compositi ℥.i. syrupi uiolati ℥.s. misce.

Secundo sic: ℞ radicum buglossæ, polipodij quercini añ.℥.i. liquiritiæ, corticum citri añ. ℥.s. folliculorum senæ, epithimi añ.℥.ij. florum cordialium añ.℥.i. fiat decoctio secundum artem usque ad consumptionem tertiæ partis, deinde coletur, de dicta colatura accipe ℥.iij. syrupi de pomis ℥.i. syrupi de epithimo ℥.s. misce.

Tertio sic pro nobilib. ℞ radicũ buglossæ, polipodij añ.℥.i. liquiritiæ, corticũ citri añ.℥.s. epithimi,

thimi, uiolarũ, rosaꝝ, seminis citri, acetosæ, endiuiæ añ. ʒ. i. cinamomi ʒ. ij. s. chariofilorum, nucis muscatæ añ. ʒ. i. s. uini maluatici lib. v. fiat decoctio secundum artem s. q. aquæ buglossæ usque ad consumptionem tertiæ partis, deinde coletur, de dicta colatura accipe lib. i. s. syrupi sabor ʒ. vi. syrupi uiolati ʒ. iij. nisce, & cũ albumine clarificet, & aromatizet cũ Galliç muscatç ℈. s.

Et si magistralem uis syrupũ componere, pro qualibet libra aquæ, aut decoctionis debes dare lib. mellis, aut saccari, ut dicendo: ℞ florum stæchados, maioranæ, mentæ, origani, capillorum ueneris añ. m̃. s. radicum feniculi, buglossæ añ. ʒ. ij. fiat decoctio in. s. q. aquç usq; ad consumptionem tertiæ partis, deinde coletur, & de dicta colatura ℞ lib. i. saccari, aut mellis lib. i. & secundum artem fiat syrupus.

Et differt syrupus a Iulep, quia syrupus fit ex decoctione herbarum, seminum, & aliarum rerum, cum melle, aut saccaro. Sed Iulep fit ex aquis distillatis, & saccaro tantum, ut ℞ aquæ rosarum, uel uiolarũ lib. i. saccari. q. s. & secundum artem fiat Iulep.

Syrupus excellens contra acutas, & peracutas passiones. ℞ prunorũ damascenoꝝ, iuiubaꝝ añ. ʒ. s. endiuiæ, epaticæ, acetosæ, capillorum ueneris añ. ʒ. ij. radicum buglossæ ʒ. i. florum cordialiũ, florum nenupharis añ. ʒ. ij. seminũ quatuor communium frigidoꝝ maiorum, & minorũ añ. ʒ. i.

 sandalo-

ſandalorum alborum, & rubeorum an̄.ʒ.i.s.fiat decoctio ſecundum artem in .ſ.q. aquæ acetoſæ uſq; ad conſumptionem tertiæ partis, deinde coletur, et cum ſaccaro fiat ſyrupus.

Syrupus contra morbos frigidos, dolorem, & debilitatem neruorum, epilepſiam, et paraliſim. ℞ florum ſtæchados ʒ.i, florum camomillę, extremitatum thimi, calamenti, origani, mentæ ſiccæ, maioranæ, radicū feniculi, liquiritiæ an̄. ʒ. s. corticum citri, caſſiæ ligneæ an̄. ʒ.ij. cinamomi electi ʒ. i. chariofilorum, nucis muſcatæ an̄. ℈. i. fiat decoctio ſecundum artem in.ſ.q.aquę ſaluiæ uſq; ad conſumptionem tertiæ partis, deinde coletur, & cum melle depurato fiat ſyrupus.

Syrupus conferens morbis, quorum materia ſunt humores ſalſi, & aduſti, Et melancholiæ, tremori, & quartanæ, & eſt mirabilis. ℞ polipodij quercini, agarici an̄.ʒ.i. mirabulanorum citrinorum, indorum, Rebulorum, emblicorum an̄ ʒ.s. prunorum damaſcenorum numero xx. paſſularum enucleatarum ʒ.ij.folliculorum ſenæ ʒ.i. liquiritiæ ʒ.i.s.aniſorum ʒ.ij.abſinthij, florum ſtycados, epithimi, thimi, florum uiolarum an̄. ʒ.s. uini boni odoriferi lib.v. fiat decoctio ſecūdum artem in.ſ.q.aquæ fontium uſq; ad conſumptionem tertiæ partis. De dicta decoctione accipe lib. ij. ſucci fumiterræ depurati, lupulorum, & bugloſſæ an̄.lib.i.s.ſaccari lib.vi. Et fiat ſyrupus, in quo dum coquitur, in panno raro ſuſpendatur

Reubar-

Reubarbari boni electi ℥.i. Et cum manu sæpe exprimatur.

DIcendum secundo de medicinis solutiuis simplicibus, & compositis. Sed primo intelligendum, ꝙ quædā sunt medicinæ, quæ per uentrem sua proprietate dissoluendo, & attrahendo educunt, sicut scamonea, & turbith, & hæ a remotioribus, & superioribus materias attrahunt, & ab inferioribus eradicant, Dicit Mesue capite ij. intentionis primæ suorum canonum. Quædam autē comprimendo, & exprimendo. ut mirabolani, Quædam leniendo, ut cassia, & manna, Et quædam lubricando, sicut mucilago psilij. Lenitiua enim medicina materiam lenit, & partes membrorum, & ipsas remollit, ac debilitat. Lubricatiua uero, materiam lubricam reddit mollitie quadam deorsum incitādo. Et dixit Mes. Medicina non educit humorem a complexione, siue a uirtute elementari, sed quia talis. Quia per uirtutem occultam, siue specificam formam, quæ sibi tributa est a uirtute cœlesti. Neqꝫ agit in humorem tanquā sibi contrarium, sed quia talis. Neqꝫ attrahit humorem, quia simile humori, sed quia talis. Neqꝫ quia grauis trahens humorē deorsum, aut quia leuis, agitans ipsum sursum, sed quia talis. Intelligendum secundo, ꝙ medicina attractiua per uirtutem attractiuā humoris proprij, qua sibi attrahit, educit id, quod

euacuat, a loco in quo est, & ad uias expulsionis declinare facit, ut scamonea euacuat choleram educendo eam a uenis per uirtutem cholerae attractiuam, qua sibi choleram trahit, & ad intestina declinare facit, & tunc expulsiua uirtus intestinorum irritata tam ab humoribus attractis, quàm a medicina attrahente conatur utrosque foras expellere, Iuxta id Mes. loco allegato: Medicina laxatiua, perueniens ad stomachum non odit humorem, quem euacuare debet penetrando ad ipsum, sed uirtute attractionis sigillata in ipsa attrahit, eligens quem ex humoribus attrahere est ei proprium. Et est eius operationis comparatio ad materias, comparatio magnetis ad ferrum. Stomachi uero, & intestinorum natura grauata mouetur, ut eos expellat. Sunt tamen nonnulli qui dicunt, ꝙ medicina attractiua uirtutem habet aperitiuam meatuum, ex quibus fit attractio, & eorum, ex quibus fit expulsio ex caliditate, & subtilitate, & magis a proprietate. Et quòd magis dicenda est solutiua ex apertione meatuum constrictorum, & orificiorum eorum, unde fit eductio, quàm ex attractione, quoniã ligatorum, & constrictorũ proprie est solutio, Apertione enim orificiorum, & uenarum, ex quibus fit attractio, & apertione, & solutione totius intestini, fit aliqua uiolentia contentiuae. Ex uirtute autem attractiua, quae humorem comitatur, fit electio

humoris

humoris educendi. Intelligendum etiam ſecundum Meſ.capite eodem, ꝙ medicina humorem, in quem ei agere eſt proprium, primo & proprie & ſuo iure regulata educit. Alios autem ſicut degenerans propter ſuperfluum ſuæ operationis, ut quando effrenis eſt, & irregularis, aut ratione eius malæ qualitatis, aut ratione quantitatis. Et quòd medicina cui proprium eſt choleram educere, ipſam primo educit, poſt ipſam phlegma, tertio choleram nigram, ultimo ſanguinem. Et quæ primo phlegma educit, ſecundo in choleram rubeam agit, tertio in choleram nigram, ultimo in ſanguinem. Et medicina cui proprium eſt, choleram nigram educere, ipſam primo educit, ſecundo choleram rubeam, deinde phlegma, ultimo ſanguinem, quem uſq; ad poſtremum natura recondit, & retinet, ſicut theſaurum eius. Educunt autem ſanguinem omnia ſoluentia ultimo, et effrenata, aut quia orificia uenarum aperiunt apertione ſanguinē effluere facientē, ut aloes malus. Aut quia per eam perueniétur ad ultimū euacuationis, aut quia eſt earum, quæ excoriant uenas, ut cucumer aſininus, euforbium, mezereon paruum, centaurea, coloquintida, & ſcamonea. Sic dices de lente ſylueſtri & de quadam ſpecie uolubilis mala, de quibus Auic. ſecundo canone cap. de lente, & cap. de uolubili. Galenus tamē in lib. pharmacorum cap. iij. recitat medicinā ſuo tempore fuiſſe inuētam, quæ de

quæ de principali intentione ſanguinem educe-
bat. Quod & Conciliator confirmauit differen-
tia cxliiij. dicens eam etiam Paduę ſuo tempore
fuiſſe cognitam. Dantur tamen medicinæ, quæ
ſanguinem mundificant a ſeroſis, & acutis ſu-
perfluitatibus in eo contentis, & clarificant, & a
putredine præſeruant. Sicut lupulus, capillus
ueneris, Reubarbarum, ſerum caprinum, Et ſuc-
cus roſæ, caſſia fiſtula, abſinthium, fumusterræ,
aloes, manna, ſuccus fructuum, & damaſceno-
rum, & prunorum.

Intelligendum quarto ſecundum eundem, q
quælibet medicinarum ſigillatam habet pro-
prietatem, ut hoc membrum magis, quam illud re-
ſpiciat. Nam quædam magis membra capitis
reſpiciunt, ſicut coloquintida, agaricus, et ſtæcha
dos, aloes, lapis lazuli, lapis armenus, & ſquilla,
epithimum, chebuli, mirabulani, & nigri. Quæ-
dam ſunt, quæ membra anhelitus, & pectoris
reſpiciunt, & eorum educunt ſuperfluitates. Si-
cut agaricus, yſopus, uolubilis, manna, caſſia fi-
ſtula, ſarcocolla, ireos, coloquintida, & ſimilia.
Quædam ſunt, quæ materias a ſplene educunt
ſicut agaricus, & ſenæ, epithimum, elleborus ni-
ger, ſtæchados, eupatorium, abſinthium, cala-
mentum montanum, & ſimilia. Quędam ſunt,
quæ materias a ſtomacho, & inteſtinis educunt,
ſicut abſinthium, aloes, & mirabolani, & pro-
prie, quæ magis materias, quibus obuiant, edu-
cunt. Et

cunt. Et quædam, quæ ab epate, & partibus eius, ſicut agaricus, aqua caſei, & uolubilis maior, lupulus, Reubarbarum, ſuccus roſarum, eupatorium, abſinthium, mirabolani, & tamarindi, fumusterræ, & ſimilia. Et quædam ſunt, quæ a iuncturis, & partibus remotis, ſicut hermodactilus, ſarcocolla, coloquintida, turbith, oppoponacum, ſalgemma, ſerapinum, euforbium, centaurea, cucumer aſininus, elleborus niger, polipodium, & ſimilia. Et quædam ſunt, quæ materias a cute educunt, & ipſam mundificant, ſicut aqua caſei, fumusterræ, coloquintida, epithimum, & agaricus, polipodium, mirabolani Indi, & uolubilis, & ſimilia.

Intelligendum quinto ſecundum eundem ca. primo intentionis primæ circa conditiones medicinarum ex parte ſubſtantiæ. ſ. grauitate, leuitate, ſubtilitate, groſſitie, tenacitate, frangibilitate, raritate, denſitate, ꝙ quæ ſoluunt attrahendo, in quibus non requiritur aggregatio ſubſtantiæ, leuiores ſunt meliores, & grauiores malignæ, ut ſcamonea, aloes, coloquintida, euforbium, baurach, & agaricus. Sed e contrario eſt de his, in quibus requiritur commeſſatio ſubſtantię, ſicut hermodactilus, & lapis lazuli.

Et medicinæ, quæ ſoluunt comprimendo, grauiores ſunt molliores, ſicut mirabolani, & Reubarbarum. Et licet Reubarbarum euacuet attrahendo, etiam ſui terreſtreitate euacuat comprimendo.

mendo. Et propterea Mesue inter medicinas benedictas posuit Reubarbarum, & mirabulanos. Nam cum hoc, quòd euacuant membra, & eorum uirtutes corroborãt, eorum terrestreitate, & aliqua aromaticitate. Et quæ soluunt leniendo, & lubricando, grauiores sunt meliores, sicut psilium, cassia fistula, pruna, sebesten, & similia. Et frangibile subtilius, purius est, & grossum tenax impurum est. Si tamen res sit, cuius materia sit humiditas uiscosa, sicut manna, & saccarum candum, tunc purius est subtilius, & tenacius. De raro & denso dic, ut de graui, & leui.

Intelligendum sexto ex parte complexionis, quòd medicina calida non multum excedens in caliditate, calefacit, subtiliat, rarefacit, maturat, digerit, aperit. Si in caliditate excedit, & non ultimate, mordicat, quia tunc peruenit ad tertium gradum caliditatis. Si ultimatur acuitas, quia usq; ad quartum gradum, inflãmatio, attractio, & consumptio erit superflua. Et si frigida sit medicina, infrigidat, inspissat, indigerit, compactionem facit. Si superflue frigida, coarctat, & opilat. Si ultimatur, congelat, & mortificat. Si humida, humectat, lubricat, lenificat, conglutinat. Si superfluat, opilat, uentosat, nauseam facit. Si sicca, desiccat, arefacit, attenuat, & similia.

Septimo intelligendum circa qualitates secundas, q medicina mollis potest sui mollitie cito

præparari,

preparari, quia molle est bene terminabile termino alieno, licet male termino proprio, Et cito sui mollitie ad actum reducit propter eius facilem ad minimam diuisionem, durum uero difficile corrigi potest. Intellige hoc, tam de mollitie, & duritie per naturam, sicut est mollities cassiæ, & durities hermodactili, q̃ de mollitie, & duritie, per artẽ, ut electuaria, potiones, & pillulæ, Citius em̃ alterantur a natura, et ducunt ad actũ electuaria, potiones, q̃ pillulæ. Propter quod medicinæ liquidæ citius educunt. Et dicit Mesue. Odor bonus. s. aromaticus in medicina facit ipsam ad latus incolumium declinare, eo quòd dilatat animam, & spiritus, & uirtutes reparat, & uirtutum mineras confortat. Auerroes v. coll'. omnis medicina odorifera est aromatica. Auic. iij. canone, Fen. secunda cap. de canonibus uniuersalibus in curatione ægritudinum cordis. Omnis medicina aromatica est cordialis. Et Galenus dixit secundo de ratione uictus cõ. xij. In potu medicamentorum purgantium, quorum natura corporibus nostris aduersa est, seminũ aliqua, quæ boni sint odoris miscenda, quę & malitiã obtundere nata sint, et operationẽ ipsorũ nõ prohibeant, tenuentq; ita, incidantq;, ut & crassos incidãt humores, & uias, quibus uacuatio fit, aperiant, & patefaciant. Etiam circa sapores considerãdum, qui sunt, acutus amarus, salsus, unctuosus, dulcis, stipticus, seu ponticus, insipidus, & acetosus.

Nam

Nam acutum facile est inflammabile, mordicatiuum, penetratiuum, adustiuum, excoriatiuum aperitiuum, carminatiuum, uentositatiuū, exiccatiuum, extenuatiuum, incisiuum, subtiliatiuum, diuisiuum attractiuum a longinquo, resolutiuum, & cito suum effectum, & fortem operatur. Amarum est desiccatiuū, consumptiuum, aperitiuum orificium uenarum, exiccatiuū, præseruatiuum a putrefactione, attractiuum, tardius tamen, q̄ acutum, abstersiuū, resolutiuum, incisiuum, conturbatiuum, excoriatiuum, & ponit operationē suam fortem, & tardam. Salsum est incisiuum, abstersiuum, subtiliatiuum, liquefactiuum, mordificatiuum, præseruatiuum a putredine, conturbatiuum, subuersiuum præparat ad uomitum, exiccatiuum, exasperatiuum, mundificatiuum, cum abstersione, aperitiuū, & facit operationē suam in comparatione ad amarum tardam, & debilem. Vnctuosum est lenitiuum, lambificatiuum, relaxatiuum, mollificatiuum, abominatiuum, nauseatiuum, uentositatiuū, generatiuum, opilatiuū, facit operationem suam tardam, & debilem. Dulce est lauatiuum, lenitiuum, opilatiuum, uentosum, & facit operationem suam debilem, & inter citam, & tardam mediocrem. Insipidum, est lubricatiuum, uentosum, caliditatis extinctiuum, opilatiuum, inspissatiuum, facit eius operationem tardam & debilem, Stipticum est coadunatiuū, acentatiuum, confor-

confortatiuum, consolidatiuum, inspissatiuum, facit operationẽ suam tardam, & debilem, Ideo animã a subuersione, & nausea sedat, acuitatem frangit, medicinæ opponitur, cuius proprietas est uenas aperire, & uiscera excoriare, Et medicinæ, quæ superfluæ attractionis est, & ei quæ in uisceribus lenitatem multiplicat. Et dicit Mesue, ꝙ est de melioribus miscibilibus in medicina, quæ cum acuitate soluit, propter quod laudatur scamonea, quæ in citonijs assatur, quia sic frangit acuitatem, & inflãmationem. Etiam ex eius commixtione fit compressio, & facilior a corpore medicinæ expulsio. Propter quod laudauerũt medici eos, qui scamoneam cum mirabolanis miscuerunt. Tertio etiam, quia non fit impressio nocumentorum cordi, et membris ex admixtione stipticorum cum medicina.

Acetosum, est penetratiuum, aperitiuum, incisiuum, diuisiuum, subtiliatiuum, inspissatiuum, exasperatiuum, abstersiuum, extinctiuum, facit operationem citam, & mediocrem inter fortem, & debilem.

Intelligendum etiam, ꝙ medicinarum deteriores sunt, in quibus est acuitas pura, sicut euforbium, & mezereon. Minus autem, in quibus est amaritudo pura, sicut coloquintida, & cucumer asininus. Et quæ composita sunt ex acuitate, & amaritudine, sunt inter eas, sicut scamonea, Et meliores sunt medicinæ, in quibus adest dul-

Q cedo,

cedo, ſicut manna, & caſſia fiſtula, aut inſipiditas ſicut mucilago pſilij, aut ſapor compoſitus ex dulci, & acetoſo, ſicut pruna, & tamarindi. Etiã ad latus incolumium declinant, quæcunque ex partibus amaritudinis, & dulcedinis compoſita ſunt, ſicut ſunt uiolæ, Magis in qua eſt, cum his ſtipticitas, ſicut roſa. Ex coloribus uero, in uniuerſali cognitio haberi non poteſt de bonitate, & malitia ſolutiuarũ medicinarum: Quoniam ut dicit Galen. iiij. de ſimplici medicina cap. ult. generaliter non poteſt per colorem iudicari de earum complexione, uidemus enim aliquam medicinam in colore rubeam, & tamen frigida eſt, ſicut bolus armenus, Et aliquam albam, quæ eſt calida, ſicut eleborus albus. Sed in ſpecie aliter eſt, Nam roſa rubea eſt minus frigida, q̃ roſa in colore alba. Et color in una ſpecie coloris ſignificat de bonitate, & malitia medicinæ, ut in ſpecie ſcamoneæ, illa, quæ eſt uaria, aut ſubalbida eſt bona, ſed nigra eſt mala. Et agaricus albus bonus, & niger malus, non tamen uerum eſt uniuerſaliter, ꝙ ſolutiua medicina nigra ſit peior alba, aut ſubalbida, Nam aloes in colore eſt nigrũ, tamen eſt melius quacunq; ſcamonea ſubalbida ſeu uaria.

Intelligendum decimo circa tempus, ꝙ medicinæ amaræ antiquiores ſunt deteriores, quia ſicciores. Et acutæ antiquiores meliores ſunt, reſoluitur enim calor in ſuperficie earum exiſtens.

Cum

Cum enim eius partes sint subtiles, cito euaporant, & magis illæ, quæ sunt in superficie. Stipticæ iuniores, sunt meliores, quia illæ proprie habent malitiam, propter nimiam stipticitatem, modo quanto iuniores, tanto humidiores. Dulces, mediocres meliores, quia collectæ in tempore iuniori, non sunt bene digestæ, & in tempore antiquiori collectæ sunt amaræ. Insipidæ similiter, quia recentiores humido abundant superfluo, quod est causa ad inflationem, & uentositatem. Salsæ antiquiores sunt magis acutæ, quia propter moram siccitas in eis est exhausta, & humiditas diminuta. Et iuniores cõturbatiuæ propter humiditatem aqueam, quæ tunc in eis est, est causa ad subuersionem. Et medicinæ, quæ uirtutem habent debilem, & quæ debilis sunt texturæ, & quę uirtutem habent facile resolubilem, iuniores meliores, quoniam antiquarum uirtutes resoluit tempus. Et in contrarijs e contra.

Vltimo ex loco & situ, inquit Mes. ꝙ humido superfluo abundantes, ortæ in locis sicciorib9 sunt meliores, Et sicciores in siccioribus, deteriores. Et ideo hermodactilus natus in locis humidis, malus, cum ipse sit superfluo humido abundans. Et mezereon in locis thermarum, & ualde calidis, malus est, & uenenosus. Similiter cucumer asininus, & coloquintida. Et ideo dicitur, ꝙ scamonea corasceni, quæ nascitur in loco calidiori, & sicciori, est mala, Et Antiochena bona.

Eſt etiam conſiderandum ſecundum Meſ. cap. primo ſecundæ intentionis, de conſolatione medicinarum, ꝙ medicinis ſolutiuis bonitas acquiritur tribus modis, Aut in uirtute earum addendo, Aut earum malitiam permutando, Aut operationes meliorando. In uirtute addendo, quando ipſa eſt debilis per aliquod ei adiunctũ, quod uigorat eius operationem. Eſt autem medicina debilis duobus modis, Aut quia debiliter operatur, & minus quàm oportet, ſicut turbith, quod educit de phlegmate, quod eſt ſubtile tantum. Et ſicut epithimum, de quo niſi quantitas magna exhibeatur, non ſoluit, niſi parum, aut non ſoluit. Et ſicut manna, quæ debiliter ſoluit, & hermodactilus: Aut quia tarde operatur, ſicut agaricus, & aloes, hermodactilus, & turbith. Erit ergo eis admiſcendũ aliquid, quod operationem facilem reddat, & feſtinare faciat. Verbi gratia: Agaricus cum oximelle ſimplici & ſalgemma. Aloes cum ſpeciebus aromaticis. Et hermodactilus cũ ſquilla, & raphano, Et turbith cum zinzibere. Permutatur uero medicinarum malitia, aut cũ permixtione alicuius medicinæ, aut cum bonitate, quę acquiritur eis per artem, ſcilicet, eas decoquẽdo, aſſando, aut infundendo. Eſt autem cõmune nocumentum medicinarum ſolutiuarũ facere corpus ſeneſcere, eo ꝙ omnis medicina, pręcipue euacuans attrahendo, corpus calefacit, & exiccat, & afferre principalibus membris, quę

ſunt

ſunt mineræ uirtutũ læſionẽ, & motores earum, qui ſunt ſpiritus, & calor naturalis debilitare. Permutant ergo, inquit Meſ. eorum nocumentum admiſcendo cum eis res, quarum proprietas eſt confortare cor, & membra principalia, & afferre eis diſpoſitiones laudabiles. Sicut ſunt medicinæ cordiales, & ſtomaticæ, & cerebrales, & aliæ aliorum principalium cõfortatiuæ. Verum inquit, intentio prima debet eſſe ad cor, tanq̃ ad baſim uitæ, et ſecunda ad ſtomachum, tanq̃ ſuſceptorem, & medicinam retinentem, Sed ad aliorum membrorum confortationem, non eſt principalis intentio, niſi proprie, quando oportet ex aliquo eorum materias euacuare. Melioratur autem medicinarum operatio in permiſcendo cum eis rem, quæ proprietate ſua facit uirtutem earum peruenire ad membrum, cuius materiam euacuare intendis: uerbi gratia, Si cum agarico permiſceatur ſtæcados, aut acorus, eius uirtus ad caput perueniet, Et ad epar, ſi endiuia, & ſpica, Et ad pectus, ſi cum eo yſopus permiſceatur. Inquit enim Meſue, dominus benedictus fecit, ut natura lineet, & diſtinguat ſecundum rerum aſſumptarum proprietates.

De Caſſia fiſtula.

POſt hæc dicamus primo de medicinis ſimplicibus materiam cholericam educentibus. Et primo de Caſſia fiſtula, quam dicunt an

tiquis, Galeno, & uetustioribus fuisse penitus incognitam. Hæc est de tarde, & debiliter soluentibus, & sine nocumento, carens acuitate & mordicatione, pueris, & prægnantibus conueniens. Complexionis æqualis in caliditate, & siccitate, declinans ad latus caliditatis, & est humida in primo gradu, lenit, resoluit, sanguinem clarificat, eius acuitatem, & choleræ rubeæ sedat. Educit cholerā, & phlegma. Et Auic. cap. proprio dicit educit choleram adustam, & phlegma, Et dicit Mes. nocet debilia habētibus uiscera, & lubrica. Et ab ea hoc nocumentum remouetur, cum permixtione mirabulanorum, & Reubarbari. Et lenit pectus, & guttur, & resoluit apostemata acuta in eis. Confert calefactioni renū, sumpta cum diureticis, & infusione liquiritiæ, & prohibet generationem lapidis in eis. Liquiritia enim græce glicyriza ut dicit Auicenna, renes mundificat, & confert ardori urinæ, & ualet ad ulcera renum, & uesicæ, & ipsius scabiei. Et si cum ea permisceantur, quæ acuitatem habent, sicut est ysopus eius solutio rigoratur, & magis ad huc, si cum quibusdam ex uentrem soluentibus misceatur. Et si cum aqua casei misceatur, nobilis est operationis. Et dicit Auic. liniuntur ex ea podagra, & juncturæ dolorosæ. Et quando dissoluitur in aqua coriandri humidi cum spuma psilij, & deinde fit ex ea gargarismus, confert præuocationi. Et dosis eius communis est ℥. i. s. Dic ergo sic:

℞ cassiæ

℞ cassiæ nouiter tractæ ℥.i.s.dissoluatur cum decoctione pectorali, uel communi florum, & fructuum, & fiat potus. Vel sic in forma boli. ℞ cassiæ nouiter tractæ ℥.i.s.& cum saccaro fiat bolus. Et uigoratur eius solutio sic. ℞ cassiæ nouiter extractæ ℥.i.s.cinamomi, uel ysopi ℈.s.misce cum saccaro fiat bolus. Vel sic: ℞ cassiæ nouiter tractæ ℥.x.diaphiniconis ℥.i.s.misce cum saccaro fiat bolus. Et debilia habentibus uiscera, detur cum Reubarbaro, sic dicendo: ℞ cassiæ nouiter tractæ ℥.x. Reubarbari subtiliter pulueri zati ℈.i.uel ℈.ij.misce cum saccaro fiat bolus. Et confert caliditati renum, si cum aqua seminum quatuor frigidorum extrahatur, & decoctione liquiritiæ dissoluatur, sic dicendo: ℞ cassię cum aqua seminum quatuor communium extractæ ℥.i. s, dissoluatur cum decoctione liquiritiæ, & fiat potus. Vel sic: ℞ liquiritię ℥.i.alkekengi ℥.ij. sebesten numero x, seminum quatuor maiorum frigidorum añ.℥.s, fiat decoctio usque ad consumptionem tertiæ partis, deinde coletur, de dicta colatura accipe.q.s. ad dissoluendum cassiæ tractæ ℥.i.s. & fiat potus. Etiam dari potest in forma boli cum syrupo de liquiritia, & aqua quatuor seminum frigidorū, sic dicendo: ℞ cassiæ nouiter tractæ ℥.i.s. Item ℞ syrupi de liquiritia ℥.i.s. aqua quatuor seminum communium frigidorum ℥.iij.misce.

De Manna.

MAnna est ros cadens super plantas, & lapides, de qua aliquid Gal. tertio de alimẽtis cap. de melle. Et tereniabin est species mannæ dicit Auic. Manna est omnis ros cadens super lapidem, & arborem, & fit dulcis, & coagulatur sicut mel, & exiccatur sicut gummi, quemadmodum tereniabin, & aseracost. Et cap. de tereniabin dicit. Tereniabin, est ros, qui plurimum cadit in locis, qui sunt ultra fluuium, & plurimum casus eius in regione nostra est super lapides. Dicit Mes. quæ cadit super lapides, melior est, quæ est sicut semen album, & post istam, quæ est subcitrina, sed fusca, & cenosa, & antiqua, non est bona. Et quę cadit super plantas, melior est illa quæ est paucæ permixtionis cum folijs subalbida, & recens. Est ex debiliter soluentibus, & sine nocumento complexionis æqualis, plus ad caliditatem declinans, lenit, abstergit, & mundificat. Eius solutio uigoratur cum permixtione ysopi, & aliorum, quemadmodũ & de cassia fistula dictum est. Cholerã educit cum facilitate, guttur lenit, pectus, & uentrem, & sitim sedat. Et dicit Mes. ꝙ ipsa iuncta cum alijs medicinis, earum uigorat operationem, quoniam eius dulcedine, eas facit naturæ approximare. Et ꝙ Gal. ipsam cum scamonea permiscuit, & operabatur cum

eis, ut

cis, ut in confectione mannæ, de qua Mes. distin ctione tertia de medicinis solutiuis. Dosis eius communis est ʒ.ij.uel ʒ.ij.s. ut ℞ mannæ mastichinæ electæ ʒ.ij. uel ʒ.ij.s. dissoluatur cum decoctione communi florum, & fructuum, uel decoctione pectorali, & fiat potus.

Decoctio communis florum, & fructuum: ℞ prunorum damascenorum, tamarindorum, passularum enucleatarum, liquiritię, hordei mundi, uiolarum, florum buglossæ añ. partes æquales, buliant in, s.q. aquę secundũ artẽ, deinde coletur.

Decoctio communis pectoralis: ℞ ysopi siccæ, capillorum ueneris, ficuum, dactilorum, sebesten, iuiubarum, passularum enucleatarum, hordei mundi, liquiritiæ añ. partes æquales, buliant ut supra.

De Reubarbaro.

Reubarbarum cuius tãtum adstrictoriam uim (ut dicitur) antiqui cognouerunt, est inter solutoria medicamenta præstantissimum, & est ex medicinis benedictis. Et dicit Mes. Melius est, quod nascitur in India, & est rauetsceni, & quod est subnigrum, declinãs ad rubedinem, graue cum raritate sua, & in quo in confracturis inueniť disgregatio ex ruffo, & glauco. Et quod est croceæ tincturæ, calidæ complexionis est, & siccæ in secundo gradu, carens nocumento. Et datur in omni tempore, omni ætate, pueris, &

prægnantibus. Et quod melius significat operationem eius, est aqua lactis, & proprie quod ex capris sumptum est. Et similiter eius operationẽ magnificat infusio eius in aqua endiuiæ, & apij, aut plantaginis, & non prætermittatur, quin cadat in eius societate spica, Est enim proprij iuuamenti cum ipso. Necq; prætermittas additionem modici uini albi odoriferi, & clari in eius infusione, Et proprie quando in opilationum emendatione propinatur. Et eius quidem infusio competit, quando solum quæritur abstersio, solutio, & opilationum apertio. Et ipsius contriti exhibitio, quando quæritur, ut post illam in uisceribus uestigia contractionis remaneant, et ex eo quod assum est, uehementius fit illud, & ad huc uehementius ex adusto. Et in raro, & laxo uehemens constrictio resoluit uirtutẽ, & decoctio similiter. Choleram educit, et phlegma. Et maior eius proprietas est mundificare, & confortare epar, & stomachum, et conferre doloribus pungitiuis eorum, & clarificare sanguinem, & auferre opilationes, & morbos, quorum mater est opilatio, sicut hydropisim, & ictericiam, & grossitiem splenis, & febres opilationum, & similia. Et dicit, confert sputo sanguinis, & manationi eius undecunque sit, & casui, & percussioni, & sanat rupturas intrinsecas, & extrinsecas, & proprie cum mumia, & rubea tinctorum, & uino stiptico, ut ℞ Reubarbari ʒ.i. mumiæ gr̃.ij. rubeę tinctorum gr̃.i.s.

uel sic

uel sic secũdum Nicol. Florent. sermone septimo cap. de casu, & offensione: ℞ Reubarbari ʒ. i. rubeæ tinctorum ʒ. i. s. mumiæ ʒ. ij. Dosis est ʒ. i. usq; ad ʒ. ij. Sed Auic. quarta quarti tract. ij. cap. v. dat cum Reubarbaro de rubea aur. i. Et dicit, q medicina melior & præcellens est mumia pura, cum oleo sambacino, & uino. Et ipsum est medicina singultus, & medicina bona dissenteriæ, & proprie quod ex eo est assum, & bibitum cum succo plantaginis, & pauco uino stiptico. Inquit Auic. confert ualde casui, & percussioni. Et inquit Alcanzi potio eius sit ʒ. ij. in uino permixto, & contusionibus. Et confert asmati, & sputo sanguinis, epati, & stomacho, & debilitati, & doloribus eorum, & doloribus intrinsecis, & singultui, & rupturæ, & extenuat splenem. Confert dolori pungitiuo uentris, & dissenteriæ, & dolori renum, uesicæ, matricis, & fluxui sanguinis, febribus antiquis, & habentibus periodos, Et confert morsui uermium uenenosorum & serpentis. Dosis eius in infusione secundum Mes. est a ʒ. i. s. usq; ad ʒ. x. sed dosis cõmunis est ʒ. vi. uel ʒ. vij. ut ℞ Reubarbari boni electi ʒ. vi. spicæ ʒ. ij. puluerizentur grosso modo, & infundantur per viij. horas in. s. q. aquæ endiuiæ, cum modico uini boni odoriferi, deinde fiat fortis expressio, & cum decoctione florum & fructuum fiat potus, cui adde syrupi uiolati ʒ. i. uel sic, in infusione aquę lactis: ℞ Reubarbari boni electi ʒ. iij. spicæ

ſpicæ ʒ.i. pulueriꝫentur groſſo modo, & inſundantur in lib.v.aquæ lactis caprarum per horas x.deinde coletur, & aſſumatur. Et in ſubſtantia doſis eſt ʒ.iij.uel ʒ.iij.s.cum tertia parte ſpicæ, uel ſquinanti, ſi uis Reubarbari uirtutem peruenire ad matricem. Vt ℞ Reubarbari boni electi ʒ. iij.uel ʒ.iij.s.ſpicæ.ʒ.i. pulueriꝫentur omnia ſubtiliter, & cum decoctione florum, & fructuum fiat potus, cui adde ſyrupi uiolati ʒ.i. Et in diſſenteria fiat potio cum decoctione rerum ſtipticarū facta in aqua plantaginis, & granorum mirti, ſumach, mirabulanorum, ſeminum plantaginis, & acetoſæ, facta prius leui torrefactione Reubarbari, & mirabulanorum, ut ſic dicendo: ℞ corticum mirabulanorum citrinorum leuiter torrefactorum ʒ. iij. terantur groſſo modo, & in .ſ.q.aquæ plantaginis fiat decoctio uſqꝫ ad conſumptionem medietatis, deinde coletur, de dicta colatura accipe.q.ſ.ad diſſoluendum Reubarbari boni electi leuiter torrefacti, & ſubtiliter pulueriꝫati ʒ.ij.ſpicæ ℈.i. miuæ citoniorum ʒ.i. Et fiat potus. Vel ſic: ℞ corticum mirabulanorum citrinorum leuiter torrefactorum ʒ.iij. granorum mirti, ſumach, ſeminis plantaginis, acetoſæ añ. ʒ.i.fiat decoctio in.ſ.q.aquæ uſqꝫ ad conſumptionem medietatis, deinde coletur, de dicta colatura accipe.q.ſ. ad diſſoluēdū Reubarbari boni electi leuiter torrefacti, et ſubtiliter pulueriꝫati ʒ.ij. ſpicæ ℈.ij. miuæ citoniorum ʒ.i. Et fiat potus.

De Mira-

De Mirabolanis citrinis.

Mirabulanorum quinque sunt species, Citrini, Bellirici, Chebuli, Emblici, & Indi, de quibus nihil dixerunt antiqui. Et dicit Mesue, quod sunt de medicinis benedictis. Quoniam solutione non debilitant, imo stomachum confortant, & uiscera, cor, epar, & totum corpus. Et sunt de perfecte rectificantibus medicinas, quae habent acuitatem, & purgant dissoluendo, & sunt super fluitatum putridarum consumptiui. Est tamen in eis nocumentum, quia faciunt cadere in opilationem, & proprie paratos cadere in illam. Et facile adhaerent uillis stomachi, & partibus intestinorum, & dimittunt uestigia corrugationis in ipsis. Paratis cadere in opilationem penitus prohibetur eorum exhibitio, & in non paratis miscenda sunt ea cum ipsis, quae opilationem fieri prohibent, sicut aliqua ex diureticis, & infusio eorum in aqua casei remouet hoc nocumentum ab ipsis, & succus fumiterrae, absinthium, agaricus, & Reubarbarum, spica, & similia. Et secundum, & tertium nocumentum remouetur cum his, quae leniunt, sicut si cum oleo amigdalarum dulcium, aut saltem cum amigdalis dulcibus, aut passulis enucleatis, conterantur. Etiam dicit Mes. si cum eis permisceatur medicina lambificatiua, & lenitiua, remouetur ab eis adhaerentia, & corugatio, & acquiritur solutio facilis. Et de-

coctio

coctio eorum plus opilat, & infusio minus, & assatio plus, & ad huc magis combustio. Ideo infusio eorum competit, quando solum quæritur solutio, citrini frigidæ sunt complexionis in primo gradu, & siccæ in secundo. Et in quinqꝫ laudantur, in colore, ut sint multæ citrinitatis declinantes ad uiriditatē. In pondere graues, & densi. Tertio, ꝙ in confracturis suis inueniatˀ, sicut gūmositas, & ut sint grossi, & ut cortex eorū sit spissus, densus cōplectens ossa parua. Hi choleram educunt, & excellenter eius inflāmationē extinguunt. Et dicit Auic. ꝙ omnes mirabolani conferunt lepræ. Dosis citrinoꝝ in infusione siue decoctione secundum Mes. est a ʒ.v. usqꝫ ad ʒ.x. Sed dosis cōmunis est ʒ.vi. uel ʒ.vij. ut ℞ mirabulanoꝝ citrinoꝝ ʒ.vi. spicæ ʒ.i. puluerizentur, & infundanˀ per horas viij. in decoctione passularum, deinde fiat fortis expressio, & cū decoctione florum & fructuū, uel sero caprino fiat potio, cui adde syrupi uiolati ʒ.i. Vel sic cū medicina lenitiua: ℞ mirabulanoꝝ citrinoꝝ ʒ.vi. spicæ ʒ.i. puluerizenˀ, & infundanˀ per horas viij. in decoctione passularum, deinde fiat fortis expressio, in qua dissolue Elect. de cassia, uel mānæ masticinæ ʒ.vi. & cū decoctione florum, & fructuū, uel sero caprino fiat potio, cui adde syrupi uiolati ʒ. i. Et in substantia dosis est secundū Mes. a ʒ.ij. usqꝫ ad ʒ.v. Sed dosis cōmunis est ʒ.iij. ut ℞ mirabulanorum citrinorum ʒ.iij. spicæ ʒ.s. torrefiant aliquantu-

quantu-

quantulum, & cum ℥.i. syrupi mirtini, uel miuæ citoniorum, & aquæ plantaginis fiat potus.

De Tamarindis.

TAmarindi sunt dactili Indi, de quibus nulla est mentio apud Græcos, sed solum Arabes hos fructus, & eorũ uires nobis tradiderunt. Et dicit Mes. meliores sunt nigri nõ ueræ nigredinis cũ luciditate, & teneri mixti cum uillis, quę sunt sicut radices, & recentes, & pingues absq; desiccatione. Sunt tardæ, & debilis operationis, & lædunt stomachum frigidũ, & debilitant eum. Eorũ operatio uigoratur, si in aqua lactis sumpti ex capris infundant̃, aut in succo fumiterræ, aut lupuli, Et nocumentũ emendat̃, permiscendo cũ eis aliquid de confortãtibus stomachũ, ut spica, macis, & proprie mastix. Frigidæ cõplexionis sunt, & siccæ in secundo gradu. Et aliqui ponunt in tertio. De decoctione nõ multum sustinẽt. Solutione cholerã educunt, & eius furorẽ, & sanguinis feruorẽ reprimunt, & cõferunt inflãmationi epatis, & stomachi. Conferunt ictericiæ, & reprimunt uomitũ. Et sunt medicina uera febriũ acutarũ, quæ indigent lenificatione. Dosis in infusione, uel decoctione secundũ Mes. est a ℥. ij. usq; ad ℥. v. Sed dosis cõmunis est ℥. iij. ut ℞ tamarindorũ ℥. iij. infundant̃ in ℥. vi. aquæ casei, & fricentur manibus, & buliant bulitione una, deinde colentur, & exhibeantur. Raro sic sunt in usu.

De succo

De ſucco Roſarum.

DIcit Meſue: Roſa eſt ex medicinis benedictis, in qua non eſt malitia, quoniam eſt reſolutiua conueniens, extinctiua inflammationum, confortatiua membrorum, coadunatiua partium, & constrictiua. Et melior eſt rubea uerę rubedinis paucorum foliorum, & planorum. Et roſæ completæ ſuccus eſt melior. Frigida eſt in primo gradu, & ſicca in ſecundo, Componitur ex terreis partibus, & aqueis mediocribus dantibus eis ſtipticitatem. Et ex partibus aereis, propter quas eſt in ea de dulcedine aliquid, & aromaticitas. Et ex igneis ſubtilibus, in quibus conſiſtit perfectio & ſpecies, dantibus eis amaritudinem, & ruborem. Amaritudo autem in ea, quæ recens eſt, plus eſt ſtipticitate ipſius. Et prima operatio eius eſt propter amaritudinē ſuam. Propter quod roſa recens, & proprie ſuccus eius, ſoluit. Eſt autem ſuccus eius calidus uſque ad primum gradum, propter excluſionem eius a re terreſtri, & frigida, opilationum aperitiuus, & reſolutiuus, abſterſiuus, & ſolutiuus. Eius operationem uigorat aqua caſei. Si enim ſucci roſarum ℥.i. miſceatur cum aqua caſei, & pauca ſpica, eſt ſolutiuum conueniens. Et ſimiliter infuſio foliorum roſarum in aqua caſei cum pauco melle ſoluit ſine moleſtia. Et ſyrupus factus cum ſucco eius leuis eſt ſolutionis. Et Dioſcor. ait:

uinum

uinum in quo rosæ decoctæ sunt, prodesse doloribus capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, sedis uuluæ, recti intestini inunctum, aut clistere infusum. Et florem qui in medijs rosis inuenitur inspersum, facere ad gingiuarum destillationes. Et capita pota ad alui profluuium, & sanguinis, excreationes. Inquit Io. Manardus quarto epistolarũ epistola quarta. Antiqui in rosa sex partes non nomine tantum, sed uiribus quoq; & facultatibus differentes cognouerunt. Rosam primo diuidunt in folia, flores, & capita, folia in ungues, & id quod exemptis unguibus remanet. In flore, aliud semẽ, aliud capillus, in capite, aliud cortex, aliud calix intelligitur. Vnguis pars illa candida uocatur, quæ capiti de proximo hærens præcidi a seplasiarijs consueuit, rodomeli, uel rodosaccarum reliquo paraturis. Vnde rosæ tales exungulatæ solent appellari. Florem luteum illud intelligunt, quod folijs circũquaq; ambitur, separatum in capillum, id est in tenuia quædam fila, & in semen, quod sub his filis lanugine quadam opertum cortice continetur. Caput autem solidum illud, quod folijs, & floribus, ceu basis sustinetur, cuius superior pars, ex qua flos, & folia prodeunt, proprie caput, reliquum calix nuncupatur. Differunt autem hæc, non nomine tantum, sed et uiribus. Dioscoridis primum testimonio probatur, florem in gingiuarum fluctione inspersum, capita epota in alui profluuijs, & san-

guinis excreationibus, folia ad alios usus commendatis. Sed & Gal. lib. vij. de simpl. medicamentis, florem in adstrictoria ui ait folijs præstare, quod etiam confirmauit Auic. lib. ij. licet pro flore semen, sicut quoque alijs in locis scripserit. Septimo quoque lib. qui de compositis medicinis secundum loca patientia inscribitur Hiram medicum, ait idem Gal. in quadā Andromachi compositione, rosarum folia in flores mutasse. Plinius florem scribit somnū facere, semen urinam ciere, deutium dolori, igni sacro, & stomacho mederi, & naribus subductum caput purgare, ungues epiphoris salubres. Et dicit Mes. succus rosæ, & aqua infusionis recentium, & completarum solutione educit choleram, & mundificat sanguinē ab ea, & uenas, & arterias, & confert ictericiæ, & aperit opilationes epatis, & stomachi, & mundificat, & confortat ea, & cor, & confert tremori eius, & educit materiam causantem eum, & confert cholericis febribus. Rosa uero & oleum eius, & aqua ipsius per sublimationem facta confortant cor, stomachum, & epar, & coadunant partes laxas membrorum, & confortant retentionem, & sedant dolores calidos mira sedatione, & extinguunt, & permutant inflāmationum malitias, & sedant eas. Et sunt ex medicinis dormire facientibus: faciunt tamen corrizam, & sternutationē, & obsunt catarrhis, & stringunt uuluam, & guttur, et confortant ea,

& aufe-

& auferant crapulam. Et dosis succi rosarum est ab ʒ.i.usque ad ʒ.ij.cum saccaro. Et potio syrupi cum succo earum est ab ʒ.ij.usq; ad ʒ.v. Et similiter est de infusione rosarum recentium. Assumantur enim summo mane rosę recentes plenæ rore, qui sereno tempore ex aere fluit, & in aqua calida infundantur, & uase obturato, per totam diem dimittanť, postea exprimantur. Et sequenti mane eadem aqua calefacta iterum aliæ rosæ recentes, ut supra infundantur, & exprimantur. Et sic iterum per octo dies, aut decem cõtinuos. Cum dicta infusione, & saccaro fit syrupus, quē uocant muccharum rosatum, datur cum aqua endiuiæ, & est medicina satis gustui delectabilis, & operatur sine læsione. Et eius dosis est ʒ.iij. usque ad ʒ.iiij. Vt ℞ mucchari seu syrupi rosati solutiui ʒ.iiij.aquæ endiuiæ ʒ.i.s. & misce.

De Scamonea.

SCamonea antiochena, in quinq; laudatur, in colore, ut sit clara, sicut gummi, aut subalbida, aut uaria. In pondere leuis. Tertio ut si con fractum eius saliua tangatur, aut aqua, fiat sicut lac. Quarto, q̄ faciliter frangatur, & pulverizeť. Quinto, q̄ sit boni odoris proprij non grauis, calidæ complexionis est & siccæ in tertio, sed eius caliditas est maior siccitate. Et dicit Mes. solutiuum est magnum uehementer attrahens, & orificia uenarum uehementer dilatans, in quo est

uapor mordicatiuus, faciens ſubuerſionem, & nauſeam, & laborioſam turbationem, & caliditas, & acuitas habiles inflãmare. Et ſeroſitas operans ad excoriationẽ uiſcerum, imprimens proprietate ſua nocumentum in membra, quæ ſunt mineræ uirtutum, ſicut cor, epar, & ſtomachus. Reſoluitur uapor eius turbidus, & mordicatiuus per decoctionem eius in citonio malo. Digerit enim & maturat, & reſoluit, & excludit uapores eius, & aufert eius ſeroſitatẽ, & magis, ſi cum ea miſceantur, quæ uentoſitates reſoluunt, & carminant, ſicut daucus proprie, & galanga, & ſemen feniculi, apij, et ſimilia. Et aufertur primum nocumentum per decoctionem, in qua miſcentur, quæ adiuuant uirtutes membrorum, ſicut ſunt res ſtipticitatem habentes, & omnia, quæ auferunt eius acuminis ſuperficiem, & reprimunt ſubtilitatem, & ipſius penetrationis uirtutem, ſicut eſt maſtix, & citonium, & ſuccus eius, & mirabolani citrini ſunt mirabiles in hoc, ſimiliter & aloes. Et aufert tertium nocumentum, decoctio cum eis, quæ extinguunt, et leniunt, ſicut eſt mucilago, & aqua pſilij, & carnes prunorum, ſuccus roſarum, & aqua uiolarum, & uiolæ recentes, aut ſi inuoluãtur ante decoctionem ipſius in oleo roſato, aut uiolato. Et quartum aufertur miſcendo cum ea res, quæ cito audaciam eius expellunt, & eam deſcendere faciunt, ſicut ſunt lubricantia, ut mucilago pſilij, & carnes prunorũ.

Et quæ

Et quæ reprimunt ei uirtutem ſeroſitatis, & acui
tatis, ſicut ſunt humida, & unctuoſa, ut eſt draga
gantum, bdelium, oleum roſatum, & oleum
amigdalarum dulcium. Quintum nocumen-
tum aufertur, cum medicinis cordalibus, ſtoma
ticis, & epaticis, & arte & modo præparationũ.
Modus ergo rectificationis eius, eſt fruſtra pri-
mo in oleo amigdalarum dulcium leuiter de-
coquantur, poſtea diſſoluantur in ſucco citonio-
rum acetoſorũ, in quo bulierint, ſpica, aniſum,
& aliqua ex ſpeciebus redolentibus, & exiccen-
tur. Deinde cum pauco maſtice, & bdellio in ci-
tonio decoquantur, & ſic præparata uocatur
diagridium. Et Gal. inquit (dicit Meſ.) miſcui
ſcamoneam cum ſexcuplo ipſius mannæ, & tri-
plo eius ſucci roſati poſt bonitatẽ coctionis eius
in pomo, & inueni ex modis præparationis eius
hunc modum ſatis laudabiliter emendantem
plura ex nocumentis, quæ timentur per ipſam.
Et aliquando miſcui cum eis ſexcuplum ipſius
glutini pſilij, & aliquando medicinas cordiales,
& aliquando alias, ſicut res exigebat. Choleram
educit, & eius doſis eſt ſecundum Meſ. a gr̃. v. uſ-
que ad gr̃. xij. Sed cõmunis doſis gr̃. vij. uel viij.
& debet aſſumi cum his, quæ cor, ſtomachum,
cerebrum, & epar confortãt, ut Elẽ̃ij s, ſpeciebus,
ſyrupis aut ſimplicibus medicinis lenitiuis, aut
compoſitis; ut ſic dicendo: ℞ Elẽ̃ij de gemmis
ʒ. i. conſeruæ uiolarum, & bugloſſarum an̄. ʒ. ij.

diagridij gr.viij.misce, & cum saccaro fiat bolus. Vel sic: ℞ Reubarbari boni electi, specierum aromatici rosati an̄.ʒ.s.diagridij ℈.ij.succhari dissoluti cum aqua rosarum ʒ.iij.fiat confectio in rotulis. Dosis est ʒ.s. Vel sic: ℞ diagridij gr.viij. dissoluantur in ʒ.i.s. syrupi uiolati, & cum ʒ.iij. aquæ endiuiæ fiat potus. Vel sic: ℞ cassiæ nouiter tractæ ʒ.vi. Reubarbari boni electi ℈.ij.spicæ gr.x. diagridij gr.v. misce cū saccaro fiat bolus. Vel sic: ℞ mannæ masticinæ ʒ.i. syrupi uiolati ʒ.i.s. diagridij gr.v. dissolue, & cum ʒ.iij. aquæ endiuiæ fiat potus. Vel sic: ℞ Reubarbari boni electi ℈.i.trocisci de absinthio, lætificantis Almansoris an̄. ℈.s. diagridij gr.vij. misce, formentur pillulę numero v. Et inquit Mes.cum scamonea, myrrha, costo, croco, & succo agrestæ, & pauco opio fiunt trocisci cum uino pontico aur̄. i. Et cum fit linimentum ex uno eorum super frontem, & tempora comprimendo, & proprie cum uitello oui, & aceto forti, sanat sodam frigidam antiquam, & hemicraneam difficilem. Et si linitur super scrofulas cum succo apij, aut dauci, delet eas. Et si loco apij ponatur castoreum, & liniatur in posteriori parte capitis, est magni iuuamenti ad subeth, & litargiam. Et quando ipsa scamonea supponitur cum lana, educit menstrua, & facit aborsum, & curat scorpionum morsus desuper linita cum succo menthæ, aut cum uino.

De Aloe

De Aloe.

INquit Mes. Aloes est de sublimibus medicinis, & melioribus habens prærogatiuam, super alias medicinas. Nam quanquam intentio uniuscuiusque solutiui sit secundum plurimum debilitare uirtutes, & membra, quæ sunt mineræ uirtutum, hæc tamen intentio cadit ab aloe, non solum enim non nocet, imo inuenitur ad confortationem membrorum debilium addere. Et ipse est aliarum medicinarum rectificator bonus, & proprie cum eis cõmixtus, quæ solutionem faciunt dissoluendo. Et qui utitur eo, non uidet in corpore suo, & in constitutione sua, neque in instrumentis sensuum suorum ægritudinem, quæ sit habilis sanari. In quinque laudatur, in colore, odore, sapore, pondere, & substantia. In colore, ut sit coloris citrini declinantis ad rubedinem, in quo sit claritas, & in colore densitas. In odore ut sit boni odoris proprij non extranei. In sapore, ut sit in primo gustu dulcis, declinans ad amaritudinem. Et in pondere leuis, & quanto leuior, tanto melior. Et ut in substantia sit frangibilis. Sunt tamen in eo tria, in quibus cadit correctio. Primum, quia est de tarde soluentibus. Secundum, quia sua operatio uix pertransit epar. Tertium, quia ex quadam eius insita uirtute aperit orificia uenarum apertione sanguinem manare faciente, quod experientia docet in his, qui he-

morroidas pati consueuerunt, cui magis, ꝗ̄ rationi, non demonstranti credendum. Videmus enim multos, quorum hemorroidales uenæ aperiuntur, quando aloem sumunt, Et tamen quibuscunqꝫ aliȷs pharmaciȷs sumptis eandem materiam cum aloe ducentibus, non mouentur. Et si alibi uulnera consolidare & adstringere dicatur, per exteriora illud, non per interiora intelligitur. De multis scribit Gal. in lib. de theriaca, quæ uno modo sumpta, unum faciunt, alio modo oppositum, & de aloe dicens, per exteriora aloem supercrescentes ulcerum carnes astringere & humores, qui sub ipsis nascunt̃, subinde exiccare. Si uero per os sumatur uniuersum corpus purgare, quod aperire est, Cita, & facilis operatio acquiritur cum speciebus acumen habentibus, sicut cum mace, nuce muscata, cinamomo, spica, calamo aromatico, cubebe, squinãto, assaro, mastice, ysopo, chariophilis, Horum partes æquales, & croci pars media buliant in septuplo eorum aquæ usqꝫ ad tertiam eius cum facilitate, & pro qualibet libra illius accipe aloes ʒ. vi. Et dimitte exiccari in umbra prius ab illa aqua, Et postea cum altera in sole, donec sit tota aqua cõsumpta, terrendo, imbibendo, & desiccando. Et secundum acquiritur. s. ut eius operatio ad partes remotas extendatur, cum his, quæ agunt ad uigorẽ eius, sicut coloquintida ꝓprie, et turbith, & similia. Tertium nocumentũ ab eo remouet̃, ipsum

ipſum rectificando cum adminiſtratione bdellij dragaganti, aut maſticis, & ſimilium. Eſt autem aloes complexionis calidæ in ſecundo gradu, & ſiccæ in tertio. Et dicit Auic. eſt calidum uſq; ad tertium, & ſiccum in ipſo. Et dicitur, q eſt calidũ, & ſiccum in tertio, ſed non eſt ita. Et Gal. dicit, q tertij eſt ordinis exiccantium, & primi intenſi, aut ſecundi remiſſi calefacientium. Sed Aëtius dicit, q in calore eſt ſecundi ordinis intenſi, aut tertij remiſſi. Solutione educit choleram, & phlegma. Et aliqui dicũt, educit phlegma ſubtile corruptũ, & non phlegma uiſcoſum groſſum, quia propter ſuam ſtipticitatem non poteſt diuidere, quod puto eſſe falſum. Hæc enim eſt medicina magis alijs ſolutiuis ſtomacho cõueniens, ipſum a phlegmate mundificans, ut dicit Auic. & ſtomacho egregie conferens, ut dicit Aetius. Et dicit Meſ. ſi miſceatur aloes cum ſanguine draconis, mirrha, ſanat ulcera putrida mala. Exiccat enim ſine mordicatione. Et ablutio infuſionis eius in aqua roſata aut uino, aut ſucco feniculi præparato, abſtergit oculos, & addit uiſum, & ſtringit lachrymas. Et dicit Aëtius lib. primo, oculorum inflammationes compeſcit, reprimit ſimul, ac diſcutit, & nonnihil abſtergit. Et oculis humeſcentibus, præſertim puerorum mirifice opitulatur, ſi modica aqua ad craſſiorem ſubſtantiam ſoluatur, & nucleo ſpicilli angulis imponatur. Et inquit Meſ. confert epati, & aufert ictericiam,

 & dari

& dari nõ debt in temporibus frigidis. Et inquit Auic. quando datur his temporibus, timetur, ꝙ faciat solutione exire sanguinẽ. Dosis est secundum Mes. in substantia ab aur. v. usq; ʒ. ij. Et in fusione ab aur. i. usq; ad ʒ. iij. Sed dosis communis in substantia est ʒ. i. in infusione est ʒ. ij. est in usu permixtus cum rectificantibus. Vt. ℞ aloes electi, & præparati ʒ. ij. agarici, Reubarbari añ. ʒ. i. masticis ʒ. s. croci ℈. s. misce, fiant pillulæ cum succo absinthij. Dosis est ʒ. i. Caput, & stomachũ mundificant, & confortant.

De Agarico.

DIcendum secundo de his, quæ phlegma educunt, Et primo de Agarico, medicina magni iuuamenti. Hæc in quatuor laudatur, in colore, ut sit albus, in pondere, leuis, in substantia, uelociter frangibilis, porosus, & ualde rarus, in sapore apparens in primo eius gustu dulcis, sed post succedit ei amaritudo, & stipticitas. Inquit Mes. melior pars eius, est pars superior. Calidæ complexionis est in primo, & siccæ in secundo, compositus ex substantia aerea in superficie posita, & ex partibus terreis subtilibus dantibus ei stipticitatem. Et est subtiliatiuus, incisiuus, carminatiuus uentositatum grossarum, aperitiuus opilationum omnium. Et sunt in eo duo, in quibus cadit correctio. Primum est, quia imprimit in uisceribus lęsionem, ea debilitans. Secundum

quia eius operatio est debilis, & tarda. Primum remouetur cum permixtione abstergentium. Secundum, si ei salgemma, aut aliquid aliud uirtute acutum addatur. Et cum oximelle simplici, aut squillitico. Et inquit: dixit Gal. fiant trocisci ex eo cum uino infusionis zinzib. in quo puluis sæpe submergatur, & fiet operatio eius completa. Et ex rebus sibi additis uigorantibus ipsum, est spica, & aqua casei, & proprie sumpta ex capris. Et ꝙ de decoctione, & trituratione rem substinet mediocrem. Solutione educit phlegma grossum, & choleram rubeam. Et Auic. dicit, educit humores grossos diuersos melancholiæ, & phlegmatis, & choleræ rubeæ, & proprie cum sumitur cum mellicrato. Et quandoqꝫ adiuuat medicinas solutiuas, & facit eas peruenire usque ad extrema corporis. Et dicit Mes. eius proprietas est, cerebrum mundificare, neruos, & membra sensuum, & lacertos, & educere materias, quæ sunt in nucha, & finibus eius. Et mundificare pulmonem, & pectus ab humoribus uiscosis, et putridis, & mundificare stomachum, epar, & splenem, renes, & matricem, & educere materias a iuncturis. Propter quod uocauit Democritus agaricum medicinam familiæ, quia ad singularum partium corporis commoditatem habet, et ualet ad omnes dolores intrinsecos corporis. Et est medicina mirabilis ad sodam antiquam, & epilepsiam, & uertiginē proprie. Et confert etiam

maniæ,

maniæ, & melancholiæ, & ægritudinibus neruorum, & apostematibus cerebri. Et est ex medicinis bonis, asmati, & difficultati anhelitus, & ulceribus pulmonis, & pectoris, & sanat dolores stomachi, & uiscerum. Et est medicina opilationum, & ægritudinum omnium, quarum mater est opilatio, sicut est ictericia proprie, & hydropisis, & grosities splenis. Et confert dolori epatis iuuamentum manifestum, & splenis, similiter & renum, & curat apostemata eorum. Est ex medicinis educentibus uermes. Et confert sciaticæ, & doloribus iuncturarum. Et est iuuamentum ad febres antiquas diuersarum materierum, & ad tipum earum magnum est, & proprie cum eo, quod cõuenit ex potibus. Dosis eius secundum Mes. est in substantia a ʒ.i. usq; ad ʒ.ij. In infusione a ʒ.ij. usq; ad ʒ.v. Dosis communis in substantia est ʒ.i.s. cum tertia parte salisgemmæ. Vt ℞ agarici boni ʒ.i.s. salisgemmæ ℈.i. boni ponderis puluerizentur, & dissoluantur cum decoctione florum, & fructuum, & fiat potus, cui adde mellis ro. co. ʒ.i. Non est sic in usu. Sed bene trociscatur, qui sic fit: ℞ agarici electi ʒ.i.s. salisgemmæ ʒ.s. conteratur & cum oximelle aut uino infusi õis zinzib. fiant trocisci. Et inter agaricũ trociscatum, & trociscos de agarico, nulla est differentia. Et est in usu sic dicendo: ℞ trocis. de agarico ʒ.i. uel ʒ.i.s. cum melle ros. formentur pillulæ numero septem. In infusione dosis est ʒ.ij.s. uel

uel ʒ. iij. Vt ℞ agarici ʒ. ij. s. salisgemmæ ℈. ij. puluerizentur, & infundantur per horas viij. in s. q. oximellis simplicis, aut squillitici, deinde fiat fortis expressio. Et cum decoctione florum, & fructuum fiat potus, cui adde mellis ro. co. ʒ. i.

De Turbith.

TVrbith bonum, est album, uacuum, arundinosum, & gūmosum, cuius cortex eius cineritius est, & planus, recens, & facile frangibile. Calidæ complexionis est in tertio. Et dicit Mesue, sunt in eo tria, in quibus cadit correctio. Primum est, quia est debilis & tardæ operationis. Secundum, quia nocet stomacho faciens subuersionem, & nauseam. Tertium, quia acquirit usus eius siccitatem, & exiccationem in corpore, quoniam extrahit humiditates substantiales. Primū remouetur, admiscendo ei acutum, & proprie zinziber, Hoc enim sigillat ei proprietatem mirabilem, ut educat humorem grossum, & uiscosum, etiam a remotis iuncturis, anchis, & locis profundis, & distantibus. Secundum remouetur admiscendo ei, de medicinis stomaticis, & redolentibus, sicut est mastix, & Galia, & aromatica. Tertium remouetur miscendo ei oleum amigdalarum dulcium, aut cum amigdalis, aut cum saccaro. Solutione per se phlegma subtile educit, sed confortatum educit humores phlegmaticos grossos, et uiscosos, & a remotis, & iun

cturis

ctuñs proprie. Et dicit Auic. educit phlegmã sub tile. Et si confortetur cum zinzibere, & eo quod habet acuitatem, educit grossum, & crudum humorem. Solum uero, non soluit grossum, nisi inueniat in stomacho fixum, & in intestinis. Et dicit Mes. ipsum mundificat stomachum, & expellit ab eo superfluitates adhærentes in uillis eius, & mundificat pectus a phlegmate grosso, & putrido. Et est medicina ad dolores iuncturarum. Et usus eius præseruat a lepra, & ab infectionibus phlegmaticis, sicut est morphea, & baras. Et est medicina bona febriũ phlegmaticarum. Dosis eius in substantia secundum Mes. est a ʒ.i. usq; ad ʒ.ij. Et in infusione a ʒ.ij. usque ad ʒ.iiij. Communis dosis in substantia est ʒ.i.s. cum tertia parte zinziberis. Et in infusiõe ʒ.ij.s. uel ʒ.iij. Non est in usu sic per se. Sed bene cum alijs, ut in cõfectione de dactilis, Elect. Indo, Elect. elescoph, de quibus Mes. in antidotario. Possunt cum eo fieri trocisci, ut ℞ turbith electi præparati ʒ.i. foliorum uiolarum ʒ.ij. zinziberis ʒ.s. Galliæ ʒ.i. conficiãtur cum succo absinthij, aut cum melle. Et soluunt sine molestia. Dosis eorum est ʒ.i.s. uel sic sine zinzibere: ℞ turbith electi præparati ʒ.i. foliorum uiolarum ʒ.ij. succi liquitiæ ʒ.s. fiant trocisci melle, Sic soluũt phlegma subtile, & aquositatem. Dosis est ʒ.i.s. dentur cum melle, aut pulpa cassię fistulę. Et cum Reubarbaro sunt mirabiles in hydropisi aquosa, Fiunt etiam pilulæ de

lulæ de turbith, quas Mes.uocat aureas. Vel sic, & sunt de maxime conferentibus laborantibus glandulis phlegmaticis, & scrophulis, & apostematicis schliroticis. ℞ turbith electi, & præparati ʒ. i. agarici trociscati, aloes epatici, polipodij quercini añ. ʒ. s. zinziberis, masticis añ. ℈. ij. croci ℈. i. formētur cum succo absinthij. Dosis est ʒ. i. s.

De Coloquintida.

COloquintida, ab antiquis colocyntis dicta laudatur, quæ grossa est, leuis, laxa, alba, lenis, & completæ maturitatis, cuius pars interior est pulposa laxa, lenis, & alba uehementis albedinis. Calidæ complexionis est, & siccæ in tertio gradu, de decoctione complete sustinens. Et est solutiua attractiua superfluitatum multum a remotis resolutiua, incisiua, & abstersiua. Nocet stomacho, cordi, & epati. Et est conturbatiua, subuersiua uiscerum, faciens subuersiones difficiles. Aperit orificia uenarum apertione sanguinem fluere faciente, & uehementius, q̃ aloes. Et excoriat uias. Primum, & secundum nocumentum (inquit Mes.) emendatur commiscendo cum ea medicinas cordiales, et stomaticas, et epaticas. Tertium, & quartum cum rebus acquirentibus ei uiscositatem, & glutinationem, & remouentibus ab ea serositatem, & cito lubricare eam facientibus, sicut est dragagantum proprie, & bdellium, & gummi, & mastix, & similia. Solu-

tione

tione educit phlegma, & humores uiscosos, attrahens a profunditate membrorum, etiam cholevam. Dosis eius secundum Mes. est a kiractis vi usq; ad x. Communis eius dosis est, kirat. viij. Non est in usu, cum res sit multum uiolenta. Et dicit Mes. eius posse est magnum in mundificatione cerebri, & neruorum, & lacertorum, pulmonis, & pectoris, & magna medicina ægritudinibus eorum, sicut est dolor capitis antiquus, hemicraneæ difficilis, & epilepsia, & apoplexia. Et confert ægritudinibus neruorum, oculis, & uertigini. Et est res magni iuuamenti ad asma, & antiquam tussim, & ad dilatationem anhelitus. Et est eius operatio uirtuosa ad dolores iuncturarum, & podagram frigidam, & sciaticam proprie secundum omnem modum administrationis eius, etiam in clisterijs, & colirijs. Et confert colicæ phlegmaticæ, & inflatiuæ iuuamentum ultimum, & hydropisi. Et si supponatur in matrice occidit fœtum. Et si ex ea cum aceto forti fricetur morphea sanat eam, & similiter lepram, & elephantiam. Et si euacuetur, quod est in testa eius, & impleatur oleo, & buliet in cinere calido, & inungantur capilli, denigrat eos, & tardat caniciem, & prohibet casum eorum. Et si distilletur ex ea in aurem, sanat dolorem eius, & confert sonitui in ea. Et dicit Auicen. q; est ex medicinis magnis iuuantibus ad puncturam scorpionis. Et q; quidam uni Arabum dedit in potu, quem

scorpiones

ſcorpiones in quatuor locis pupugerant ʒ. i. ex ea, & ſanatus eſt ſtatim.

De Mirabolanis, Chebulis, Emblicis, & Belliricis.

CHebuli groſſi laudantur ſubnigri, ad rubedinem declinantes, in pondere graues, & habentes corticum ſuorum ſpiſſitudinem. Frigidæ ſunt complexionis in primo gradu, & ſiccæ in ſecundo. Solutione educunt phlegma, mundificant, & confortant ſtomachum, conferunt hydropiſi, & febribus antiquis. Eorum doſis eſt ſecundum Meſ. in ſubſtantia a ʒ. ij. uſq; ad ʒ. iiij. Et infuſione a ʒ. iiij. uſq; ad ʒ. x. Sed cõmunis doſis eſt in ſubſtantia ʒ. iij. in infuſione ʒ. vi. Emblici meliores ſunt habentes fruſta groſſa, denſa & grauia, & qui minus creſcũt in oſſibus & plus in carne, frigidæ ſunt, & ſiccæ in primo gradu. Solutione educunt phlegma, mundificant ſtomachum a phlegmate, & putrefactione, & confortant cerebrum, & neruos, epar, & cor, & conferunt tremori eius. Doſis eorum in ſubſtantia ſecundum Meſ. eſt ab aur. i. uſq; ad iij. Et in infuſione ab aur. iij. uſq; ad vi. Communis doſis in ſubſtantia eſt aur. ij. in infuſione aur. iiij. s. Bellirici meliores ſunt groſſi, ſpiſſi, et ponderoſi, cõmunit denſi. Frigidi ſunt in primo, & ſicci in ſecundo. Solutione educunt phlegma, & eorũ doſis eſt, ſicut emblicorum.

De Cucumere asinino.

QVod de cucumere asinino administra-tur, est succus fructus eius, & proprie cõpleti, & quod dicitur Elaterium. Calidæ complexionis est, & siccæ in tertio resolutiuus, subtiliatiuus, aperitiuus opilationum, & orificiorum uenarum, abstersiuus, extenuatiuus, exiccatiuus, et solutiuus. Duo sunt corrigibilia in eo. Excoriat enim & aperit orificia uenarum, & est tardæ operationis. Dicit Mes. Primum nocumentũ emendatur, si in operatione succi eius adiungatur ex bdelio aliquid aut dragaganto, aut si propinetur cum lacte dulci recenter mulso, aut cum aqua mellis, & sale. Et secundum emendatur, si in eius operatione misceatur aliquid salisgemmæ, aut ex speciebus alephangineis. Solutione educit phlegma, & aliquando choleram, & educit mirabiliter aquositates a partibus difficilis eradicationis earum. Et Auic. dicit: Confert hydropisi extrahendo aquositatẽ mirabiliter sine nocumento, quando in potu datur de radice eius anulusat, .i. obulus unus & semis. Et quando decoquitur media libra eius cum duobus kist. uini, & dantur in potu omni die tres anulusat, usq; ad quinque. Et obulus est pondus trium kirat, & kirat ponderat grana iiij. hordei. Et kist est lib. i.s. Inquit Gal. viij. simpl. Elaterio angina laborantis inungunt quidam cum melle, aut olei ueteri.

Bonum

Bonum etiam est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Et dolores capitis sanat. Et dicit Mes. si decoquantur radices eius cum absinthio in aqua, & oleo usq; dum bene sint excoctę, & embrocentur tempora ex eorũ aqua calida, & oleo, & fiat ex fece emplastrum circa tempora, resoluitur hemicranea laboriosa difficilis. Et hoc emplastrum resoluit apostemata grossa, & dura, & scrophulas, & proprie miscendo ei aliquid de stercore caprarum cum melle. Et caput purgium ex succo eius educit superfluitates plurimas, & ualet ad fœtorem nasi, & ad dolorem capitis antiquum, & epilepsiam, & succus eius, & succus radicis eius est medicina bona hydropisi, extrahit enim aquam citrinam cum fortitudine. Et similiter decoctio radicis ipsius, & confert ictericiæ, & opilationi epatis, et splenis, & confert sciaticæ iuuamentum manifestum. Emplastratur, & clisterizatur. Et puluis radicis eius cum melle attenuat cicatricem fœdam, & remouet uestigia magna, quæ remanent post percussiones. Et fit ex succo radicum ipsius, & farina fabarum linimentũ bonum abstergẽs sordiciem faciei, & fœditatem cutis. Et si fricetur morphea cum radice eius, & aceto forti, aufert eam. Succus eius administrandus est post sex menses. Et eius dosis est secundum Mes. a gr̃. x. usq; ad ℈. i. Et dosis pulueris radicis eius est a gr̃. xv. usq; ad ʒ. s. Et aquæ decoctionis eius est a ʒ. ij. usq; ad iiij. Non multum

est in usu. Potest dari de succo usq; ad gr̃.vij. Et si cum Reubarbaro misceatur, et cum aqua mellis, aut melle ro.co. detur, est medicina multum conferens hydropisi cum epatis & uentriculi confortatione. Vt sic dicendo: ℞ Reubarbari electi ℈.i.s. salisgemmæ, elaterij an̄.gr̃.iij. misce, cum succo absinthij formentur pillulæ numero quinq;. Item ℞ mellicrati ʒ.iiij. uel sic: ℞ pillularum de Reubarbaro ℈.ij. salisgemmæ, elaterij gr̃.iij. misce, fiant pillulæ numero v. Item ℞ mellis ro. col. aquæ absinthij an̄.ʒ.ij. misce. Vel sic: ℞ pillularum aggregatiuarum ℈.i. elaterij gr̃.iiij. misce, formentur pillulæ numero iij. Vel sic, & melius: ℞ pillularum de Reubarbaro, agarici trocisc. an̄.℈.i. Reubarbari electi ℈.s. elaterij gr̃.iij. misce, cum succo absinthij formentur pillulæ numero v. Item ℞ mellis ro.co, aquæ absinthij an̄. ʒ.ij. misce.

De Euphorbio.

EVphorbium est gummi excedens omnia genera gummi in calefaciendo, & subtiliando, Complexionis calidæ, & siccæ in quarto gradu, inimicũ epati, & stomacho. Præparatur cum rebus eius acumen obtundentibus, et inflammationem extinguentibus, & ei lubricitatem acquirentibus. Solutione, phlegma uiscosum, & grossum a locis profundis corporis educit. Et dicit Mes. q; est medicina magna doloribus nodosis,

qui

qui uadunt, & ueniunt per iuncturas. Et ex medicinis educentibus aquam citrinam. Et ꝙ dissoluitur cum oleo de keiri, & inungitur cum eo, & confert ægritudinibus neruorum frigidis. Sicut est paralisis, & stupor, & tremor, & tortura, & spasmus, & ꝙ est res mirabilis ad hoc. Dosis eius est secundum Mes. a kirat. i. usq; ad iij. Secundum alios dosis est a gr. iiij. usq; ad xij. Non est in usu. Possunt cum eo præparato, mastice, & spica formari pillulæ. Vt ℞ euphorbij præparati, mastices, spicæ an̄. ʒ. s. misce cum succo acetoso formentur pillulæ. Dosis est ℈. i. s. usq; ad ℈. ij. Et sunt mirabiles, & expertæ in morbo pestilentiali, si in principio exhibeantur.

De Mezereon.

MEzereon (dicit Mes.) proximum est ueneno, Calidum, & siccum in quarto, excoriatiuum, ulceratiuum, serosum, & inflammabile, consumptiuum, & dissolutiuum uirtutis, frangitur eius malitia, & acuitas cum mucilagine psilij, succo portulacæ, & proprie cum succo endiuiæ, & si infundantur per diem in aceto, in quo decocta sint citonia, aut in lacte dulci, aut acetoso, & mirabolani frangunt acuitatem eius excellenter. Facit Mes. confectionē almezereon, quam dicit esse medicamen benedictum ad hydropisim aquosam cum fortitudine, sed non est in usu. Etiam pillulas facit de mezereon, & sunt

in usu, quarum dosis communiter est ʒ. i. quæ si cum Reubarbaro dentur, aut pillulis de Reubarbaro, sine alicuius membri nocumento aquam citrinam educunt. Vt ℞ pillularum de mezereon ℈. ij. Reubarbari electi ℈. i. misce, cum succo absinthij formentur pillulæ numero vij. Vel sic: ℞ pillularum de mezereon, pillularum de Reubarbaro an. ʒ. s. misce, formentur pillulæ numero v. Et dicit Mesue (Gal, dixit) infundantur folia mezereon in syrupo rosarum parum antequam terminetur coctio ipsius, & propinetur syrupus, ubi oportet, quia non est in eo timor. Et dixit etiam, decoquatur in iure gallorum antiquorum, & est sine nocumento, Substinet de decoctione parum. Solutione, educit aquam citrinam cum fortitudine uehementi. Et dicit Mesue (dixit Alex.) iuncta cum rebus educentibus melancholiam, educit eam, & cum rebus educentibus phlegma, educit ipsum. Et absinthium duplicatum ei, aut mirabolani, addunt ei bonitates, & faciunt educere choleram. Sed maius iuuamentum, quod ex eo expectatur, est ad hydropisim, aquam enim educit aggregatam in uentre. Nocet tamen epati, & omnibus membris nutritiuis. Interficit lūbricos, et uermes, & eos solutione educit. Et si fiāt unguēta ex eo, & melle curat fistulas, et ulcera fraudulenta. Et fit unguentum ex eo, aceto, & oleo, & cera ad scabiem bonum. Et fit ex eo linimentum cum sulphure, &

melle, &

melle, & aceto forti ad morpheam & albaras, & lentiginem, & delet eas. Dosis eius secundum Mes. in decoctione est a ʒ.s. usq; ad ʒ.i. Et in substantia a kiractis ij. usq; ad v. Non est in usu.

De Hermodactilo.

HErmodactilus melior est, qui est albus intus, & extra, et grossus, & mediocriter durus. Calidus est, & siccus in principio. Et in eo est humiditas superflua, causa uentositatis, subuersionis, & nauseæ soluit debiliter, & tarde, corrigitur cum cinamomo, mastice, & zinzibere, aut pipere longo. Educit phlegma grossum a iũcturis proprie. Et dicit Mesue, q̄ est medicina arteticæ magna, & podagræ sumptus. Et etiam cataplasmatus, & proprie cum farina hordei, & uitellis ouorum, aut cum mica panis pinguis, & uitellis oui. Et est medicina bona uulneribus, Abstergit enim sordes eorum, & consumit carnes putrida in eis. Et Auic. dicit, q̄ sedat dolorem statim podagræ more emplastri superpositus, Et cum ex eo multoties fit emplastrum, indurat apostemata, & in lapideam naturam conuertit. Et est conferens tyriacam omnibus doloribus iuncturarum, & proprie in horis fluxuum. Dosis est secundum Mes. ab aur. i. usq; ad ij. Non est in usu.

De Ireos.

IReos melior est, cuius radix est alba participans aliquid rubedinis, & grossa, & dura, & spissa, cuius odor est proprie, sicut odor uiolarũ, & cuius sapor est acutus mordicatiuus, habens nodos breues collectos. Calidæ complexionis est, & siccæ in tertio. Est abstersiuus, maturatiuus resolutiuus, lenitiuus, aperitiuus opilationum sedatiuus, mundificatiuus, solutiuus, & prouocatiuus. Educit phlegma grossum, & cholerã permixtam, & aquam citrinam cum facilitate. Et dicit Mes. remouet opilationes epatis, & splenis, & curat in eis morbos opilationum, sicut est hydropisis proprie. Et est ex bene resoluentibus duritiẽ & apostema eorum. Est & medicina bona lenitiua, & resolutiua omnis duritiei, & proprie coctum cum aqua siclæ, aut caulium, aut cum uino, & permixtũ cum melle, & oleo camomillæ. Et est medicina magna uulnerum antiquorum, & putridorum mundificans, & generans in eis carnem laudabilem, Et etiam ossa nuda uestiens carne. Et emplastratio, & clisterizatio facta ex eo, confert sciaticæ. Et si coluitur os ex aceto decoctionis eius, remouet dolorem dentis, & sedat reumatismũ eius. Et suppositio facta ex eo, aperit orificia hemorroidarum, & confert usus eius, ei, qui effundit semen suum inuoluntarie. Et fit ex succo ipsius, & farina fabarum, & cicerum linimentum bonum mundificans faciem, & abstergens maculas eius. Et oleum eius confortat

neruos,

neruos, & iuncturas, et confert ſpaſmo humido, & confert dolori pectoris, et pleuriſi, & peripneumoniæ. Et confert diſtillatio eius in aurem dolori eius, & diſtillatur ad fœtorem naſi, & remouet eum, & inunctio eius in temporibus facit dormire, & confert dolori capitis, & maturat catarrhū. Et confert inunctio eius dolori epatis, & ſplenis, & renum, & dolori matricis, & iuncturarum, & podagræ. Et dicit Auic. confert ulceribus ſordidis, & facit carnem naſci in fiſtulis, etiam ſi pulucrizetur, et ueſtit os carne, et attrahit lachrimas. Et fit encatiſma in decoctione eius propter duritiem matricis, & dolores eius frigidos, & adminiſtratio ſuppoſitorij eius cum melle facit abortiri, & eius oleum iuuatiuum eſt matricis, & remouet frigus, & tremorem, & quando bibitur cum aceto, confert uenenis omnibus, educit phlegma groſſum, & choleram permixtam, & aquam citrinam cum facilitate. Et dicit Auicen. educit aquam citrinam, & cholerā, & phlegma, quando bibitur ex ueteri eius confracto. Doſis eius ſecundum Meſ. eſt a ʒ.ij. uſq; ad ʒ.vi. ſed doſis communis ſucci radicis eius eſt ʒ. s. Datur cum aqua mellis, aut lactis cū ſpica, aut maſtice.

De ſucco Sambuci.

SVccus radicum ſambuci euacuat mirabiliter aquam hydropicorum, & eſt medicina experta. Eius doſis eſt ʒ.i. uſq; ad ʒ.ij. cum ʒ.i. oxi

mellis ſimplicis, aut mellis roſati colati. Vt ℞ ſucci radicum ſambuci per reſidentia depurati, mellis roſati colati añ. ℥.i. miſce, & cum aqua cuſcutæ fiat potus.

De Soldanella.

SOldanella, quam aliqui ſoldanam uocant, herba eſt, quæ in maritimis naſcitur, quam marinam braſſicam Dioſc. uocat. Hæc aquam inter cutem habentes excellenter ſoluit. Datur ſimiliter cum aqua mellis, aut melle roſato colato cum ſpica, aut maſtice. Eius doſis eſt ʒ. s. Vt ℞ pulueris ſoldanellæ ʒ.s. aquæ mellis ℥.i.s. miſce, & cum aqua cuſcutæ fiat potus. Vel ſic: ℞ pulueris ſoldanellæ ʒ.ij.s. ſucci ireos per reſidentiam depurati ℥.i. miſce, & diſſolue cum aqua mellis. Vel ſic: ℞ Reupontici ʒ.i. ſpicæ gr̃. vij. infundantur in aqua cuſcutæ cum modico boni uini per horas x. deinde fiat fortis expreſſio, in qua diſſolue pulueris ſoldanellæ ʒ.ij. mellis roſati colati ℥.i. Et cum decoctione florum, & fructuum fiat potus. Vel ſic: ℞ Reubarbari electi ʒ.i. ſpicæ gr̃. x. infundantur in aqua endiuiæ per viij. horas, deinde fiat fortis expreſſio, in qua diſſolue pulueris ſoldanellæ ʒ.ij.s. Et cum decoctione florum, & fructuum facta in aqua cuſcutæ, uel ſcolopendriæ fiat potus, cui adde mellis roſati colati. ℥.s.

De Sera-

De serapino & oppoponaco.

SErapinum melius est, cuius color est inter subrubeum, & subalbidum habens odorem porrorum; et ꝙ faciliter resoluitur in aqua, quod clarum est cum spissa substantia, & quãto leuius, tanto melius. Calidæ complexionis est in tertio & siccæ in secundo. Compositum plus ex substantia subtili, ꝙ̃ terrea. Resolutiuum, carminatiuum uentositatum grossarum, subtiliatiuum, extenuatiuum, solutiuum, & prouocatiuum. Nocet stomacho, & epati, Eius nocumenta remouẽtur cum mastice proprie, & spica, & quando nutritur cum succo ennulę, rutæ, aut feniculi, educit humores uiscosos, & phlegma grossum, & aquam citrinam. Et dicit Mes. ꝙ eius propriũ est mundificare cerebrum, & neruos, & educere materias eorum, & conferre ægritudinibus frigidis eorum, secundum omnem modum administrationis eius, quæ sunt dolor capitis antiquus, hemicranea difficilis, & epilepsia, & uertigo, & paralisis, & tortura, & tremor. Et ꝙ est ex medicinis ualde bonis ad mundificandum materias quæ sunt in pectore, & proprie nutritum cum aqua rutæ aut enulæ, & confert duritiei splenis, & resoluit inflationem eius sumptum in potu, & superlinitum cum succo capparis, & aceto, & resoluit scrophulas, & nodositates membrorum, Et nutrito cum succo rutæ, confert obscuri-

tati

nati uisus, & est medicina magna descensui aquae ad oculum, & proprie ad cohol factum ex eo, & linitur cum aceto super ordeolũ, & delet ipsum, & bibitum, & clisterizatum, confert colicae frigidae, & uentosae, & dolori uentris, & bibitum, & suppositum prouocat menstrua, & interficit foetum, & confert dolori matricis, & praeuocationi ipsius, Etiam quando bibitur cum uino, confert morsibus uenenatis, & doloribus hemorroidarũ, quando sumitur simplex, aut compositum, & dissolutum cum succo rutae frangit lapidem. Dosis eius secundum Mes. est a ʒ.s. usq; ad aur. i. Non est in usu. Et oppoponacis dosis a ʒ.i. usq; ad ʒ. ij. Et praeparatur quemadmodum & serapinum, et eiusdem fere uirtutis est cum eo. Phlegma grossum, & uiscosum a partibus remotis, & iuncturis educit, cerebrum, & neruos mundificat, & similiter confert aegritudinibus frigidis eorum. Et dicit Mes. cum bibitur cum aqua mellis calida, confert guttationi urinae, & prouocat ipsam, & menstrua, & facit aborsum. Et quod est medicina magna doloribus iuncturarum, & podagrae secundum omnem modum administrationis ipsius, Etiam linitum, & emplastratum, & proprie cum succo caulis, melle, & sale pauco, & linitum in spina dorsi dissolutum cum succo apij, & oleo anetino est medicamẽ expertum rigori febriũ.

De Mira-

De Mirabolanis Indis.

TErtio dicamus de his, quæ melancholiam educunt, Et primo de mirabolanis Indis. Hi in quinque laudantur, ut sint nigri, & confracti densitatem habentes, grossi, & graues, & ossibus carentes. Complexionis sunt frigidæ in primo, & siccæ in secundo. Educunt melancholiam, & choleram adustam, Conferunt tremori, lepræ, & quartanæ, tristiciam remouent, & colorem clarificant. Eorũ dosis est sicut chebulorum.

De lapide Lazuli.

LApis lazuli, siue stellati, quem Græci Cyaneum uocãt, melior est, cuius color est perfectissimus in colore lazulini, maculas aureas habens, lenis sine asperitate, & sine admixtione alterius lapidis, qui non est de facili frangibilis, & cuius frusta sunt magna. Hunc lapidem Pharmacopolæ imperfectissimum habent. Calidus est in secundo, & siccus in tertio, Nocet stomacho generans subuersionẽ, & soluens cum angustia, Et præparatur, si teratur in uase lapideo, & lauetur cũ aqua dulci trigesies, & post decies cum aqua rosarum, aut buglossæ. Et dicit Mes. lotus, per uentrem educit melancholiam, & humores adustos, & sanguinem mundificat ab eis, & conseruat, & prolongat pilos, & generat eos in palpebris, & cõfert ægritudinibus cerebri, & cordis,

sicut est

ſicut eſt epilepſia, & mania, & melancholia, quarum eſt mater humor melancholicus, & confert iuuamentum ſublime ægritudinibus timoris, et tremori cordis, & ſyncopi, & conſortat cor, & aufert nocumenta eius, & dilatat animã, & mundificat pectus, & pulmonem, & confert aſmati ab humoribus groſſis, & ægritudinibus ſplenis, & eſt ex rebus conſeruantibus iuuentutem, & beatificantibus uitam, & præſeruat a lepra, & ſuppoſitus educit menſtrua, & datur patiẽtibus febres melancholicas, & curat eas. Eius doſis eſt a ʒ.i.uſq; ad ʒ.ij.s. ſecundum Meſ. Poteſt adminiſtrari cum zuccaro bugloſſato, uel aqua bugloſſæ. Non eſt in uſu. Sed pillulæ eius, de quibus Meſ. in antidotario, ſunt multum in uſu.

De lapide Armeno.

IN armeno lapide, eſt aliquantulum azuli color, & diſtinctiones macularũ habet uirides, & nigras, & facile diſſolubilis, & pulueriżabilis eſt, & eſt lenis tactus, & eo quandoq; utuntur pictores loco lazuli. Calidæ complexionis eſt in principio ſecundi, & ſiccæ in ipſo, Corrigitur, & præparatur, ſicut lapis lazuli, Solutione educit choleram nigram. Et dicit Auic. educit melancholiam fortius, quàm lapis lazuli. Eius doſis eſt, ſicut lapidis lazuli, Non eſt in uſu, nec eius pillulæ, quas ponit Meſ. in antidotario ſunt in uſu, quia uirtute conueniunt cum pillulis de lapide

lazuli, sed sunt maioris uiolentiæ.

De Sena.

SEnam apud antiquiores incognitam fuisse aliqui dicunt, Ideo ab Auerroe inter medicinas nouas numerari, tamen eam Galenum cognouisse dicit Mes. Huius melior pars plantæ est folliculis, deinde folia. In folliculis enim maior uis educendi est, q̃ in folijs, ut experientia ostendit, ob perfectiorem ætatem, densiorem substantiam, & potentiam contentorum seminum. Et (dicit Mes.) melior folliculus est, cuius color accedit ad uiriditatem, & subnigredinẽ quandam, & in quo est parum de amaritudine, & qui est magis completus, & in quo sunt semina ampla compressa, & meliora folia sunt uiridia, subalbida uero, & tenuia non bona, & antiquum ex eo est sine spiritu, & stipites eius sunt inutiles. Calidæ complexionis est in principio secũdi gradus, & siccæ in primo. Debiliter soluit, & tarde, & stomachum debilitat, ut experientia ostendit, q̃uis subamara sit. Confortatur in permiscendo cum ea aliquid ex rebus acutis, sicut zinziber proprie & salgemma, & medicinæ cordiales cum ea, & stomaticæ fœlicitant eius opus, Educit cum facilitate melancholiam, & choleram adustam. Et dicit Mes. dixit Gal. decoquantur cum iuribus gallorum, aut gallinarum, aut carnium, & soluit sine molestia, Sed oportet, ut eius quantitas sit

multa.

multa. Et si infundatur in aqua casei cum spica. deinde coquatur ebulitione aliqua est medicamen bonum. Et si propinetur puluis eius in lacte dulci, fiat medicamen bonum, Et sunt qui propinant decoctionem eius, & prunorum, & spicæ, & fit solutiuum bonum, & ipsa mundificat cerebrum, cor, & epar, & splenem, & membra sensuum, & pulmonem, & confert ægritudinibus eorum. Et aperit opilationes uiscerum, & cõseruat utentem ea, in iuuentute, et generat gaudium, & causam tristitiæ amputat, Et si ponantur folia eius in lauacris ad caput, & ꝓprie cum camomilla, confortat cerebrum & neruos, & secundum administrationem eius addit in uisum & corroborat auditum, & est medicina bona febrium melancholicarum, & antiquarum. Dosis eius in infusione secundum Mesue est ab aur̃. iij. usq; ad ℥.i. & duæ ℥. tutissime exhibentur. In puluere secundum alios est a ℥. ij. usq; ad ℥. s.

De Polipodio.

POlipodium latini ex similitudine foliorum cum filice, filiculam uocant. Et dicit Mesue, melius est, quod super quercus nascitur, & proprie quod est grossum, & solidum, & nodosum, cuius color participat aliquid nigredinis, & parum rubedinis, in quo est ex aromaticitate aliquid, in cuius sapore est dulcedo cum stipticitate derelinquẽs in gustu ex amaritudine aliquid.

Et quod

Et quod eſt recens. Et autoritate Dioſcr. dicit, ꝙ calidæ complexionis eſt in tertio, & ſiccæ in ſecundo, & authoritate Haly calidæ & ſiccæ in ſecundo, & dicit Auic. calidæ in ſecundo, & ſiccæ in tertio, & Auer. in caliditate fere temperatum eſſe dixit. Reſolutiuum eſt humiditatum uiſcoſarum, & groſſarum, & eſt ex maxime deſiccantibus, ſubuerſionem, & nauſeam facit, eius operatio debilis eſt, et tarda. Primum nocumentum aufertur ab eo, ſi adminiſtrať cum aqua mellis, aut aqua paſſularum, aut hordei. Et ſecundum cum redolentibus, ſicut cum ſeminibus feniculi, aniſorum, dauci, zinziberis, cinamomo, gariofilis. Educit choleram nigram & plegma groſſum mucilaginoſum, & materias iuncturarum, & confert colicæ ſecundum omnem modum adminiſtrationis eius, & duritiei ſplenis, & proprie cum epithimo, & ſale Indo, & confert ad melancholicas febres, & proprie cum aqua mellis, & ſanat ſciſſuras, quæ ſunt in manibus. Doſis eius ſecundum Meſ. eſt a ʒ. ij. uſqꝫ ad aur. iiij. Secundũ alios eius decocti, aut infuſi eſt a ʒ. ij. uſqꝫ ad ʒ. v. & ſine decoctione, aut infuſione eſt a ʒ. i. uſqꝫ ad ij. Auic. in de uirib. cordis dicit, ꝙ confortat cor.

De Epithimo.

DIcit Meſ. Epithimum eſt ex rebus ſupercreſcentibus alijs herbis ſimile cuſcutę, Et melius eſt, quod eſt ſubruffum cretēſe, acuti odoris,

completum, ponderosum, cuius partes sunt extremitates eius grossæ, quæ sunt sicut flores. De decoctione modicum substinet, Calidæ complexionis & siccæ in secundo. Et Galenus de alio epithimo loquens, esse calidum, & siccum in tertio. Dixit idem Paulus & Aëtius. Dicit Mes. debiliter & tarde soluit, sed eius operatio confortat in multiplicatione ipsius quantitatis, & associetate rei cum eo, eius effectum magnificantis, sicut sunt mirabolani nigri Indi proprie. Et aqua mellis aut decoctionis passularum cum pauco sale, aut aqua lactis ex capris. Salgēma & sal Indus uigorāt eius operationē & citam facilē & faciunt res acutæ, sicut piper & zinziber. Et non prætermittas inquit, quin cadat in potibus eius oleum amigdalarum dulcium quo inuoluatur, quoniam addit ei ad bonitatem leniendo, quod timetur ex nitrositate ipsius. Et dicit prærogatiuam habet educere super omnibus solutione educentibus melancholiam, eam enim educit sine molestia, & facile. Et potestas eius est magna in ęgritudinibus capitis, quarum materia est melancholica, Etiam ualet ad tremorem cordis & sincopim, et ægritudines melancholicas in eo. Et est magna medicina opilationis splenis & ægritudinum in eo, & confert ægritudini hypocundriæ, & opilationibus renum, Et frequens usus potionis eius est medicina solennis cancro & lepræ, & uulneribus nigris, & soluit quartanam.

Dosis

Dosis eius decocti secundum Mes. est a ʒ.v. usq; ad xx. & pulueris a ʒ.iij. usq; ad vij. Sed de alio epithimo loquens Diosco. ad summum ʒ.iiij. tribuit. Non datur tempore æstatis. Et aliqui dicũt quando datur corporibus cholericis, ingrossat epar eorum.

De aqua lactis.

OMnes medici, q de lacte locuti sunt, ipsum ex triplici substantia componi conuenerunt, butyrosa, scilicet, & pingui, caseali crassa, & substantia aquea, quæ serum, seu aqua lactis appellatur. Hanc tertiã substantiam esse materiam infusionum, & per se medicinam bonam carentem nocumento, dixit Mesue, & maxime, quæ sumpta ex lacte iuuenum caprarũ & nigrarum, & boni pastus, si recens sit boni odoris, & saporis proprij, non extranei, in qua nulla est corruptio, & hanc dixit esse calidæ complexionis & siccæ in primo gradu, usq; ad secundũ, & ipsam esse subtiliatiuam, lauatiuam, absterfiuam per nitrositatem suam sine mordicatione, & opilationum aperitiuam. Et similiter eam esse calidam dixit Auic. lib. ij. cap. de lacte. Et hoc propterea inquit cap. de caseo, quia in ipsa sunt nitrositas acquisita ex sanguine primo, & pars cholerica, licet sibi uideatur aduersari Fen. decima octaua tertij can. cap. de cura apostematum calidorum renum dicens; Et in aqua quidem casei est declina-

tio materierum ad intestina, & ablutio, & abster sio, & frigefactio. Idem Haliabas v.theo.cap. de lacte. Isaac quoq; in lib.de diebus particularibus cap. de lacte, dum diuidit lac in tres partes substantiales, aquosæ substantiæ attribuit acuitatem cum calore. Sed Gal. eam esse frigidam uoluit iiij.simpl. cap.xvi. Nam postquã lac in illas tres substantias diuisit, uidelicet crassam caseałem, pinguem butyrosam, & aqueam, quæ est serum.d.uerum ex hisce pinguis quidem, uel maxime temperata est, crassa uero paululum ab ea declinat. At uero excrementum illud serosum & frigidum, & humidum est. Hoc sic suadet Consiliator differentia cxlviij. Et Io. Manardus xvi. Epistolarum epistola v. Nam si serum calidum esset, cum butyrum pars lactis sit calidum temperatum, & caseosa substantia modicæ frigiditatis existat, uniuersa lactis substãtia calida potius, q̃ frigida redderetur, cuius contrarium sentit tota medicinæ schola. Item si serum calidum esset, lac eo esset calidius, quo serosius esset. Consequẽs falsum, quum lac asininum, quod maxime serosum est, multum sit frigidum, alioqui præ cæteris in hectica febre non eligeretur. Quare dicunt aliqui, aquam lactis duas habere substantias, siue partes, Alteram aquosam, & insipidam, & hanc frigidam esse, Alteram uero cholericam, nitrosam, acutam, quæ obstructiones aperit, abstergit, & uentrem soluit, Et hanc dicunt esse ca-

lidam

lidam, Sed hoc non soluit, Quoniam ut inquit Consiliator, si hæc calida substantia in aqua lactis dominatur non ergo est, ut ibi iiij.simpl.dicit Gal. Illa tertia substantia lactis frigida & humida. Quidam nouus doctor ita ait: Quædam est aqua lactis, quæ ex lacte coagulato, non per ignem, sed flore aliquo, aut coagulato egreditur. Quædam uero est aqua lactis, quę proprie aqua casei, & serum dici debet, quæ ex lacte egreditur, dum ex eo butyrum, et recocta per decoctionem extrahitur. Et hæc est quæ nitrosam, & acutam habet substantiam, & hanc esse calidam uoluit Gal.iij.alimentorum cap.de lacte acetoso. Et primam esse frigidam iiij.simpl.in quam aquosæ lactis partes ex sola lactis coagulatione resoluuntur absq; ignis instrumento. Iste doctor peius.d. Nam de ista secunda aqua loquitur Gal.iiij.simplic. & non de prima, quia prima non est totaliter separata a parte caseali, & butyrosa. Et modum soporandi ipsam docuit Gal.iiij.de ratione uictus cõ.vij.præcoquendo lac, & imponendo in ipsum oximel, aut uas æneũ frigida plenum. Etiam secundum hoc sequitur ut supra, lac propter eius duas substantias serosam, scilicet, & butyrosam calidum esse, cum substãtia caseata modicæ frigiditatis existat. Postea inquit Mesue: Aqua lactis per se debilis est solutionis, & mel uigorat eius operationem, & uigoratur cum chebulis, & ysopo, alhasce & agarico, & educit cho-

leram & phlegma, & cum mirabolanis Indis, & epithimo, & polipodio melancholiam educit. Et inquit: Non prætermittatur, quin in potionibus eius cadit ſpica, quoniam eius operationem magnificat & endiuia, cuſcutæ, uolubilis, Reubarbarum, abſinthium, & eupatorium, aſſarum fumusterræ, apium, feniculus, ſemina quatuor, ſcolopendria, & alia ſimilia, addunt ei ad opilationum apertionem, Solutione educit choleram & humores aduſtos, & confert maniæ, & melancholiæ, & omnibus morbis opilationum, ſicut hydropiſi, ictericiæ, & ſplenis groſſitiei, & febribus cholericis, & febribus opilationum. Et eſt medicina bona infectionum, quarum materia eſt cholera, & humor aduſtus, ſicut eſt impetigo, ſerpigo ſicca, & puſtulæ, & ulcera mala ſicca, & lepra, & ſimilia. Doſis eius ſecundum Meſue eſt ab ℥. vi. uſq; ad lib. i.

De medicinis compoſitis lenitiuis.

Confectio de manna Meſ. choleram citrinam educit ſine moleſtia.

Diaprunis non ſolut. Nic. datur patientibus acutas, & peracutas, maxime cauſoni, et ſinochę in principio, & augmento, & ſtatu ægritudinis, datur omni hora diei cum frigida.

Diacaſia magiſtralis. Valet in omni materia.

Elſium de ſebeſtem magiſtrale, ualet ſimiliter, ſed parum eſt in uſu.

Catolicon Nic. similiter ualet.

Diasene, seu elstium lenitiuum magistrale, ualet in materia melancholica.

De compositis non lenitiuis choleram educentibus.

Confectio de dactilis & dicitur Diasinicon.

Electuarium rosatum Mes. ualet ad ægritudines iuncturarum calidas, & ad sodam calidam, & uertiginem, & ictericiam citrinam.

Electuarium de succo rosarum Nic. ualet contra guttam calidam, et choleram rubeam educit.

Diacitoniten Nic. parum est in usu.

Electuarium de psilio Mes. choleram citrinam educit, & cōfert ad febres difficilis eradicationis.

Diaprunis solut. Nic. datur in declinatione febrium.

Trifera persica Mes. confert febribus acutis, & est medicina magna in æstate pestilentiali, & autumno.

Diarob cum Reubarbaro. Fit quandoque secundum descriptionem Petri de Tusignano.

De his quæ phlegma educunt.

Diasinicon. d. Mes. medicina est securitatis, & mirabilis, conferens ad febres compositas, & cronicas, & ad colicam, & humorem crudum.

Electuarium Indum Mes. educit a membris

nutritionis, & a iuncturis, & ualet ad colicam, & dolores renum.

Electuarium elescoph. Educit a toto corpore, uentositatem expellit, & ualet ad dolorem iuncturarum, laterum, & ad colicam.

Diarob cum turbith Petri de Tusignano raro est in usu.

De his quæ melancholiam educunt.

Confectio hamech Mes. ualet omni passioni, quæ fit ex cholera, et phlegmate salso, sicut est impetigo, scabies, lepra, cancer corrodens.

Diasene Nic. ualet proprie melancholicis maniacis, cardiacis, & tristibus quartanarijs, & spleneticis.

Puluis senæ pręparatæ, Laudatur puluis montagnanæ, cuius descriptio est: ℞ folliculorum senæ ʒ.i.s. zinzib. macis añ. ʒ.iij. cinamomi, tartari añ. ʒ.i.s. misce, & puluerizentur, Dosis est ʒ.i.

Intelligendum, ꝙ quando miscetur medicina lenitiua cum medicina, quæ non est lenitiua. Dosis lenitiui debet esse a ʒ.iiij. usq; ad ʒ.vi. Et solitiui dosis debet esse ʒ.iij. usq; ad ʒ.iiij. uerbi gratia, sic dicendo, si uis choleram educere: ℞ catoliconis ʒ. vi. electuarij de succo rosarum ʒ.i.s. electuarij de psilio ʒ.ij. misce, & cum decoctione florum & fructuū facta in aqua endiuiæ fiat potus, cui adde

cui adde syrupi uiolati ʒ.i. Et si uis phlegma educere, & mediante decoctione medicinam ad caput dirigere, sic dices: ℞ diacotoliconis ʒ.vi. diafiniconis ʒ.ij.s. electuarij Indi ʒ.i.s. misce, & dissolue cum decoctione cõmuni florum & fructuum cordialium, & florum de sticados Arabici facta in aqua betonicæ, & fiat potus, cui adde syrupi uiolati, uel mellis rosati colati ʒ.i. Et si uis melancholiam educere, dicas sic: ℞ electuarij lenitiui ʒ.vi. diasene Nic. ʒ.iiij. misce, & dissolue cum decoctione florum & fructuum cordialium, & folliculorum senæ facta in aqua buglossæ & fiat potus, cui adde syrupi uiolati ʒ.i. Quandoq; etiam lenitiua simplicia, ut cassia, & manna cum medicinis compositis non lenitiuis miscentur, ut sic dicendo: ℞ cassiæ nouiter tractæ ʒ.vi. electuarij de succo rosarum ʒ.ij.s. misce, & cum decoctione communi florum & fructuum fiat potus, cui adde syrupi uiolati ʒ.i. Vel sic: ℞ corticum mirabulanorũ citrinorum ʒ.ij. florum cordialium ʒ.s. seminis citri, acetosæ, endiuiæ añ. ʒ.i. passularum enucleatarum ʒ.ij. fiat decoctio secundum artem in. s. q. aquæ acetosæ usq; ad consumptionem tertiæ partis, deinde colentur, de dicta colatura accipe. q. s. ad dissoluendum mannæ mastichinæ ʒ.vi. diacatoliconis ʒ.iiij. electuarij de succo rosarum ʒ.ij. & fiat potus, cui adde syrupi uiolati ʒ.i.

Potio ex infusione Reubarbari: ℞ Reubar-

bari electi ʒ.i.s. ſpicæ ℈.i. puluerizentur groſſo modo, & infundantur ſecundum artem per horas viiȷ. in.ſ.q. aquæ endiuiæ cum modico uini boni odoriferi, Deinde fiat fortis expreſſio, in qua diſſolue diacatoliconis ʒ.vi. electuariȷ de ſucco roſarum, electuariȷ de pſilio añ. ʒ. i. s. & cum decoctione communi florum & fructuum facta in aqua acetoſæ fiat potus, cui adde ſyrupi uiolati ʒ.i.

Potio Reubarbari in ſubſtantia: ℞ Reubarbari electi ℈.iiiȷ.ſpicæ ℈.s. catoliconis ʒ.v. diafiniconis ʒ.i. electuariȷ roſati Meſ.ʒ.i.s. puluerizetur Reubarbarum, & ſpica, & irroretur cum modico uini boni odoriferi, & omnia cum decoctione communi florum & fructuum facta in aqua endiuiæ diſſoluantur, & fiat potus, cui adde ſyrupi uiolati ʒ.i.

Potio ex infuſione agarici: ℞ agarici electi ʒ.i.s. ſalisgemmæ ℈.i. infundantur in .ſ.q. oximellis ſimplicis per horas viiȷ. deinde fiat fortis expreſſio in qua diſſolue diacatoliconis ʒ.vi. diafiniconis, electuariȷ Indi añ.ʒ.i.s. et cum decoctione communi florum, & fructuum, & florum de ſtycados facta in aqua betonicæ fiat potus, cui adde mellis roſati colati ʒ.i.

Potio ex infuſione Reubarbari, & agarici ſimul: ℞ Reubarbari electi ʒ.i.s.ſpicæ ℈.i. agarici electi ʒ.i. ſalisgemmæ ℈.s. infundantur, Reubarbarum cum ſpica in aqua endiuiæ cum mo-

dico uini boni odoriferi, & agaricus cum suo uigoratiuo in oximelle simpl. per horas viij. deinde omnium fiat fortis expressio, in qua dissolue diacatoliconis ʒ.v. diafiniconis ʒ.i.s. electuarij de succo rosarum ʒ.i. & cum decoctione communi florum, & fructuum cordalium fiat potus, cui adde syrupi uiolati ʒ.i.

De Pillulis.

Pillularum dosis communis est a ℈.ij. usque ad ʒ.i. & quæ educunt choleram, sunt:

Pilulæ aureæ Nic.
Pilulæ Arabicæ Nic. } a capite educunt.
Pilulæ asaiaret Auic.
Pilulæ de Reubarbaro Mes. ab epate.
Pilulæ aggregatiuæ Mes. a toto.

Quæ educunt phlegma sunt,

Pilulæ de iera cũ agarico magistrales
Pilulæ cochiæ Almansoris.
Pilulæ de iera simplici Gal.
Pilulæ fœtidæ maiores Mes.
Pilulæ sine quibus Nic.
Pilulæ de oppoponaco Mes.
Pilulæ Arabicæ Nic.
Pilulæ asaiaret Auic. } a capite.
Pilulæ alefanginæ Mes. a stomacho.
Pilulæ stomaticæ Mes. a stomacho.

Pilulæ

Pilulæ maſticinæ Conſiliat.
Pilulæ de benedicta Nic.
Pilulæ communes Ruffi, de quibus Auic. prima quarti } a ſtomacho.

cap. de præſeruatione a peſtilentia. Fiunt ex duabus partibus aloes, et myrræ, & croci an̄. parte. i. ut ℞ aloes ʒ. ij. mirræ, croci an̄. ʒ. i. terantur & cum uino optimo pilulæ conficiantur. Purgant ſuperfluitates corruptas per aloem ſine moleſtia. Et per aloem, & mirram præſeruant a corruptione, Et per crocum confortant cor, Et cum dantur cum uino, uinum defert earum uirtutem ad omnia membra.

Pilulæ de agarico Meſ.
Agaricum trociſcatum Meſ. } a pectore.

Pilulæ de mezereon Meſ. ab epate.
Pilulæ lucis maiores Meſ. ab oculis.

Pilulæ de hermodactilis Meſ.
Pilulæ arteticæ Nic. } a iuncturis.

Pilulæ aggregatiuæ Meſ. a toto.

Quę educūt melancholiā ſunt,

Pilulæ Indæ Meſ.
Pilulæ de fumoterræ Auic.
Pilulæ de lapide lazuli Meſ.
Pilulæ de lapide armeno Meſ. } ab epate, & ſplene.

Dant

Dant medici pilulas post cœnam per horas duas, cum uolunt caput, cerebrũ, aut instrumẽta sensuum purgare. Dantur, & cum apozimate uirtutem earum ad membrum dirigente, a quo materiam euacuare intendimus, ut sic dicendo: ℞ pilularum de agarico, pilularum aurearum añ. ʒ.s. misce, fiant pilulæ numero quinq;, & deaurentur. Item ℞ syrupi de stycados ʒ.i.s. aquarum betonicæ ʒ.ij. buglossæ ʒ.i. misce.

De Trociscis.

TRociscus, compositio est rotunda in medio compressa ad similitudinem lupini, ut ℞ masticis, cinamomi, calami aromatici, coriandrorum præparatorum añ ʒ.s. terantur, & conficiantur trocisci cum syrupo de menta ʒ. unius.

Trociscorum quidam sunt aperitiui, quidam confortatiui, quidã aliqualiter solutiui, quidam constrictiui, quidam opiati. Aperitiuorum, & opiatorum communis dosis est a ℈.i. usq; ad ʒ.s. Aliorum uero dosis est a ʒ.i. usq; ad ʒ.i.s. Et non sunt trocisci ita abominabiles gustui, sicut pilulę. Et quia eorum forma est inepta ad deglutionem exhibentur in forma pilularum, aut confectionis aut electuarij. Et quandoq; in decoctionibus sic dicendo: ℞ trociscorum de agarico, trociscorum de Reubarbaro añ. ʒ.s. cum melle rosato colato fiant pillulæ numero quinq;. Vel sic: ℞ trociscorum de absinthio, trociscorum de Reubarbaro

baro an.℥.s.pulverizentur,& cum zuccaro disso luto cum aqua absinthij fiat cõfectio in rotulis. Similiter dicendum de electuario. Et si cum eis dentur syrupi cum aquis, iuuant ad eorum uirtutem,& penetrationem,ut sic dicendo: ℞ trociscorum de absinthio,troscorum de rosis an ℥.s. cum succo absinthij formentur pilulæ numero quinq;.Item ℞ syrupi de eupatorio, syrupi acetosi,diarodon an.℥.vi.aquarum absinthij, scolopendriæ an.℥.i.s.misce.

Et in principio febrium non conueniunt trocisci frigidi, & sicci, quia sunt coarctatiui, & strictiui materiæ,sed bene in fine febriũ calidarum, remouendo inflammationem, quæ post digestionem,& euacuationem remansit, & membra confortando. Nec calidi uehementer aperitiui, quoniam materiam agitant, & eam diformiter exiccant, & ingrossant, sed in principio febrium frigidarum uti possumus trociscis leuiter aperitiuis, & proprie si materia fuerit in stomacho, Sed si materia fuerit in uenis remotis meliores sunt syrupi trociscis ipsis,quoniam syrupi,& decoctiones melius penetrant. Sed in febribus frigidis in processu, & in fine concedi possunt trocisci fortiores, & aperitiui, & eductiui. Trocisci aperitiui sunt trocisci de Reubarbaro, de absinthio,de capparibus,de eupatorio,de lacca,de rosis,de mirra, qui in retentione menstruorũ commendant. Solutiui sunt trocisci de agarico,Con-

fectio

fectio trocifcorum amech, seu de uiolis, Confectio prima trociscorum de rosis Mes. Frigidi sunt trocisci de berberis, de spodio, de canfora, de alchechengi. Cōstrictiui sunt trocisci de terra sigillata, trocisci de carabe, cum opio fiunt trocisci de terra sigillata de carabe, de alchechengi.

De electuarijs, & confectionibus.

Differt electuariū a confectione, quia electuarium fit, ut plurimū cum melle, aut syrupo. Confectio uero ex zuccaro cum aqua dissoluto. Et in cōpositione electuariorum pro qualibet lib. zuccari uel mellis, aut syrupi dantur ℥. ij. specierum, ut sic dicendo ℞ specierum aromatici rosati, specierum diarodonis abatis añ. ℥. i. mellis, uel syrupi rosati lib. i. misce, fiat electuariū secundū artem. In confectionibus uero solidis pro qualibet lib. zaccari dantur ℥. vi. specierum. Ita q pro qualibet ℥. specierum dantur ℥. ij. zuccari, ut ℞ specierum aromatici rosati, specierum diarodonis abatis añ. ℥. iij. zuccari dissoluti cum aqua rosarum lib. i. confectio in forma solida in rotulis. Et dosis communis electuarij, & confectionis pro uice una est ℥. iij. usque ad iiij. & plus, & minus secundum practicantis intentionem. Et debent dari ante cibum per horas duas si sint, quæ confortant cor, epar, & stomachum, & alia inferiora membra, quæ uero confortant caput dantur post cœnam per horam ad quantitatem magnæ fabæ.

Electuaria

Electuaria calida, caput confortantia.

Pliris artoticon Nic.
Aurea alexandrina Nic.
Tyriaca fermentata.
Mitridatum Nic.
Diacorus Magistralis.
Diaolibanum Nic.
Diacastoreum Nic.
Teodoricon.
Confectio anacardina.
Confectio de musco.
Diambra.
Acori conditi.
Kebuli conditi.
Gallia muscata.
Dianthos.
Conseruæ saluiæ.
Conseruæ florum rorismarini.
Conseruæ florum stycados.

Electuaria infrigidantia caput.

Diacodion.s.sp.cal.
Zuccarum rosatum.
Zuccarum uiolatum.
Loc de papauere.
Conseruæ florum nenufaris.

Electuaria calefacientia pectus.

Diairis Nic.
Diapenidion Nic.
Diaprassinum.
Diacalamentum Nic.
Diadragantum cal. Nic.
Loc de pino.
Loc sanum & expertum.
Loc de squilla.
Loc de pulmone uulpis.
Diaysopus.

Electuaria infrigidantia pectus.

Zuccarum uiolatum.
Diapapauer.
Diadragantum frigidum Nic.
Diapenidio. s. sp. cal.
Penidij.
Loc de farfara simplici.

Electuaria calefacientia cor.

Electuarium de gemmis.
Confectio de musco.
Confectio de xiloaloes.
Electuarium lætificans Almansoris.
Aromaticum muscatum,
Confectio de citro,
Pliris artoticon,

Cortices citri,
Diambræ,
Dianthos,
Gallia muſcata,
Conditum de bugloſſa,
Diamargariton Nic.
Electuarium de pomis.

Electuaria infrigidantia cor.

Zuccarum roſatum,
Triaſandali Nic.
Diarodon abatis.ſ.ſp.cal.Nic.
Confectio manuschriſti cũ perliſ.
Confectio de acetoſis.

Electuaria calefacientia ſtomachum.

Tyriaca fermentata.
Mitridatum.
Diaciminum.
Diagalanga.
Confectio de cinamomo,
Dianiſum,
Aromaticum roſatum deſcriptione Gabrielis.
Roſata nouella,
Diazinziber,
Zinziber conditum,
Diatriopiperion,
Confectio de xiloaloes,
Electuarium, quo utuntur Reges, & Prælati.

Electuaria

Electuaria infrigidantia stomachum.

Zuccarum rosarum,
Diacitoniten.s.sp.
Electuarium de sorbis,
Triasandali,
Zuccarum uiolatum,
Diarodon abatis.s.sp.cal.Nic.
Diarodon conscriptione communi.

Electuaria calefacientia epar.

Diaciminum,
Diacalamentum,
Diagalanga,
Dialacca,
Diacurcuma,
Confectio de rauetsceni,
Diacostum.

Electuaria infrigidantia epar.

Zuccarum rosatum,
Zuccarum uiolatum,
Triasandali,
Diarodon.s.sp.cal.
Diarodon descriptione communi.

Electuaria calefacientia splenem.

Diacalamentum,

Diacostum,
Atanasia magna.

Electuaria infrigidantia splenem.

Triasandali,
Diarodon.s.sp.cal.
Zuccarum rosatum.

Electuaria calefacientia matricem.

Diacalamentum,
Diambra,
Trifera magna,
Electuarium dulcis.

Electuaria infrigidantia matricem.

Triasandali,
Diarodon.s.sp.cal.
Zuccarum uiolatum,
Zuccarum rosatum.

Electuaria calefacientia iuncturas.

Confectio anacardina,
Diazinziber,
Acori conditi,
Conseruæ saluiæ,
Conseruæ florum roris marini,

Conseruæ florum stycados.

Electuaria infrigidantia iuncturas.

Diarodon.s. sp.cal.
Zuccarum rosatum,
Zuccarum uiolatum,
Triasandali.

Electuaria calefacientia renes, & uesicam.

Electuarium litontripon Nic.
Electuarium Iustinum Nic.

Electuaria infrigidantia renes, & uesicam.

Zuccarum uiolatum,
Conseruæ uiolarum,
Diadragantum frigidum.

De clisterijs, & suppositorijs.

Variantur Enemata secundum uarias medicorum intentiones. Fiunt communia cum brodio pulli, aut decoctione herbarum cõmunium ut blitis, mercurialis, maluæ, uiolarum. Et clisteria fortia, quandoq; ingrediuntur solutiua simplicia, ut turbith, salgemma, coloquintida, agaricus, quandoq; compostia, ut ierapigra, iero o-

godion, diafinicon, electuarium de baccis lauri, benedicta, litontripon, electuarium elescoph, electuariũ Indum. Dosis simplicium est usq; ad ℥.ij. & compositorum usq; ad ℥.i. zuccari, uel mellis usq; ad ℥.i.s. olei ℥.iij. salis ℥.iij. decoctiõis, in qua hæc dissoluuntur lib.i. ut ℞ foliorum maluæ, blitis, uiolarum, mercurialis, uel aliqua ex istis añ.m̄.s. fiat decoctio in.s.q. aquæ usq; ad consumptionem tertiæ partis, deinde coletur, de dicta colatura accipe lib.i. cassię tractæ, zuccari rubei añ. ℥.i. olei communis ℥.iij. uitellum oui numero.i. salis ℥.iij. misce, & fiat clistere.

Clistere commune in quacunq; leui dispositione: ℞ brodij pulli, uel decoctionis maluæ, matrum, uiolarum, blitis, hordei lib. i. zuccari rubei, mellis rosati colati añ. ℥.i. uitellum oui numero.i. olei uiol. ℥.iij. salis ℥.iij. misce, fiat clistere.

Clistere lauatiuum: ℞ aquæ hordei, uel brodij pulli, in quo decoctum sit hordeum sine sale lib.i. zuccari rubei ℥.i.s. uitellum oui numero.i. fiat clistere sine sale, & sine oleo, istud fit post exhibitionẽ medicinę scamoneatæ mane sequenti.

Clistere lenitiuum, & resolutiuum: ℞ foliorum maluæ, uiolarum, camomillæ añ.m̄.s. fiat decoctio ad consumptionẽ tertiæ partis in.s.q. aquæ, de qua accipe lib.i. cassię tractæ, ierepigræ añ. ℥.s. zuccari rubei ℥.i. olei uiolati, olei de camomilla añ. ℥.i.s. salis ℥.iij. uitelli oui numero.i. misce, fiat clistere. Vel sic; ℞ brodij pulli in quo decocta

fit camo-

ſit camomilla lib. i. caſſiæ tractæ, ierepigræ, uel benedictæ ſimplicis, mellis roſati colati an̄. ℥. s. zuccari rubei ℥. i. s. olei uiolati, de camomilla an̄. ℥. i. s. ſalis ℥. iij. uitellos oui numero ij. miſce, fiat cliſtere.

Cliſtere fortiter carminatiuū, & reſolutiuum: ℞ florum camomillæ, meliloti, aneti, rutæ, centaureæ minoris an̄. m̄. i. aniſorum, feniculi, carui, ameos, cartami, cimini an̄. ℥. s. miſce, fiat decoctio in. ſ. q. aquæ ad conſumptionem tertiæ partis, deinde facta forti expreſſione coletur, de dicta colatura accipe lib. i. benedictæ ſimplicis, zuccari rubei, mellis roſati colati an̄. ℥. i. butyri recentis ℥. ij. olei de ruta, olei de lilio an̄. ℥. i. s. ſalis ℥. iij. miſce, Cliſtere hoc conuenit in dolore forti a materia frigida.

Item ſic: ℞ prædictæ decoctionis lib. i. benedictæ, electuarij de baccis lauri an̄. ℥. s. mellis roſati colati ℥. ij. pinguedinis anatis, anſeris, gallinæ an̄. ℥. i. olei de ruta ℥. iij. ſalis ℥. iij. miſce.

Item ſic: ℞ prædictæ decoctionis uini albi potentis an̄. lib. s. benedictæ ℥. i. electuarij de baccis lauri ℥. s. butyri recentis ℥. iij. olei de ſemine lini, olei amigdalarum amararum an̄. ℥. i. s. ſalis ℥. iij. miſce.

Item ſic, & eſt mirabile in dolore colico: ℞ florum camomillæ, rutæ, centaureæ minoris an̄. m̄. i. fiat decoctio in . ſ. q. boni uini albi potentis, deinde facta forti expreſſione coletur, & de dicta

colatura accipe lib.i. electuarij de baccis lauri, electuarij esescoph an̄.ʒ.s. butyri recentis ʒ.iij. olei de terbentina ʒ.ij. salis ʒ.iij. misce.

Item sic : ℞ prædictæ decoctionis lib.v. succi absinthij, succi de ruta an̄.ʒ.iij. electuarij de baccis lauri, benedictæ an̄.ʒ.s. butyri recentis ʒ.ij. terebentinæ, olei de ruta an̄.ʒ.i.s. zuccari rubei ʒ.ij. salis ʒ.iij. Misce.

Item sic : ℞ florum camomillæ, meliloti, aneti, rutæ, centaureæ minoris, fiat decoctio in .s.q. aquæ termarum ad consumptionem tertiæ partis, deinde facta forti expressione coletur, de dicta colatura accipe lib.i. benedictæ, electuarij ex baccis lauri an̄.ʒ.s. zuccari ʒ.ij. butyri recẽtis ʒ.iij olei de ruta ʒ.ij. salis ʒ.ij. misce.

Item sic, & est expertum : ℞ succi rutæ, succi absinthij, uini maluatici potentis an̄.ʒ.iiij. oleo de ruta, olei amigdalarum amararum an̄.ʒ.i.s. terebentinæ ʒ.ij. salis ʒ.iij. misce.

Item sic : ℞ florum camomillæ, meliloti, aneti an̄.m̄.s. anisorum, feniculi, carui, ameos, cartami an̄.ʒ.ij. fiat decoctio in brodio Galli antiqui usq; ad consumptionem tertiæ partis, deinde facta forti expressione coletur, de dicta colatura accipe lib.i.ʒ.i. zuccari mellis rosati colati an̄.ʒ.i.s. olei de camomilla, olei de ruta, olei de lilio an̄. ʒ.i. salis ʒ.ij. misce.

Clistere conferens doloribus renum cum potentia aranearum, & lapillorum ; ℞ foliorum

maluæ

maluæ,uiolarum,radicum altææ,florum camomillæ,meliloti,aneti,paritariæ añ.quartam partem m̄ fiat decoctio in.ſ.q. aquæ uſq; ad conſumptionem tertiæ partis, deinde coletur,de dicta colatura accipe lib.i. benedictæ ſimplicis ʒ.s.caſſiæ tractæ ʒ.i. zuccari rubei ʒ.ij. olei amigdalarum dulciũ ʒ.iij. uitelli oui numero i.ſalis ʒ.iij. miſce.

Item ſic: ℞ prædictæ decoctionis lib.i. benedictæ ſimplicis,litontripon añ.ʒ.s. zuccari rubei ʒ.ij.olei amigdalarum amararum ʒ.ij.s.olei ſcorpionum compoſiti deſcriptione Meſ.ʒ.s.zuccari rubei ʒ.ij.uitellos oui numero ij. ſalis ʒ.iij. miſce. Cliſtere hoc doloris eſt mitigatiuum, & lapidis comminutiuum.

Item ſic: ℞ florum camomillæ,meliloti,aneti,paritariæ,pulegij,calamenti, camedreos,camepiteos,ſauinę,abrotani,radicum altææ,foliorum maluarum añ. quartam partem m̄. ſeminum lini,aniſorum, feniculi, carui, ameos, cartami,cimini añ.ʒ.ij.fiat decoctio in.ſ.q.aquæ uſq; ad cõſumptionem medietatis, deinde facta forti expreſſione coletur, de dicta colatura accipe lib.i. caſſiæ tractæ ʒ.i.benedictę ſimplicis,litontipron añ.ʒ.s.olei de camomilla,amigdalarum amararum, aneti añ. ʒ.i. olei ſcorpionum deſcriptione Meſ.ʒ.s. uitellos oui numero ij. ſalis communis ʒ.iij.miſce,& fiat cliſtere.

Cliſtere materiam phlegmaticam fortiter reſoluens; ℞ centaureæ minoris, ſaluiæ, maiora-

næ,betonicæ,abrotani,calamenti,origani,florũ ſtæcados arabici añ.m̃.1. aniſorum,feniculi,cartami, ſiſeleos, ſeminis baſiliconis añ. ℥.s. ſufuris m̃.i. pulpæ coloquintidæ ℥.ij. elebori nigri ℥.s. fiat decoctio in .ſ.q. uſque ad conſumptionem medietatis, deinde facta forti expreſſione coletur, de dicta colatura accipe lib. i. ierepigræ ℥.i. olei de caſtoreo,olei de terebintina añ. ℥.i.s. ſalis gemmæ ℥.i.s. miſce, & fiat cliſtere, Eſt enim efficax, & ultimum in paraliſi, & apoplexia.

Cliſtere conſtrictiuum : ℞ roſarum rubearum, balauſtriarũ, hordei torrefacti, granorum mirti añ.m̃.s.buliant in.ſ.q.aquæ cum capite caſtrati,donec caput ſit coctum, deinde coletur, de dicta colatura accipe lib. i. boli armeni, ſanguinis draconis , dagranti añ ℈. i. olei roſati omphancini ℥.ij. pinguedinis renum caprarum ℥.i. miſce, & fiat cliſtere, conuenit hoc in fluxu diſenterico.

Poſſunt conſimilia cliſteria multiplicari ſecundum uarias medicorum intentiones. Etiam ſecundum diuerſas intentiones diuerſa poſſunt fieri ſuppoſitoria,ut cum ſale,& melle inſpiſſato, aut ex ſpeciebus iere, uel ierelogodion, cum ſal gemma, aut ex coloquintida, agarico, uel eleboro. Vt ℞ ſpecierum ierepigræ ℥.vi.ſalis gemmę ℥.i.cum melle fiant ſuppoſitoria longa quantitatis quinque uel ſex digitorum cum filo appenſa, ut ad placitum remoueri poſſint; Et cum

zuccaro

zuccaro sic fiunt: ℞ agarici ʒ.i.s. elebori nigri ʒ.s. salis gemmæ ʒ.x. ireos ʒ.i. buliant omnia simul cum lib.iiij. aquæ communis usq; ad consumptionem medietatis, deinde cum zuccaro sufficienti, & prædicta decoctione colata ad ignē secundum artem cum coriandris fabricentur ad modum pilulæ magnæ, de quibus ponantur quinq; intra annum, & bene operantur.

Suppositorium uentositatis resolutiuum: ℞ amigdalarum amararum, bdelij añ. ʒ.s. cassiæ ligneæ ʒ.s. radicum ireos, radicum aristologiæ rot. seminum apij, seminum rutæ, seminum sileris montani, anisi, feniculi, carui, ameos, cimini, croci añ. ℈.i. salis communis ʒ.i. mellis .q.s. pro suppositorijs conficiendis.

Suppositorium uentositates carminans, & ad inferiora educens: ℞ arthanitæ, seminis rutæ, baccarum lauri, castorei, galangæ, ireos, piretri añ.ʒ.i. salis communis parum torrefacti, & puluerizati ʒ.ij. mellis.q.s. fiant suppositoria longitudinis digiti minimi, Et de his semel in die, aut bis ante cibum per horam unum supponat.

Suppositorium ad tenasmon: ℞ terebentinæ, mirræ, thuris, croci añ.ʒ.i. opij, licij añ.ʒ.ij. fiant cum albumine oui suppositoria cum filo.

De epithimate.

EPithima est medicina alteratiua, & confortatiua ex aquis distillatis, & speciebus composita,

posita, quæ membris, ut cordi, epati, & renibus mediante panno lineo, uel laneo in prædictis aquis infuso applicatur. Et epithima cordiale fit cum aquis, & speciebus cor respicientibus, ut cum aqua rosarum, acetosæ, endiuiæ, buglossæ, melissæ, speciebus electuarij de gemmis, diamusci, lætificantis, diambræ. Et epaticum cum his, quæ epar respiciunt. Vt cum aqua endiuiæ, rosarum, solatri, epaticæ, absinthij, fumiterræ, eupatorij, speciebus triasandalorum in lapsu calido, & diarodon in lapsu frigido. Et dosis quantum ad aquas communiter est lib. i. Et specierum est a ʒ. ij. usque ad ʒ. s. Exempli gratia, pro corde: ℞ aquarum rosarum, acetosæ, buglossæ, melissæ añ. ʒ. iij. pulueris pro epithimate cordiali ʒ. ij. uel ʒ. s. uini maluatici ʒ. i. s. aceti ʒ. s. misce, pro corde. Acetum ponitur, ut facilius penetret. Vel sic: ℞ aquarum rosarum, acetosæ, buglossæ, melissæ añ. ʒ. iij. specierum electuarij de gemmis ʒ. ij. uini maluatici ʒ. i. s. aceti ʒ. s. misce. Vel sic in lapsu ualde calido: ℞ rosarum, acetosæ, endiuiæ añ. ʒ. iiij. aceti ʒ. s. rosarum rubearum, sandalorum omnium, seminis acetosæ añ. ℈. i. albarum margaritarum, fragmentorum preciosorum, corallorum rubeorum, spodij añ. ℈. s. canforæ, croci añ. gr̃. iij. conterantur, & omnia misceantur. Vel sic in lapsu ualde frigido: ℞ aquarum buglossæ melissæ añ. lib. s. specierum diamusci, uel lætificantis ʒ. ij. uini maluatici ʒ. ij. aceti ʒ. s. misce.

Puluis pro epithimate cordiali magistralis: ℞ florum buglossæ, boraginis, melissæ añ.m̄.s. sandalorum omnium, rosarum rub. añ.ʒ.ij. doronici, been albi, & rubei, karabæ, ossis de corde cerui añ.℈.iiij. corticum citri ʒ.i.s. seminis acetosæ, ligni aloes, gariofilorum añ.i.s. margaritarũ ʒ.s. musci gr̄.iij. canforæ gr̄.vi. fragmentorum preciosorum omnium ʒ.i. coralli utriusq;, spodij añ ʒ.s. conterantur omnia per se, postea misceantur.

Epithima pro epate: ℞ aquarum rosarum, endiuiæ, epaticæ, solatri añ.ʒ.iij. sandalorum rubeorum ʒ.ij. spodij ℈.s. aceti ʒ.s. canforæ gr̄.vij. misce. Istud potest & renibus applicari. Et in lapsu frigido sic: ℞ aquarum absinthij, eupatorij añ. lib.s. specierum diarodon abatis ʒ.i.s. aceti ʒ.s. misce, pro epate. Vel sic: ℞ absinthij, eupatorij añ.m̄.i. anisorum ʒ.ij. spicæ, squinanti, cinamomi, gariofilorũ añ.ʒ.i. fiat decoctio in .s.q. aquæ usq; ad consumptionem tertiæ partis, deinde madefiat peccia linea, Et sic calida post expressionẽ epati applicetur.

De embrocatione, fomentatione.

EMbrocatio est casus decoctionis herbarum ab alto super membrum læsum, Et debet decoctio fieri usq; ad consumptionem medietatis, aut tertiæ partis, cum herbis membro lapso appropriatis, ut pro stomacho, cum rebus stomachalibus, menta, camomilla, absinthio, & huiusmodi

modi, & pro capite, cum capitalibus, ut saluia, betonica, maiorana, stycados, & huiusmodi. Vt ℞ florum camomillæ, florum stycados, maioranę, absinthij añ. m̄. v. aquæ cisternæ lib. xx. buliant usq; ad consnmptionem tertiæ partis, deinde colentur, & fiat embrocatio. Idem dicendum de fomentatione, sed fomētatio fit cū spongia in prędicta decoctione madefacta, & expressa membro patienti applicata. Vt ℞ mentę, florum camomillæ, absinthij, spicæ, calamenti añ. m̄. s. calami aromatici, anisorum añ. ʒ. ij. buliant in. s. q. aquæ, uel boni uini aromatici, in qua infundatur spongia, & expressa calida stomacho supponatur, & sic tribus uel quatur uicibus successiue, postea exiccet̃ stomachus panno calido, & unguento ungatur stomachali, de quo infra.

De embrocatione, quam duciam uocant.

EMbrocatio, quæ capiti administratur facta cum mineralibus, sulfure, & alumine, herbis, radicibus, floribus, seminibus, est quæ ducia nuncupatur. Et conuenit catarro frigido, & humido, & antiquo capitis dolori, qui est ex frigiditate. Et maximū affert iuuamentū, surditati, tinitui, paralisi, spasmo, tremori, etiam epilenticis. Debet aūt hæc artificialis naturali ducię, quæ patienti est conueniens proportionari, ut si petrioli ducia, in comitatu Senarum ei sit cōueniens, cu-

ius mine-

ſus minera plus ſulfurea eſt, ꝙ͂ aluminoſa, In artificiali plus debet poni de ſulfure, & minus de alumine. Et ſi alia ſit ei conueniens, cuius minera a prædominio ſit aluminoſa, plus in artificiali debet poni de alumine & minus de ſulfure. Et ſi ei conueniat naturalis, cuius minera, eſt ſulfurea, aluminoſa & nitroſa, ſicut illa de corſeno, in comitatu Lucano, debet in artificiali poni de ſulfure, alumine, & nitro. Incipiendum tamen primo a leuiori, quemadmodum & in naturalibus ab illis apud caſtrum in romandiola, Santa maria in bagno nuncupatum, quorum minera ſulfurea eſt, alumine ferro & ære participans. Vt primo ſic dicendo: ℞ florum ſtycados arabici, ſaluiæ, betonicæ, maioranæ, roris marini, peoniæ, roſarum rubearum an̄. m̄. iiij. abſinthij, florum camomillæ, aſſari, calamenti, origani, ſpicæ an̄. m̄. iij. nucum cipreſſi, granorum mirti an̄. m̄. ij. ſulfuris uiui lib. iij. aluminis lib. ij. incidantur incidenda, & piſtentur piſtanda, & ſecundum artem buliant in corbibus iij. aquæ ciſternę calibeate uſq; ad conſumptionem quintæ partis. Et hęc decoctio debet renouari in fine quatuor dierum, de dicta decoctione impleat̃ uas aliquod ad minus teneat mediā corbem, & ponat̃ ſupra tripedes, Et ſit in dicto uaſe fiſtula habens foramen groſſiciei parui digiti, per q̊d aqua egrediat̃, & cadat per diſtantiā duoꝝ palmoꝝ ſupra
comiſſuram

comiſſuram cornalem capitis, ubi coniungitur cum ſagitali, & ſubtus habeat uas, in quo mediante pileo aqua cadens recipiatur, quæ paulatim miſcenda eſt cum calidiori, & ſeruetur caliditas de ea miſcendo cum illa, quæ effunditur ad caput, ut decoctio capiti calida adminiſtretur, Cumq; aquam ſuſceperit per horam, exiccetur caput cum panno calido abſq; multa fricatione, et exiccato capite, locus comiſſurę madefiat cum modico infraſcriptæ aquæ: ℞ aquæ uitæ quater ſublimatæ lib.i. laudani puri, gariofilorum, nucis muſcatæ añ ʒ.i.s. thuris ʒ.i. piſtentur groſſo modo, & infundantur in prædicta aqua uaſe bene obturato. Huiuſmodi ducia fieri non debet, niſi corpus bene purgatum fuerit. Et debet fieri de mane ante cibum. Et iterum fieri poteſt, cum tranſiuerint a fine prandij horæ octo, per integrum menſem continuando. Vel ſecundo ſic: ℞ ſaluiæ, peoniæ, acori, roris marini, utriuſq; ſtycados, betonicæ, maioranæ, iuæ, yſopi, foliorum & granorum lauri añ. m̄. iiij. aſſari, calamenti, origani, camomillæ, ſpicæ, mentæ, abſinthij añ. m̄. iij. roſarum rubearū, nucum cipreſſi, granorum mirti añ. m̄. ij. ſulfuris uiui lib. v. aluminis lib. iij. incidantur incidenda, & piſtentur piſtanda, & buliant in cordibus iij. aquę ciſternę, aut fluuialis uſq; ad conſumptionem quinq; partis. Et præparetur ut ſupra. Sed in uaſe a quo aqua egredietur ſtent continue in panno lineo raro aromata

hæc ſu-

hæc suspensa: ℞ macis, calami aromatici, corticum citri, gariofilorum, cubebæ, cinamomi añ ʒ.i. nucis muscatæ ʒ.ij. postea exiccato capite, locus ut supra cōmissuræ madefiat cum modico infrascriptæ aquæ: ℞ aquæ uitæ quater sublimatæ lib.i.s. laudani puri ʒ.ij. gariofilorum, nucis muscatæ, cinamomi, ligni aloes añ.ʒ.i. mirræ, thuris añ.ʒ.s. pistentur grosso modo, & ut supra infundantur in prædicta aqua, Sed debiles capite non recipiant hanc duciam, ne forte resolutione, debilitata uirtute, maius inde sequatur nocumentum.

Tertio sic: ℞ saluiæ, betonicæ, roris marini, maioranæ, utriusq; stycados, peoniæ, acori, ysopi, foliorum & granorum lauri, pulegij, iuæ, hipericonis, herbæ paralysis, arteticæ, granorum iuniperi, serpilli, florum camomillæ, absinthij, assari, calamenti, origani, rutæ, mentæ, spicæ añ. m̄.iij. rosarum rubearum, granorum mirti, nucum cipressi añ.m̄.ij. sulfuris uiui lib.v. aluminis lib.iij. salis nitri lib.ij. fiat decoctio secundum artem in corbibus iij. aquæ ut supra, & præparetur in omnibus ut supra.

De unguentis cerotis, & emplastris.

DE medicinis primo dicamus, cum quibus unguenta, cerota, & emplastra componuntur, repercussiuis, scilicet, mollificantibus, re-

ſolutiuis, digeſtiuis, & maturatiuis, mundifica-
tiuis, & abſtergentibus, incarnatiuis & conglu-
tinatiuis, & de dolorem ſedantibus. Medicina
repercuſſiua eſt illa, quę frigiditate, & ſtipticitate
ſua uim habet confortandi uirtutem membri re
tentiuam, humores alterando, & uias opilando,
eosq; a particula læſa repellendo cum aliquali
ſpirituum retentione, ut roſa, ſemperuiua, uirga
paſtoris, uermicularis, folia fraxini & cortex
eius, omnes ſpecies ſolatri, mirtus, acetoſa, pomū
granatorum acetoſum cum ſuo cortice, poma
acetoſa, pira, & poma citonia, acetum, cauda e-
quina, uinearum capita, neſpila, ſorbula, pruna
ſylueſtria, hypoquiſtidos, accatia, agreſtum, bo-
lus armenus, terra ſigillata, ſandali, ſanguis dra-
conis, pſidia, ceruſa, tucia, canfora, litargirium,
antimonium, plumbum uſtum, argentum ui-
uum, mirabolani omnes, farina uolatilis, farina
hordei, fabarum, lentium, albumen oui, coral-
lum album & rubeum, gala tinctorum, balau-
ſtia, ſumach &c̄.

Medicina mollificans, eſt quæ ponit eſſentiam
membrorum habētium ſpiſſos poros leniorem
caliditate, & humiditate ſua, & accidit, ut ex hoc
pori fiant latiores, & expulſio ſuperfluitatum,
quæ in eis continetur, facilior, ſicut altea, malua,
radices lilij, ſemen lini, axungia, butyrum, me-
dulla oſſium, oleum lilij, oleum commune, &
amurca eius, terebentina, yſopus humida, adeps
porci,

porci, ſepum, ſtercus bouis &c.

Medicina reſolutiua, eſt quæ caliditate ſua uirtutem habet ſubtiliandi materiam groſſam, & ſeparandi ipſam, & aperiendi poroſitates, ipſam euaporando partem poſt partem, aſſiduitate ſuę operationis, donec tota materia extrahatur, & euacuetur per membri poroſitates. Hæc enim debet eſſe cum caliditate ſatis temperata ſubtilium partium, & ſubtilis ſubſtantiæ, ſicut camomilla, melilotum, altea, malua, furfur, caules, anetum, menta, ſtycados, fumusterræ, matricaria, abſinthium, enula campana, ſambucus, & ebulus, praſſium, apium, ualeriana, uolubilis, & alia ſimilia reduci poſſunt ad intentionem. Et de ſeminibus, ſemen coriandrorum, fenugræci, ſemen lini, ſemen maluarum, alteæ, caulium, & omnia ſimilia diuretica. Et farinæ reſolutiuæ, ſunt farina tritici, hordei, orobi, & lupinorum, farina lentium, medulla panis furfuracei. Et de radicibus reſolutiuis cum mollificatione ſunt, ut rapa, altea, lingua bouina, capita liliorum, baucia, brancha urſina, & omnes ſimiles.

Medicina maturatiua, ſeu ſupporatiua eſt illa, cuius complexio eſt æqualis ſimilis in natura ſua corpori hominis, quæ ſua caliditate unà cum calore naturali membri, & quadam inuiſcatione uirtutem habet opilandi poros, materiam groſſam intus & ſubtilem retinendi, donec paulatim digerendo ipſam, ad ſupporationem perdu-

cat. Et inquit Serapio in sermone de maturatiua: Oportet, ut medicina maturatiua sit proportionalis calori naturali corporis, ita ꝙ si calor corporis naturalis est amplior, medicina, quæ debetur illi, oportet, ꝙ sit calidior in illo, ꝙ̄ in alio corpore. Et oportet, ꝙ sit quantitas conditionis caliditatis suæ supra æqualitatem, secundum quantitatem additionis caliditatis illius corporis supra corpus æquale. Et sunt, uelut capita liliorum alborum, radix alteæ, & eius folia, brancha ursina radix brioniæ, camomilla, malua, fenūgræcum, ficus siccæ, frumentum, semen lini, medulla panis, oleum temperatæ caliditatis, passulæ, poma sub prunis decocta, grana pini, pinguedo, ysopus humida, terebentina, & omnia alia simplicia eorum cursu currentia.

Medicina abstergit & mundificat, quæ aufert sordiciem a superficie corporis. Et hac utuntur medici in omnibus uulneribus, & apostematibus nouiter incisis post eorum digestionem, ut saniem a carne separaret, & attractionem, quam habet, ad exteriorem partem ulceris expurget, sicut est mel ros. zuccarum, mel, syrupus rosatus, abrotanum, farina hordei, farina lentium, fabarum, lupinorum, semen urticæ, sal armo. stercus capræ, urina, aloes, terebentina, ireos radices, & succus foliorum eius, & multa alia. Ex quibus multa composita mundificantia secundum necessitatem ulcerum possunt componi.

Medicina

Medicina incarnatiua & conglutinatiua est, quæ permutant sanguinem superuenientem uulneri in carnem, propterea quia æquat complexionem eius, & coagulat ipsum cum exiccatione. Et est, quę mundificat temperate, & sine mordicatione, ut aristologia, ireos, cerusa, plumbum litargirium, mirra, mel, aloes &c̄. Et de medicina sedatiua doloris, dicendum, ꝙ dolor sedatur tribus modis. Primo cum his, quę complexionem habent similem complexioni naturali corporis, in quo est dolor, ut in dolore stomachi, appositio uolæ manus eiusdem, aut cum his, quæ calida sunt in primo, quæ dolorem sedēt, materiam facientem dolorem euaporando, & calorem naturalem membri confortando, ac excessiuam calíditatem extraneam remittendo, ut camomilla, oleum anetinum, semen lini, altea, medulla, uitella oui &c̄. Secundo sedatur dolor, alterando malam complexionem cum suo contrario. Tertio sedatur dolor, sed non uere, calorem naturalem mortificando, sensumq; membri tollendo, cum opio, & stupefactiuis.

Vnguentum fit communiter ex oleo, uel oleis pulueribus, & cera, unde pro qualibet ℥. olei, uel succi, datur ℥.i. pulueris, uel ad plus ℥.i.s. cum modico ceræ. Et sub triplici forma fit unguentū, quoddam fit molle, quoddam mediocre, quoddam grossum, habens formam aliqualiter cerotí, ut sic dicendo; ℞ olei de absinthio, olei de

menta, olei masticini añ. ℥. i. pulueris gariofilorũ masticis, calami aromatici añ. ℥. i. ceræ parum, fiat unguentum molle, uel ceræ parum, fiat unguentum mediocre, uel ceræ q. s. fiat unguentum grossum. Vel sic: ℞ mentæ siccæ, maioranæ, absinthij, florum camomillæ, spicæ, calamenti añ. quartã partem m̃. olei de menta, olei de absinthio, olei de spica, olei masticini, de camomilla añ. ℥. i. uini maluatici lib. s. bulliant omnia usq; ad consumptionem uini, deinde fortiter exprimantur, & expressioni adde masticis, calami aromatici, gariofilorum, nucis muscatę, cinamomi, corallorum rubeorum añ. ℥. i. ceræ parum, fiat unguentum molle, & aromatizetur cum ℈. s. galliæ muscatæ. Hoc unguentum est mirabile in debilitate uentriculi a materia frigida. Vel sic dicas, & melius: ℞ mentæ siccæ, maioranæ, absinthij, florum camomillæ, spicæ, origani, pulegij, calamenti, oximi gariofilati, rosarum rubearum añ. quartam partem m̃. buliant omnia in. s. q. uini maluatici usq; ad consumptionem tertiæ partis, deinde fortiter exprimantur, & expressioni adde olei de menta, olei de absinthio, masticini, de spica, de camomilla, olei rosati completi, & iterum bulliant usq; ad consumptionem uini, postea dissolue in ea, masticis, calami aromatici, gariofilorum, nucis muscatæ, cinamomi, corallorũ rubeorum añ. ℥. i. musci, ambræ añ gr̃. ij. laudani ℈. s. & cum cera, q. s. fiat unguentum molle.

Fiunt

Fiunt etiam quandoque unguenta cum decoctionibus radicum & herbarum sic dicendo: ℞ radicum alteæ, radicum enulæ, & ebuli añ. lib. s. omnibus decoctis, pistatis, & cribellatis cum infrascriptis fiat unguentum: ℞ olei rosati completi, olei de camomilla, olei amigdalarum dulcium añ. ℥. ij. pinguedinis gallinæ, anatis, pinguedinis uiperę añ. ℥. i. s. ranarum fluuialium numero vi. florum camomillæ, anthos, saluiæ, absinthij añ. ℥. s. bulliant omnia simul cum lib. ij. boni uini odoriferi lento igne usque ad consumptionem uini, deinde fortiter colentur, & cum antedicta cribratura, & cera noua odorifera sufficienti fiat unguentum molle.

Cerotum est medicina dura, membro fortiter adhærens, & differt ab unguento, quia unguentum fit cum cera, & cerotum cum resina. Et sicut in conficiendo unguentum pro qualibet ℥. olei, uel alterius liquoris datur ℥. i. pulueris, ita etiam in conficiendo cerotum, Verbi gratia: ℞ olei de menta, olei citoniorum, olei masticini añ. ℥. i. gariofilorum, masticis, corallorum rubeorum añ. ℥. i. resinæ. q. s. fiat cerotum. Et cerotum cerebrale fit in forma ostiæ rotundæ, & stomachale in forma scuti, epaticum in forma lunari, spleneticum in forma quadrata, similiter & matricale, & renale fit in forma quadranguli oblongi. Et possunt cerota cuilibet membro languenti applicari, & multiplicari secundum diuersas medi-

eorum intentiones. Similiter quandoq; fiunt ce- rota cum decoctione herbarum, aut radicum, ut sic dicendo ℞ radicum alteæ, enulæ añ. lib. s. si- gilli salamonis, capitum liliorum alborum añ. ℥. ij. omnibus decoctis pistatis, & cribellatis ad ignem cum infrascriptis fiat cerotum: ℞ olei anetini, olei de camomilla, olei amigdalarum dulcium, pinguedinis gallinæ, ansarinæ, anatis, sepi castrati añ. ℥. i. s. diaquilonis albi gummati ℥. iiij. bulliant per mediam horam baculo agi- tando, postea cum supradicta cribratura, & cera noua odorifera sufficienti fiat cerotum. Vel sic: ℞ radicum alteæ, radicum enulæ añ. lib. s. sigilli Salomonis, capitum liliorum alborum añ. ℥. ij. radicum ireos ℥. i. omnibus decoctis, pistatis, & cribellatis ad ignem cum infrascriptis fiat cero- tum: ℞ olei de camomilla, olei anetini, olei de semine lini, olei amigdalarum dulcium añ. ℥. i. olei hipericonis ℥. iij. pinguedinis taxi, pinguedi- nis uiperæ, sepi castrati añ. ℥. ij. diaquilonis albi gummati ℥. iij. omnia ad inuicem bulliant per horam, deinde cum supradicta cribratura, cera noua odorifera, & resina pini sufficienti fiat cero tum, addendo in fine cocturæ terebintinæ claris- simæ ℥. ij. croci ℥. i. s. & iterum bulliant parum. Hoc cerotum in mollificando neruorum duri- ciem, & iuncturarum magna est medicina. Et si ei addantur argenti uiui extincti cum oleo amig dalarum amararum ℥. iiij. & optime incorpo-

rentur,

rentur, sclirositates in morbo gallico super ossibus euenientes resoluit, ut nobis sæpenumero experientia demonstrauit.

Emplastrum ex multis componit, & si ex herbis componatur, primo earum fiat decoctio in aqua communi usque ad spissitudinem, quibus decoctis, & pistatis addatur oleum, uel pinguedo iuxta intentionem medici. Et pro quolibet m̄. herbarum, uel radicum detur ℥. s. olei, uel alterius liquoris, ut butyri, aut pinguedinis. Vt sic dicendo: ℞ florum camomillæ, meliloti, aneti, radicum alteę añ. m̄. i. decoquantur in aqua communi usq; ad spissitudinem, deinde pistentur, & cum olei de camomilla, & pinguedinis anatis añ ℥. i. fiat emplastrum. Et ista tria, unguentum, cerotum, & emplastrum, se habent per ordinem, quia cerotum fortioris operationis est, quàm unguentum, & emplastrum, q̄ cerotum; Et ideo primo ab unguento incipiendũ. Et cum his facio finem cum gratia omnipotentis, cui semper sint laus, gloria, & honor.

FINIS.

INDEX EARVM RERVM, QVAE in hac perstricta Methodo comprehenduntur.

A.

Ætates calidiores bene se habere in frigidioribus regionibus, frigidiores in calidioribus. lviij
Ætates quinq; sunt. lviij
Animã rationalẽ in cerebro habitare. lxxxvij
Auerrois opinio de reductione medicinarum. liiij

C.

Calidiora uictu indigent calidiori. lviij
Calor temperatus quare dicatur causa efficiens sanguinem. viij
Calor temperatus quomodo dicitur causa efficiens melancholiæ naturalis. xxx
Capilli fiunt crispi, quare. lxix
Causa doloris qñq; sequitur ad siccitatem. xlij
Cerebrum, non est principium sensus. lxv
Cerebrum (secundum Galenum) sentit. lxv
Cholera prassina & eruginosa ex qbus generatĩ. (xxv
Cholera prassina quare dicatĩ. xxiij
Cholera zinaria, uel zimaria. xxiij
Chystim fellis ex sanguine nutriri. xx
Chystis fellis neruũ habet sibi cõmunicatũ. xxi
Color naturalis choleræ. xviij
Color ruffus & flauus quomodo differũt. xviij
Complexio naturalis a quibus cognoscitĩ. lxi
Curatiõis intẽtio nulla sumitĩ ab accidẽtib. xlix

Curationis tria instrumenta. I
D.
De agarico. cxxxi
De aloe. cxxx
De aqua lactis. cxliiij
De cassia fistula. cxxi
De causa canitiei. lxxiij.
De causa coloris capillorum. lxx
De clisterijs & suppositorijs. cliij.
De coloquintida. cxxxiiij
De cõpositis non lenitiuis, cholerã educentibus. (cxlvi
De cucumere asinino. cxxxv
De electuarijs, & confectionibus. cl
De embrocatione, & fomentatione. clvij
De embrocatione, quam Duciam uocant. clvij
De epithimate. clvi
De epithimo. cxliij
De euphorbio. cxxxvi
De hermodactilo. cxxxviij
De his, quæ melancholiam educunt. cxlvi
De his, quæ phlegma educunt. cxlvi
De ireos. cxxxviij
De lapide armeno. cxli
De lapide lazuli cxli
De manna. cxxi
De medicinis compositis lenitiuis. cxlv
De mezereon. cxxxvij
De mirabolanis, chebulis, emblicis, & belliricis. (cxxxv
De mirabolanis citrinis. cxxv
De mira-

De mirabolanis Indis. cxli
De pilulis. cxlviij
De polipodio. cxlij
De Reubarbaro. cxxiij
De scamonea. cxxviij
De sena. cxlij
De serapino, & oppoponaco. cxl
De soldanella. cxxxix
De succo rosarum. cxxvi
De succo sambuci. cxxxix
De tamarindis. cxxvi
De trociscis. cxlix
De turbith. cxxxiij
De unguentis, cerotis, & emplastris. clix
Differentia inter passionem & affectum. xxxvi
Digestio, an humorum sit attenuatio. cij
Digestio, humorum aquatio. cij
Distemperantia lædi a similibus suæ crasi. lvij
Distinctio de spiritu uitali. lxxxviij
Dolor an possit esse in quolibet sensu. xlv
E.
Electuaria calida, caput confortantia. cl
Electuaria calefacientia cor. cli
Electuaria calefacientia epar. clij
Electuaria calefacientia iuncturas. clij
Electuaria calefacientia matricem. clij
Electuaria calefacientia pectus. cli
Electuaria calefacientia renes, & uesicam. cliij
Electuaria calefacientia splenem. clij
Electuaria

Electuaria calefacientia stomachum. cli
Electuaria infrigidantia caput. cl
Electuaria infrigidantia cor. cli
Electuaria infrigidantia epar. clij
Electuaria infrigidantia iuncturas. clij
Electuaria infrigidantia matricem. clij
Electuaria infrigidantia pectus. cli
Electuaria infrigidantia renes & uesicam. cliij
Electuaria infrigidantia splenem. clij
Electuaria infrigidantia stomachum. clij
G.
Galenus sub antecedenti causa cõiunctam comprehendit. vij
Galenus uult solutionem continui tantum esse causam immediatam doloris. xxxviij
H.
Humidum nec per se, nec per accidens potest dolorem causare. xliij
Humores oculi tres. lxxv
I.
Intellectum corruptibilem & organicum secundum Galenum. lxviij
Intemperies calida refrigeranda est, & frigida calefacienda. lviij
Intemperies facta quid. xlvij
Intemperies fiens quid. xlvij
Intemperies futura quid. xlviij
Intentio curatiua a quibus sumitur. iiij
M.
Medicina cur dicatur temperata. liij

Medicinã eſſe calidam aut frigidam, quid ſit. liiij
Medicinarum quatuor gradus, & in unoquoq; tres manſiones conſtitui. liij
Medicinarum uirtutes quatuor. liij
De Melancholia eunte ad os uentriculi. xxviij
Morbus, eſt affectus præter naturam immediate lædens operationem. xxxvi
Muſculi oculorum ſeptem. lxxiiij

N.

Natura cur non fecit membrum proprium naturalis phlegmatis. x

O.

Octo modi corrupti phlegmatis. xviij
Oculorum tunicæ quatuor. lxxv
Oculũ eſſe coloratũ ſecũdũ aliquas ꝑtes. lxxxvi
Oculus in ſe lumen habet. lxxxv

P.

Pars poſterior cerebri, eſt principium paucorum ſenſibilium, & multorum motiuorum. lxiiij
Phlegma crudum quid. xiij
Phlegma generari in uentriculo. ix
Phlegma totũ in ſolum ſanguinẽ conuerti. ix
Pulſus an ſit motus pure naturalis. xciiij
Pulſus celer, & pulſus creber quid. xcij

Q.

Quæ cauſæ celeritatis & magnitud. pulſus. xciij
Quomodo de ſpiritu dicitur, ꝙ eſt temperatus. lxxxviij
Quæ educunt phlegma. cxlviij.

Quæ

Quæ educunt melancholiam. cxlviij

S.

Salsuginis causa. xiij
Sapor acutus & ponticus quomodo dicuntur extremi. xv
De sapore melancholiæ naturalis. xxvij
Sapor ponticus. xvij
Sensus communis quid. lxvij
Signa assidentia. iij
Signa inseparabilia. ij
Signa propria. ij
Solutio continui cur non faciat dolorem, nisi dum fit. xliij
Somnus quomodo fit. lxxij
Species quatuor melācholiæ nō naturalis. xxxi
Spiritus calidior corde. lxxxviij
Splen & renes ex quo sanguine nutriunt. xxviij
Syrupi choleram digerentes. cix

V.

Ventres cordis, tres. xcvij
Ventriculi distincti tres sunt in cerebro. lxvij
Virtus motiua, per medullam a cerebro, in neruos descendit. lxiiij
Virtus phantastica, cogitatiua, & rememoratiua, quid. lxvij
Vitreus & albugineus humor sunt membra animata. lxxix
Vitreus humor quomodo nutrit cristallinum. lxxviij.

FINIS.

